

ISSN 1306 - 3375

T.C.
ANADOLU BİL
MESLEK YÜKSEKOKULU

dergisi

YIL / YEAR 6

SAYI / VOL.22

NİSAN / APRIL 2011

BİLGİSAYAR PROGRAMCILIĞI(TÜRKÇE)

“Bilişimin Buluşma Noktası”

T.C. ANADOLU BİL MESLEK YÜKSEKOKULU dergisi

YIL / YEAR 6

SAYI / VOL. 22

NİSAN / APRIL 2011

künye
identity

T.C ANADOLU BİL MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi üç ayda bir yayımlanır.

Bu dergide yayımlanan makalelerin telif hakları

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu'na aittir.

Bu yayımla ilgili olarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan doğan her türlü hak saklıdır.

Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Yüksekokulun izni olmadan çoğaltılamaz.

Bu dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir.

Yüksekokul bu görüşler nedeniyle herhangi bir sorumluluk kabul etmez.

Yazışma Adresi

Beşyol Mahallesi İnönü Cad. No: 38

K.Çekmece, İSTANBUL

Telefon: 0 212 425 61 51

Faks : 0 212 425 57 59

www.aydin.edu.tr

ISSN : 1306 - 3375

Onursal Başkan

Dr. Mustafa AYDIN

İAÜ Adına İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. M. Salih ÇELİKKALE

Onur Kurulu

Dr. Mustafa AYDIN

Prof. Dr. İsmail Hakkı AYDIN

Org. (E) Necdet TİMUR

Prof. Dr. M. Salih ÇELİKKALE

Yük. Müh. Fatih AYDIN

Editör

Prof. Dr. Candan VARLIK

Editör Kurulu

Prof. Dr. Mustafa ÇIKRIKÇI

Prof. Dr. Nurbay GÜLTEKİN

Prof. Dr. İsmet Vildan ALPTEKİN

Prof. Dr. Gülümser ÜNKAYA

Prof. Dr. Selami GÖZENÇ

Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU

Prof. Dr. M. Nazmi ERCAN

Prof. Dr. Yadigar İZMİRLİ

Prof. Dr. Hikmet SAVCI

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Prof. Dr. İbrahim YILGÖR

Prof. Dr. Hasan SAYGIN

Doç. Dr. Nükhet SİVRİ

Öğr. Gör. Öznur SEVME

Teknik Sorumlu - Kapak Tasarımı

Öğr. Gör. Yavuz SARSILMAZ

Basım Yeri

Ekbil Matbaacılık

HAKEM KURUL LİSTESİ

Prof. Dr. M. Salih ÇELİKKALE	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. İsmail Hakkı AYDIN	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Selami GÖZENÇ	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. İsmet Vildan ALPTEKİN	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Candan VARLIK	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. H. Hüsnü GÜNDÜZ	İstanbul Sabahattin Zaim Üniv.
Prof. Dr. Harun AKSU	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Kamil BOSTAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hayri ÜLGEN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mümin YAMANKARADENİZ	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. İbrahim GÜNEY	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Salih GÜNEY	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. İsmail TOK	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Güneri AKALIN	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Nurten GÜNAL	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Zekai ORHAN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Osman GÜRSOY	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. M. Nafiz DURU	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Yaşar SUCU	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ	İst. Aydın Üniv.
Prof. Dr. İrfan EROL	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yetkin GÜNGÖR	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi KESKİN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DOĞANAY	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan ÖZDEN	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Taçnur BAYGAR	Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar ONAY	Haliç Üniv.
Doç. Dr. Nuray Erkan ÖZDEN	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Nüket SİVRİ	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Melis OKTUĞ ZENGİN	İst. Aydın Üniv.
Doç. Dr. İsmail USTA	Marmara Üniv.
Doç. Dr. H. Hami ÖZ	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Ercan ÖĞE	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. E. Erdinç. GÜLBAŞ	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Metin ZONTUL	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Yaşar CİNEMRE	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Orhan KUZU	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Nurhan TALEBİ	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Filiz AKSU	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Armağan GÖZAKMAN	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Zarife KAVLAK	İst. Aydın Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Erkan İŞGÖREN	Marmara Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Suat SUNGUR	İst. Aydın Üniv.
Dr. Ali Eşref MÜZEZZİNOĞLU	İst. Aydın Üniv.
Dr. Lew NERETIN	Max Planck Institute Bremen - GERMANY
Dr. Elena DUMITRESCU	National Institute for Marine Research and Development ROMANIA
Dr. Ludmyla VICTOROVNA	Natioanal Academy of Saences UKRAINE

BAŞKANDAN

Üniversiteler bilim üreten kurumlardır. Bilimin üretilmesinde üniversiteler hem teknoloji ithal edebilir, hem de ihraç edebilirler. Aynen, dünyayla entegre olmuş bir ülkenin ithalat ve ihracat sisteminde olduğu gibidir. Üniversiteler ürettiği bilgiyi, yani ürünü farklı yollarla insanlığın hizmetine sunar. Bunlar; ya eğitim öğretimini yaptırdığı ve mezun ettiği öğrencileri ile, ya konferans, sempozyum, panel, şeklinde, bir veya birden fazla düşünürün katılımıyla ortaya çıkan bilgi demeti ile, ya yayınladığı kitap, araştırma, derleme ve değerlendirmelerle, ya da ürettiği projeler ve alınan patentlerledir.

Bunların hepsindeki müşterek amaç; bilginin ürüne dönüştürülmesidir. Eğer bilgi bir ürüne dönüştürülemiyorsa, bilgiye sahip olan kişiye bir ayrıcalık sağlamıyorsa, bu bilginin parasal ederi yoksa veya parasal ederle ölçülemeyecek kadar üst düzeyde değer taşımiyorsa, o bilgi üreten veya taşıyan için sadece bir yükür.

Bilgiye sahip olanlar, onu üretip kullanabilenler teknolojiye de sahiptirler. Dolayısıyla bunlar aynı zamanda dünyaya da sahip ve onu yönetenlerdir. Öte yandan bilgi ve teknoloji fakirleri olanlar ise yönetilenlerdir. Bu nedenledir ki, çağımızda, bir ülkeyi fet etmek için top veya tüfeğe ve binlerce askere gerek yoktur. Bilgi ve teknoloji en önemli kuşatma malzemesi, fet etme aracıdır.

Büyük bir gençlik enerjisine sahip olan ülkemizin gençlerinin çok daha aydın yetişmesi, bilgisini artırması, araştıran, sorgulayan ve geleceğin en önemli kaynağı olan akıl insanlar topluluğunu oluşturması için, eğitim öğretim sektörünün çok iyi geliştirilmesi gerekir. Bu geliştirme; gelişen teknolojinin teorik ve uygulama bilgisini veren, fiziki alt yapısını hazırlayan, araştırma ve uygulama merkezlerini kuran ve araştırmaları yönlendirecek akademik kadroyu bulunduran öğretim kurumları ile mümkündür.

Bu düşünce ile yola çıkan İstanbul Aydın Üniversitesi, en hızlı bir şekilde alt yapısını tamamlama çabası içindedir. Uzun zamandır hazırlıkları yapılan ve 1-2 ay içinde açılışı yapılacak olan, çok önemli bir teknoparka sahip olacaktır.

"İnanmak yarıya yapmaktır" sözüne önem veren üniversitemiz, hayata geçirmeyi düşündüğü projeleri; önce düşünüyor, tartışıyor, planlıyor ve uyguluyor. İnanmak, güvenmek ve bilimsel uygulamak, ürün kalitesinin üç temel unsurudur. Kaliteyi yakalamak ise İstanbul Aydın Üniversitesi olarak ana hedefimizdir.

Dr. Mustafa AYDIN
Mütevelli Heyet Başkanı

Çevre bilinci

Mehmet Salih ÇELİKKALE¹

Çevre bilinci bir yaşam şekli, bir inanış, yaşama yön veren bir prensip, üst düzeyde çok yönlü bir bilgi ve doğa aşkıdır. Çevre; multidisipliner (disiplinlerarası) bilim dallarının oluşturduğu bir anabilim dalıdır. Bu bilim dallarının ana hedefleri, her şeyden önce, geleceği garanti altına alma gayreti, dünyanın ve dünyadaki canlıların ömürlerinin uzatılması yarışıdır. Aslında, bu yarışın herkesin yarışı olması gerekir. Her nedense çevrecilik bazıları için çok önemli görülmemekte, bazıları için ise vazgeçilme şansı olmayan bir görev olarak telakki edilmektedir. Bu farklılık, konu hakkında bilgi sahibi olmayla da yakından ilişkilidir. Aynı şekilde bazı meslek ve uğraşı dalları ile ayrılmaz, iç içe olan konulardır. Bu nedenle, çevre bilinci, çevre konusunu meslek edinenlerin sürekli gündeminde olan bir konudur. Çünkü bu insanların tek isteği; ülkemizdeki *Tortum, Manavgat, Muradiye Şelaleleri*, Afrika Kıtasındaki *Victoria Şelalesi*, Amerika Kıtası'ndaki *Niagara Şelalesi* sürekli çağlasın, suları azalmasın, yer altı su seviyesi alçalmasın, kara parçaları çöküp çanak şeklinde *obruklar* oluşmasın, dünyanın geleceği ve ömrü olan *buzullar erimesin*, dünyanın bazı ülkeleri *buzul çağına* girmesin, bazı ülkeler *çöl olmasın. Kısaca dünyanın dengesi bozulmasın.*

Konuya bu açıdan bakıldığında, doğrudan ismi ile anılan *Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı vardır*. Bu dal insan hayatını ilgilendiren su, hava ve kara kirlenmesi, ana kirleticiler, çözüm önerileri, kirliliği önleyici yapılar, *biyolojik* ve *fizikokimyasal* veriler v.b. konuları içeren eğitim-öğretim ve bilimsel çalışmalarını yürütür. *Ekoloji* ve biyoloji ile ilgilenen diğer bilim dalları, isimlerinden de anlaşılacağı gibi doğrudan canlı ve canlı dengesiyle uğraşır. *Meteoroloji Mühendisliği* dünya ve dünyayı saran; ağırlıklı hava almak üzere, deniz ve su kaynaklarındaki hareketliliği ve onlar arasında cereyan eden olayları inceler. Bunun gibi, bazı mesleklerde çok, bazılarında ise daha az, olmak üzere her meslek dalının bir yerinde çevre ile ilgili uğraşı verilmektedir. Olaya başka bir açıdan bakıldığında, *tarım* ve *ormancılık* faaliyetleri çevre ile bire bir bağlantılı olan uğraşılardır.

Her ne kadar ormancılık aktivitesinde ağaçların kesilmesi, kerestesinden yararlanılması çevreye ters gibi görülür ise de genç ağaçlara büyüme şansının verilmesi, ömrünü tamamlamış ağaçların ekonomide değerlendirilmesi, ağaçlandırma ile ormanların yenilenmesi, fidan yetiştirilerek yeni ormanlık sahaların tesisi, ormanların korunması, bozulan alanların *rehabilitasyonu, amenajmanı* gibi faaliyetlerin hepsi çevreye hizmet eden aktivitelerdir.

Tarımsal faaliyet ise, toprak, su, hava ve yeşilin en iyi şekilde, birlikte değerlendirilmesi ve hayati unsurlara zarar vermeden, aksine onları giderek geliştirerek yararlanma sanatı ve tekniğidir. Bir tarım toprağı; tekniğine en uygun şekilde işlenir, su ve rüzgar erozyonuna karşı korunur, üzerinde toprak özelliklerine,

¹ Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi Rektörü

Çevre bilinci

ekolojik koşullarına uygun tarım çeşidi yapılırsa, sulanması, işlenmesi bilimsel verilere uygun yürütülürse, **o tarım toprağı yaşlanmaz, aksine zenginleşir ve ömrü uzar.**

Tarımda unutulmaması gereken en önemli özellik şudur; Tarımsal faaliyet, **doğanın üvey evlatlarını yetiştirme sanatı ve tekniklerini içeren bir uğraşı dalıdır. Doğanın öz evlatları**; dikenler, ağaçlar, çeşitli yabani otlar, çalılar, yabani hayvanlar ve benzerleridir. Üvey evlatlarsa, ürünlerinden yararlandığımız, yoğun olarak yetiştiriciliğini yaptığımız hayvanlar (sığır, koyun, keçi, tavuk v.b.), üretimini yaptığımız bitkilerdir (mısır, buğday, sebzeler, meyveler v.b.). **Peki, nereden geldi bu üvey evlatlar?** Bunlar; doğanın öz evlatları arsından çeşitli **genetik metotlar** kullanılarak veya uzun yıllık **seleksiyonlar** ve **farklı yetiştirme, evcilleştirme** yoluyla elde edilmiş ve binlerce yıldan beri ekimi ve yetiştiriciliği yapılan bitki ve hayvan türleridir. Bunların bazıları orijinlerine çok benzer ise de, bazılarında önemli derecede şekil değişikliği olmuştur. Doğadan elde edilmiş bu üvey evlatlar (ki biz bunlara evcil hayvanlar veya kültür bitkileri diyoruz) uzun yıllar kendi doğal hallerine bırakılırsa **orijinine döner**. Diğer bir deyişle **aslına rucu** ederler. Bu olaya tekrar **yabanileşme** diyebiliriz. Ancak, tekrar yabanileşme o kadar kolay olmaz. Çünkü, yabanileşme bile, doğadaki diğerleri ile bir mücadeleyi gerektirir. Bu mücadelede başarısız olunursa **o nesil tükenir** ve yok olur. Günümüzde dünyada, her yıl yüzlerce tür hayvan ve bitki yok olmaktadır. Diğer bir ifade ile; **çevre tahribatı ve gen azalışı** olmaktadır. Bir banka gibi düşünüldüğünde sermaye kaybıdır. Kaldı ki, kültüre alınmış hayvan ve bitki türlerinin sayısı doğadakilerle karşılaştırılamayacak kadar azdır. Örneğin; ülkemizde on bini aşkın bitki, yüz bini aşkın hayvan türünden bahsederken, kültüre alınmış bitki ve hayvan türü sayısı yüzlerle ifade edilebilmektedir. Ancak, burada bir noktayı belirtmekte yarar vardır. Oda; kültür bitkisi veya hayvanı sadece tarlada veya çiftlikte yetiştirdiklerimiz de değildir. Çayır ve meralarımızda hayvanların yararlandığı birçok bitki türü vardır ki, bunlar özellikle hayvancılık açısından önemlidir. Sığırın, koyunun, keçinin otlatığı otlardan tutunuz, arıların bal yapmak için konup kalktığı çiçekler, kuşların yararlandığı meyveler gibi. İşte bu doğal zenginliğin korunması, kollanması, reahabilite edilmesi, farklı yönleri ile değişik meslek dallarını ilgilendirir ise de, **çevre kavramı** içinde bütünleşir ve birleşir. Bu nedenle, çevre kavramı tek bir meslek konusu olarak ifade edilemez, bu şekilde **izole** edilemez. Pek çok uğraşı dalı az veya çok çevre kavramı ile ilintilidir. Bu nedenle, hangi uğraşı dalında olursa olsun, uğraşanlar için mutlaka bir **çevre bilincine** ihtiyaç vardır. Bu bilincin verilmesi **anaokulundan başlayarak**, her seviyedeki eğitim-öğretimde yer almalıdır. Çünkü, çevre bilinci, basit olarak, bir poşetle bir yörede çöp toplama veya buna benzer faaliyet değildir. Çevre bilinci, hava, toprak ve su ortamları arasındaki ilişkileri bilmek, bu ilişkilerin oluşturduğu yaşam koşullarını, bu yaşamı oluşturan unsurları bilmek, bu hassas dengeye zarar verebilecek her türlü etki hakkında bilgi sahibi olmak ve önleyici tedbirleri düşünebilme bilinci ve donanımdır.

Doğal koşullarda her canlının kendine özgü bir ortamı vardır. Bu ortama **habitat** adını veriyoruz. Bazı canlılar tek başlarına değil birlikte yaşamayı tercih ederler, yani çok sayıda tür bir arada olur. Bu topluluğa **biosonöz** adı verilir. Biosonözün oturduğu ortama da **biyotop** diyoruz. Doğadaki her bir canlı veya canlı gurubunun kendine özgü ve pek çok dengeleri içeren bir yaşam sistemi ve kuralı vardır. Bu yaşam ortamını ve bu ortamda yaşayan canlıları içine alan bilgiler ciltler dolusu kitapların konusudur. Çünkü, bu sistemde eşsiz ve hatasız bir denge, bir alış veriş söz konusudur. Bu dengeleri birkaç örnekle, birkaç yaklaşımla özetleyebiliriz.

Bir ortamda yaşayan canlı veya canlı topluluğunun diğer canlılarla alış verişi vardır. O canlının cansızlarla da ayrılmaz bir bağı, ilişkisi vardır. Bir canlının cansızla olan ilişkisi, yaşam ortamını oluşturan su, hava veya

toprak içinde cereyan eder. Öte yandan, yaşam koşulluna paralel olarak pek çok canlı ile de ilişki söz konusu olduğuna göre, **canlının canlı ile, canlının cansızla veya cansızla cansızın arasındaki bu alış veriş**, biz özet olarak **çevre kavramı** ile izah ediyoruz. Daha büyük açıdan baktığımızda ekosistem karşımıza çıkıyor. Elbetteki bunların hepsi **ekosistem** denen büyük bir ortam kavramı içinde olmaktadır. Çevreyi oluşturan bu etkenlerden her hangi birinde bir aksamının olması **çevre bozulması veya çevre kirlenmesi** dediğimiz olayı ortaya çıkarır. Bozulan çevrenin onarılması, eski haline dönüştürülmesi, çevreyi bozmadaki kolaylığın aksine, telafisi zor, çoğunlukla da imkansız denecek kadar büyük bir olaydır. Bu nedendir ki, çevre kavramını bilenler, çevrenin bozulmaması için emek sarf ederler ve toplumu daima o yönde uyarırlar.

Daha önce de belirtildiği gibi, tarımsal faaliyetler, başlangıcından sonuna kadar **çevresel faaliyetler** kavramı içindedir. Hayvanın yetiştirilmesi, suyun ve toprağın kullanılışı, yeşilin korunması ve benzeri, hepsi çevresel faaliyetin ta kendisidir. Arazinin sulanması toprağı verimli hale getirirken, yanlış sulama çoraklaşmaya neden olur. Toprağı verilen gübre, verimi artırırken yanlış gübreleme hem toprağı, hem de topraktan sızarak akarsuların, göllerin ve yer altı sularının asitli bir yapıya dönüşmesine neden olur. Sulama şeklinin yanlışlığı toprak kaybına ve **erozyonuna** sebep olur. Daha ileri durumda **arazinin tuzlanması** ve **çoraklaşmasına** neden olur. **Çoraklaşan arazi ürün vermez ve çölleşir**. Tarımsal ürünü zararlılardan korumak için yapılan **tarımsal mücadele**, yanlış yapıldığında, yalnız ürün kalitesinin bozulmasına değil, o ürünü tüketen hayvansal canlılara ve insanlara zararlı olabilir.

İşte, bütün bu nedenlerden dolayı, eğitmenlerin ve eğitilenlerin, yönetenlerin ve yönetilenlerin, **toplumun tüm bireylerinin çevre bilincine sahip olması gerekir**. Mimar ona göre plan çizmeli, inşaatçı ona göre bina yapmalı, belediyece ona göre çevreyi tanzim etmeli, alt yapıyı hazırlamalı, orada yaşayanlar o kurallara göre yaşamalı, öğretmen ona göre bilgi vermeli, öğrenci ona göre geleceğe bakmalıdır.

Çevre bilinci sevginin temelidir. İnsan sevgisi, hayvan sevgisi, iyi bir çevre bilinci ile mümkündür. Çevre bilinci olan bir Belediye Başkanı “**denizi karaya, karayı paraya**” çevirmez. Çünkü, kaybolan sahil ve deniz bir daha geri gelmez. Çevre bilinci ruhuna yerleşmiş bir öğretmen, öğrencinin sağını solunu morartırcasına, kulağını koparırcasına işkence etmez. Çevre bilinci olan dünya insanı ve üst yöneticiler (!) uçak dolusu bombalarla, füzelerle tarihi ve kültürü yok etmez, insanları acımasızca öldürmez. **Özetle; çevre bilinci, insan olmanın hamuru, insan görünmenin resmidir.**

Türk yükseköğretim alanında öğretim elemanının fonksiyonu ve bölüm/program

Mustafa ÇIKRIKÇI¹

Özet

Bu çalışmada Türk Yükseköğretim alanı içerisinde öğretim elemanının fonksiyonuyla birlikte, bölüm ve program başkanlarının rolü, yapılması gerekenler ile yönetim ve denetim alanları ele alınmış ve “İdeal bir bölüm/program yapısı nasıl olmalıdır?” sorusu irdelenerek konu hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Bölüm, Program, Rol, Yönetim, Denetim

The role of the heads of the departments and the programs in the Turkish Higher Education field

Abstract

The role of the heads of the departments and the programs in the Turkish Higher Education field, the necessary developments, administration and supervision issues have been studied in this essay and the question “How should an ideal department/program head be?” has been analyzed and answered.

Keywords: Higher Education, Department, Program, Role, Management, Supervision

Giriş

İdeal bölüm veya program başkanı nasıl olmalıdır sorusunun yanıtını aramadan ki bu sorunun yanıtı esasen yıllardır bu fonksiyonu yürüten öğretim elemanlarının bilgi ve deneyimleri bir şekilde birleştirilerek, onlarla beraber bulunması gerekir. Ancak yönetim alanında uzun deneyimlere sahip bu öğretim elemanlarının affına da sığınarak önce genel bir giriş yapalım. Fakültelerde bölüm ya da yüksekokullarda programa girmeden birinci vurgulanılması gereken konu kanımızca yükseköğretim ve biraz daha ileriye giderek üniversite kavramının ne olduğu olmalıdır.

Üniversite kavramı

Üniversite araştırma, inceleme, düşünme ve eleştiri yollarını kullanarak bilinmeyeni bilinir duruma getiren; bilgiyi üreten, depolayan, ileten, insanlığın aydınlanması uğruna yayan bağımsız, özgür eğitim-öğretim ve araştırma birimidir. Bu fonksiyonuyla üniversite, aynı zamanda insanlığın geleceğini belirleyen kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişimlerin de merkezidir.

¹ Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi Rektör Yardımcısı.

Üniversitelerin temel görevi eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme yaparak yerel anlamda içinde bulunduğu topluma, küresel anlamda ise insanlığa hizmet etmektir. Öğretim, sanat, bilim ve teknoloji alanlarındaki bu katkıların tutarlı ve nitelikli olması zorunludur. Bu asli fonksiyonları evrensel bir yapıda sağlayan temel koşul ise özgür düşünce ortamıdır.

Bilgi toplumlarında üniversiteler, eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve topluma hizmet sağlama hedefleri yanında, aynı zamanda evrensel normlarda diploma veren, ömür boyu öğrenmeyi ilke edinen, evrensel değerler, çoğulculuk ve kolektif anlayışa göre yönetilen, araştırmaları yanında öğretim üyelerinin çok yönlü performanslarının değerlendirilmesini de benimseyen ve kabul eden yeni bir anlayışa ulaşmışlardır(ORTAÇ, 2005).

Öğretim üyesinin/öğretim elemanının fonksiyonu

Bir üniversitede öğrenci, öğretim üyesince kendisine kazandırılan analitik-eleştirel düşünme ve çalışma becerilerinin yardımıyla, kendisinden önce ortaya konmuş bilgi birikimi süzüp özümseydikten sonra, bunun üzerine kendi özgün katkısını ekleyerek yeni düzey eserleri üretmeyi öğrenir. Var olanı ilerletme üzerinde temellenen bu süreç, bireye bir yandan beceri, deneyim ve özgüven kazandırırken bir yandan gelecek kuşaklar arasında köprü olma sorumluluğunu verir. Bu sürecin etkin bir biçimde işlenmesinin buradaki sorumlusu ise öğretim üyesidir.(ORTAÇ, 2005). **Bir öğretim üyesi/elemanı** öğrenme sürecinin her aşamasını kontrol etmek ve değerlendirmek zorundadır.

Şimdi esas konumuza geçelim.

Bölüm/program ve bölüm/program başkanı

Bu noktada biraz da mevzuata girmek uygun olacaktır.

Bölüm bir fakülte ya da yüksekokulda belli bir dalda eğitim-öğretim ve araştırma-geliştirme yapılan akademik birimdir.

Bir fakülte veya yüksekokulda, aynı veya benzer nitelikle eğitim-öğretim yapan birden fazla bölüm bulunamaz.

Bölüm başkanı, bölümünün her türlü eğitim-öğretim ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinden sorumlu olan kişidir.

Bölüm başkanı, görevi başında bulunamayacağı süreler için öğretim üyelerinden (elemanlarından) birini yerine vekil olarak bırakır.

Konuya biraz daha açalım.

Türkiye’de Vakıf MYO’lar içersinde bir program ancak 2002 tarih ve 24762 sayılı Vakıf Meslek Yüksekokulları Yönetmeliği hükümlerine göre açılabilir.

Yüksekokullarda programın eğitime açılması için YÖK-Vakıf MYO Koordinasyon Komisyonu’nun izni gereklidir.

Türk yükseköğretim alanında öğretim elemanının fonksiyonu ve bölüm/program

Komisyon, faaliyete geçirilecek programlarla ilgili, çalışma alanlarının yapısını (sanayi, tarım, hizmet, ticaret), programın açılma gerekçesini, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülebilmesi için her program için en az iki derslik, öğretim elemanları için büro, laboratuvar, atölye, staj, uygulama alanlarını, konferans salonu vs. varsa kamu veya özel sektör kuruluşları ile yapılmış anlaşmaları inceler.

Faaliyete geçirilecek program yapısına uygun, sürekli ders verebilecek kadrolu (tam zamanlı) en az üç branş öğretim elemanının bulunması gerekir.

Faaliyete geçirilecek olan programla ilgili, müfredat programları, ders programları, ders notları, ders kitapları, mevcut bilgisayar sayısı, dersliklerde radyo, televizyon, tepegöz, barkovizyon ve benzeri yardımcı öğretim araçlarının bulunup, bulunmadığı önemlidir.

Keza, faaliyete geçirilecek olan programla ilgili müfredat programının vakıf üniversitelerinde kamu üniversiteleri meslek yüksekokullarında okutulan müfredat programları ile paralellik sağlaması gerekir.

Kurul, bunları başlangıçta ve daha sonraları yerinde inceler.

Bu noktanın vurgulanması gerekliliğinin nedeni, bir bölümü veya programı açan yetkili kurulun, denetimler sonucunda varsa önemli eksiklikler görmesi halinde birimi kapatılma yetkisinin de bulunduğudır.

Bölüm ya da program başkanı ilgili yüksekokulun “yüksekokul kurulu” üyesidir. Yüksekokul kurulu fakültelerde fakülte kurulu, üniversitelerde ise senatonun karşılığıdır. Bu kurulların çalışma alanı yönetim kurullarından farklı olarak idari değil akademiktir. Yani eğitim-öğretim ve araştırma-geliştirme konuları üzerinde çalışırlar. Her yarıyıl başında ve sonunda toplanır ve eğitim-öğretim ile araştırma-geliştirme kalitesini değerlendirirler. Bu alandaki iyileştirmelerin neler olabileceğini belirleyerek, uygulamaya sokarlar.

Bölüm veya program faaliyetlerinin yükseköğretim kurumundaki önemi

Bir üniversite veya yüksekokulda;

- Kurumsal temeller (misyon, vizyon ve değerler)
- Kurumsal hedefler
- Birim hedefleri (bölüm veya program) ve nihayet
- Birey hedefleri vardır.

Kurumsal temellerde bu hedeflerin birbirine uyum içersinde, birbirini destekleyici biçimde olmaları gerekir. Bu açıdan birim hedefleri kurumsal hedefleri ve nihayet kurumsal temelleri etkiler.

Bölüm ya da program başkanlarının görev alanları

Bunun ortaya konulabilmesi için önce eğitim-öğretim bileşenlerinin ve kalite elemanlarının neler olduğunun belirlenip, ortaya konulması ve izlenmesi gerekir. Program başkanlarının ele alması gereken konular sırasıyla şunlardır²:

- Program
- Programı uygulama
- Öğrenme ve öğretme kaynakları
- Öğrenci yönlendirme ve akademik destek hizmetleri
- Öğrenci sosyal destek hizmetleri
- Program uygulama sonuçları (çıktılar)
- Paydaşlarla ilişkiler
- Kalitenin geliştirilip, iyileştirilmesi

Bunları ayrıntısına girmeden başlıklarıyla biraz daha açmamızın yerinde olacağı kanısındayım.

Program

Programların çevre ihtiyaçlarına uygunluğu

Programların amaç ve hedeflerinin yeterliliği

Programların kapsamı ve kalitesinin yeterliliği

Programın yapısı

Ders tanımları

Ders kredileri

Önkoşullar

Kodlama sistemi

Kataloglar (hepsinin özeti olan bölüm veya program katalogu)

Program Uygulama

- Program hedeflerinin açıklığı
 - Hedefleri
 - Uygulama stratejisi (öğrenmeyi öğretme)
 - Öğretim elemanının rolü
- Eğitim teknolojisi
 - Sınıf ders süresi
 - Öğrencinin uyumu
- Öğrenme boyutunun yeterliliği
 - Öğrenciye yüklenen yük (kitap, sınav, ödev ağırlıkları)
 - Syllabus
- Performansın değerlendirilmesi(ölçme-değerlendirme sistemi)
- Uygulama Tekniklerinin yeterliliği
 - Ders programlarının yeterliliği (mevcut dersler, açılacak dersler)
 - Haftalık ders dağılımlarının yeterliliği (günlük yığılmalar, sınav yoğunluğu vb)
- Öğrenme ve Öğretim Ortamının yeterliliği

² Bkz. Öğretim Elemanı Kalite Geliştirme El Kitabı, Işık Üniversitesi

Türk yükseköğretim alanında öğretim elemanının fonksiyonu ve bölüm/program

- Derslik kapasiteleri ve yeterliliği
- Dersliklerin özellikleri (temizlik, aydınlık, akustik vb)
- Teknoloji
- Etik
 - Öğretim elemanı etik kurallarının yeterliliği
 - Öğrenci etik kurallarının yeterliliği
- **Öğrenme-öğretme kaynaklarının yeterliliği**
- Program kaynaklarının yeterliliği
 - Program kaynaklarından beklentiler
 - Kütüphane kaynaklarının program için yeterliliği
 - Kapasitesi
 - Kullanma yöntemi
 - Kullanma derecesi
 - Bilgisayarların yeterliliği
 - Kapasiteler
 - Altyapı
 - Bağlantılar (yerleşkeler, binalar, anfiler ve derslikler)
 - Laboratuvarların yeterliliği
 - Donanım normları (kullanım yönergeleri)
 - Deney setleri ve donanım
 - Teknik destek kadrosu
 - Ders kitapları ve yardımcı dokümanların yeterliliği
- Programın diğer programlarla ilişkileri

Öğrenci yönlendirme ve akademik hizmetlerin yeterliliği

- Yeni öğrencileri programa hazırlama prosedür ve uygulamaları
 - ÖSS öncesi yönlendirme çalışmalarının yeterliliği
 - Program tanıtım çalışmaları (üniversite içi)
 - Potansiyel öğrencileri bilgilendirme çalışmaları
 - Eğitim fuarları
 - Yazılı materyaller (broşür, katalog vb)
 - Yazılı basın (gazete, dergi)
 - Görsel ve işitsel basın (radyo, TV, İnternet)
 - Lise ve dersane ziyaretleri ve sunumlar
- Oryantasyon programları
 - İlk uyum
 - Öğretim süreci boyunca yönlendirme
 - Akademik danışmanlık hizmetleri
 - Sürekli diyalog
 - Staj, ödev ve proje danışmanlıkları
- Kariyer çalışmaları ve kariyer ofisi
- Mezun öğrencilerle işbirlikleri
- Öğrenci-Yönetim ilişkilerinin yeterliliği
 - Mevzuat

- Öğrenci Konseyi
- Yönetim uçlarına erişim kalitesi
- Öğrenci taleplerinin değerlendirilmesi
- Engelli öğrencilere sunulan hizmetlerin yeterliliği
- **Sosyal Destek Hizmetlerinin Yeterliliği**
 - Beklentiler
 - Maddi destekler
 - Burslar
 - Barınma, beslenme ve sağlık hizmetleri
 - Kişisel gelişime katkı (öğrenci kulüpleri)
- **Program uygulama sonuçlarının yeterliliği**
 - Programın öğrenci profili
 - Programın öğrenci trafiği
 - Akademik performans
 - Mezuniyet sonrası performans
- **Programın diğer ulusal ve uluslararası programlarla uyumu**
- **Eğitim-Öğretim paydaşlarıyla ilişkiler**
 - Toplumla ilişkiler
 - Ailelerle ilişkiler (Aile Konseyi- İstanbul Aydın Üniversitesi örneği)
 - Mezun işyerleriyle ilişkiler
 - Mezun dernekleri ile ilişkiler

İdeal bir bölüm başkanı yük olarak görünse de bölümünü ya da programını bu çember içerisinde, tüm bu ilişkileri gözetererek takip etmek zorundadır. Eğitim-öğretim önemlidir.

Son olarak, Avrupa'yı bir yükseköğretim alanı haline dönüştürmeye hedefleyen ve Türkiye'nin de 2001 yılında katıldığı Bologna sürecinde, üniversitelerde bölüm/program başkanlarından beklenen nelerdir veya neler olacaktır? Bunları üzerinde duralım.

Her bölüm/program başkanı;

- Kurumun stratejik planı ile uyumlu program veya bölümlerin stratejik planlarını ve akreditasyon el kitaplarını hazırlamalıdır.
- Öz değerlendirmelerini yapmalı, vizyon ve misyonu belirlemelidir.
- Kendisine akredite olmuş örnek kurumlar seçerek yol haritasını çizmelidir.
- Sürekli iyileştirme için yukarıdaki alanlarda veri tabanları ve iç denetim mekanizmaları oluşturmalıdır.
- İyileştirme süreçlerini somut veri ve göstergelerle ölçmelidir.
- Seçtikleri örneğe ulaştıklarında akreditasyon işlemlerini başlatmalıdır.
- Akredite olarak bölüm ve programın saygınlığını artırmalıdır.

Türk yükseköğretim alanında öğretim elemanının fonksiyonu ve bölüm/program

Kaynaklar

ANON(1981),Yüksek Öğretim Kanunu (2547)

ANON(1983),Yükseköğretim Kurumları Teşkilat Kanunu (2809)

ANON(1983),Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği (Sayı 17609, Tarih 18.02.1982)

ANON(1986),Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Kurulların Oluşturulması ve Bilimsel Denetim Yönetmeliği (Sayı 19082, Tarih 18.04.1986)

ANON(2002), tarih ve 24762 sayılı Vakıf Meslek Yüksekokulları Yönetmeliği

ANON(2010),Öğretim Elemanı Kalite El Kitabı, Işık Üniversitesi

ANON(2006),Bologna Süreci'nin Türkiye'de Uygulanması Projesi, 2005–2006 Malatya İl Toplantısı, 13 Kasım 2006, İnönü Üniversitesi,Sivas

Ortaç, İbrahim (03.6.2005),” Net Yorum"

Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların gelişimi üzerine bir değerlendirme¹

Faruk AKIN²
Nalân ECE³

Özet

Kurumsal yatırımcılar, bireysel yatırımcıların tasarruflarını toplayarak elde ettikleri bu fonları verimliliği yüksek yatırımlara yönelten finansal kurumlardır. Tüm dünyada sermaye piyasalarının gelişiminde ve kurumsallaşmasında artan bir role sahip olan kurumsal yatırımcılar, küreselleşen piyasalar ile birlikte önemini daha da artmıştır. Bu çalışmanın amacı sermaye piyasalarında artan rolleri nedeniyle kurumsal yatırımcıların Türk sermaye piyasasındaki gelişimini ele almaktır. Bu amaçla kurumsal yatırımcı olarak yatırım fonları, sigorta şirketleri ve emeklilik fonları ele alınacak, dünyadaki ve Türk sermaye piyasasındaki gelişimi yıllar itibariyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler : Kurumsal Yatırımcılar, Sermaye Piyasaları , Emeklilik Fonları

An evaluation on the development of institutional investors in Turkey's capital market and the institutional investors

Abstract

Institutional Investors are the financial institutions which collects savings from individual investors and direct this investments to the high efficiency funds. Institutional Investors with an increasing role in the development and with institutalization of capital markets around the world, have increased their importance with the globalization of markets. The purpose of this study is to consider the development of institutional investors in the Turkish Capital Market because of their increasing role in the capital markets. For this purpose as an institutional investor, mutual funds,

¹ 20. Sayıdaki teknik bir hatadan dolayı bu sayıda tekrar basılmıştır.

² Yrd. Doç. Dr., Bilecik Üniversitesi Pazaryeri Meslek Yüksekokulu, drfarukakin@hotmail.com

³ Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu, nalanece@gmail.com

Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların gelişimi üzerine bir değerlendirme

insurance companies and pension funds will be discussed and their development in the Turkish Capital Market over the years will be studied.

Key Words : Institutional Investors, Capital Markets, Pension Funds

Giriş

Bireysel yatırımcılar, gerekli teknik donanım ve uzman personel aracılığıyla piyasaları sürekli izlemek, gelişmelere göre tavır almak ve portföyleri profesyonel olarak yönetmek imkânına çoğu zaman sahip olamamaktadırlar. Yeterli büyüklüğe ulaşamayan bireysel birikimlerle oluşturulan portföyler genelde riskli portföyler olmaktadır. Bireysel yatırımcılar ellerindeki sınırlı birikimlerle ancak birkaç hisse senedine ya da borçlanma senedine yatırım yapabilmekte, bu nedenle de riskin dağıtılması mümkün olmamaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle sermaye piyasalarında kolektif yatırım kuruluşları olarak da adlandırılan kurumsal yatırımcılar oluşturulmuştur. Kurumsal yatırımcılar, bireysel yatırımcılara sağladıkları riskin dağıtılması ve profesyonel yönetim gibi faydaların yanı sıra sermaye piyasalarının derinlik kazanmasında ve gelişiminde, tasarrufların artırılarak ülke ekonomisine kazandırılmasında önemli bir görev üstlenmektedir. İstatistikler kurumsal yatırımcıların sadece gelişmiş piyasalar için değil, gelişen piyasalar ve bilhassa yükselen piyasalar için de önemli bir itici güç olduğunu göstermektedir. Gelişmiş piyasalarda “profesyonel portföy yönetimi” esasları dahilinde yatırım yapan kurumsal yatırımcılar, sermaye piyasalarının gelişmesinde ve ülke ekonomilerinin sağlam temeller üzerinde büyümesinde büyük rol oynamaktadır. Örneğin ABD’de 45-50 yıl önce halka açık şirketlerin hisse senetlerinin sadece % 10’u kurumsal yatırımcıların elindeyken, bugün bu oran % 50’yi aşmıştır. Ülkemizde ise bu oran sadece binde 4 gibi ihmal edilebilir bir düzeydedir (Okur, 2009.).

Küçük tasarruf sahiplerinin sınırlı birikimlerini bir araya getirerek verimliliği yüksek yatırımlara yönelten kurumsal yatırımcılar, tüm dünyada sermaye piyasasının gelişmesinde önemli bir paya sahiptir (Erdoğan ve Özer, 1998,). Dünya ölçeğinde karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile kurumsal yatırımcılar arasında yakın bir ilişki göze çarpmaktadır. Gelişmiş sermaye piyasalarına sahip ülkelerde, kurumsal yatırımcıların toplamış olduğu önemli miktardaki fonlar, işletmelerin ihtiyaç duydukları finansman için önemli bir kaynak olurken, gelişmekte olan ülke piyasalarında kurumsal yatırımcılar bu fonksiyonu tam olarak yerine getirememektedirler. Bunun temel nedeni bu ülkelerdeki gelir düzeyinin düşüklüğü ve buna bağlı olarak tasarruf artışının yeterli düzeyde olmaması olarak ifade edilmektedir (Zor ve Aslanoğlu, 2005).

Bu çalışmanın amacı kurumsal yatırımcıların Türk sermaye piyasasındaki gelişimini ortaya koymaktır. Bu amaçla öncelikle kurumsal yatırımcı kavramı ve kurumsal yatırımcıların sermaye piyasaları üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Son olarak kurumsal yatırımcıların Türk sermaye piyasasındaki gelişimi, kurumsal yatırımcıların global boyuttaki gelişimine de yer verilerek değerlendirilecektir.

Kurumsal Yatırımcı Kavramı

Ülkelerin ekonomik gelişmelerine bakıldığında sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın ülkenin tasarruf eğiliminin artması ve uzun vadeli fonların oluşması ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerde sermaye piyasalarının talep yönünü oluşturan en önemli unsur kurumsal yatırımcılardır (Zor ve Aslanoğlu, 2005). Kurumsal yatırımcılar finansal sistemin işlevlerini yerine getirmesi için önemli rol üstlenmektedir. Kurumsal yatırımcılar küçük yatırımcıların tasarruflarını toplayarak, kabul edilebilir risk, getiri maksimizasyonu ve vade uyumu amaçlarına yönelik olarak yöneten ihtisaslaşmış finansal kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Aras ve Müslümov, 2003). Kurumsal yatırımcıların ortaya çıkışının altında yatan temel neden, finansal piyasaların mükemmel olmayışıdır. Mükemmel bir piyasada, bütün bilgiler serbestçe elde edilebilir, işlem gören bütün menkul kıymetler istenilen miktar ve hacimde alınıp satılabilir ve işlem maliyetleri de söz konusu değildir. Gerçekte finansal piyasaların mükemmel olmamasından dolayı ortaya çıkan aksaklıklar, kurumsal yatırımcılar ile en aza indirilmeye çalışılmaktadır (Dağlar, 2007). Kurumsal yatırımcılar, emeklilik fonlarını, sigorta şirketlerini ve yatırım fonlarını içerip kapsamaktadır. Üçünün içersinde, dünya çevresinde bir grup ülkenin GSYH'nin % 50'sini aşan kaynaklarla, emeklilik fonları geleneksel olarak en önemli bileşen/öğedir. Sigorta şirketleri varlıkları, özellikle hayat sigorta varlıkları (sigorta şirketleri tarafından idare edilen emeklilik fon varlıkları hariç), nadiren GSYH'nin % 30'unu aşarken, yatırım fonu varlıkları çoğu ülkede yakın zamana kadar GSYH'nin % 20'sinin çok altında kalmıştır (Vittas, 1998).

Kurumsal Yatırımcıların Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri

Kurumsal yatırımcılar, bankacılık sektörünün hâkim pozisyonunu dengelemek, finansal gelişmeleri desteklemek, sermaye piyasalarını modernleştirmek, bilgisel açıklık ve şeffaflığı artırmak, rekabeti desteklemek, piyasa derinliği ve likiditesini artırmak ve piyasalara ilişkin düzenlemelerin yapılmasını teşvik etmek suretiyle sermaye piyasalarının gelişimini olumlu biçimde etkilemektedir (Kandır, 2009.). Kurumsal yatırımcılar, finansal piyasaların gelişmesinde ve küçük tasarrufların bir arada toplanarak verimli alanlara kanalize edilmesinde önemli bir fonksiyonu gerçekleştirmektedir. Küçük birikimleri bir araya getirerek verimliliği yüksek yatırımlara yönelten kurumsal yatırımcılar, aynı zamanda sermayenin daha geniş bir tabana yayılmasını da sağlamaktadırlar (Dağlar, 2007). Kurumsal yatırımcıların, büyüklükleri nedeniyle sahip oldukları güç onların sermaye piyasası araçları ve yatırım yaptıkları firmalar üzerindeki kontrollerini de artırmaktadır. Böylece yatırımcıların karşılaşılabilecekleri zararlar engellenebilmektedir (Algüner, 2006). Kurumsal yatırımcılar büyük montanlı işlemlere olanak tanıyan modern etkili ve güvenilir altyapıların geliştirilmesi yönünde de baskı oluşturmaktadır (Vittas, 1998). Kurumsal yatırımcılar finansal sistem içinde altı temel işleve sahiptir (Harichandra ve Thangavelu, 2004).

- 1.Kurumsal yatırımcılar, mal, hizmet ve varlık değişimi/takasını kolaylaştırmak için saklayıcılık sistemlerini geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır.
- 2.Kurumsal yatırımcıların bir piyasaya olan esas katkısı, onların mali/parasal kaynakların güvenilir ve geniş bir kaynağı olmasıdır. Ölçek büyüklüğü ve ölçek ekonomileri, bireysel yatırımcıların bilinen/belirli risk profilleri için getiriye birleştirip bir araya getirmek ve bunu maksimize etmek için, bu kurumsal yatırımcılara olanak vermektedir.

3.Kurumsal yatırımcılar, ekonomik kaynakları coğrafik bölgeler, sanayilerin bir ucundan diğerine/tümüne ve ayrıca zaman içersinde tahsis edilip paylaşılması için daha etkili kanallar sağlamaktadır. Kurumsal yatırımcıların, ev tasarruflarında kantitatif/nicel artışa katkıda bulunup bulunmadığı konusunda hâlâ bir tartışma varken, genel ortak görüş, kurumsal yatırımcıların, uzun vadeli fonların sermaye piyasalarına olan arzını nitelik bakımından arttırdığı olmuştur. Kurumsal yatırımcılar ayrıca ülke ve sanayilerin tümünde daha iyi çeşitlilik/değişiklik fırsatlarını sağlayıp olanak vermiştir.

4.Kurumsal yatırımcıların risk birleştirme ve risk paylaşım vasıtasıyla yürüttükleri belirsizlik yönetimi ve risk kontrolü içersindeki rolü, yenilikçi finansal ürünler ve yatırım stratejilerinin geliştirilmesine neden olmuştur. Bunlar, menkul kıymetleştirme ve türevlerin yaygın kullanımı gibi finansal yenilikleri içermektedir.

5.Ölçek ekonomisi, kaliteli/iyi bilgi ve düşük işlem maliyetleri verilmiş kurumsal yatırımcıların, daha iyi fiyat bilgisi sağlaması ve varlık fiyatlarının temel değerlere ayarlanmasını geliştirmesi daha muhtemeldir.

6.Kurumsal yatırımcılar, kurumsal yönetim konularıyla uğraşıp idare etmede, bireysel yatırımcılara göre karşılaştırmalı bir üstünlüğü vardır. Kurumsal yatırımcıların büyüklüğü ve oy ağırlığı, kurumsal yönetimdeki asimetrik bilgi problemini ve baş/genel temsilci ikilemini/çıkılmazını hafifletip azaltmaya yardımcı olmaktadır.

Türk Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcıların Gelişimi

Türkiye’de kurumsal yatırımcılar yıllar itibariyle önemli bir gelişim göstermektedir. Bu gelişim içersinde en önemli payı Türkiye’de 2003 yılı sonunda uygulanmaya başlanan ve yıllar itibariyle hızlı bir gelişim gösteren emeklilik yatırım fonları oluşturmaktadır. Emeklilik yatırım fonları 2008 yılında 4.193 milyon dolarlık bir büyüklükten Temmuz 2010 tarihi itibariyle 7.018 milyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. 2000 yılı itibariyle kurumsal yatırımcıların finansal varlıkları Almanya’da GSYH’nin %79,8’ine, Fransa’da % 131,8’ine ve İngiltere’de % 212,8’ine ulaşmıştır (Zor ve Aslanoğlu, 2005). Türkiye’de kurumsal yatırımcıların gayrisafî millî hasıla içindeki payının AB ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça küçük bir oran olduğu gözlenmektedir. Tablo 1’de Türkiye’de yıllar itibariyle kurumsal yatırımcıların portföy büyüklüğü gösterilmektedir.

Tablo 1 : Türkiye’de Kurumsal Yatırımcı Portföy Büyüklüğü (Milyon Dolar)

Kurumsal Yatırımcılar	2008	2009	23.07.2010
A Tipi Yatırım Fonları	365	674	774
B Tipi Yatırım Fonları	15.253	19.047	18.723
Borsa Yatırım Fonları	128	170	130
Emeklilik Yatırım Fonları	4.193	6.084	7.018
Yatırım Ortaklıkları	152	339	348
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	776	1.904	2.095
Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	27	55	93
Toplam	20.895	28.273	29.179
Kurumsal Yatırımcı / GSMH	3.3%	4.5%	4.5%

Kaynak : (Sermaye piyasasında gündem) URL 3

Yatırım Fonları

Dünya genelinde yatırım fonlarının portföy hacimleri 2009 yılı üçüncü çeyreğinde 22 trilyon doları aşmıştır. ABD, 11 trilyon \$'a yaklaşan yatırım fonu büyüklüğü ile dünya sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Bu tutar dünya genelinin yarısını oluşturmaktadır. Yatırım fonu portföy hacimleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte Lüksemburg ve İrlanda'daki yatırım fonları büyüklüğünün millî gelire oranının yüksek olması dikkat çekmektedir. Lüksemburg, vergi ve operasyonel alanlarda sunduğu olanaklardan dolayı yatırım fonu ve yatırım ortaklığı gibi kolektif yatırım kuruluşlarının merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle, Avrupa'da pek çok fon Lüksemburg'da kurulmakta, ancak payları diğer ülkelerdeki yatırımcılara satılmaktadır. 2009 yılı sonunda millî gelir büyüklüğü 47 milyar \$ olan bu ülkedeki yatırım fonu büyüklüğü 2009 yılı Eylül ayı itibariyle 2,2 trilyon \$'ı geçmiştir. Yatırım fonları portföy büyüklüğünün GSYH'ya oranı, ülkedeki kurumsal yatırımcı tabanının gelişmişliğinin göstergesidir. 2009 yılı üçüncü çeyreğinde yatırım fonlarının GSYH'ya oranı Brezilya'da % 50, Güney Afrika'da % 36, Macaristan'da % 8 ve Yunanistan'da % 4 iken Türkiye'de bu oran sadece % 3'tür (TSPAKB, 2010b). Tablo 2'de dünya genelinde yatırım fonlarının portföy hacimleri gösterilmektedir.

Tablo 2 : Dünya Genelinde Yatırım Fonlarının Portföy Hacimleri (Milyon \$)

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009/09
A.B.D	8.904.824	10.412.458	12.020.895	9.601.090	10.832.363
Almanya	296.787	340.325	372.072	237.986	312.840
Arjantin	3.626	6.153	6.789	3.867	3.949
Brezilya	302.927	418.771	615.365	479.321	741.994
Çek Cumhuriyeti	5.331	6.490	7.595	5.260	5.578
Çin	-	-	434.063	276.303	306.725
Fransa	1.362.671	1.769.258	1.989.690	1.591.082	1.851.029
Güney Afrika	65.594	78.026	95.221	69.417	99.446
Güney Kore	198.994	251.930	329.979	221.992	268.949
Hindistan	40.546	58.219	108.582	62.805	117.627
İngiltere	547.103	755.156	897.460	526.957	702.859
İrlanda	546.242	855.011	951.371	720.486	834.207
İspanya	316.864	367.918	396.534	270.983	275.650
İtalya	450.514	452.798	419.687	263.588	284.367
Japonya	470.044	578.883	713.998	575.327	662.046
Kanada	490.518	566.298	698.397	416.031	544.836
Lüksemburg	1.635.785	2.188.278	2.685.065	1.860.763	2.238.943
Macaristan	6.068	8.523	12.577	9.188	10.529
Meksika	47.253	62.614	75.428	60.435	6.718
Romanya	109	247	390	326	868
Rusya	2.417	5.659	7.175	2.026	2.953
Türkiye	21.761	15.463	22.609	15.404	20.029
Yunanistan	32.011	27.604	29.807	12.189	13.636
DÜNYA TOPLAMI	17.771.027	21.823.455	26.150.936	18.917.499	22.376.482

Kaynak: URL 1

Yatırım fonları sayı bakımından da kurumsal yatırımcılar içinde önemli bir yere sahiptir. Dünya genelinde yatırım fonu sayısı 2009 yılı üçüncü çeyreği itibariyle 66.110'a ulaşmıştır. Dünya

Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların gelişimi üzerine bir değerlendirme

genelinde yatırım fonlarının sayı bakımından % 50'sinden fazlasına sahip olan ülkeler Lüksemburg (9.049), Güney Kore (8.832), Fransa (8.038), ABD (7.767) ve Brezilya (4.609)'dır. Dünya genelinde en fazla yatırım fonuna sahip olan ülke Lüksemburg'dur. Lüksemburg 2009 yılının üçüncü çeyreği itibariyle 9.049 yatırım fonuna sahiptir. Türk yatırım fonlarının sayı olarak oldukça geride olduğu görülmektedir. Yatırım fonu sayısı 2005 yılında 275 iken 2009 yılı üçüncü çeyreği itibariyle 283'e yükseldiği görülmektedir. Türkiye, Tablo 3'ten de görüleceği üzere, Arjantin, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya ve Yunanistan'dan daha fazla yatırım fonuna sahiptir.

Tablo 3 : Dünya Genelinde Yatırım Fonlarının Sayıları

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009/09
A.B.D	7.975	8.118	8.029	8.022	7.767
Almanya	1.076	1.199	1.462	1.675	2.079
Arjantin	200	223	241	253	256
Brezilya	2.685	2.907	3.381	4.169	4.609
Çek Cumhuriyeti	51	52	66	76	78
Çin	-	-	341	429	493
Fransa	7.758	8.092	8.243	8.301	8.038
Güney Afrika	617	750	831	884	903
Güney Kore	7.279	8.030	8.609	9.384	8.832
Hindistan	445	468	555	551	583
İngiltere	1.680	1.903	2.057	2.371	2.257
İrlanda	2.127	2.531	2.898	3.097	3.153
İspanya	2.672	3.235	2.940	2.944	2.594
İtalya	1.035	989	924	742	699
Japonya	2.640	2.753	2.997	3.333	3.563
Kanada	1.695	1.764	2.038	2.015	2.060
Lüksemburg	7.222	7.919	8.782	9.351	9.049
Macaristan	91	161	212	270	264
Meksika	416	437	420	431	410
Romanya	23	32	41	52	51
Rusya	257	358	533	528	482
TÜRKİYE	275	282	294	304	283
Yunanistan	247	247	230	239	213
DÜNYA TOPLAMI	56.868	61.855	66.350	68.574	66.110

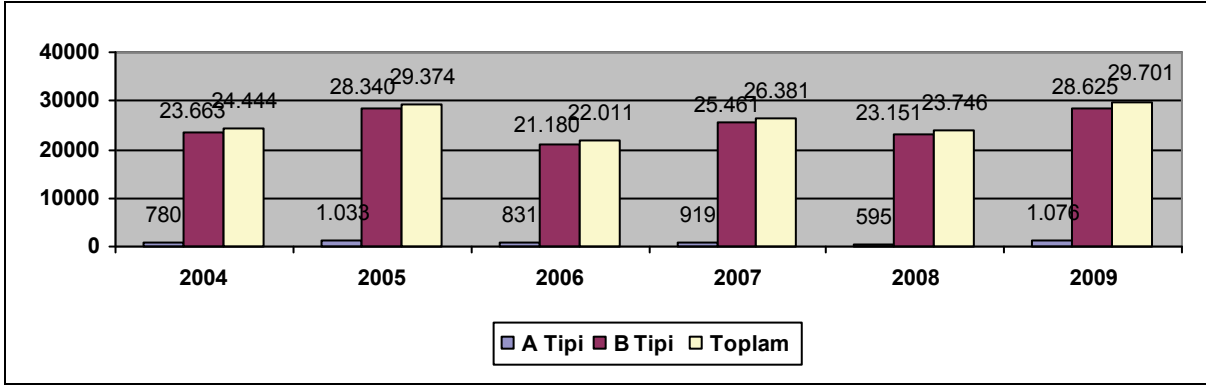
Kaynak: URL 1

Türkiye'de Yatırım Fonları

Türk sermaye piyasalarında A-Tipi ve B-Tipi olmak üzere iki ana grup yatırım fonu bulunmaktadır. Bunlardan portföy değerinin en az % 25'i hisse senedinden oluşan fonlar A-Tipi, kalanlar ise B-Tipi yatırım fonları olarak nitelendirilmektedir. Bu iki ana grup, fon portföyündeki finansal enstrümanlara bağlı olarak 17 alt grup fona ayrılmıştır. Bunlar; Tahvil ve Bono Fonu, Hisse Senedi Fonu, Sektör Fonu, İştirak Fonu, Grup Fonu, Yabancı Menkul Kıymetler Fonu, Altın Fonu,

Kıymetli Madenler Fonu, Değişken Fon, Karma Fon, Likit Fon, Endeks Fon, Fon Sepeti Fonu, Garantili Fon, Koruma Amaçlı Fon, Serbest Yatırım Fonu ve Özel Fon'dur. İlki 1987 yılında kurulan yatırım fonlarının toplam değerleri 29,7 milyar TL'yi aşmıştır. 2009 yılında A tipi fonların portföy büyüklüğü % 81 artarak 1 milyar TL'yi geçmiştir. 2008 yılında, toplam fon büyüklüğünün % 77'sini oluşturan B tipi fonlar ise % 21 artış göstermiş ve 28,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Ancak, diğer fonlardaki hızlı artış dolayısıyla B tipi fonların dağılım içindeki payı 3 puan gerileyerek % 74'e düşmüştür.

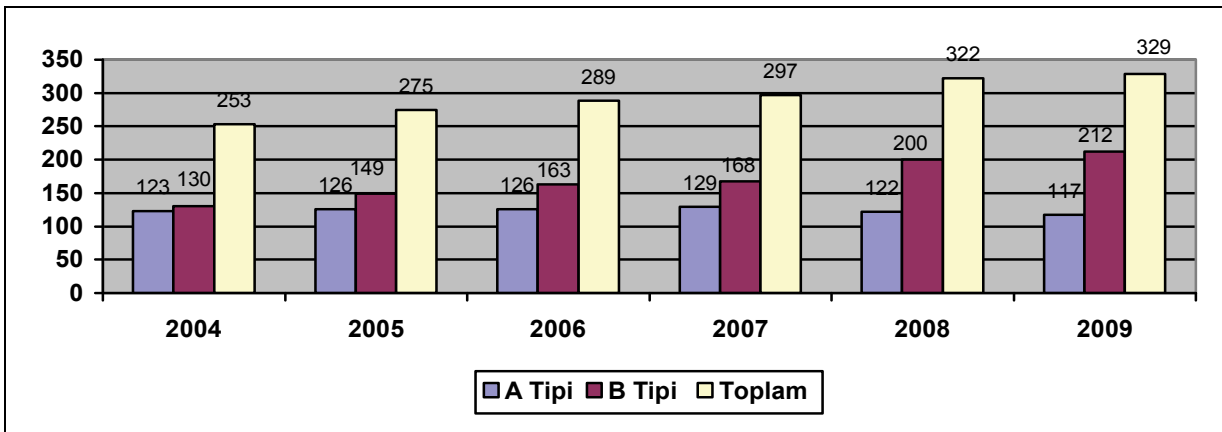
Şekil 1 : Türkiye'de Yatırım Fonlarının Net Varlık Değerleri (Milyon TL)

Kaynak : (SPK,2008 yılı faaliyet raporu) URL 3

2009 sonu itibariyle Türkiye'de aracı kurum ve bankalarca kurulmuş 117 adet A tipi ve 212 adet B tipi olmak üzere toplam 329 adet yatırım fonu bulunmaktadır. 2008 yılı ile karşılaştırıldığında 2009 yılında A tipi fonların sayısında 5 adetlik gerileme görülürken, B tipi fonların sayısı 12 adet artmıştır.

Şekil 2 : Türkiye'de Yatırım Fonu Sayıları

Kaynak : (SPK,2008 yılı faaliyet raporu) URL 3

Sigorta Şirketleri

Günümüzde global ekonominin önemli bir parçası olan sigortacılık sektörü; fertlerin ve kurumların risk transferi yoluyla maruz kalacakları zararlarını bertaraf etmekte, diğer taraftan kurumsal yatırımcı olarak ekonomideki yatırımlara uzun vadeli kaynak finansı sağlamak suretiyle sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunmaktadır. Sigortacılık sektörü modern toplum ve gelişmiş ekonomilerde prim üretim hacmi, yatırım kapasitesi, bireysel ve kurumsal hayatta oynadığı sosyo-ekonomik roller ve sağladığı istihdam nedeniyle finansal sektörün temel taşlarından biridir. Sigorta şirketleri temel fonksiyonlarının yanı sıra ayrıca kurumsal yatırımcı olarak da pazarı etkileyen önemli bir rol oynamaktadırlar. Sigorta sektörünün yarattığı fonlar, sigortalının gönüllü tasarruflarıyla yaratılmakta, toplanan primler mali kesime aktarılarak rasyonel alanlarda yatırımlara yönlendirilmektedir. Sigortacılık faaliyetleri sayesinde biriken büyük montanlı fonlar günümüzde gelişmiş ülkelerin kalkınmalarında dinamik bir rol oynamıştır. Kalkınma hızı ile sermaye birikimi arasındaki ilişkiden kaynaklanan bu dinamik rol sayesinde, ekonomik büyümenin yarattığı parasal büyüme yatırımlara kanalize edilmektedir (Akın, 2010).

2009 yılı sonu itibarıyla dünyada toplam prim büyüklüğü küresel krizin de etkisiyle reel bazda % 1,1 azalarak 4.07 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam prim üretiminin 3.5 trilyon dolarlık kısmı gelişmiş ülkelerde oluşurken, sigorta bilincinin tam olarak yerleşmediği gelişmekte olan ülkelerde bu miktar 533 milyar dolarda kalmıştır. Ancak, primler bir önceki yıla göre gelişmiş ülkelerde % 1,8 azalırken, gelişmekte olan ülkelerde % 3,5 oranında artmıştır. Amerika kıtasında reel primler bir önceki yıla göre % 6,1 azalırken, Avrupa kıtasında % 1,8 oranında artmıştır. Asya kıtasında % 2,8 oranında artış görülmüş, Avustralya kıtasında % 9,6 oranında bir düşüş meydana gelmiştir. Toplam prim büyüklüğünde, bir önceki yıla göre payı gerilemekle birlikte dünya prim üretiminin yaklaşık % 40'ını gerçekleştiren Avrupa kıtası ilk sırada yer almaya devam ederken, bunu % 33 ile Amerika ve % 24 ile Asya kıtaları takip etmektedir. Geçen senelerde olduğu gibi, hayat dışı branşlarda prim üretim liderliğini Amerika kıtası elinde tutarken, hayat branşında Avrupa kıtası en büyük yüzdeye sahip kıtadır. Ülkeler bazında bakıldığında ise, dünyada en yüksek prim üretimi 1.14 trilyon dolarla ABD'de olup, prim üretimi bir önceki seneye göre reel bazda % 7,8 gerilemiştir. Prim üretimi Japonya'da bir önceki seneye göre artarak 506 milyar dolar, İngiltere'de ise bir önceki seneye göre düşerek 309 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (TSRSB, www.tsrsb.org.tr).

2009 yılında Dünyada kişi başına düşen prim büyüklüğü ortalaması 625 dolardan 595 dolara düşmüştür. Bu miktar gelişmiş ülkelerde 3.405 dolar iken, gelişmekte olan ülkelerde 83 dolarda kalmaktadır. Kişi başına düşen primler Amerika'da 1.470 dolar, Avrupa Birliği'nde ise 2.774 dolar olup, Afrika'da sadece 49 dolardır. Dünyada kişi başına en yüksek prim üreten ülke 6.555 dolarla Hollanda'dır. Bu ülkeyi sırasıyla İsviçre ve Danimarka takip etmektedir. 2009 yılında Dünyada sigorta sektörünün ekonomideki yerini gösteren primlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) oranı % 6,98 iken, gelişmiş ülkelerde bu oran % 8,61'i bulmakta, aralarında Türkiye, Latin Amerika, Orta ve Doğu Avrupa, Güneydoğu Asya, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika'nın yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde ise % 2,89'da kalmaktadır. Primlerin GSYH'ya oranının en yüksek olduğu ülke % 16,8 ile Tayvan olup, bu ülkeyi sırasıyla Hollanda, Güney Afrika ve İngiltere takip

etmektedir (TSRSB, www.tsrsb.org.tr). Tablo 4'te 2009 yılında dünya sigorta sektörünün genel görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 4 : Dünya Sigorta Sektörü – 2009

Ülkeler	Toplam Prim Üretimi (Milyon \$)	Kişi Başına Prim Üretimi (\$)	Prim Üretiminin GSYH'ya Oranı (%)	Dünya Piyasasındaki Payı (%)
A.B.D	1.139.746	3.710,0	8,0	28,03
Almanya	238,366	2.878,4	7,0	5,86
Arjantin	7.983	198,2	2,6	0,20
Brezilya	48,760	251,7	3,1	1,20
Çek Cumhuriyeti	7.328	722,8	3,9	0,18
Çin	163.047	121,2	3,4	4,01
Fransa	283.070	4.269,1	10,3	6,96
Hollanda	108.144	6.554,6	13,6	2,66
Güney Afrika	36.987	738,1	12,9	0,91
Güney Kore	91.963	1.890,3	10,4	2,26
Hindistan	65.085	54,3	5,2	1,60
İngiltere	309.241	4.578,8	12,9	7,61
İrlanda	44.598	4.515,7	8,9	1,10
İspanya	82.775	1.801,8	5,7	2,04
İtalya	169.360	2.729,1	7,8	4,17
Japonya	505.956	3.979,0	9,9	12,44
Kanada	98.840	2.944,0	7,4	2,43
Lüksemburg	27.714	5.226,9	5,3	0,68
Macaristan	3.986	398,4	3,1	0,10
Meksika	17.353	158,3	2,0	0,43
Romanya	2.898	136,2	1,8	0,07
Rusya	39.576	280,9	2,5	0,97
TÜRKİYE	7.853	105,0	1,3	0,19
Yunanistan	6.556	581,5	2,0	0,16
DÜNYA TOPLAMI	4.066.095	595,1*	7,0*	100

Kaynak : Swiss Re , Sigma No : 2/2010, World Insurance in 2009,* 2009 yılı dünya ortalaması

Gelişmiş ülkelerde sigortacılık sektörünün doyum noktasına ulaşmasına karşın, gelişmekte olan ülkelerde sigortalanabilir boş kapasite halen mevcuttur. Bu nedenden dolayı dünya sigorta hacmi gelişmekte olan ülkeler lehine değişmektedir (Çetin ve Karabay, 2009). Türkiye 2008 yılında dünya prim üretiminde binde 21 payla 88 ülke arasında 36. sırada, prim üretiminin GSYH'ya oranına göre yapılan sıralamada 76. sırada, kişi başına prim üretiminde 65. sırada yer almıştır (DPT, 2009). Prim üretiminin bu kadar yetersiz kaldığı bir ortamda, Türk sigorta sektörünün sigortacılığın ikinci bir

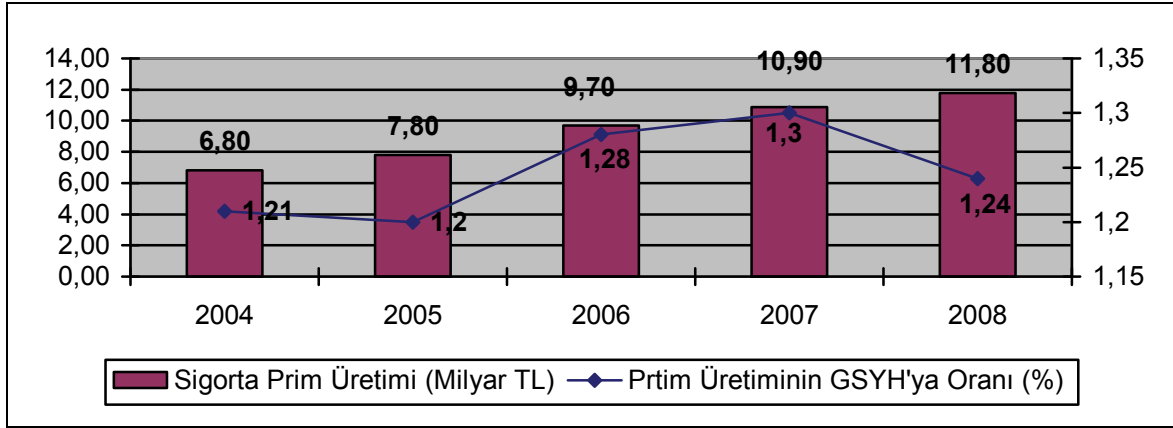
Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların gelişimi üzerine bir değerlendirme

işlevi olan sermaye piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunma fonksiyonunu gerçekleştirdiğini söylemek güçleşmektedir (Kandır, 2009).

Türk Sigorta Sektöründe Prim Üretimi

Türk sigorta sektöründe 2004 yılında 6.8 milyar TL olan prim üretiminin yıllar itibariyle sürekli ve düzenli olarak arttığı görülmektedir. Prim üretimi 2005 yılında 7.8 milyar TL'ye, 2006 yılında 9,7 milyar TL'ye, 2007 yılında 10.9 milyar TL'ye ve 2008 yılında ise 11,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Türk sigorta sektörü 2008 yılında 88 ülke içerisinde prim üretiminin GSYH'ya oranına göre 76'ncı sırada yer almıştır. Grafik 3'te Türk sigorta sektöründe prim üretimi ve GSYH'ya oranı gösterilmektedir.

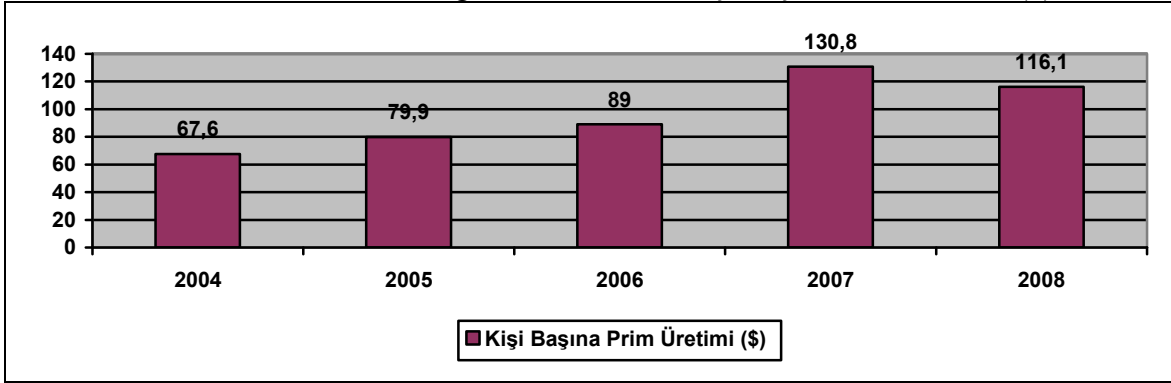
Şekil 3 : Türk Sigorta Sektöründe Prim Üretimi ve GSYH'ya Oranı

Kaynak : (TC Hazine Müsteşarlığı ,2008)

Türk Sigorta Sektöründe Kişi Başına Prim Üretimi

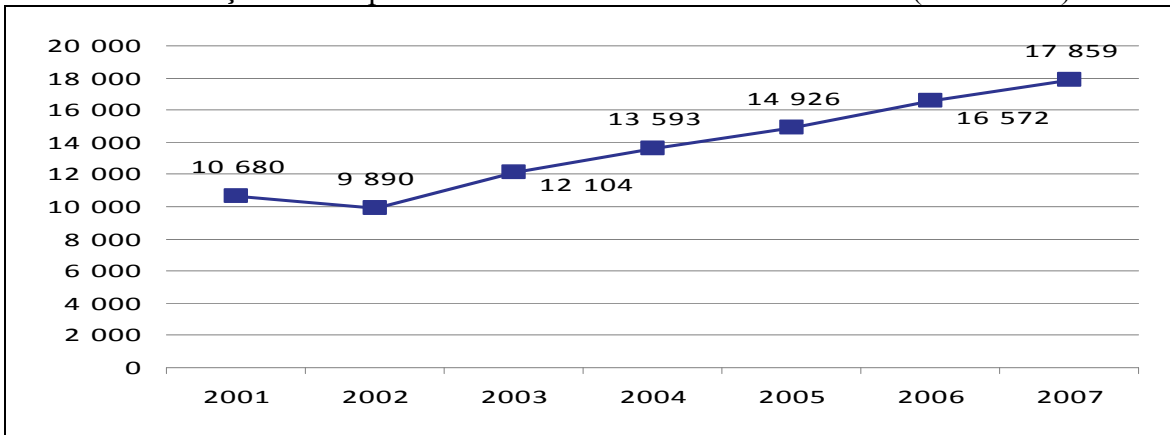
Sigorta yoğunluğu olarak da ifade edilen kişi başına düşen prim miktarı, sigorta sektörünün bir ekonomi içerisindeki gelişimini yansıtır. Yoğunluk, ülkeler arasında karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamaktadır (Akpınar, Demirbilek ve Işıl, 2009). Türk sigorta sektöründe kişi başına prim üretimi 2004 yılında 67,6 \$ iken, 2008 yılında 116.1 \$'a kadar yükselmiştir. Türk sigorta sektörü 2008 yılında kişi başına prim üretiminde bir önceki yıla göre 65'inci sıraya yükselmiştir. Kişi başı prim üretiminde Avrupa ülkeleri arasında bir değerlendirme yapıldığında ise Türkiye 35 ülke arasında 34'üncü sırada kendine yer bulmaktadır.

Şekil 4 : Türk Sigorta Sektöründe Kişi Başına Prim Üretimi (\$)

Kaynak : (TC Hazine Müsteşarlığı ,2008)

Emeklilik Fonları

Özel emeklilik fonları (private pension funds); çalışanların çalışma hayatı süresince elde ettikleri gelirden tasarruf ederek, emeklilik döneminde sürdürülebilir bir hayat düzeyi sağlamalarına olanak tanıyan ve koşulları önceden belirlenmiş bir “emeklilik plâni” çerçevesinde işverenler, çalışanlar veya her iki grubun ya da, herhangi bir işverene bağlı olarak çalışmayan bireylerin, düzenli olarak yaptıkları belirli tutardaki katkıların bir fonda toplanarak, profesyonel portföy yönetim ilkeleri çerçevesinde yatırıma yöneltildiği kurumsal yapılar olarak tanımlanmaktadır (Derelioğlu, 2001). Toplam OECD emeklilik fonu piyasası oldukça geniştir, fakat yerli piyasanın hacmi ülkeler arasında büyük değişimler göstermektedir. OECD emeklilik fonu değerleri 2007’de 17.9 trilyon dolara ulaşmıştır ve bu rakam bireysel emeklilik düzenlemelerindeki toplam değerlerin % 64’ünü oluşturmaktadır. ABD 10.2 trilyon dolarlık emeklilik fonu varlığıyla en geniş emeklilik fonu piyasasına sahiptir. OECD ülkeleri içinde en küçük fon büyüklüğüne sahip ülkelerden biride Türkiye’dir. Bunun en önemli sebeplerinden biride Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin oldukça yeni bir uygulama olmasından kaynaklanmaktadır. Grafik 5’te 2001-2007 yılları arasında toplam emeklilik fonu varlıklarındaki trend gösterilmiştir.

Şekil 5: Toplam Emeklilik Fonu Varlıklarında Trend (2001-2007)

Kaynak : (OECD,2008)

Emeklilik fonlarının toplam yatırımlarını belirttikten sonra ülkelerin GSYH'ları içinde ne kadar bir büyüklüğe ulaştığını görmemiz de yarar vardır. OECD toplam emeklilik fon değerleri 2001-2007 arasında % 67, yıllık bazda ise % 9 oranında artmıştır. OECD emeklilik fonlarının gayrisafi millî hasılaya (GSMH) oranı 2001'de % 67.3'den 2007'de % 75.5'e yükseltmiştir. Bu oran 2007'de İzlanda'da % 134 ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2007'de sadece 4 OECD ülkesinde emeklilik fonlarının gayrisafi millî hasılaya oranı % 100'den yüksektir (İzlanda % 134, Hollanda % 132,2 İsviçre % 119,4 ve Avustralya % 105,4). Bu ülkelere ek olarak, İngiltere % 75.5 oranıyla gayrisafi millî hasıla (GSMH) ortalama değerini aşmıştır. Emeklilik fonu değerleri, gayrisafi millî hasıla değerleri gibi ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. 30 ülkeden sadece 11 tanesinin gayrisafi millî hasıla oranları OECD'nin "olgunlaşmış emeklilik fonu piyasası" minimum değeri kabul edilen % 20 den yüksektir (OECD, 2008).

OECD ülkelerinde hem şirket, hem de kamu borçlanma araçlarını içeren "tahvil-bono" grubu çoğu ülkede en önemli paya sahiptir. 2008 yılı itibariyle toplam yatırımlar içinde tahvil-bononun payının en fazla olduğu ülkeler % 80,6 ile Çek Cumhuriyeti ve % 82,5 ile Meksika'dır. Türkiye'de toplam yatırımlar içinde tahvil-bononun payı 2008 yılı itibariyle % 70,1'dir. "Hisse senedi" en çok tercih edilen bir diğer yatırım aracıdır. Hisse senedi yatırımlarının toplam yatırımlar içinde en fazla olduğu ülkeler % 59 ile Avustralya ve % 52,3 ile İrlanda'dır. Türkiye'de emeklilik fonları içerisinde hisse senedi yatırımlarının payı % 8'dir. Tablo 5'te 2008 yılında OECD ülkelerinde özel emeklilik planlarında varlık dağılımı gösterilmiştir.

Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi

Dünya örnekleri ile kıyaslandığında ülkemiz için oldukça yeni bir uygulama olan bireysel emeklilik sistemi, Türkiye'de Eylül 2003'te uygulanmaya başlanmış ve yıllar itibariyle hızla gelişmiştir. Bireysel emeklilik sisteminde 2009 yılsonu itibariyle faaliyet gösteren emeklilik şirketi sayısı 13'e ulaşmıştır. Sistemdeki hızlı büyümenin, oran olarak azalmakla birlikte önümüzdeki yıllarda da devam etmesi ve halen % 1 düzeyinde olan, toplam fon büyüklüğünün gayrisafi yurt içi hasılaya oranının sistemin 20. yılında (2023 yılında) % 10'a ulaşması hedeflenmektedir (EGM, 2010).

Fon Büyüklüğü ve Katılımcı Sayısı

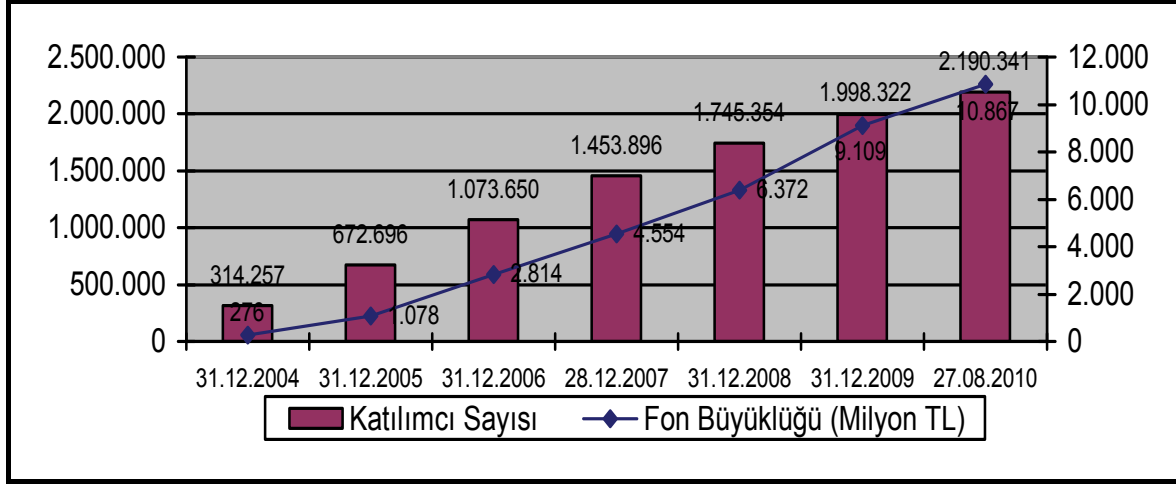
Ülkemiz için oldukça yeni bir uygulama olmasına rağmen bireysel emeklilik sistemi başlangıcından bu yana önemli bir yol kat etmiştir. 31.12.2004 tarihinde 314.257 kişinin katıldığı bireysel emeklilik sisteminde, 27.08.2010 tarihi itibariyle 2.190.341 katılımcı sayısına ulaşmış bulunmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminin ülkemizdeki gelişimi ile ilgili bir diğer temel gösterge ulaşılan fon büyüklüğüdür. Bireysel emeklilik sistemi, 27.08.2010 tarihi itibariyle 10.867 milyon TL'lik bir fon büyüklüğüne ulaşmış bulunmaktadır. Grafik 6'da yıllar itibariyle bireysel emeklilik sisteminde fon büyüklüğü ve katılımcı sayıları verilmiştir.

Tablo 5 : OECD Ülkelerinde Özel Emeklilik Planlarında Varlık Dağılımı- 2008

Ülkeler	Nakit	Tahvil ve Bonolar	Hisse Senedi	Diğer
ABD	1,8	29,0	46,1	23,2
Almanya	5,3	38,3	6,1	50,3
Avustralya	14,1	13,9	59,1	12,9
Avusturya	15,2	49,0	21,2	14,6
Belçika	8,5	42,3	32,8	16,4
Çek Cumhuriyeti	8,9	80,6	3,6	6,9
Danimarka	1,0	57,7	13,9	27,5
Finlandiya	0,7	46,5	33,2	19,6
Hollanda	4,8	37,5	37,3	20,5
İrlanda	10,9	26,1	52,3	10,8
İzlanda	10,5	59,5	18,4	11,6
İngiltere	3,7	27,1	45,8	23,4
İspanya	23,8	54,9	10,9	10,5
İsveç	4,1	61,3	25,5	9,0
İsviçre	8,8	40,8	21,5	28,9
İtalya	8,0	46,3	10,1	35,5
Japonya	7,7	47,7	13,6	31,0
Kanada	4,0	38,0	31,5	26,5
Kore	33,7	45,1	2,3	18,8
Lüksemburg	18,9	42,2	33,1	5,8
Macaristan	9,9	69,1	18,1	2,9
Meksika	0,0	82,5	11,2	6,2
Norveç	4,4	65,7	22,4	7,6
Polonya	2,5	75,1	21,7	0,7
Portekiz	13,6	52,2	18,3	15,9
Slovak Cumhuriyeti	24,6	66,6	4,9	3,9
Türkiye	6,3	70,1	8,0	15,6
Yunanistan	26,7	62,0	6,6	4,8

Kaynak : (OECD,2008)

Şekil 6 : Bireysel Emeklilik Sisteminde Fon Büyüklüğü ve Katılımcı Sayısı

Kaynak : (EGM) URL 2

Türkiye’de kurumsal yatırımcı olarak emeklilik yatırım fonlarının sermaye piyasalarına etkilerinden biri de, uzun vadeli fon birikimi sağlanması suretiyle özellikle sermaye piyasalarının derinleşmesine imkân sağlamasıdır. Özel emeklilik sistemlerinin sermaye piyasalarının derinleşmesine katkısı ise sistem vasıtasıyla bir araya gelen küçük tasarrufların hisse senetleri aracılığıyla ne ölçüde sermaye piyasalarına kanalize edildiğine bağlıdır. Bu çerçevede, özel emeklilik fonu portföylerinde hisse senetleri payının görece artması, sermaye piyasalarının derinleşmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Oktayer ve Oktayer, 2007,72). Bireysel emeklilik fon sayısı 2005 yılında 91 iken yıllar itibariyle artarak 2006 yılında 103’e, 2007 yılında 104’e, 2008 yılında 120’ye ve 2009 yılında 130’a yükselmiştir. Emeklilik yatırım fonlarının dağılımı yıllar içinde önemli bir değişiklik göstermemiştir. 2009 yılında tahvil-bono yatırımlarının payı % 65, repo ve diğer yatırımların payı % 25 iken, hisse senedi yatırımlarının payı sadece % 10 civarındadır (TSPAKB, 2010, 80-81).

Sonuç

1980’li yılların başlarından itibaren uygulanan finansal liberalizasyon politikaları ile birlikte 1981 yılında yürürlüğe giren Sermaye Piyasası Kanunu ile Türk sermaye piyasaları özellikle 90’lardan itibaren hızlı bir gelişim süreci içerisine girmiştir. Sermaye piyasalarının bu gelişiminde kurumsal yatırımcıların ayrı bir itici güç unsuru olduğu ve yıllar itibariyle artan bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kurumsal yatırımcılar, Türk sermaye piyasalarının daha fazla gelişmesi ve kurumsallaşması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir.

Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcı tabanının büyük bir kısmını yatırım fonları oluşturmaktadır. Yatırım fonları portföy büyüklüğünün gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, ülkedeki kurumsal yatırımcı tabanının gelişmişliğinin göstergesidir ve bu oran Türkiye’de sadece % 3’tür. Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcılar içerisinde en hızlı gelişimi ise Türkiye’de 2003 yılı sonunda uygulanmaya başlanan ve yıllar itibariyle hızlı bir gelişim gösteren emeklilik yatırım

fonları oluşturmaktadır. Emeklilik yatırım fonları günümüzde toplam kurumsal yatırımcı portföy büyüklüğünün yaklaşık olarak % 30'unu oluşturmaktadır.

Türkiye'de kurumsal yatırımcılar yıllar itibariyle hızlı bir gelişim göstermiş ve kurumsal yatırımcıların gayrisafi millî hasıla içindeki payı 2010 yılı itibariyle gayrisafi millî hasılanın % 4,5'ine ulaşmıştır. Ancak, uluslararası kıyaslamalara göre bu oranın yeterli olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Türk sermaye piyasasında henüz yeterli bir büyüklüğe ulaşamayan kurumsal yatırımcıların sermaye piyasasındaki payının artmasıyla beraber Türk sermaye piyasasındaki aşırı dalgalanmaların giderek azalması mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Algüner, A. (2006)**, Kurumsal Yatırımcılar Finansal Piyasalara Etkileri ve Türkiye Örneği, SPK Yayınları, Yayın No.199.
- Akın, F. (2010)**, Sigortacılık: Türk Sigortacılık Sektörünün AB Ülkeleri Sigortacılık Sektörü İle Karşılaştırılması, 14. Bölüm, Beta Yayınevi.
- Akpınar, Ö., Demirbilek İ. ve Işıl G., (2009)**, “Türk Sigorta Sektöründe Rekabet Gücü ve Yapısal Analiz” , Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yayın No :773.
- Aras, G. ve Müslümov , A. (2003)**, “Sermaye Piyasalarının Gelişmesinde Kurumsal Yatırımcıların Rolü ; OECD Ülkeleri ve Türkiye Örneği” , Kurumsal Yatırımcılar Derneği.
- Çetin M. ve Karabay M.E. (2009)**, “Türk Sigortacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri Üzerine Bir Çalışma, Ölçek Ekonomilerinin Rekabet Gücüne Etkisi”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yayın No :773.
- Dağlar, H. (2007)**, Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi, TBB Yayınları, Yayın No: 249.
- Derelioğlu, D. (2001)**, Dünya'da Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler, TÜGİAD, Ankara.
- Erdoğan, O. ve Özer, L. (1998)**, Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcılar, İMKB Yayınları.
- Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurumu, Türkiye’de Sigorta ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor -2008.
- Kandır S.Y. (2009)**, Kurumsal Yatırımcılar, Teori ve Uygulama, Detay Yayıncılık.
- OECD**, Pension Markets in Focus, December 2008, Issue 5.
- Okur, M. (2009)**, “Türk Sermaye Piyasalarında Kurumsal Yatırımcılar”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Yayın No :773, Cilt 1, Sayı 1, Temmuz 2009.
- Oktayer, N. ve Oktayer, A. (2007)**, “Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların Gelişimine Etkileri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi , C.IX.S.11.
- SPK (2009)**, 2008 Yılı Faaliyet Raporu
- Swiss Re , Sigma No : 2/2010, World Insurance in 2009.

Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların gelişimi üzerine bir değerlendirme

TSPAKB (2010a), “Sermaye Piyasasında Gündem” , Sayı 96, Ağustos 2010.

Vittas, D. (1998), “Development Research Group The World Bank Institutional Investors and Securities Markets: Which Comes First?” , Policy Research Working Paper 2032.

Zor, İ. ve Aslanoğlu, S. (2005), “Kurumsal Yatırımcı Olarak Özel Emeklilik Fonları: Türkiye’de Oluşturulan Sisteme Yönelik Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Bir Tahmin” , Muhasebe ve Finansman Dergisi , Sayı 26.

DPT , 2010 Yılı Programı, www.dpt.gov.tr ,(15.08.2010).

EGM (2010), Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2009.

Kuhan Harichandra ve S. M. Thangavelu (2004), “Institutional Investors, Financial Sector Development And Economic Growth in OECD Countries Department of Economics”, Working Paper No. 0405 <http://nt2.fas.nus.edu.sg/ecs/pub/wp/wp0405.pdf>

URL 1: EFAMA, <http://www.efama.org> , (07.09.2010)

URL 2: EGM, <http://www.egm.org.tr/BESgostergeler.asp> , (10.09.2010)

URL 3: TSPAKB, www.tsrbs.org.tr , (10.08.2010).

URL 4: TSRSB, www.tsrbs.org.tr, (27.10.2010).

Antik yunan felsefesinden kesitler

Merve SÜRÜCÜ¹

Özet

Bu çalışma, Antik-Yunan'da felsefi düşüncesini başlattığı kabul edilen Pre-Sokratik filozofların temel yaklaşımlarının ana hatlarıyla tanıtılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede Miletos Okulu, Pythagorasçılık ve Herakleitos'un düşünceleri serimlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Arkhe, Apeiron, Kosmos, Ruh göçü, Logos.

Some parts of Ancient Greek philosophy

Abstract

This study aims to present Pre-Sokratik phylosophers' – that are known to be the beginners of the phylosophical thinking – main approaches . In this picture, it's lied that School of Miletos, the idea of Phythagoras and Herakleitos.

Keywords: Arche, Apeiron, Cosmos, Reincarnation, Logos.

*İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans projesinden derlenmiştir.

Giriş

Kurumlarca, öğretmen- öğrenci ilişkisi ile yahut filozoflarca, filozof-takipçi birlikteliği ve sadakati ile husule gelen, felsefe çalışmalarının gelişimini gözler önüne sermek maksadı; projenin oluşmasını sağlayan her paragrafta kendini hissettirmektedir. Bu hisler dikkate alınarak söylenmelidir ki, felsefenin tarih içerisinde yer alan bu kısmı; gelecekteki felsefe çalışmalarına – tarih içinde mevcudiyet gösterebilmeleri bakımından- önderlik etmiştir. Bu önderlik sayesinde ise; felsefe tarihinin geçmişi, geleceği için öğretmenlik vazifesini üstlenmiş görünmektedir. Bu bakımdan felsefe; tarih içinde her yüz yılın, her yüz yıla bir şeyler öğrettiği yahut kazandırdığı prensibi ile, gelişebildiği için; öğretme-öğrenme süreci onun dört bir yanını kuşatmıştır.

Anlaşıyor ki; felsefenin ilk ve baş köşesine uzanmış olan, antik yunandaki çalışmalar; kürsüsünde ders veren bir öğretmeni andırmaktadır. Onun sesi, en uzaktakilere yetişir; eli, arka sıradaki öğrencilerine kadar erişir. Eğer tarih, bir "dünya mahkemesi" ise; felsefe tarihi de, bir dünya muhakemesi sayılabilir. Olguların tarihi, artarda gelmeleri bakımından, neden-sonuç zincirinde anlaşılabilirlik kazanır ve böylelikle; olan, bitenden dersler çıkarır (olmakta olan, bitmekte olandan

¹ Öğr. Gör. Merve SÜRÜCÜ, İstanbul Aydın Üniversitesi ABMYO Turizm ve Rehberlik Programı, mervesurucu@aydin.edu.tr

dersler çıkarır da denebilir.). Oysa ki felsefe, neden-sonuç ilişkisinin biyolojik annesidir; bu durumda ise felsefeyi tarih içinde birbirine bağlayacak olan, muhakeme zinciridir. Ve burada da; olan, bitenden ders alır; ama buna sebep, artarda gelmeler değildir, muhakemelerdir. Çünkü felsefede, tez, antitezini arar; olgularda ise, sonuçlar nedenlerine ağılar. Ağlayanın, olacaklar karşısında eli kolu bağlıdır. Arayan ise, ta ki bulana kadar, yeni ufuklara yelken açar.

Miletos okulu

Uzay içinde Dünya'nın yerini ve önemini anlamlandırma çabası, bilime ait; Dünya içinde insanın yerini ve ereğini anlamlandırma çabası ise felsefeye aittir şeklindeki bir kabul, Antik çağ sınırları içinde geçerli olmayacaktır. Çünkü antik dönem denildiğinde; tüm bu anlamlandırma çabalarının "felsefe" başlığı altında gerçekleştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Antik dünyanın düşünce, gözlem ve araştırmaya yönelik tüm yapıp etmeleri için; "Eski Yunanca'da bilim kelimesini karşılayacak tek bir kelime yoktu.", hatta "Bilimsel olarak nitelenebilecek faaliyetler; felsefe, episteme, theoria ve peri physeos historia kelimeleri ile ifade edilebilmekteydi." (Ural, 2000)

İşte sırf bu sebeptir ki Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes ilk antik yunan felsefe okulu Miletos'un mensubu olarak filozof; Aristoteles'in hitabıyla ise "doğa düşünürü"(Aristoteles, 2001) -"fizikçi"(Aster, 2000) sayılmış ve tarihin ön sıralarında yerlerini almışlardır. Mitolojik evren tasavvurunun akli yöntemlerle efsununu kaybettiği; fakat mitolojik imgelerin akılcı açıklamaların içerisine zaman zaman sızabildiği bir çağ... Gizemlerden alınan ilhamın bertaraf edilemediği, en keskin uslamaların gerçekleştirildiği an bile Musalardan umudun hiç kesilmediği; mitlerin ihtişamından tam manasıyla arınılamamış fakat, bir o kadar da duyulara bağlı kalınmaya çalışılmış bir felsefi geleneğin milattan önceki yankısı. Antikçağ felsefe okullarından ilki olarak karşımıza çıkan Miletos; Thales'in yönetimindedir. Thales'in kuramını, bu kurumdaki diğer önderler birer adım ileriye götürmüşlerdir. Antik felsefenin, şuna dek süren hatta daha da sürecek olan yankısının sebebi, artarda sıralanan ve sıralanırken de durmaksızın bir öncekiyle uyum içinde olmayı becerebilen seslerinin meydana getirdiği melodiyi, günümüze; yankısı bile olsa; taşıyabilmesini sağlamış olan ilk sesleridir.

Thales ilk felsefi tınılardan biri olmakla birlikte, aynı zamanda yedi bilgiler olarak bilinen ahlakçı ve siyasetçi kümenin de içinde yer almaktadır. Varolanların ilk, ana maddesinin ne olduğu üzerine geliştirmiş olduğu teori, gerçekten de çağdaşlarının ve ardıllarının "neden" ve "oluş" problemlerine eğilmelerine önyak olacaktır. Thales, her şeyin sebebi olarak, ilk madde tanımlamasında bulunmuştur ve bu ilk maddeyi "su" olarak belirlemiştir. Her şeyin sudan doğduğu ve tekrar suya döneceği, varsayımı ile suya canlılık atfedilmiştir; çünkü her şey su ile doluyorsa ve "su" şeylerin canıysa; demek oluyor ki her şey canlıdır da. "Her şey tanrılarla doludur"(Kranz,1994) sözü ise "su"ya yüklemiş olduğu tanrısallığın ifadesidir. "Ruhun ölümsüz olduğunu ilk bildiren"(Timuçin,2000) Thales, aslında suyun ölümsüzlüğünü vurgulamıştır; çünkü her şeye can veren sudur.

Miletos okulunun diğer önderi olarak bilinen Anaksimandros, "oluş" problemine kattığı detay ve sınırsız, sonsuz hatta bir o kadar da bilinemez olan "arkhe" fikri ile farklı bir köken araştırmasına girişmiştir. O, her şeyin kendisinden zuhur ettiği ilk nedenin maddi bir yapıda olmadığını, "tanımı olmayan, çerçevesizdirilemeyen, sınırı olmayan anlamına gelen"(Ural,2000) *apeiron* kavramı ile ispatlamaya çalışmıştır. *Apeiron*'dan ilk olarak birbirine zıt olan sıcak ve soğuk çıkagelmiştir. Soğuktan ise katı ve sıvı meydana gelmiştir. Bu zıtlıklar sınırsız olan "apeiron"dan oluşmuş ilk sınırlı şeylerdir. Ve bu zıtlıkların birbirinden ayrılıp tekrar birbirlerine dönmesi sonucunda ortaya çıkan hareket, "oluş"un ta kendisidir. Silindir biçiminde tasvir edilen dünya, boşlukta süzül-

mektedir. Oysa ki Thales’de; dünya tepsi biçiminde tasarlanıp, suda yüzdürülmüştür. Anaksimandros, yarattığı kurgusu sayesinde mitolojiden biraz daha uzaklaşmayı başarmış ve çizmiş olduğu kosmos temalı tabloda, hayal gücü ile değil akıl gücü ile açıklanabilir kavramlara yer vermiştir.

Anaksimenes, Miletos okulunun son temsilcisi olmakla beraber, Anaksimandros’un öğrencisidir. Thales ve Anaksimandros’un çalışmaları sayesinde kosmosa , (kelimenin tam anlamıyla) yeni bir soluk getirmiştir. Anaksimenes’de dünya tepsi biçiminde farz edilip , ‘‘hava’’da yüzdürülmektedir. Hava her şeyi çepeçevre saran bir unsur olmakla birlikte maddi bir yapıdadır. Havanın seyrelmesi ve yoğunlaşması ile oluş açıklığı kavuşturulmuştur. Hava seyreltiğinde ateş; yoğunlaştığında rüzgar, ve gitgide daha da yoğunlaşarak bulut, su, toprak meydana gelir. Arkhe olarak kabul ettiği hava, görünmez haldedir. ‘‘Görülebilir hale gelmesi , ısınması ve soğuması sayesinde olur.’’(Ural, 2000) Evren oluşumunu havaya borçlu olduğu gibi, insan da var oluşunu bir çeşit soluk, hava sayılacak olan ruhuna borçludur. İlk-prensibin ve oluşun araştırmasının yapıldığı Milet okulu, Perslerin istilası sonucu yaşamını yitirmişse de; evrenin sistemli bir biçimde açıklığı kavuşturulması hususundaki hırsı sayesinde, kurulacak olan diğer okullara feyiz olmaktan kurtulamamış ve küllerinden hep yeniden, farklı bir biçimde inşa edile gelmiştir.

Daha Hesiodos zamanında, insanın yaratılışı sorunu karşısında gidimli açıklamalara olan açlığın çanları çalınmaya başlanmıştır. Homeros’un üstün körü bahsettiği mit kahramanlarını ele alan Hesiodos olmuştur, ‘‘Prometheus’tan ilk söz eden o olmuştur.’’(Eliade,2001) , ‘‘Hesiodos’un Tanrıların jenealojisinden yani soy sopundan anladığı, birbirini izleyen bir dizi dünyaya getirme olgusudur. Dünyaya getirme olgusu ona göre varolmanın ideal biçimidir.’’(Eliade, 2001). Thales ile başladığı öne sürülen, varlık ve oluşu açıklığı kavuşturmaya yönelik bir felsefe geleneğinin; yol alabilmesi için gerekli olan başlangıç noktası, imgelemin hükümlerindeki mitoloji dünyasıdır. Dünyaya gelmelerin yahut oluş sürecinin, aklın buyruğu ile açıklanmaya başlaması sayesinde; insan figürlü tanrıların itici yahut yaratıcı güç olarak sayılmasından vazgeçilmiştir. Mitolojiden, kimi zaman istifade edilmiş olması, onun eleştiri oklarına hedef olmasının önüne geçememiştir; sessiz olan ve zaman alan yıkımı böylelikle gerçekleşmiştir.

Pythagorasçılık

Pythagoras, Samos doğumlu olup; Yunan kolonilerinden Kroton’a yerleşmiş bir şeyhdir. Onun kaideli bir yaşayışı salık veren, *orphik* esintili tarikatının önderi yahut piri olması ile kentten kente yayılan ünü takdire şayandır. Yunan düşün dünyasının evren tasavvurunda rastlanılan, dairesel hareket bahsi; hatta Herakleitos’da evrenin döngüsünün izahı için tasarlanmış ‘‘Çemberin çevresinde başlangıç ve son ortaktır.’’(Herakleitos, 2005) ifadesi; Pythagorasçılıkta yenilenerek yinelenmiştir. ‘‘Kozmik hareketin öncesiz sonrasız çemberine şimdi insan ruhunun tunçtan, hiç şaşmayan bir kanuna uyarak çeşitli insan ve hayvan şekillerinden geçerek aynı şekle dönüşünün çemberini karşılık kuruyor’’(Kranz, 1994) ; işte *Ruh göçü* olarak karşımıza çıkan bu tabloda, ruhun geçireceği evrimlerin; yine ruhun temizliği ile daha kolay atlatılabileceği bildirilmiştir. Nefsin kontrol altında tutulması, iyi bir yaşam sürebilmenin başlıca şartlarından. Bedenden bedene geçen ruh, devamlı olarak hayattadır; fakat burada önemli olan onun ne şekilde ve hangi şekilde hayatta kaldığıdır. Geçmişte yapılan hatalar, ruhun yeni konağında kendini gösterecektir. Bu sebeple atasını pişirip yemek istemeyen kişi, mutfağında eti yasak etmelidir. Pythagorasçıların beslenme şekline kadar yansıyan ve ruhun bir kuş misali göçüp, nereye tüneyeceği kestirilemeyen gezintisi; onları, insanoğlunun kılıktan kılığa girebileceğine inanmak zorunda bırakmıştır. Bu yüzden, nefsanî durumlardan uzak kalarak yaşamayı tercih etmiş bir topluluktur.

Orphik gelenekte; Tanrı Dyonisos için düzenlenen “şarap fıçısı” bayramlarında, sarhoş olarak kendinden geçme hali kutsal sayılmış ve Dyonisos ile birleşmenin böylelikle mümkün olabileceği ileri sürülmüştür. Hem ölümü hem yaşamı simgeleyen Dyonisos’a inananlar; ruhları sürekli farklı bir bedenden fıskırarak olsa da; onun gibi önce ölüp sonra dirilen bir yaşantı süreceklerdir. Herakleitos, yapılan bu kutlamaları sapkınlık olarak değerlendirmiştir ve onları Dyonisos’un barındırdığı karşıtlığı anlamamakla suçlamıştır. “Domuzlar temiz su yerine pis sudan hoşlanırlar” (Herakleitos, 2005) diyerek bu arınma etkinliklerini insani yaşayışa uygun bulmamıştır. Pythagorasçıların ruh göçü kabulleri, orphik geleneğin esintilerini barındırır. Ruhun göçeceği bedenlerin mertebesi, artar ya da azalır; bu durumun belirleyicisi geçmiş yaşantılardır. “İyi ve temiz bir ruh yüksek bir bedene göç eder.”, “Pisagorcuların amacı; insanın kendisini, beden ve ruh göçüne köle olmaktan kurtarmaktır. İnsan ne denli kötü ve günahkar bir yaşam sürerse, öldükten sonra ruhunun aşağılayıcı bir hayvan bedenine girme olasılığı o denli yüksek olur.”, “Ruhun arınması ve bedenden ayrı bir yaşama ulaşabilmesi için bilim ve sanattan yararlanılır.” (Kranz, 1994). Pythagorasçılarının bilimi matematik, sanatı ise musiki olarak anılabilir. Onlar, müzikteki matematiksel oranları keşfetmişlerdir; bu keşif neticesinde ise matematiksel oranların evrende hüküm sürdüğüne inanarak, evrenin sayısal gizemlerine açıklık getirmeye çalışmışlardır. Şeylerin ilkesi sayıdır ve sayıların öğeleri ise sınırlı olmak bakımından *tek*, sınırsız olmak bakımından *çift* şeklinde belirtilmiştir. Böylelikle sayıların öğesi, evrendeki şeylerin öğesi olacaktır; şöyle ki, Tek ve çift olan bu iki öğeden *bir olan* zuhur eder ve *bir olan*’dan, *sayı* meydana gelir; sayılar ise evreni oluştururlar, bu esnada uyum doğar ve doğanın uyumu aslında, sayıların uyumundan ileri gelir. Bu durum tam bir esrar perdesidir; Pythagorasçılar bu perdeyi kaldırıp evrendeki uyumun sebebini görebilmişlerdir. “Böylece tüm diğer şeylerin doğaları bakımından sayılara benzer görünmesi, sayıların ise kendilerine doğanın bütününde ilk şeyler olarak görünmelerinden dolayı Pythagorasçılar sayıların öğelerinin, her şeyin öğeleri olduğunu ve bütün göğün bir ahenk ve sayı olduğunu düşünmüşlerdir.” (Aristoteles, 1996). Onların, evrendeki oluşun ve bu oluş esnasındaki uyumun, sebebi olarak gördükleri sayılar; tam sayılardır. Çünkü Pythagorasçılar sayıları; geometrik şekillere bağlı kalarak, somut bir şekilde ele almışlardır; yani onların sayılarının evrende olup biten şeylere karşılık gelebilmesi için, aynı zamanda betimlenebilir ve canlandırılabilir olması gereklidir. “Beş sayısının evliliğe karşılık gelmesinin sebebi bir tekle bir çiftin yan yana getirilmesi.” (Timuçin, 2000) ile açıklanmıştır; oysa ki irrasyonel sayıların geometrik düzlemdeki açıklamasını verememişlerdir. Karekök yahut kesir devreye girdiği vakit, işler biraz karışmıştır ve *sonsuz küçük* kavramını yaratmışlar, bunun sonunda ise bir uyuma ulaşacaklarına inanmayı sürdürmüşlerdir.

Pythagorasçıları, enstrüman telinin uzunluğu ile enstrümanın çıkardığı ses arasında bağlantı olduğu fikri; göksel cisimler arasındaki uzaklığın, onların devinimleri neticesinde çıkardıkları sesler ile ilişkili olabileceği düşüncesine itmiştir. Müziğin uyumu, evrenin her köşesinde kendisini açığa vurmaya başardığı için; gökteki cisimlerin, birbirlerine olan uzaklıkları ve meydana getirdikleri hareketleri ile orantılı sesler çıkardıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca *yer*, diğer yıldızların arasında bulunduğu gibi, onlarla birlikte dönmektedir. Pythagoras öğretisine bağlı kalarak açıklamaya çalıştıkları gökler kuramı; *karşı yer* kabulünü zorunlu kılmıştır. Çünkü *yerle* bir arada anılan diğer yıldızlar, toplamda 9 adetteler; oysaki bu mükemmellikten, yetkinlikten uzak bir durumdu; yetkinliği, mükemmelliği temsil edebilecek adet 10 idi. Evrenin harmoniasının ispatını yapabilmek için, kalan 1 birimlik eksikliği karşılamak üzere *karşı yeri* icat etmişlerdir. Böylelikle gök cisimleri, harmonia yasasının tam ve kusursuz niceliğini yansıtabilmiştir.

Pythagorasçılar, kendi yaşantılarını, tasarılarının hizmetine sundukları gibi; evreni de aynı hizmeti sağlayacak doğrultuda betimlemişlerdir. Kendi yaşayışları ile mükemmelliği yakalamaya ve sonunda bedenlerinin hapisanesinden kurtulmaya çalışan Pythagorasçılar; insani mükemmelliği, ruhun özgürleşmesinde görmüşlerdir. Evrenin mükemmelliğini ise, gökteki cisimlerin niceliğinde aramışlar ve bulmuşlardır. Yer-altı alemin yetkinliği, ruh göçünün niteliği ile; yer-üstü alemin yetkinliği gök cisimlerinin niceliği ile oranlandırılmıştır.

Herakleitos'un kosmos'undaki logos vurgusu

Herakleitos, hakikatin yolunun bir olması ile birlikte; iki farklı istikametinden bahseder. Yol tektir, fakat çift yönlüdür. "Yukarı" ve "Aşağı" istikametleri olan bu yolda; oluş ve bozulmuş meydana gelir. Meydana gelme ve yok olmanın asla sonlanmaması ile yasanın ta kendisi. Kosmos'u "daima belli ölçülere göre yanan, belli ölçülere göre sönen ezeli ve ebedi ateş"(Herakleitos, 2005) olarak zikretmiştir. Ateş, sırasıyla, havaya, suya ve toprağa dönüşerek aşağı yolu takip etmiş olur. Ama ardından toprak ,sırasıyla, su, hava ve ateşe dönüşerek yukarı yola giden merhalelerden geçer. İşte bu gidip gelmeler bir düzen içinde, düzenin sınırlarını aşmadan gerçekleşirler. İlkeye tabii olan söz konusu süreç içerisinde, nesnelere oluşur ve bozulurlar; sürekli bir devinim içindedirler böylelikle. Nesnelere, kosmosun değişmeyen düzeni içerisinde, sürekli değişerek yer alırlar.

Hakikati görebilmek zor bir iştir, onu görebilmek için; kosmosun bağlı olduğu, asla dışına taşmadığı düzeni yani "logos"u anlamak gerekir. Herakleitos, kendisinin görebildiğine emin olduğu bu hakikati, insanlara anlatmaya çalışmışsa da; çoğu insanın onun sözlerini işitemeyeceğini, işitemediği içinde kavrayamayacağını kabul etmiştir. Çoğunluğu oluşturmakta olan bu insanların işitememesi, Herakleitos'un kısık sesle konuşmasından dolayı değil, onların kulaklarını tıkamış olmalarından ileri gelir. Çünkü bu insanlar toprağa gömdükleri kafalarını çıkarabilirdi , her şeyde ortak olan "logos"u zaten görebileceklerdi. Uykuda halde saydığı bu insanlar için ; "Uykuda olmayanlar için tek ve ortak bir kosmos vardır. Uykuda olanlar ise kendi özel dünyalarına kapanırlar."(Herakleitos, 2005) sözlerini sarf etmiştir. Uyanık olanlar, bilge olan kosmos hakkında bilgi sahibi oldukları için, bilgilerini *altından* bir taç şeklinde başlarının üzerinde taşırlar. Uyuyanlar ise zavallılıklarının farkında olmaksızın *samanlıkta* karnını doyuran *eşekler* gibidir ve "Eşekler samanı altına tercih eder."(Herakleitos, 2005). Bilgilerin kıymet görmesi için belki de cahillerin olması gerekir; çünkü kosmosda her şey kendini karşıtıyla birlikte açıklığa kavuşturabilir. Hakikat olarak nitelenen; logos ya da düzen tek olduğu için ,karşıtı bulunmadığı için, hem ezeli hem de ebedidir; onun anlaşılması da bir olmasından dolayı güçleşmektedir. Kosmos'da her şey, karşıtıdan dolayı maruz kaldığı gerilim neticesinde var olabilir; oysa ki hakikat ezeli ve ebedi olmasını kendi başına var olabilmesine borçludur, onun var olabilmek için yaslanmaya gerek duyacağı bir karşıta ihtiyacı yoktur. Diğer şeylerin bilgisini edinirken kullandığımız, şeyleri karşıtı ile kavrama yöntemimiz, hakikate ilişkin çabamızda geçerli olmayacaktır. Onu kavrayabilmemiz için kendi ruhumuzun derinliklerinde araştırma yapmamız gerekecektir. Bedenimize esir etmediğimiz bir ruha sahipsek, kosmosdaki ateşin benzerinin içimizde saklı olduğunu göreceğiz ve onu canlı tutmaya çalışacağız.

Herakleitos "Yasa, Bir'in kararına uymaktır." der. Kosmos, logos tarafından çizilmiş sınırlarına ilelebet bağlı kalacaktır; fakat ya insan? İnsan "Densizlik"i ile baş edebilecek midir? Herakleitos için; Kosmos'da geçerli olan ve karşıtların birbirlerini var edebilmeleri için yine birbirleri ile yaptıkları *savaş* olduğu gibi; ruh ile beden arzulaları arasında yaşanan bir *savaş* daha vardır. Ruhun ölmemesi için bu savaşı sürdürmesi, diri tutması gereklidir; eğer ruh, beden isteklerine karşı açtığı savaşta pes ederse bozulmaya mahkûm olacaktır; onun bozulmadan var olabilmesi için savaşın gerginliğini sürekli yaşaması, hissetmesi gerekir. Bozulmaya başlayan ruh, *nemlenmeye* başlar;

Antik Yunan felsefesinden kesitler

çünkü Herakleitos'ta ruh *ateş* gibi *kuru ve sıcak* kalmalıdır. Kozmik nesnelere olduğu şekliyle; *suya dönüşen toprağa dönüşür* ve bozulmuş olur, ruh da bunun gibidir; ruhun *nemlenmeye* başlaması demek, *suya dönüşeceği* anlamına gelir ve bu da *ölçünün, düzenin, logosun* dışına çıkmak ve köleleşmek olur. Herakleitos, uyuyan insanları bu sebepten suçlar; çünkü onlar kosmosun düzeninden pay aldıklarını bilmezler ve bu bilinçsizliklerinden dolayı "sürünen"den farksızdırlar.

"Ahmak insanlar her söz karşısında şaşırılmayı sever" (Herakleitos, 2005) bu durumda, ahmak olmamak için; *ölçüye* şaşmamak gerekir. Ölçüye şaşmamak için, ölçüyü tanımak gerekir. Ölçüyü tanımak ise, uyanık olmaktır. Uyanık olmak da bilgi sahibi olmaktan geçer. Herakleitos için bilgelik, her şeyi bilmek değil; her şeyi yöneten şeyi bilmektir; yani kosmosun yasasına vakıf olmaktır. Bu ise evreni sorgulamak ve araştırmakla mümkün olabilir. Bir ırmağı tanımak için; o ırmağı, o ırmak yapan şeyi bilmek gerekir; onu tanımak için sularına bakmak aldanmak olur, çünkü suları durmadan değişir; halbuki ırmağın yatağının sahip olduğu, gelip geçen suların akmasını sağlayan, düzen değişmeden kalır. Herakleitos'a göre bilge kişi doğanın *gizlemeye* çalıştığı hakikatini, *inanç* ile arar. İşte uyanık olmak; kosmosun düzeninin gizli yapısını, inanç ve saf ruh yardımıyla kırmaya çalışmaktır. Böylesine bir seferberlik karşısında uyuya kalmak, Herakleitos için tam bir *barbarlıktır*.

Kaynaklar

Aristoteles, (2001), Fizik, Çev: Saffet Babür, Yapı Kredi Yayınları, 975-363-634-2

Aristoteles, (1996), Metafizik, Çev: Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar

Aster, E. V. , (2000), İlkçağ Ve Ortaçağ Felsefe Tarihi, Çev: Vural Okur, İm Yayın Tasarım, 975-7270-09-1

Eliade, M., (2001), Mitlerin Özellikleri, Çev: Sema Rifat, Om yayınevi, 975-6827-61-0

Herakleitos, (2005), Fragmanlar, Çev: Cengiz Çakmak, Kabalcı Yayınevi, 975-977-024-4

Kranz, W., (1994), Antik Felsefe, Çev: Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınları

Timuçin, A., (2000), Düşünce Tarihi 1, Bulut Yayınları, 975-8295-36-5

Ural, Ş., (2000), Bilim Tarihi, Çantay Kitabevi, 975-7206-32-6

Dış ticaret ve antrepo rejimi

Ali İhsan Özeroğlu¹

Özet

Uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişmesine paralel olarak ticari ilişkiler de sadece ülke içinde kalmamış, sınırları aşarak uluslararası alanlara doğru genişlemiştir. Ülkelerin birbirleriyle yapmış oldukları mal ve hizmet alım satım işlemleri dış ticareti ifade etmektedir. Ülkeler, kendi üretimlerinin pahalı olduğu, kendileri için avantajlı olmayan veya üretemedikleri ürünleri dışarıdan alırlar ki bu işlem ithalat, çeşitli avantajlara sahip oldukları veya üretildikleri malları ise ülke dışına satarlar ki bu da ihracat olarak adlandırılır.

Gerçekleştirdikleri dış ticaret ile ülkeler; milli gelirlerini ve refah seviyelerini artırır, ödemeler dengesi bilançolarını denkleştirirler. Yüksek ihracat hacmine sahip ülkeler ödemeler dengesinde fazla verirler, dünya ticaretinde düşük oranlara sahip ülkeler ise ödemeler dengesinde açık verirler. Bu açılarından bakıldığında dış ticaret, ülkelerin gelir dengesinde çok önemli bir yere sahiptir. Dış ticarete asıl belirleyici olan ülkelerin rekabet edebilirliği. Ülkeler, hammadde, işçilik ve lojistik gibi üretim maliyetlerinin düşmesini sağlayan ve çeşitli açılardan rekabet avantajına sahip oldukları malları ihraç ederken, rekabet avantajına sahip olmadıkları malları ithal ederler. İşte bu noktada Antrepo işletmeciliği kendi önemini ortaya koyar.

Anahtar kelimeler: dış ticaret, ithalat, ihracat, antrepo

Foreign trade & warehouse regime

Abstract

In parallel to historical developments of international relations, commercial relations did not remain domestic and expanded its volume beyond country boundaries. Foreign trade simply implies export and import transactions between to countries. Some countries buy the products that they can not produce from other country and it is called import. Some countries sell their products to other countries and it is called export.

Through the foreign trade volume, countries, on one side, increase their welfare level and their national income, and on the other side, balance the foreign trade deficit. Those countries having high export volume generate surplus, however other countries having big import volume incurr in balance deficit. From this aspect, foreign trade plays very important role in the balance of payment of a country. The dominant factor in foreign trade is competing power of the country. That is why whilst some countries export products with competitive advantage from many aspects such as raw material, labor, logistic that leads cost effective production inputs, they import products with no competitive advantage. At this point, Warehouse (Antrepo) management puts forward its significans.

Key words: Foreign trade, import, export, Warehouse (Antrepo)

¹ Yrd.Doç.Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
aliihsanozeroglu@aydin.edu.tr

Dış ticaret ve antrepo rejimi

Gümrük ve gümrük işlemleri uluslararası ticaretin olmazsa olmazlarıdır. Başta vergi anlamına gelen gümrük kavramı zamanla genişleyerek denetleme ve muhafaza kavramlarını da içine almıştır. (URL1) Küreselleşmeyle beraber lojistik faaliyetlerin maliyetleri ve olumsuz etkileri firmaların performansında son derece belirleyici ve etkin olmuştur. Bu açıdan, uluslararası rekabet ortamında gümrük, depolama ve lojistik yönetimi firmalar için önemli bir yere sahiptir. Dış ticaretle uğraşan firmanın doğru sıçramaları yakalayabilmesi için gümrüklerden geçen malların etkin dağıtımını, malların doğru zamanda doğru yerde olmasını, sağlaması gerekmektedir.

Gümrük mevzuatı Uluslararası hukukun iç hukuka yansımadır.(URL2) Dış ticarete dağıtım ve depolama, küresel dünyaya açılan tüm firmalar için gittikçe önem kazanmıştır..Dağıtım ve depolama; yeni pazarlara açılma, hızlı hareket edebilme, anlık müşteri ihtiyaçlarına cevap verebilme ve mevcut pazarlarda tutunmayı sağlama açısından çok önemli konulardır. Bu açılardan bakıldığında, dış ticaret içerisinde antrepo rejiminin önemli bir yeri vardır. Dış ticareti destekler ve ayrı düşünülemez ekonomik etkili bir rejim niteliğindedir.

İhracat performansları güçlü olan işletmeler, yüzde yüz müşteri memnuniyetini sağlamak ve mevcut antrepo işletmelerine karşı güven duymadıkları veya duyamadıkları için kontrol ellerinde olsun isterler. Firmalar bu sebeplerle, kendi antrepolarını açarak, tehditleri ortadan kaldırıp bütün kontrolü kendi ellerine alırlar.

Malların gümrük sınırları içinde muhafaza edilmesi için konulduğu, depo işlevi gören açık veya kapalı mahaller antrepo olarak adlandırılır. Antrepoların şart ve nitelikleri yönetmeliklerce belirlenir.(URL3)

Antrepo rejimi ithalat, ihracat gibi çeşitli gümrük rejimleri ile ilgili olarak serbest dolaşımda olmayan topluluk eşyası ya da topluluk dışı eşyanın bir gümrük antreposuna konulmasına ilişkin ekonomik etkilere sahip önemli bir rejimdir.(Atiker, 2005) Antrepo rejimi; Gümrük Kanunu'nun 97. ve 107. maddeleri arasında, Gümrük Yönetmeliğinin ise 356. ve 456. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Antrepo rejimi ile üretimdeki malların depolanması sırasında, üretici gümrük vergisi ödemez. Antrepoda bulunan eşya, antrepoda bulunduğu süre zarfında gümrük gözetiminde kalır ve bu süre zarfında eşyaya ait vergiler ödenmez. Sağladığı bu avantajlar yüzünden uluslararası ticaret yapanlar antrepo rejimini kullanmaktadırlar. A,B,C,D,E ve F tipi olmak üzere altı tür antrepo vardır. (Kural,2008)

İthalat sırasında, Türkiye gümrük bölgesinde özet beyanla gümrük antreposuna alınan eşya, gümrük gözetiminde geçici depolanmış eşya statüsü kazanmaktadır. Kanuna göre eşyanın; karayolu ile geliyorsa 20 gün, deniz yolu ile geliyorsa 45 gün, yolcu beraberinde getirilmiş ise 3 ay içinde bir gümrük rejimine tabi tutulması gerekmektedir.(Subaşı, 2009) Bekleyen eşyalar bu süreler içerisinde bir işleme tabi tutulmamişsa tasfiye edilmektedir.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 95. maddesi; gümrük antrepoları açma ve işletme izinlerinin verilmesi, 98. maddesi ise antrepolara konulacak eşyaya tahakkuk edebilecek gümrük vergilerine ilişkindir.(ANON, 1999) İki çeşit antrepo vardır:

Herkes tarafından kullanılabilen, devlet veya özel kişi sahipliğinde antrepo açmanın mümkün olduğu antrepolar genel antrepolardır. Tek bir şahsın veya firmanın sadece kendi ihraç ve ithal mallarını depolamak için açtığı özel depolar ise özel antrepolar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel ve özel antrepolarda eşyanın kalış süresi sınırsızdır. Antrepoya konan eşya için vergiler ertelendiğinden bu rejimde eşya gümrük vergisine tabi değildir.

Yetkili Gümrük idareleri tarafından antrepo işletilmediği veya mevcut antrepo işletmelerinin yeterli olmadığı durumlarda antrepo açılması ve işletilmesi Müsteşarlığın iznine tabidir. Bu Konu Gümrük Yönetmeliğinin 519.md çerçevesinde aşağıdaki gibi belirtilmektedir.

MADDE 519 – (1) Müsteşarlıkça antrepo açılmasına ekonomik yönden ihtiyaç bulunduğu anlaşılmaması halinde; kamu kuruluşlarına veya belediyelere veya Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilere 520 ile 521 inci madde hükümlerine ilave olarak aşağıdaki koşullarla antrepo açma ve işletme izni verilebilir.

a) Genel antrepo açma izni yalnızca kamu kuruluşları ve belediyeler ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş, asgari iki yıldır faaliyette bulunan ve ödenmiş sermayesi;

- 1) Gelişmiş yöre kapsamındaki iller için 1.000.000 TL,
- 2) Normal yöre kapsamındaki iller için 350.000 TL,
- 3) Kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki iller için 150.000 TL,

olan anonim ve limited şirketlere verilebilir. Ödenmiş sermaye tutarları her yıl Maliye Bakanlığınca belirlenen ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılır.

b) Anonim ve limited şirketlerde unvan değişikliği veya şirket birleşmeleri göz önünde bulundurulur.

c) Antrepo açma izni almak üzere başvuracak gerçek kişilerin, tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri, şirketi temsile yetkili kişiler ile şirket sermayesinin % 10 veya daha fazlasına sahip gerçek kişilerin, affa uğramış olsalar dahi hırsızlık, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık, hileli iflas, sahtecilik, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, basit ya da nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, iftira, suç uydurma, yalan tanıklık, yalan yere yemin, muhafaza görevini kötüye kullanma suçları ile, 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, mülga 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, mülga 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 359 uncu maddesinde (1/1/1999 tarihinden önceki dönem için aynı Kanunun 344 üncü maddesinin 1-6 numaralı bentlerinde) belirtilen vergi kaçakçılığına ilişkin fiillerden mahkum olmamaları şarttır.

ç) Limited şirketlerde ortaklar ile şirket müdürünün (c) bendinde belirtilen suçları işlememiş olmaları şarttır.

d) Şirketin yönetim kurulu üyeleri ile sermayesinin % 10 veya daha fazlasına sahip ortaklar arasında yurt dışında ikamet eden yabancı şahısların (c) bendinde sayılan suçları işlememiş olduklarına dair yazılı beyanlarına itibar edilir.

e) Kanunun 80 inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinin uygulanmasında, gümrük idaresi diğer hususların yanı sıra, antrepo tipini ve bunlara uygulanacak işlemleri de dikkate alır.

(2) Genel antrepo olarak açılıp işletilmesi istenen yerlerin mutlak yolların izlenmesi kaydıyla gümrük müdürlüğüne en fazla 50 km. mesafede olması gereklidir.

(3) Genel antrepo olarak açılıp işletilmesi istenen yerler, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde olması halinde 3.000 m²’den, diğer yerlerde ise 1.000 m²’den küçük olamaz. Soğuk hava tertibatı gerektiren antrepolar ile yangın, parlayıcı, patlayıcı gibi özel tertibat gerektiren eşyanın konulacağı antrepolar bu şarta tabi değildir.

Dış ticaret ve antrepo rejimi

Bu düzenlemelerin yanı sıra “sürekli kontrol ve hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik olarak da: antrepoların, kesintisiz güç kaynağına bağlı 24 saat çeken , harekete duyarlı, kişileri ve plakaları ayırabilecek ve 3 yıl saklama kapasitesi olan kamera sistemi ile techiz edilmiş olması gerekmektedir.

Antrepo işletmeciliğinde “ işletmecilik enflasyonuna” neden olmamak için getirilen kısıtlamalardan biri de “Organize sanayi bölge içinde olan antrepolar kalacak ama yeni açılanlara izin verilmeyecek”, prensibidir.

Antrepolar; işleticisinin ve depo sorumlusunun yetkileri açısından değerlendirildiğinde altı tip olarak karşımıza çıkmaktadır(URL 4):

- A Tipi antrepolarde stok kontrollerinin tutulması ve gümrüğe karşı olan sorumluluk yetkisi depo sorumlusuna verilmiştir.
- B Tipi antrepolarde mallar, emanet veren kişi tarafından depolama amaçlı bir beyanname sunularak gümrüklü antrepo işlemine tabi tutulur. Sorumluluk mal sahibi veya malı emanet eden kişiye ait olur.
- C Tipi Antrepolar, uygulamada depocu ile mal sahibi aynı kişiler ise geçerli olan bir antrepo türüdür.
- D Tipi Antrepolarde malların her çekiminde gümrüğe bildirmek gerekmez. Gümrüğe aylık beyannameler ile bilgi verilmesi yeterlidir. Sorumluluk depolayan ile mal sahibindedir.
- E Tipi Antrepolarde ise mallar bildirilmeden çekilir ve sadece belli dönemlerde gümrüğe rapor edilir. Bir tür geçici depolama niteliği taşımaktadır.
- F Tipi Antrepolarde gümrüğe konulan mallar için stok kontrolü yapılmasına resmen gerek yoktur. Uygulamada çoğunlukla gümrük tarafından el konulan mallar için kullanılır.

Açılacak bir antrepo; konulacak eşyanın iyi biçimde korunmasına elverişli ve yeterli teknik özelliklere sahip olmalı, giriş ve çıkışları emniyetli, güvenli ve kapalı olmalı. Ayrıca konulacak eşyanın kontrollerinin yapılması için gerekli inceleme işleminin kolaylıkla yapılabilmesi imkânına sahip olmalıdır.(URL 5) Yukarıdaki fiziki özelliklerin yanında, işleticilerin izin başvurusuyla birlikte aşağıda maddeler halinde verilmiş bilgileri de ilgili gümrük idarelerine vermeleri gerekmektedir(URL6):

- Başvurucunun adı, adresi
- Antrepo tipi
- Eşyanın gümrüğe ibraz edileceği yol
- Antrepo açma sebebi
- Stok kayıtlarının tutulma şekli ve stok kayıtlarının saklanacağı yer
- Malların tahmini kalış süreleri
- Binanın özellikleri
- Elleçleme yapılıp yapılamayacağı
- Geçici çıkarma işlemi yapılıp yapılamayacağı
- Hangi gümrük rejimiyle bağlantılı olarak işlem görüp görmeyeceği

Antrepo rejimi kapsamında ithal edilen mallar, işletmelerin ithalat vergisini geciktirmelerine imkân tanınması bakımından ithalatçıya büyük avantaj sağlar(Subaşı 2009). İthalat yapan firma, üçüncü ülke menşeli bir malı ithal ederken, malın tamamını ülkeye sokarsa; mevzuat kapsamında mala ilişkin olarak tahakkuk eden bütün ithalat vergilerini ödemek zorundadır. Fakat ithalatçı firma malları ülkeye direk sokma yerine bir gümrük antreposuna yerleştirirse söz konusu olan ithalat

vergilerini ödemez. Bu durumda ithalatçı firma sadece antrepoya, malların bulunduğu süre için, antrepo ücretini öder. Sonrasında, müşteri bulup antrepodan çıkardığı her parça mal için gerçekleşen ithalat vergisini ödeyerek bu malları parça parça olarak çıkarabilir. İthal edilen malın antrepoya konulmasıyla, ithalatçı malı fiili olarak üçüncü bir ülkeden ithal etmiş olduğu halde resmi olarak ithal etmemiş kabul edilmektedir. Bu durum; ithalat vergisi, resim, harç ve benzeri masrafların ötelenmesi anlamı taşıdığı için ithalatçıların daha esnek ve daha rahat hareket edebilme imkânı kazandırır.

İthalatçının ithalat vergisini ertelemesini veya yurt dışından satın aldığı malı iç piyasada pazarladıkça parti parti ithal etmesini sağlayan antrepo rejimi hükümleri çerçevesinde, dış ticarete konu olan malların antrepolarda bulunma süresi de sınırsızdır(Subaşı 2009). Dış ticaret firmaları istedikleri süre dahilinde mallarını buralarda tutabilecekleri gibi, istedikleri zaman da diledikleri miktarda malı serbest dolaşıma sokabilirler.

Antrepolar; ihracatçı firmalar için dünya pazarlarındaki ucuz hammadde girdilerinin daha düşük maliyetle, gümrük vergisi ve KDV ödemediği depolanabileceği yerler olduğundan dolayı teşvik işlevi görürler. Yani antrepolar dış ticaret için teşvik edici bir işlev görmektedir. İhracatçı firmaların bu sebeplerden rekabet edebilirliği artar. Buna bağlı olarak dış ticaret ile uğraşan firmalar da maliyetleri açısından yakaladıkları bu avantajlar sayesinde yurtdışına daha fazla ihracat gerçekleştirerek gelirlerini arttırmırlar.

Ayrıca antrepolar, üretilen ürün ya da ürünlerin yurtdışı pazarlara sunulmasında, firmaların hız ve zaman kazanması açısından da büyük fayda sağlamaktadır. İhraç edilecek mallar, ihraç ülke güzergâhına ne kadar yakınsa, en basit hesaplama ile firmaların taşıma maliyetleri düşecek ve harcanan zamandan da tasarruf edilecektir.

Antrepolar sadece bir depo işlevi gören yerler olmadıklarından, normal ticari eşyaların yanında, ülkeye kaçak olarak sokulan eşyaların ve belli bir süre sonra ülke dışına çıkarılması gereken eşyaların da kanuni işlemleri tamamlanılıncaya kadar bir depoda tutulması gerekmektedir. Kaçak eşyalar belirli zaman sonrasında satılarak paraya dönüştürülür. Eşyanın satış değeri üzerinden belirlenecek bir oran dahilinde içinde bulunduğu antrepoya gelir sağlayacaktır.

Depots, içinde yer aldıkları bölgelerin ekonomik ve yapısal durumları üzerine de etki sahibidirler. Bölge ve bölge ekonomisinin canlanmasına katkı sağlar. Antreponun bulunduğu bölgede mal giriş - çıkışları ve dolayısıyla ticaret hacmi de daha fazladır. Çünkü ithal edilen ürün, içerik ve yapı bakımından bozulmaya uğramasın diye antrepolar üzerinden yapılır. Bu ürünlerin gerek partiler halinde gerekse bir bütün olarak tamamının çıkış işlemleri antrepolardan yapılabilir. Ürünler alıcı bulana kadar antrepolarda tutulduklarından, firmalarda antrepoya ürünün kaldığı bu süre kadarlık antrepo maliyeti öderler. Bu da bölge ekonomisine katkı sağlar.

Sonuç

Sonuç itibari ile yurtdışından getirilen hammaddeler, vergisiz olarak antrepoya konular ve üretim sürecine gireceği zaman Türkiye'ye yeni geliyormuş gibi ithalat işlemi gerçekleştirilir. Böylelikle ihracatçı firmalarımıza vergileri geç ödeme imkânı sağlayarak maliyet avantajı sunar. Bu da dış ticaretle meşgul olan firmalara; kolay hareket edebilecekleri esnek bir alan sağlaması açısından

Dış ticaret ve antrepo rejimi

önemli bir rejimdir. Antrepo rejimine hem ithalatçılar hem de ihracatçılar açısından bakıldığında, ticareti arttırıcı, kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu görülür.

Kaynaklar

- Anter, O.**, Dünya Gümrük Günü, *Maya Dergisi*, <http://www.mayadergisi.com/238oguzanter.pdf>, (25.12.2010)
- Atiker, M.**, (2005), Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası Etüd - Araştırma Servisi, Sayı: 2006 – 42 / 03, Konya
- Kural, Y. N.**, (2008), İGEME-İSO Dış Ticarete Gümrük Uygulamaları ve Cezai Hükümler, UYSEN Gümrük Müşavirliği, İstanbul
- Subaşı, M. A.**, (2009), Gümrük İşlemlerinin Lojistik Maliyetlere Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Subaşı, M.A.**, (2009), Gümrük İşlemlerinin Lojistik Maliyetlere Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.32
- Anonymus** 4/11/1999 tarihli ve 23866 sayılı Resmi Gazete, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (2006),100 Soruda Dış Ticaret
T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Dış Ticaret Stratejisi, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/Strateji.doc>
27.5.2009 tarihli ve 27240 sayılı Resmi Gazete, Gümrük Genel Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Gümrük Antrepo Rejimi) (Seri No: 17)
Gümrük Genel Tebliği (Gümrük Antrepo Rejimi) (Seri No: 10)
4/11/1999 tarihli ve 23866 sayılı Resmi Gazete, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu
Atiker, M., (2005). Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Sayı: 2006-42 / 03, s.2

www.igeme.gov.tr , (25.12.2010)
<http://www.und.org.tr/tr/Page.asp?id=51>, (30.11.2010)
www.gumruk.gov.tr, (30.12.2010)
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/Strateji.doc>,
(29.12.2010)

- URL 1** : Anter, O., Dünya Gümrük Günü, *Maya Dergisi*, <http://www.mayadergisi.com/238oguzanter.pdf>, s.1.
- URL 2** : Arzova, S.B., Gümrük Mevzuatı, Sunum, <http://www.slidefinder.net/G/Gumruk/22920815> , (28.12.2010)
- URL 3** : T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, <http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/sss/Sayfalar/Antrepolar.aspx>, (27.12.2010)
- URL 4** : Gümrük Antrepo Rejimi, Madde 357, Uluslararası Nakliyeciler Derneği, <http://www.und.org.tr/tr/Page.asp?id=51>, (30.11.2010)
- URL 5**: Gümrük Genel Tebliği (Seri No: 10), Madde 2, (30.11.2010)
- URL 6** : Gümrük Antrepo Rejimi, Madde 365, Uluslararası Nakliyeciler Derneği, <http://www.und.org.tr/tr/Page.asp?id=51>, (30.11.2010)

Çağdaş ofis anlayışı ve ‘Google’ın ‘Googleplex’ örneği

Pınar ARABACIOĞLU¹
Burçin Cem ARABACIOĞLU²

Özet

Geleneksel ofis kavramı olarak kabul edilen anlayış, günümüzün teknik imkânları ve yaratıcılığı ön plana çıkararak çalışma anlayışının da etkisi altında önemli değişimler geçirmektedir. Yaşanan değişim, hiçbir dönemde olmadığı kadar büyüktür ve değişimin hızı alışılmamış düzeydedir. Güncel teknolojik gelişmeler, hem kuruluşlara hem de çalışanlara yaratıcılığa bağlı verime odaklı iş koşullarını keşfetme imkânı sunmaktadır. Yeni verim anlayışı artık sadece fiziksel üretimi arttırmak amaçlı çalışanların iş yükünü arttırmaya yönelik değil, daha özgür ve serbest çalışma ortamları oluşturarak kişilerin yaratıcılıklarını tetikleyen, teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu yazıda sosyal olanaklar ve mekânlarla verim artırımı ile rahatlama sonucu yeni fikirleri besleyerek yaratıcılığı güçlendirmenin, bir şirketin kazanımlarını ne derece etkileyebileceği üzerine belki de en iyi örneklerden birisi olan, ‘Google’ ve şirketin yönetim merkezi ‘Googleplex’ çağdaş ofis yaklaşımı kapsamında incelenmiş, komplekste yer alan sıra dışı imkânlar ve mekânsal ilişkiler anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ofis; Çalışma ortamı; İşyeri; Verim; Google

Contemporary office conception and the example of ‘Google’s ‘Googleplex’

Abstract

The apprehension of the traditional office concept is going through an important transformation under the effects of the recent technical opportunities and the conception of work featuring creativity. The transformation encountered is more extensive than ever and the speed of change is out of the ordinary. The recent technological developments give both the companies and the employees the opportunity of exploring the working conditions based on creativity and focused on efficiency. This new concept of efficiency is an approach not based on increasing the work load of the employees in order to increase the productivity, but triggering off the peoples creativities while building up more free and broader working spaces. In this work “Google”, maybe one of the best examples of how the gain of a company is effected by feeding the new ideas and strengthening the creativity while increasing the efficiency by relaxation through social opportunities and spaces, and “Googleplex” the administrative center of the company are being analyzed within the context of

¹ Arş. Gör. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Beşiktaş 34349 İstanbul

² Doç. Dr. Burçin Cem ARABACIOĞLU 0 212 2521600/269 burcin.arabacioglu@gmail.com

Çağdaş ofis anlayışı ve ‘Google’ın ‘Googleplex’ örneği

contemporary office spaces and the extraordinary opportunities and spatial relations within the complex are being described.

Keywords: *Office; Workspace; Workplace; Efficiency; Google*

Giriş

Geleneksel ofis kavramı olarak kabul edilen anlayış, günümüzün teknik imkânları ve yaratıcılığı ön plana çıkararak çalışma anlayışının da etkisi altında önemli değişimler geçirmektedir. Yaşanan değişim, hiçbir dönemde olmadığı kadar büyüktür ve değişimin hızı alışılmamış düzeydedir. Güncel teknolojik gelişmeler, hem kuruluşlara hem de çalışanlara yaratıcılığa bağlı verime odaklı iş koşullarını keşfetme imkânı sunmaktadır. Yeni verim anlayışı artık sadece fiziksel üretimi arttırmak amaçlı çalışanların işyükünü arttırmaya yönelik değil, daha özgür ve serbest çalışma ortamları oluşturarak kişilerin yaratıcılıklarını tetikleyen, teşvik eden bir yaklaşımdır. Bu değişimin işveren ve çalışanlar üzerindeki etkileri de çok büyüktür. Tasarımcılar da, optimum verimlilik sağlamak, çalışanlar ile işverenlerin üzerindeki fiziksel ve ruhsal stresi en aza indirmek amacıyla, ortaya çıkan çalışma mekanı anlayışındaki bu devrimsel değişimi büyük oranda kabullenmektedirler.

Teknolojik imkânlarda yaşanan büyük gelişmeler sonucu çalışma ortamı köklü ve şiddetli bir değişim süreci içerisinde. Çağımızda çalışma ortamı, kuruluşların yeniden yapılandığı ve ofis mekânının yeniden ele alındığı bir tablo çizmektedir. Tüm bu değişimler tecrübeler, tahminlere, gözlemlere ve bazı durumlarda resmi veya resmi olmayan araştırma ve bulgulara dayalı gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra, işyerlerine yönelik yeni fikirler için yeni teoriler geliştirilmiş ve adeta yeni bir terminoloji ortaya çıkmıştır. Bugün alıştığımız anlamda ofis kavramının teknolojik gelişmeler ve küresel iletişimdeki devrim sonucunda gelecekte eskimiş kalacağı öngörülmektedir. Çalışanların hep birlikte bir yerde çalışacağı fikri demode olmakta olan bir yaklaşımdır. Artık birçok kuruluş bilgi iletişimini kolaylaştırmak amacıyla işgücünün mobilitesini de teşvik etmektedir. Veldohen ve Piepers (1995) ve Pélergin-Genel (1996) buna “Ofisin Vefatı” adını vermekte ve çalışma ortamının teknolojik değişimler ve buna bağlı yeni çalışma metotları ile kurumsal yapılaşmaları karşılayacak biçimde yeniden ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Worthington (1997) de günümüzün birçok kuruluşunun merkezi bir hiyerarşi yerine, zaman ve mekândan bağımsız olarak bir ağ üzerinde çalıştığını söylemektedir.

Çağdaş ‘ofis’ yaklaşımlarına genel bir bakış

Geleceğin çalışma ortamında mobilite kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Çalışma ortamı hem mekânsal anlamında hem de personel açısından esneklik sunması gerekmektedir. Geleceğin ofisi, hem fikir alış-verişi ve iletişime hem de en üst düzeyde harekete izin verecek dinamik bir yapıda değildir. Yeni gereksinimler yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde çağdaş çalışma ortamı için çok çeşitli teoriler ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar çok sayıda olmakla birlikte öne çıkanları beş ana grup olarak ‘Otel ofis’, ‘Kulüp ofis’, ‘Sanal ofis’, ‘Yerel / ev ofis’ ve ‘Kağıtsız ofis’ olarak sınıflara ayrılabilir (Anjum vd., 2005).

Ofis mekânları tasarımı konusunda uzmanlaşmış İngiltere’nin önde gelen bir mimarlık bürosu olan DEGW’nin İngiltere’de yapmış olduğu bir araştırmanın sonuçlarına göre ortalama bir çalışan zamanının % 60’ını ofis içerisinde geçirmekte ve bu sürenin ancak % 50’sinde aktif olarak masa başında bulunmaktadır (Thompson, 1997). Sabit bir iş istasyonu sahibi olmadan çalışma, bugün İngiltere’de yaygın olarak başvurulan bir yaklaşımdır. Bu anlayışla çalışanlar ihtiyaçları oranlarında

iş istasyonlarını paylaşmaktadırlar. Otel ofis anlayışı, işyerinde sabit bir masası olmadan çalışma ve iş istasyonu paylaşma yaklaşımları gibi temel olarak az donanımlı çalışma ortamları bulunan kuruluşlar ve artan ofis alan fiyatlarına bağlı maliyetlerin azaltılması amacıyla ortaya çıkmıştır.

İlk olarak erken 90'larda ortaya çıkan bu yaklaşım bir otelde rezervasyon yapmaya benzer biçimde tanımlanabilecek bir yaklaşımdır. Bu sistemde çalışan, iş istasyonunu kullanmadan önce istediği süre için yer ayırmakta ve çalışanın mekâna varışı ile ona ayrılmış olan çalışma yerine yönlendirilmektedir. Bu çalışma köşesi kilitli bir çekmece ile açılır kapanır bir masa yüzeyi gibi temel elemanlar içermekte ve geçici bir iş istasyonu olarak iş görebilmektedir. Bu fikir New York'lu bir reklam firması olan Chiat/Day tarafından benimsenmiş ve Pesce Ltd. tarafından tasarlanarak 1995 yılında uygulanmıştır. Burada çalışanların kendilerine ait bir iş istasyonları bulunmamakta ancak dosyalarını, bilgisayarlarını ve telefonlarını merkezi bir bankodan kullanarak çalışabilmektedirler (Raymond ve Cunliffe, 1997).

Geleceğe yönelik benzer bir ofis fikri ise tasarımcı Stefano Marzano ve Michele De Lucchi tarafından tasarlanmış olan "Tak-Çıkar Ofis"tir. Bu fikre göre çalışan ister çalışmak için ister bir toplantı için olsun kendisine ait olmayan masasına geldiğinde 'alet çantası'nı takarak bu mekânı kendi iş istasyonuna dönüştürebilmektedir. Bu 'alet çantası' çalışanın iş alanı ve ihtiyaçları doğrultusunda taşınabilir bilgisayar ve diğer cihazları içeren bir paket sistemdir (Pélergin-Genel, 1996).

Bazı kuruluşlar ise yeni çalışma taleplerine resmiyet içermeyen çözümler de getirmiştir. Bu yaklaşımın amacı bir kulüp gibi resmi olmayan ancak uyarıcı bir ortamdaki gibi entelektüel aktivite ile bilgi işleyişini teşvik etmektir. Bir kulüp değişik ihtiyaçlara cevap verebilecek bağımsız özel mekânlar, genele yönelik alanlar, takım çalışması ve dinlenme köşeleri gibi birçok ortam ve olanak barındırmaktadır. Bu yaklaşım ofis mekânına da yansıtılabilmektedir. Kulüp ofis yaklaşımının en önemli örneklerinden birisi olan Finlandiya'daki Digital Equipment'ta açık ve resmi olmayan bir ortam yaratılarak birçok çalışma düzenine olanak sağlayacak bir tasarım yapılmıştır. Bu yaklaşımı benimseyen bir diğer tanınmış örnek de bu yazının ilerleyen bölümlerinde sunulacak olan ve son yılların en hızlı büyüme gösteren şirketlerinden 'Google' şirketine ait olan 'Googleplex' kompleksidir.

Ofis için 'kovan', 'sığınak' ve 'hücre' kavramları da 'kulüp' kavramı gibi Laign vd. (1998) tarafından ortaya atılmıştır. 'Kovan' çoğu ofiste görebileceğimiz tipik yerleşim türü olan tüm çalışanların açık-ofis mekânı içerisinde bağımsız iş istasyonları içerisinde çalıştıkları ancak az etkileşim içerisinde oldukları alanlardır. 'Sığınak' tüm çalışanlar içerisinde bir grubun daha yoğun etkileşim içerisinde çalışabildikleri mekânlardır. 'Hücre' ise tek başına ve daha konsantrasyon isteyen durumlarda çalışmak gereğine yönelik odacıklardır. Ortaya atılan bir başka kavram ise 'anlık' mekânlardır. Bu mekânlarda çalışanlar çok kısa süre için çalışabilmektedirler (Fried, 2002). Burada sunulan imkânlar masa gibi kullanılacak basit bir raf ve dizüstü bilgisayar gibi donanımı sağlayabilecek güç kaynakları ile üzerine adeta kısa süre tünenebilecek bir tabureden ibarettir.

Sanal ofis fikri ise kablosuz teknolojilerin ortaya çıkması ile beliren bir yaklaşımdır. Cep telefonları, dizüstü bilgisayarlar, elektronik ajandalar ve benzeri cihazlar her hangi bir yerde çalışmayı mümkün kılmaktadır. 'Göçebe Ofis' olarak da anılan bu yaklaşımda 'yerleşik' ve 'göçebe' çalışanlar işverenler tarafından tutulurlar (Pélergin-Genel, 1996). Yerleşik çalışanlar sabit

Çağdaş ofis anlayışı ve ‘Google’ın ‘Googleplex’ örneği

ve kendilerine ait bir iş istasyonuna yerleştirilirken göçebe çalışanlar işlerini araba, tren, otel odası, havaalanı gibi birçok farklı yerden idare ederler.

Bu teori ilerletilerek ‘ofis insan’ veya ‘yürüyen ofis’ gibi kavramların da önünü açmıştır. Buna bir örnek 1990’larda British Telekom tarafından tasarlanarak tanıtılan ve kola takılan bir iletişim konsoludur. Bu konsol telefon, görüntülü telefon, faks makinesi ve bilgisayar içeren bir cihazdır (Pélergin-Genel, 1996). Günümüz teknolojileri ile bu sistemler çok daha küçültülerek satılmaktadır. Başka bir yaklaşım da ‘alan ofis’ adı verilen ve 1999’da New York’taki Parsons Tasarım Okulu’ndan Soffa Anna Varanka Hudson tarafından tasarlanan sistemdir (Greenspun, 2001). Bu sistem de teleskopik ayakları ile masa olarak kullanılan bir çanta ve modüler bir iş istasyonuna dönüştürülebilen bir sırt çantasından oluşmaktadır. Ofislerini çantalarında taşıyan bu çalışanlara ‘yol savaşıları’ adı da verilmektedir (Greenspun, 2001).

E-posta, cep telefonları ve video konferans teknolojileri geliştikçe, meslektaşları ile sürekli irtibat halinde olabilme imkanı yakalayarak evden çalışan kişilerin sayısı da hızla artmaktadır. Evden çalışmanın avantajları oldukça açıktır. Ev ve iş arasında kaybedilen seyahat süreleri azalmakta, çalışanlar ev ve iş arasındaki dengeyi daha iyi kurabilmektedir. İşveren açısından ise avantaj artan üretkenliktir. Bu yaklaşım ‘tele-çalışma’ veya ‘tele-işe gitme’ olarak da adlandırılmaktadır. 1996’da Telework, Telecottage ve Telecentre Associations kuruluşlarınca yapılan bir araştırma sonucu yapılan resmi bir açıklamaya göre İngiltere’de 630,000 kişi evden çalışmaktadır (Worthington, 1997).

Yüksek verim ve yaratıcılık sonucu hızlı büyüme açısından ‘Google’ örneği

‘Google’, çevrimiçi ve mobil reklamlar ile gelir elde eden, internet arama motoru (Şekil 1), internet tabanlı e-posta, çevrimiçi harita ve hava fotoğrafları, ofis produktivitesine yönelik araç, sosyal ağ ve video paylaşım hizmetleri sunan, son yılların küresel ölçekte en hızlı büyüme gösteren halka açık bir Amerikan şirkettir. Google bugün Dow Jones Endüstri Ortalamasında yer almayan en büyük Amerikan şirkettir. Google’ın ‘Googleplex’ adı verilen Kaliforniya Mountain View’deki yönetim merkezi kompleksinde 2007 sonu itibarı ile toplam 16805 çalışanı bulunmaktadır (Wall Street Journal, 2007; Google, 2008a).

Şekil 1 – Google arama motoru

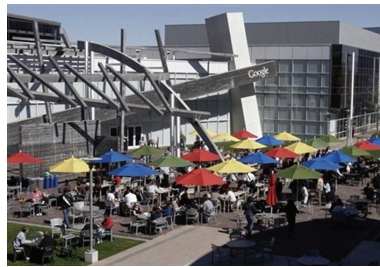
Başta 1996’da BackRub adı altında bir araştırma projesi olarak başlayan Google, 1998’de Larry Page ve Sergey Brin tarafından, Stanford Üniversitesi’nde öğrenci oldukları dönemde özel bir şirket olarak kurulmuştur (Google, 2007; Page vd., 1999). Başlarda Stanford Üniversitesi internet sitesi içerisinde yer alan Google arama motoru 1997’de tescillenerek, 1998’de şirketin kuruluşu ile birlikte Page ve Brin’in Kaliforniya Menlo Park’daki bir arkadaşlarının garajında kurdukları

sunucuda çevirimiçi olarak çalışmaya başlamıştır (Whois, 2008). 1999'da şirket, birçok teknoloji firmasının da merkezlerinin bulunduğu, Palo Alto'daki Silikon Vadisi'ne taşınmıştır (Fried, 2002). Hızlı büyüyen şirket 2003'de Mountain View'de yer alan Silicon Graphics'in (SGI) binalar kompleksini almıştır (Olsen, 2003). Şirket o tarihten bugüne dünyanın çeşitli yerlerinde merkezler açmakla birlikte yönetim merkezi halen aynı yerde hizmet vermekte ve kompleks 'Googleplex' adı ile anılmaktadır (Şekil 2).

19 Ağustos 2004'e gelindiğinde şirketin halka arzı yapılmış ve şirketin değeri 23 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Şirket bu gelişimini sonraki yıllarda da sürdürmüş, elde edilen kazançların yanı sıra yeni ürünler/hizmetler ve çeşitli ortaklıklarla da genişlemiştir. Şirketin gündelik yaşam içerisinde yaygınlaşması o kadar artmıştır ki 2006 itibarı ile Merriam Webster Collegiate Dictionary ve Oxford English Dictionary, 'google' kelimesini İngilizce bir fiil olarak (ing: to google) "internet üzerinden bilgi edinmek için Google arama motorunu kullanmak" anlamı ile kapsamlarına almışlardır (Harris, 2006; Bylund, 2006). Şirketin yöneticileri çevrecilik, hayırseverlik ve pozitif çalışan ilişkileri ilkelerinin şirketçe benimsenmiş olduğunu ve bu hızlı gelişimin altında yatan en önemli unsurların bu ilkeler olduğunu belirtmektedir. Son yıllarda Google'ın, Fortune Magazine dergisinin her yıl düzenli olarak yapmış olduğu 'Çalışılacak en iyi 100 yer' sıralamasında üst üste ikinci kez birinci sırada yer alması da bu ilkelerin uygulandığının da en iyi kanıtlarındandır (Fortune Magazine, 2007, 2008).

Verimin ve yaratıcılığın kaynağı olarak yeni ofis ortamı örneği: 'Googleplex'

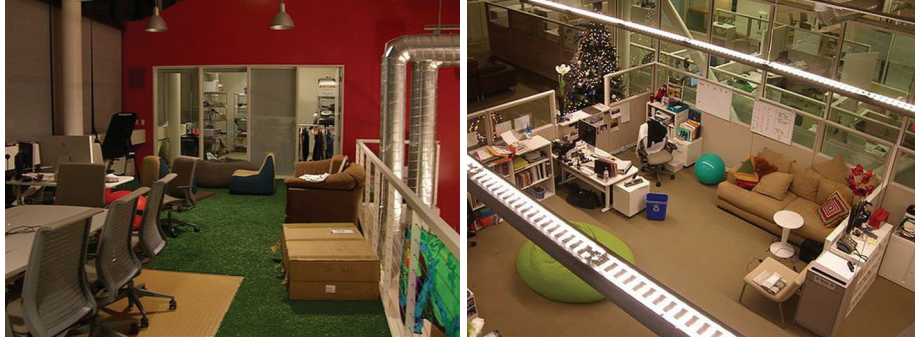
Google sıradışı çalışma ortamı ile de önemli bir örnektir. Şirket firmanın logosunun da çağrıştırdığı üzere rahat kurumsal kültürü ve oyunla karışık bir çalışma ortamına sahiptir. Daha önce de bahsedildiği üzere 2007 ve 2008'de şirket Fortune Magazine dergisinin her yıl düzenli olarak yapmış olduğu 'Çalışılacak en iyi 100 yer' sıralamasında birinci olmuştur (Fortune Magazine, 2007, 2008). Bu seçimde Google'ın çalışanlarına sunduğu imkân ve hizmetler de etkili olmuştur. Şirketin "şeytanlık yapmadan da para kazanabilirsin", "takım elbisesiz de ciddi olabilirsin" ve "iş yarışmacı olmalı, yarışma da eğlenceli" gibi felsefeleri çalışma ortamına yansıtması yepyeni bir yaratıcı iş hayatını doğurmuştur (Google, 2006a). İlginç olan Google'ın çalışanlarına vermekte olduğu yıllık gelirlerin piyasa geneline oranla düşük olmasına rağmen çalışan performansı ve memnuniyeti araştırmalarında en üst sırada yer almasıdır (Penenberg, 2005). Çalışma ortamında sunulan olanaklar ve özgürlükler, sosyal ve kültürel ilişkileri güçlendirerek çalışanların şirketi benimsemesi ve sahiplenmesinde etkili olarak maddi kazancı ikinci plana itmesini sağlamıştır. Bununla birlikte şirketin bu görüşünü güçlendirmek için kurucuları Sergey Brin, Larry Page ve şirketin genel müdürü Eric Schmidt, 2004 yılında maaşlarının bir dolar gibi sembolik bir rakama indirilmesini istemişlerdir.

Şekil 2 – Googleplex

Çağdaş ofis anlayışı ve 'Google'ın 'Googleplex' örneği

Şirketin Kaliforniya Mountain View'deki yönetim merkezi 'Googleplex'in farklı bir iç mekân tasarımına vardır. Kompleksin bu ilginçlik ve farklılığı biçimsel özelliklerinden değil işlevsel olanaklarından gelmektedir. Ev-ofis anlayışı burada adeta tersine dönmüş ve ev konforunun ve serbestliğinin sunulduğu bir ofis-ev ortamı yaratılmıştır (Şekil 3 ve 4).

Şekil 3 ve 4 – Googleplex'te ofis-ev'ler

Tüm çalışanlar şirket içinde çeşitli noktalara dağılmış olan rekreasyonel alanlardan istedikleri gibi yararlanabilmektedir. Sosyal iletişim ve rahatlama en ön planda tutulmaktadır. Giriş holünde bile egzersiz topları ve bisikletler yer almakta, tesisin içerisinde jimnastik salonları, masaj odaları, dalga havuzu, video oyunları, müzik enstrümanları, bilardo, langırt ve pinpon gibi (Şekil 5, 6, 7 ve 8) çeşitli zevklere uygun olanaklar bulunmaktadır (Google, 2008b).

Şekil 5

Şekil 6

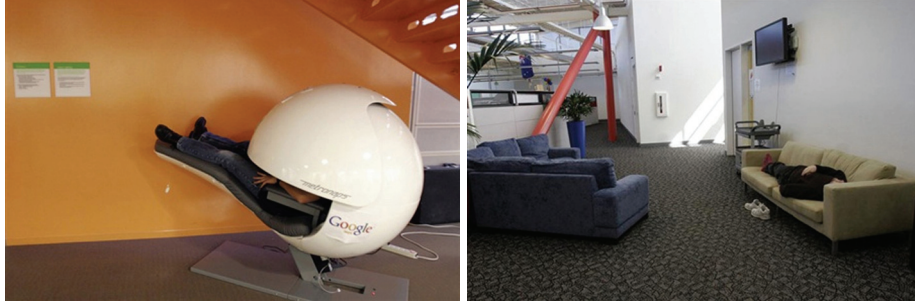
Şekil 7

Şekil 8

Çalışanlar mesai saatleri içerisinde istediği zamanda bu hizmetlerden yararlanabilmektedir. Tüm spor alanlarına yönelik doktor ve cankurtaranlar da bulunmakta, çalışanların düzenli check-up'ları

yapılmaktadır. Googleplex'te çalışanlar ister uyuma kabuklarında isterse kendi uygun gördükleri diğer alanlarda uyuma olanaklarına da sahiptirler (Şekil 9 ve 10).

Şekil 9 ve 10 – Googleplex'te iş saatleri içerisinde uyumak serbest

Çalışanlar isterlerse işyerlerine köpeklerini getirip, ofislerinde köpekleriyle oynayabilmektedirler (Şekil 11). Ayrıca komplekste kimse takım elbise giymemekte, kravat takmamaktadır. Hatta iş pijamaya gelmek kolaylıkla rastlanabilir bir durumdur.

Şekil 11 – Çalışanlar isterlerse Googleplex'e köpekleri ile gelebiliyor

Çalışanlar komplekste yer alan 15 kafeteryadan ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. Farklı damak zevklerine uygun sağlıklı yiyecek ve içecek çeşitleri düşünülmüştür (Şekil 12).

Şekil 12 – Googleplex kafeteryalarından biri

Şirkette kullanılan ilginç bir çalışma motivasyonu tekniği ise 'İcat Arası' adı verilen yöntemdir. Tüm Google çalışanları, çalışma saatlerinin %20'sini haftada (bir iş gününü) onlara ilginç gelen bir proje üzerinde uğraşmaya teşvik edilmektedir (Google, 2006b). Google Arama Ürünleri ve Kullanıcı Deneyimleri Birimi Başkanı Marissa Mayer'in Stanford Üniversitesindeki konuşmasında,

Çağdaş ofis anlayışı ve 'Google'ın 'Googleplex' örneği

araştırmaların sonuçlarına göre Google'ın sunduğu yeni hizmet ve ürünlerin yarısının bu %20 İcat Araları kapsamında ortaya çıktığını belirtmiştir (Mayer, 2006).

Sonuç ve öneriler

Elektronik haberleşme ve bilgi aktarımı 'az kâğıtlı' veya 'kâğıtsız' ofis beklentisini doğurmuştur. Her ne kadar bu fikir halen dokümanların basılı orijinal kopyalarının saklanması zorunlu olan, avukatlık firmaları gibi, kâğıda bağımlı birçok kuruluş için hayal etmesi zor olsa da gelecek açısından bu düşünce imkânsız değildir. Ancak böyle bir anlayışın yerleşmesi için elemanların çalışma kültürlerinde ciddi bir değişime gidilmesi kaçınılmazdır. Bugün, geleneksel statik iş istasyonu kavramı yerini artık çalışanların mobilitesine bağlı daha dinamik çözümler sunan teorilere bırakmaktadır. Çalışma ortamında mobilite, takımların bir araya gelmesine, fikir alış verişini ve yeni fikirlerin doğmasına imkânlar vererek yaratıcılığın ve verimin önünü açmaktadır.

Bunu bir adım daha öteye götürerek işverenler artık çalışanlarının işlerini yürütmeleri için bir ofis içerisine olmalarının zorunlu olmadığına farkına varmaktadır. Bu fikir mobil çalışanların, işlerini, toplu taşıma araçlarında, özel arabasında veya her nerede ise orada yürütebilmesine imkân vermiştir. Geçmişte ağırlıklı olarak geleneksel ofis mekânının gereksinimlerine odaklanan tasarımcılar bugün artık belki de trenlerdeki, uçaklardaki, arabalardaki, lokantalardaki ve herhangi bir çalışma ortamına dönüşebilecek diğer kamusal alanlardaki oturma elemanlarını da bir ofis olarak yeniden ele almalıdırlar. Şimdiden bu düşüncenin belirtileri uygulamaya geçmektedir. Çeşitli toplu taşıma araçlarındaki dizüstü bilgisayar ve internet için kablolu veya kablosuz bağlantıların bulunması, kamuya açık mekanlarda, sessiz çalışmaya ihtiyaç duyanlar için mekanların ayrılmakta olması gibi uygulamalar bu yaklaşımların hayata geçmeye başladığının göstergeleridir. İnternet kafeler artık çok yaygın olarak açılmakta, bugün birçok otel, odalarında iş faaliyetlerinin de yapılabileceği tasarımlar sunmaktadır.

Bu gelişmelere karşın bu yeni yaklaşımlarla ilgili çeşitli sorunları çözüme ulaştıracak araştırmaların yapılması gerekliliği de kaçınılmazdır. Örnek olarak kamusal bir alanda çalışan bir kişinin gizli görüşmelerini ne şekilde yapabileceği, dizüstü bilgisayar kullanımı için daha ergonomik oturma elemanlarının tasarlanması, dokümanları koyup üzerinde çalışılabilecek yüzeylerin oluşturulması, kamusal alanlarda çalışmak için gerekli aydınlatma koşullarının sağlanması veya ev ofislerde kullanılmak üzere mobilyaların geliştirilmesi gibi konular halen çözülmemiş ve araştırılması gereken noktalar. Bu liste teknoloji gelişim gösterdikçe sonsuz bir biçimde uzayacaktır. Değişimler kaçınılmaz olarak yeni yaklaşımlar ve gereksinimleri de beraberinde getirecektir. Bununla birlikte tasarımcılar ve kuruluşlar sonsuz bir biçimde tekrar düşünecek, yeni buluş ve fikirler getirecek ve yeniden yapılanacaklardır. 90'lı yıllarda bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişim sonucu kullanıcıların komplike gereksinimleri mimar ve tasarımcıların radikal ve yenilikçi yaklaşımları ile çalışma ortamına yansıtılmıştır (Laing, 1997).

Yeni yaklaşımlar çalışma ortamında verim arttırmak için özgür düşünceyi teşvik eden ve yaratıcılığı tetikleyen faktörleri öne çıkarmaktadır. Artık serbestlik ve esneklik mekânsal kurgunun tasarımında yola çıkış noktaları arasında ilk ele alınan unsurlardandır. İşverenleri çalışanlar ile koparan hiyerarjik baskı ortadan kaldırılmakta, kişiye özel çalışma ortamları ofis bütünü içerisinde esas olmaktadır. Bu yazıda sosyal olanaklar ve mekânlarla verim arttırımı ile rahatlama sonucu yeni fikirleri besleyerek yaratıcılığı güçlendirmenin, bir şirketin kazanımlarını ne derece etkileyebileceği üzerine belki de en iyi örneklerden birisi olan, 'Google' ve şirketin yönetim merkezi 'Googleplex' çağdaş ofis yaklaşımı kapsamında incelenmiş, komplekste yer alan sıradışı imkânlar ve mekânsal ilişkiler anlatılmıştır. Küresel iş hayatındaki değişime ayak uydurmak ve yeni çalışma düzenlerinin

avantajlarından yararlanmak amacıyla en büyük görev belki de mekân tasarımcılarına düşmektedir. İşverenler elbette başarılı şirketlerin ticari göstergelerini veya yatırımlarını rahatlıkla takip edebilmektedirler. Ancak 'Google' örneğindeki gibi başarının altında yatan en önemli faktörlerden olan yaratıcılığı destekleyen yenilikçi çalışma düzeni ve mekânsal kurgusundan haberdar olmaları düşük bir beklentidir. Bu nedenlerle tasarımcıların çalışma mekânını tasarlamasının yanı sıra bu değişimlerden işverenleri de haberdar etmesi ve çağdaş yaklaşımlara yönlendirmesi de tasarlanan mekânda çağdaş anlamda verim arttırılabilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Anjum, N. vd., (2005) The changing environment of offices-a challenge for furniture, *Design Studies*, **26**, 75-95.

Bylund, A. (2006) To Google or Not to Google, *The Motley Fool via MSNBC*
<http://msnbc.msn.com/id/13720643/> (07.07.2006)

Fried, I. (2002) A building blessed with tech success, *CNET*

Greenspun, J. (ed.) (2001) *Worksppheres: design and contemporary work styles*, The Museum of Modern Art, New York.

Harris, S. D. (2006) Dictionary adds verb: to google, *San Jose Mercury News*

Laing, A. (1997) *New patterns of work: the design of the office*, Worthington J. (ed.) *Reinventing the workplace* Architectural Press: an imprint of Butterworth-Heinemann, Oxford, 26.

Laing, A. vd. (1998) *New environments for working: the re-design of offices and environmental systems for new ways of working*, Construction Research Communications Ltd, Watford.

Mayer, M. (2006) MS&E 472 Course: Entrepreneurial Thought Leaders Seminar Series (video link). ETL Sminar Series/Stanford University

Penenberg, A. L. (2005) Why Google Is Like Wal-Mart, *Wired*
<http://www.wired.com/culture/lifestyle/news/2005/04/67287> (25.02.2007)

Page, L., vd. (1999) *The PageRank Citation Ranking: Bringing Order to the Web*

Olsen, S. (2003) Google's movin' on up, *CNET*

Raymond, S. ve Cunliffe, R. (1997) *Tomorrow's office: creating effective and humane interiors* E&F Spon: an imprint of Chapman & Hall, London, 172.

Thomson, T. (1997) *Supporting organisational change in reinventing the workplace*, Worthington, J. (ed.) Architectural Press: an imprint of Butterworth-Heinemann, Oxford, 114.

Veldhoen, E. ve Piepers, B. (1995) *The demise of the office: the digital workplace in a thriving organisation*, Uitgeverij 010 Publishers, Rotterdam.

Worthington, J. (1997) *Reinventing the workplace*, Architectural Press: an imprint of Butterworth-Heinemann, Oxford Furniture Design in Offices, 95.

Fortune Magazine, (2007) 100 Best Companies to Work For 2007, *Fortune Magazine*

http://money.cnn.com/magazines/fortune/bestcompanies/2007/full_list/ (22.01.2007)

<http://www.news.com/2100-1040-960790.html> (04.10.2002)

Fortune Magazine, (2008) 100 Best Companies to Work For 2008, *Fortune Magazine*

<http://money.cnn.com/magazines/fortune/bestcompanies/2008/> (24.03.2008)

Çağdaş ofis anlayışı ve 'Google'ın 'Googleplex' örneği

Google, (2006a) Google Corporate Philosophy, Google

<http://www.google.com/corporate/tenthings.html> (31.08.2006a)

Google, (2006b) What's it like to work in Engineering, Operations, & IT?, Google

<http://www.google.com/support/jobs/bin/static.py?page=about.html> (02.08.2006)

Google, (2007) Corporate Information: Google Milestones, Google

<http://www.google.com/intl/en/corporate/history.html> (23.02.2007)

Google, (2008a) Where the name comes from, Google

<http://www.google.com/corporate/index.html> (24.03.2008a)

Google, (2008b) About the Googleplex, Google

<http://www.google.com/corporate/culture.html> (05.02.2008b)

<http://www.mercurynews.com/mld/mercurynews/business/14985574.htm> (07.07.2006)

<http://stanford-online.stanford.edu/courses/msande472/060517-msande472-300.asx> (02.08.2006)

http://news.com.com/Googles+movin+on+up/2110-1032_3-1025111.html (25.02.2007)

<http://dbpubs.stanford.edu:8090/pub/1999-66> (11.11.2999)

Wall Street Journal, Google's Surge Would Make Casey Kasem Proud, Wall Street Journal

<http://blogs.wsj.com/marketbeat/2007/10/31/googles-surge-would-make-casey-kasem-proud/> (31.10.2007)

Wikipedia, (2008) Google, Wikipedia

<http://en.wikipedia.org/wiki/Google> (27.03.2008)

Whois, (2008) WHOIS - google.com

<http://whois.dnsstuff.com/tools/whois.ch?ip=google.com> (10.08.2008)

Gerilla pazarlama: Kuramsal bir çerçeve

Zeki Yüksekbilgili¹

Özet

Küreselleşme, değişim mühendisliği ve internet aracılığıyla iletişim dünyayı ciddi anlamda değiştirirken, pazarlama da bu değişimden çok doğal olarak etkilenmiştir. Klasik pazarlama ile ulaşılamayan, hareke geçmeyen yeni tüketiciler, farklı pazarlama yöntemleri ile etkilenmeye çalışılmaktadırlar. Bu bağlamda yeni ve farklı pazarlama şekilleri ortaya çıkmaktadır. Gerilla pazarlama da bu yeni pazarlama şekillerinden biri olarak yaygınlaşmaktadır. Gerilla pazarlama kavramı genel itibariyle, sıra dışı yöntemlerle ve düşük bütçeyle yürütülen pazarlama faaliyetlerini ifade etmektedir.

Anahtar sözcükler: *Gerilla Pazarlama, Gerilla Satış, Yeni Pazarlama*

Guerilla marketing: A theoretical framework

Abstract:

While globalization, reengineering and internet communication drastically changes the world, marketing is naturally influenced by this change. Consumers, that do not take action and that cannot be reached with classical marketing methods, are being tried to be affected by different marketing approaches. In this context, new and different forms of marketing forms are emerging. Guerrilla marketing has been considered as one of these new forms of marketing. Guerilla marketing can be defined as extra ordinary and low cost marketing activities.

Key words: *Guerilla Marketing, Guerilla Sales, New Marketing*

Giriş

Pazarların globalleşmesi, mal ve hizmet sayısının artarak çeşitlenmesiyle birlikte, tüm işletmeler kendilerini amansız bir rekabetin ortasında bulmuşlardır. Rekabet, hem yerel hem de yerel pazarlara girmiş olan uluslar arası firmalar arasında devam etmektedir. Ticareti kısıtlayıcı tüm engellerin yumuşaması, liberalleşme ve deregülasyonun etkileri pazarlamaya yepyeni boyutlar getirmiştir. Uzun yıllar korumacılık şemsiyesi altında serpilip gelişen büyük çaplı işletmeler bile, dışarıdan gelen rekabete karşı koyarken zorluklar yaşamaya başlamışlardır (Ener, 2002). Küreselleşmeyle

¹İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ürün Yönetimi / Pazarlama Bölümü Doktora Öğrencisi, İstanbul, Tel: 0544 807 5052, e-posta: yuksekbilgili@gmail.com

birlikte sürekli değişimin yarattığı belirsizlik, işletmelerin daha çok değer üretmesini ve değişikliklere daha hızlı tepki vermesini zorunlu kılmaktadır. Artık markalar tüketici cephesinde marka farkındalığı oluşturmak için geleneksel bütünleşik pazarlama iletişimi çalışmalarının dışına çıkarak alternatif mecralar ve alternatif uygulamalar deneme eğilimi içerisine girmişlerdir. 20. yüzyılın bitiminde gerçekleşen önemli üç gelişme küreselleşme, değişim mühendisliği ve internet aracılığıyla iletişim (Kırcova, 1999) sadece işletmeleri şekillendirmekle kalmamış, herkesi ilgilendiren birer gelişme olmuşlardır.

Rekabet olgusunun giderek daha da belirginleştiği piyasalarda, işletmelerin varlıklarını sürdürebilmelerinin temel koşulu, değişim olgusunu zamanında çok iyi anlamaya ve buna uygun stratejiler geliştirmeleridir. Rekabet, doğrudan ya da dolaylı olarak pazara ürün ya da hizmet sunmaya çalışan işletmelerin faaliyetlerini etkileyen ortam ve koşulların bütününden oluşan bir kavramdır. İşletmeler arası rekabet; fiyat, kalite, hizmet, destek v.b. bir takım faktörlere dayanmakta ve işletmelerin amaçlarının gerçekleştirilmesinde etkili olmaktadır. Değişen rekabet anlayışı, üretim üstünlüğü ile başlamış, maliyet, kalite ve hız üstünlüğü ile gelişmiş ve günümüzde hizmet üstünlüğü ile daha da belirgin hale gelmiştir. Günümüzde küreselleşme olgusu ile hem rekabet yoğunluğu hem de rekabet çeşitliliği artmıştır (Tekin-Ömürbek, 2004). Rekabet kavramı, işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri açısından gerekli olan bir olgudur. Buna karşın, rekabet üstü kavramı ise, işletmelerin başarılı olabilmeleri açısından gerekli olan bir kavramdır. Rekabetin temel amacı, fiyatları düşük, kaliteyi yüksek tutarak tüketicilere yarar sağlamaktır. Rekabet üstü olmak, değer ekonomisi temeline dayalı olarak, tüketicilerin kendileri için en anlamlı değeri seçebilmelerine olanak sağlamaktadır (Bono, 1996). Piyasalarda, işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlamalarının ön koşulu, rekabet üstü olmalarından geçmektedir. Özellikle küresel piyasalarda ayakta kalabilmek için rekabet üstü bir anlayışa sahip olmak gerekmektedir. Rekabet, aynı yarışta aynı kulvarda koşmayı ifade eden bir kavramdır. Rekabet üstü olmak ise, rakiplere göre farklı kulvarda koşarak, kendi kulvarında kendi yarışını seçmeyi ifade eden bir kavramdır (Tekin-Çiçek, 2005).

Firmaların rekabet üstü olabilmelerini sağlayan marka farkındalığını oluşturmak için, tüketicileri süreç içerisine dahil eden, daha yaratıcı, gelenekselin dışına çıkan pazarlama çalışmalarına ihtiyaç vardır. Tam da bu aşamada gerilla pazarlama öne çıkmaktadır. Gerilla pazarlama sayesinde firmalar tüketiciyle “gerçek” etkinlikler içinde ve dikkat çeken mecra kullanımı yolu ile iletişime girerek, tüketiciye benzersiz marka veya ürün deneyiminin yaşatmaktadırlar. Üstelik gerilla pazarlamada firmaların uyguladığı yöntemlerin geleneksel uygulamalara oranda daha ucuz olmaktadır.

Gerilla pazarlama kavramı

Küreselleşmeyle birlikte sürekli değişimin yarattığı belirsizlik, işletmelerin daha çok değer üretmesini ve değişikliklere daha hızlı tepki vermesini zorunlu kılmaktadır. Bu dinamizm işletmelerin pazarda meydana gelen değişikliklere olabildiğince çabuk cevap vermeleri yanında pazarlama stratejilerini belirlerken daha fazla temel yetkinliklerine dayalı ve daha özgün stratejiler geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Oluşan bu zorunluluk da işletmelerin gerilla pazarlaması gibi yeni pazarlama tekniklerini kullanmalarını adeta zorunlu hale getirmiştir. İşletmelerin rahatlıkla ve çok az maliyetle uygulayabilecekleri stratejilerden oluşan gerilla pazarlaması, bu yoğun rekabet ortamında işletmelerin başarıya ulaşması için, bilip uygulaması gereken önemli bir pazarlama enstrümanı niteliğindedir. (Nardalı, 2009)

Gerilla pazarlaması kavramı Levinson tarafından pazarlama faaliyetlerinin (çoğunlukla tutundurma) geleneksel olmayan yöntemlerle çok düşük bütçe ile yerine getirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Levinson, 1984). Bir başka tanımda ise gerilla pazarlama işletmelerin küçük, periyodik ve şaşırtıcı hamlelerle, rakiplerini demoralize etmesine dayanan, hızlı hareket kabiliyeti gerektiren ve

yaratıcılık ile hayal gücünden geniş ölçüde yararlanan bir pazarlama tekniğidir (Tek, 1999). Gerçekleştirilecek bu küçük ama etkili saldırılarla; fiyat indirim stratejileri, piyasalara daha az kaliteli ama daha ucuz mal sunma veya daha kaliteli, daha pahalı mal sunma stratejileri, ürün farklılaştırma stratejileri, servis stratejilerinde farklılaşmalar (örneğin eve teslim), tüketiciyle direkt temas kurma, dağıtımda yenilik/etkinlik stratejileri, ilgi çekici, şaşırtıcı, karşılaştırmacı yoğun reklam kampanyaları, üründe yenilik stratejileri, pazarlarda hedef şaşırtma (malı geçici bir süre tamamen piyasadan çekme veya malı piyasaya yayma) gibi değişik taktikler kullanılabilir (Ay-Ünal, 2002).

İşletmeler gerilla pazarlaması çabaları aracılığıyla olabildiğince dinamik, tüketici ihtiyaçlarına duyarlı ve değişikliklere kolaylıkla adapte olabilen bir pazarlama yönetimi oluşturmayı hedeflemektedir. Sürekli değişimin beraberinde getirdiği ekonomik belirsizlik, işletme bütçelerinde oldukça önemli bir paya sahip olan pazarlama faaliyetlerinin sonuçlarını hesaplamayı çok daha önemli hale getirmiştir. Bu durum da işletmeler, pazarlama faaliyetlerini oluştururken farklı, yenilikçi, etkili ve daha az maliyetli stratejiler arayışı içine girmiştir. Bu noktada gerilla pazarlaması birçok açıdan geleneksel pazarlamaya benzemesine rağmen amaçlara ulaşmada izlenecek yollar ve kullanılacak teknikler bakımından geleneksel pazarlamadan farklılıklar göstermekte ve kullanıcılarına önemli avantajlar sunmaktadır (Nardalı, 2009).

Gerilla pazarlamanın isim babası Levinson ise, gerilla pazarlama ile geleneksel pazarlama arasındaki farkı şu şekilde tanımlamıştır (Levinson, 1998).

- Geleneksel pazarlamada, pazarlama sürecinin işleyişinde belirleyici güç; paradır. Gerilla pazarlamasında ise öncelik hayal gücü, zaman ve enerjidedir.
- Geleneksel pazarlama anlayışı ; büyük işletmeler, büyük yatırımlar, büyük ortaklıklar ve büyük pazarlama bütçeleri gerektirirken, gerilla pazarlaması küçük işletme sahiplerinin büyük hayal güçlerini gerektirmektedir.
- Geleneksel pazarlama satış miktarları veya yüksek satış hacimleri ile değerlendirilirken, gerilla pazarlamasında yüksek satış miktarlar eğer kar yaratmıyorsa anlamsızdır. Dolayısıyla kar esastır ve her şey karlılıkla değerlendirilmektedir.
- Geleneksel pazarlama tecrübeler tahminlere yargılara ağırlık verir, ancak yanlış yapılabilecek tahminler gerilla pazarlamacıya çok pahalıya mal olabileceği için tahmin ve değerlendirmeleri insan davranış ve psikolojisine ağırlık vererek sağlamaya çalışırlar.
- Geleneksel pazarlama daha çok pazar bölümlenmesi ve çeşitlendirerek pazarlama üzerinde dururken, gerilla pazarlaması daha çok en mükemmel olabileceği alan seçip onun üzerinde odaklanarak, yoğun pazarlamaya yönelmektedir.
- Geleneksel pazarlama, işletmeyi yeni müşteriler bularak doğrusal büyümeye teşvik ederken, gerilla pazarlaması eski müşterilerle daha fazla ilişki kurarak, daha fazla alışveriş yaparak ve onların vasıtasıyla yeni müşteriler bularak geometrik olarak büyüme üzerinde odaklaşır.
- Geleneksel pazarlama, sürekli olarak rekabette başarı sağlayacak fırsatlar arayışı içerisindeyken, gerilla pazarlaması rekabeti geçici bir süre unutarak rakip işletmelerle işbirliği sağlayarak, destek verecek yeni fırsatlar üzerinde durur.
- Geleneksel pazarlamada reklam çalışmaları direkt posta, web sitesi, vb. yöntemlerin tek başlarına başarı sağlayabileceği kabul edilirken, gerilla pazarlamada bu yöntemlerin tek başlarına işe yaramayacağı, tek silahla savaşılabilen günlerin geride kaldığı, başarının tüm yöntemlerin kombinasyonu ile yaratılan sinerjide olduğu savunulmaktadır.
- Geleneksel pazarlama ay sonunda, geçen ayın faturalarını sayarak ne kadar satış yaptığını hesaplamaya dayanırken, gerilla pazarlaması kurduğunuz ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaya yönelmektedir. Çünkü gelişen ilişkiler sonuçta işletmeye sat ve kar olarak geri dönecektir.

Gerilla pazarlama: Kuramsal bir çerçeve

- Geleneksel pazarlamada teknolojinin kullanımına pahalı, karmaşık ve sınırlı gözüyle bakılırken, gerilla pazarlamada teknoloji kullanımına daha kolay, ucuz ve işletmeye daha çok güç kazandırabilecek bir faktör gözüyle bakılmaktadır.

Gerilla küçük bir pazara sahip olan veya küçük bir pazarda büyük bir paya sahip bulunan işletmeler için kullanılan bir tanımdır. Genel gerilla stratejisinin en önemli ilkesi ise pazarda savunabileceğin ve lider olabileceğin kadar küçük bir dilim bulup, o dilime sonuna kadar sahip çıkmaktır (Ries - Trout, 1996).

Önemli konulardan biri de neden gerilla pazarlamaya ihtiyaç duyulduğudur. Gerilla pazarlamasının kullanılmasına sebep olan gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- İletişim kirliliği ve buna bağlı olarak gerçekleşen bilgi bombardımanı,
- Medyanın çeşitlenmesi,
- Medyanın yer almanın artan maliyeti,
- Azalan yaratıcılık,
- Reklâmın inandırıcılığını yitirmesi,
- Niş pazarların önem kazanması,
- Niş medyaların ortaya çıkması.

Tüm bu gelişmeler, gerilla pazarlamanın giderek daha fazla kullanılmasına sebep olmaktadır.

Gerilla pazarlama süreci

Gerilla pazarlama uygulama süreci beş adımda ifade edilmiştir (Levinson –Rubin, 1996)

- 1- Geniş bir bilgi tabanı oluşturmak
- 2- SWOT analizi yapmak
- 3- SWOT analizi sonucu elde edilen verilerle uygun pazarlama silahının seçimi
- 4- Pazarlama takviminin hazırlanması
- 5- Karşı ataklara geçmek.

Sıradan bir gerilla pazarlama sürecine yukarıdaki süreçler göz önüne alınarak başlanır ancak bu sürecin iyi bir şekilde işleyebilmesi ve daha da önemlisi başarılı olabilmesi için sürekli çevreden gelen tepkiler doğrultusunda yenilenmesi gerekmektedir. Gerilla pazarlama sürecinde, bu pazarlama yöntemini benimseyen her işletme özellikle rakiplerinden gelecek tepkilere hazırlıklı olmalı bu tepkiler ve işletmenin ihtiyaçları doğrultusunda gerilla pazarlama planını güncellemelidir.

Gerilla pazarlama uygulayan bir işletme farklı pazarlama yöntemlerini, strateji ve uygulamada benimseyebilmektedir. Gerilla pazarlamasını seçen firmalar tarafından kullanılan tekniklere aşağıdakiler örnek gösterilebilir;

- rakip firmaların yeni ürün testi yaptıkları veya pazara yeni girdikleri dönemlerde seçici fiyat indirimleri yapmak,
- Reklamlarda farklı konumlandırma taktikleri ile rakibin dikkatini başka yöne çekmek,
- Geçici stratejik ortaklıklar,
- idari ve yasal manevralar (haksız rekabet iddiaları, patent ihlalleri ve yanıltıcı reklamlar vb.)

Gerilla taktiklerini etkili kılan ve rakibi zora sokan şey saldırının ne zaman ve ne şekilde olacağı konusundaki belirsizliktir. Gerilla saldırılarını tercih eden bir firma taktik değiştirme konusunda son

derece hızlı davranabilmek zorundadır, aksi taktirde rakibinin pençesine takılmaktan kendini kurtaramayabilir.

Philip Kotler'e göre gerilla saldırısında önemli olan şey saldırının kendisinden ziyade hazırlanması ve kurgulanmasıdır. (Kotler, 2002) Çünkü söz konusu taktik iyi planlanmadığı durumlarda faydadan ziyade zarar getirebilir; özellikle de küçük firmaların böylesi bir saldırı sonrasında büyük firmaların hedefi haline gelebilecekleri düşünüldüğünde, gerilla saldırısı yapan firmalar asla pazar lideri gibi davranmamalıdır. Gerillalar esnek olabildikleri oranda başarılı olacaktırlar. Gerektiğinde pazar bölümünden, üründen, ürün hattından, markadan, benimsenen iş modelinden ve hatta stratejik açıdan geri çekilebilmelidirler.

Gerilla türü saldırılarından bazılarına örnek olarak aşağıdakiler gösterilebilir:

- Pazar dilimindeki mevcut rekabet yapısına yasal yollardan saldırmak,
- Karşılaştırmalı reklamlara saldırı,
- Kısa dönem ortaklıklar,
- Seçici fiyat kırma,
- Rakibin test pazarlarını, pazar araştırmalarını, reklam kampanyalarını ve satış tutundurma faaliyetlerini bilinçli olarak sabote etmek,
- Rakip hakkında olumsuz kamuoyu oluşturmak.

Gerilla saldırısı uygulayan bir işletme son derece iyi tanımlanmış küçük bir pazar dilimine odaklanmak durumundadır. Saldırılacak cephelerin seçiminde ise rakibin güçlerini tüm cepheye yaydığı ve nispeten kötü performans sergilediği bölgelere yönelmesi gerekecektir. Örneğin rakiplerin dağıtım sorunları yaşadığı bölgelere daha etkin dağıtım hizmeti sunarak girmek, rakibin kalite sorunları yaşadığı bölgelere kaliteli ürünlerle girmek, özellikle ileri teknoloji ürünlerinin yer aldığı ancak satış sonrası hizmetlerin yeterli olmadığı bölgelerde ise etkin bir satış sonrası hizmet ağının kurulması küçük firmalar için yeni stratejik pencerelerin açılmasına yardımcı olacaktır (Altunışık, 2008).

Sonuç ve öneriler

Gerilla pazarlaması kavramı genel itibariyle, sıra dışı yöntemlerle ve düşük bütçeyle yürütülen pazarlama faaliyetlerini ifade etmektedir. Son yıllarda, geleneksel pazarlama uygulamalarının neden olduğu karmaşadan kurtulmanın yollarını arayan çoğu işletme, farklı bir pazarlama iletişimi yöntemi olan gerilla pazarlamaya yönelmekte ve alışılmadık yöntemler kullanarak tüketicilerine ulaşmaya ve onlara markalarıyla ilgili unutamayacakları bir deneyim yaşatmaya çalışmaktadır (Nardalı, 2009).

Gerilla pazarlamanın amacı kendi mallarına, hizmetlerine, tekliflerine olan ilgiyi en yükseğe çıkarırken bu uğraş için harcanılan kaynakları, masrafları en aza indirmektir. Gerilla pazarlama temelinde, firmanın tıpkı bir gerilla savaçısı gibi dikkati başka bir tarafa çekmeye çalışması bulunmaktadır. Firma bunu yaparken de uygulayacağı politikaları dikkat çekebilmek için değişik, şaşırtıcı, orijinal, eğlendirici şekilde kurgulamak zorundadır. Gerilla pazarlama sürecinde tüm faaliyetler küçük bir bütçeyle meydana geldiğinden, bu pazarlama her türlü sektörde kullanılabilir. Gerilla pazarlamanın sınırlı kaynakları olan küçük işletmeler için uygun olduğu kesindir ama bu uygulamada büyük ve daha fazla kaynağı olan firmaların da gerilla pazarlamayı seçmelerine engel değildir.

Gerilla pazarlamada önemli olan esnekliktir. Şirketler yayılma alanlarının, karlarının, aktivitelerinin azalmasını önlemek için her duruma karşı tıpkı bir gerilla gibi esnek olmaları gerekmektedir.

Gerilla pazarlama: Kuramsal bir çerçeve

Kaynaklarını yeni fırsatlara hızlı ve en etkin bir şekilde yönlendirebilmelidirler. Pazarda oluşabilecek her türlü durumu önceden tahmin etmek, sonsuz rekabet ortamında ayakta kalabilmek içinde buldukları durumu iyi analiz etmelidirler. Pazarlama stratejilerini oluşturmak için mutlaka fiyat politikalarına dikkat etmek zorundadırlar. Sundukları ürünler, teklifler şaşırtıcı, agresif olmalıdır.

Gerilla uygulamalarının diğer önemli tarafı ise mesajın olabildiğince kişiye en etkin bir şekilde yayılmasıdır. Bunun için de internet paha biçilmez bir uygulama alanıdır. İnternet ve teknolojiye yeni gelişmeler gerilla pazarlamasını kolaylaştırmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler için özellikle internette yararlanma, pazara seslerini duyurmada büyük işletmelerle aynı ölçekte rekabet şans vermektedir. Özellikle ilginç ve faydalı bilgilerin yer aldığı orijinal web sayfaları küçük işletmelere büyük avantajlar sağlayabilmektedir (Ay-Ünal, 2002)

Gerilla pazarlama, değer temelli pazarlama uygulamaları için bir araç olarak kullanılabilir. İşletmelerin; varlıklarını sürdürmek, kârlılıklarını artırmak ve müşteri sadakatini gerçekleştirebilmek için değer temelli pazarlama uygulamalarına önem vermeleri gerekli olmaktadır.

Kaynaklar

- Altunışık, R. (2008)**, Saldırı ve Savunmaya Yönelik Pazarlama Stratejileri, Ders Notları, Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Ay, C. ve Ünal A. (2002)** Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Yani Bir Pazarlama Anlayışı: Gerilla Pazarlaması, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Celal Bayar Üniversitesi, Cilt:9, Sayı:1-2, Manisa
- Bono, E. D. (1996)**, *Rekabetüstü*, Çev: Oya ÖZEL, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ener, N. (2002)**, Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) İşletmeler İçin Pazarlama Verimliliğini Artırma Stratejileri, *Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol.2, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mersin
- Kırcova, İ. (1999)**, *İnternette Pazarlama*, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.
- Kotler P., (2002)**, *Marketing Management*, Millenium Edition, Prentice Hall, New Jersey
- Levinson, J. C. ve Rubin, C. (1996)**, *Guerrilla Marketing-On Line Weapons*, Houghton Mifflin Company, New York
- Levinson, J.C. (1984)**, *Guerrilla Marketing - Secrets For Making Big Profits From Your Small Business*, Houghton Muffin Company, New York
- Levinson, J.C. (1998)**. *Guerilla Marketing*, Houghton Mifflin Company, New York
- Nardalı, S. (2009)**. Gerilla Pazarlaması ve Uygulamadaki Bazı Örnekleri, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Celal Bayar Üniversitesi, Cilt:16, Sayı:2, Manisa
- Ries, A. ve Trout, J. (1996)** *Marketing Warfare*, International Edition, McGraw Hill, Singapur
- Tek, B. (1999)**. *Pazarlama İlkeleri*, Beta Basım Evi, Sekizinci Baskı, İstanbul.
- Tekin, M. ve Çiçek, E. (2005)** İşletmelerde Rekabet Üstünlüğünü Sağlamada Farklı Bir Yaklaşım: Değer Temelli Pazarlama, *V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul
- Tekin, M. ve Ömürbek, N., (2004)**. Küresel Rekabet Ortamında Teknolojik İşbirliği ve Otomotiv Sektörü Uygulamaları, Ankara.

Sinemada işçi sınıfı temsilleri

Murat Demir*

Özet

Burjuva toplumunda, sanayi devriminden sonra işçilerin gittikçe büyük bir siyasi güç haline gelmeleri kaygı uyandırmıştır. Bu kaygılar, sinemanın ilk yıllarından itibaren korku ve bilimkurgu filmlerine yansımıştır. Ayrıca, işçi sınıfını ya da işçi yaşamını anlatan, Saturday Night Fever, Rocky, Flash Dance ve Billy Elliot gibi pek çok film, işçi yaşamını aşmaya yönelik ve dolayısıyla sınıf sistemini tehdit eden bir arzunun kanıtıdır. Ancak, özellikle muhafazakar işçi sınıfı filmleri, sadece bireysel zaferler resmeder.

Bu zaferler ya da bireysel başarı, yalnızca bireyin diğerlerinden farklı bir yeteneğe sahip olmasıyla mümkündür. Böylece sınıf atlamanın çok zor ama mümkün olduğu ima edilir.

Anahtar kelimeler: İşçi sınıfı, bilim-kurgu, korku sineması

Representations of the working class in cinema

Abstract:After the industrial revolution workers have become a great political power gradually by causing anxiety in the bourgeois society. Aforementioned anxiety has been reflected since the first years of fear and sci-fi films. Additionally most of the films such as Saturday Night Fever, Rocky, Flash Dance and Billy Elliot, narrating either the working class or the life of worker is the evidence of a desire that aims to overcome the life of workers and consequently threatens the class system. Especially conservative films about the working class depict individual triumph. These gains or individual succes is only possible if the individual has a talent unlike any others. Thus, it is implied that class mobility is a very difficult but possible fact.

Keywords: working-class, science-fiction, horror cinema

Giriş

On sekizinci yüzyılda burjuva, sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan sınıfsal bir güç olarak işçi sınıfının, aslında kendi yarattığı yeni bir gücün devrim tehdidi altındaydı. İnsansal yeteneklerinin ve kaderini bile değiştirebileceğinin farkına varan geniş toplumsal alt kesimlerin, kendi başlarına buyruklaşmaya ve bağımsızlaşmaya başlamaları kaygı uyandırmaktaydı. Burjuva, ekonomik ve politik iktidarını ayakta tutabilmek için proletarya gerçeği karşısında kendi “devrimci” geçmişini bastırmaktan başka çare görememekteydi. Burjuvazinin çökertilmekten, dağılmaktan duyduğu bu korku, Aydınlanma aklının doğal güçleri denetim altına alabileceğine duyulan inancın sarsılmasından kaynaklanıyordu

Burjuvazinin bastırmaya çalıştığı politik ya da proletarya korkusu sinemadan önce korku edebiyatına yansımıştı. Bunu özellikle Mary W. Shelley’in Frankenstein’inde açıkça görmek

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi

mümkündür. Aydınlanma çağının “temsilcisi” gibi görünen araştırmacı bilim adamı Dr. Frankenstein’in mezardan çıkartarak dirilttiği ölü, Dr. Frankenstein’in bütün bilimsel dehasına ve bilgisine rağmen, doğanın gazabı haline gelir ve boyundan büyük işlere kalkışanlara haddini bildirir. Daha sonra korku sinemasının en popüler canavarlarından biri haline gelen Frankenstein’in boy gösterdiği ilk film 1910 yılında J. Searle Dawley tarafından çekilmiştir. Ancak, Frankenstein’li filmlerin en önemlisi şüphesiz James Whale’in 1931’de çektiği Frankenstein’dır. Diğerlerinde olduğu gibi Whale’in filminde de sınıfsal değinmeler vardır. Bizim açımızdan Whale’in filmindeki önemli nokta Dr. Frankenstein’in yaratığına giydirdiği işçi giysileridir. Yaratık, güçlü kasları, iriyarı bedeniyle tam bir işçi görünümündedir filmde.

Bu çalışmamızda, sanayi devriminden bu yana burjuva-kapitalizmi için bir tehdit olarak görülen ve tarihsel süreçte verdiği mücadele sonucu elde ettiği kazanımlarla bu tehdidi büyüterek sürdüren işçi sınıfının ve işçi bireyin, önce bilim-kurgu ve korku sinemasında, daha sonra da Flash Dance ve Billy Elliot gibi müzikli, danslı filmlerde nasıl temsil edildiği ele alınacaktır.

Ele alınan örnek filmler, popüler sinemanın ve Amerikan sinemasının hegemonyası dikkate alınarak, çok sayıda sinema izleyicisine ulaşmış, büyük gişe kazançları sağlamış ve ödüller kazanmış, gösterildiği dönemlerde ve ülkelerde önemli tartışmalara neden olmuş filmlerden seçilmiştir.

İşçi sınıfından duyulan korku

Aydınlanma Çağında aklın insanları geçmişin yanlışlıklarından ve kötülüklerinden kurtarabileceğine, onları barışa, özgürlüğe, açlığın ve sefaletin olmadığı bir yaşama götürebileceğine inanılmaya başlanmıştı. Böylece insanlığın ilerlemesi sağlanacaktı. Aydınlanma Çağı, insan aklının egemen olduğu, ön plana çıktığı bir dönem olarak Rönesans’ın ve Hümanizm’in bir uzantısı olarak görülür.

Aydınlanmanın hazırlayıcısı olan on yedinci yüzyıldaki gelişmelerin nedenlerinden belki de en önemlisi, siyasal ve toplumsal güç ilişkileri açısından ortaya çıkan önemli değişimlerdir. Bu yüzyılda Avrupa’da yepyeni bir düşünce biçimi ortaya çıkmıştır.

On yedinci yüzyıl Avrupası’nda insanlık tarihinde hiç görülmedik bir biçimde dinsel dogmaya veya sağduyuya değil de akılcı sistemler, deney-teori ilişkisine ağırlık veren, “insan” a ve onun aklına güvenen, ölü ve mekanik bir evreni (ve sonra toplumu) ampirik ve analitik biçimde inceleyerek “hakikat” e, gerek doğa bilimlerinde, gerek toplum felsefesinde... “evrensel yasa”lara ulaşabileceğimizi vaaz eden yepyeni bir bilim anlayışı ve uygulaması ortaya çıkmıştır (Göka, 2000).

On yedinci yüzyılın akılcı felsefesini, Tanrı’nın doğadaki ve insanın günlük yaşantısındaki işlevini azaltma anlayışını, On sekizinci yüzyıl daha da güçlü bir biçimde devralmıştır.

Tanrının yerini, bilime duyulan inancın yanı sıra, Rönesans’tan beri gelişmekte olan ve Aydınlanma Çağında doruğa ulaşan Hümanizm alıyordu. Hümanizm, insanın nedenini efsanede ya da dinde değil, yine insanda aramak gerektiğini ileri sürüyor, bilim ve teknolojik gelişmeyle egemenliğini arttırıyordu. Dinsel büyüün çözülmesi, Hümanizm’i yeni bir insanlık dini haline getiriyor, aklın, bilimin ve tarihin ilerlediği düşünceleri popüler bilince köklü bir biçimde yerleşiyordu (Göka, 2000).

Aydınlanma bireyinin amaçlanan özgürlüğe kavuşabilmesi için en başta, insanın insan üzerindeki denetiminin, bağımlılığın, dolayısıyla boyun eğmenin ve itaatin sona ermesi gerekiyordu. İnsan kendini akılla denetleyebilmeli, “kaotik” tutkularını akılla dizginleyebilmeliydi.

Aydınlanmanın olgun döneminde, aklın temel ilkelerinin işler hale getirilmesi durumunda bireyin her türlü sorunun üstesinden gelebileceğine büyük bir inanç vardı.

Immanuel Kant Aydınlanmayı, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulması diye tanımlamıştır. Kant'a göre bu ergin olmayış durumu, insanın kendi suçudur ve insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamamasından, bu yürekliliği ve kararlılığı gösterememesinden kaynaklanır (2000, Kont). Kant'a göre aydınlanmacı olmak, insanın kendi aklını bir başkasının yönlendirmesi ve kılavuzluğuna yer vermeden kullanabilmesi demektir.

Aydınlanma, gelişen “düşünme”nin en geniş anlamında, başlangıçtan bu yana insanlardan korkuyu kaldırmak ve onları kendilerinin efendisi durumuna getirmek amacını gütmüştür. ...Aydınlanmanın programı dünyayı gizlerinden kurtarmaktı. Mitleri parçalayacak, hamhayalleri bilgi vasıtasıyla alaşağı edecekti. ...Boşınancı alt eden akıl gizlerinden kurtarılmış doğaya egemen olacaktı (Horkheimer ve Theadar, 1995).

Bu mücadele, sömürgeciliği de birlikte getirmiştir. Zaten sömürgecilik bu dönemde ekonomik ve siyasal bir zorunluluk olduğu kadar felsefi bir zorunluluk haline de gelmiştir. Çünkü sömürgecilik aynı zamanda, on sekizinci yüzyıldaki Avrupa sömürgelerinin dünyasını aklın hakimiyeti altına alma anlamında felsefi bir harekettir. Sömürgecilik olmaksızın Aydınlanma Hareketi'nin yol alması pek mümkün değildi (Roloff ve Seeßlen, 1995).

Bütün bu gelişmelerin yanında, Avrupa insanının içindeki “yabancı” da, dönemin belli başlı temalarından biri olmuştur. Ancak insan akli için hala birer yabancı olan ilkel ve vahşi doğa insanının, “deli”nin ve hata çocuğun gerçekliğinin bile Aydınlanmacı akılla ne yorumlanabilmesi ne de anlaşılabilmesi mümkün olabildi. Böylece, Aydınlanmacıların “yabancı” olanı akılla kavrama umutları gitgide zayıflamaya, “yabancı” olan aynı ölçüde bir tehdit haline gelmeye başladı. Doğa, insan tarafından kavranılması gereken ve onu daha iyiye götürecek sonuçların çıkarılabileceği bir araç olmaktan çıkmış, insan için bir tehlikeye dönüşmüştü.

Avrupa egemen düşüncesi, kendi düşünce ve anlayışından ödün vermemek ve aklın çıkarlarını savunmak için alınacak önlemleri her türlü koşul karşısında meşrulaştırmak zorundaydı. Akıl adına birçok cinayet ve kitle kıyımı meşrulaştırıldı. İnsanın akla olan güveni ve inancı zayıflamaya ve böylece akıl dışı olan, akıl karşıtı olan şey en büyük tehlike olarak algılanmaya başladı. Dolayısıyla on dokuzuncu yüzyılın akılcı insanı yabancı hayvanlarla ve vahşi insanlarla daha çok mücadele etmeye, savaşmaya başladı.

Bu gelişmeler insana kendi akıyla kazanmaya çalıştığı mücadelenin bomboş bir çaba olduğunu göstermeye yetti. Kentsoylu insanın kuşkularının, güvensizliklerinin, bir şeyden emin olamama çaresizliğinin ortadan kaldırılması mümkün görünmüyordu artık.

Bu durumun en önemli sebebi Ünsal Oskay'a göre, aristokrasiden burjuvaziye geçiş sırasında geniş halk topluluklarının siyasal yaşamda etkinlik kazanmalarına izin verilmemiş olmasıdır. Voltaire de buna karşıydı. Halkın dünyayı değiştirmek için harekete geçmesine pek razı olmamış, bunu engelleyebilecek olan Kilise Öğretisi'ni desteklemişti. Oskay'a göre Voltaire bunu yapmakla, toplumun gelişmesinde kendisinden çok şeyler beklenen akıl, bilim ve teknoloji çağında sıra insan'ın özgürleşmesine geldiğinde akla, bilime ve teknolojiye kuşku duyduğunu söyleyen günümüz egemen kesimlerinin öncüsü olmuştur. Voltaire aklın ve onun devrimci gücünün, sadece kurulu düzene aykırı gelmediği zaman destekleyicisidir. Düzeni ve insanları daha özgürlükçü daha eşitlikçi bir talebe yöneltmesi halinde akıl ve bilim korku vericidir. Bu Aydınlanma Geleneği'nin sınıflararası ilişkilerinin bir sonucudur ve aynı zamanda korku ve bilim-kurgu türünün bilime ve teknolojiye karşı duyduğu güvensizliğin de temelini oluşturur ([ty]:).

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren artık halk kitleleri siyasal yaşamdan iyice uzak bırakılmıştı. Sanayinin ve kapitalizmin gelişmesiyle birlikte basın ve edebiyatı da daha etkin kontrol eder hale gelen iktidar sınıfı, bilimin ve teknolojinin geniş halk kesimlerinin eline geçmesiyle elde edebileceği kendisine karşıt büyük gücü engelleyebilmek için Aydınlanma'nın kazanımlarından vazgeçmeyi göze almaya, bilimden ve akıldan korkmaya, ona karşı daha tedbirli olmaya başladı.

Burjuvazinin devrimden duyduğu kuşku, doğanın akılla denetlenebileceğinden de kuşku duyulması demektir. Zamanla denetlenemez olduğu anlaşılan doğanın karşı tepkilerinden de korku ve endişe duyulur olmuştur. Sömürgelerden Avrupa'ya getirilen esrarengiz nesnelere, onların fantastik güçlerinden, lanetlerinden korkuluyordu. Hortlağımsı varlıkların kendilerine sahip olan insanları çılgınlıklara sürüklediğine, onları delirttiğine inanılmaktaydı. "Aklın ilkeleri adına doğal dünyadaki çoktanrı inançların ve batılın ezilmesi taleplerinin başışlanmaz bir canilik olduğu ve bu cinayetleri işleyenlerin belalarını bulacakları endişesi, aydınlanmacı aklın karşısına romantik-melankolik bir tepki olarak çıkmakta gecikmeyecektir" (Roloff ve Seeblen, 1995). Esrarengiz bir adadan alıp getirilen yarı tanrı yarı hayvan King-Kong'un, denetimden çıkan saldırganlığında da bu tepkinin izleri vardır.

Tüm bu korku görüngüleri edebiyatta gerçek anlamda ilk kez, "dehşet öyküleri" (tale of terror) ve "korku romanı" denen türlerde görülmeye başlanmıştır.

Konuları eski ortaçağ şatolarında, manastırlarında, ortaçağa özgü bir dekorda geçtiği için, gothic novels (gotik romanlar) olarak adlandırılan roman türü, on sekizinci yüzyılın akılcı klasik akımının, kurallara, geleneksel ölçülere uygun edebiyatının tam karşıtı bir anlama bürünmüştür kısa sürede. Sonuçta klasisizmin akla dayalı dünyası karşısına, gotik roman, düşgücünün, fantezinin ve akılla kavranamaz olanın dünyasını çıkartmıştır. Gerçekleri tamamen göz ardı eden, yazıldıkları zamanın toplumsal yaşantısını, kişilerini hiç ele almayan ve tamamen hayal ürünü olan gotik öyküler ile on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlayan pre-romantik akım arasında sıkı bir bağ vardır. Olayların özellikle ortaçağda geçmesi, doğaüstü güçlere yer vermeleri, çoğunlukla "doğanın ıssız ve yabansı" yanlarını betimlemeleri ve kahramanlarının genellikle ahlak kurallarına, yasalara başkaldıran kişiler olması, gotik romanların, romantik öncesi eğilimlerin roman alanına bir yansıması olduğunu gösterir (Roloff ve Seeblen, 1995).

On dokuzuncu yüzyılın ortasında Avrupa'da gotik öykülerin ve korku edebiyatının yaydığı korku, sadece akıl dışı olanın geri gelmesinden duyulan korku değildir; aynı zamanda burjuva toplumu bireyinin, burjuva devriminin kazanımlarını ve iktidarının denetimini de yitirme korkusudur.

Mary Wollstonecraft Shelley'in 1818 yılında yazdığı Frankenstein'da, Dr. Henry'nin (Colin Clive) yardımcısı Fritz'in (Dwight Frye) mezarlıklardan ve tıp okulundan topladığı ceset parçalarını birleştirerek meydana getirdiği yaratığı canlandırması anlatılır. Ancak yaratık önce Fritz'i sonra da küçük bir kızın ölümüne sebep olur. Olayı duyan çevre halkı ayaklanır ve yaratığı, hayat bulduğu yer olan Dr. Henry Frankenstein'in laboratuvarında yakarak öldürürler.

Korku sinemasının en popüler canavarlarından biri, Mary Wollstonecraft Shelley'in 1818 yılında yazdığı Frankenstein veya Modern Prometheus (Frankenstein, or the Modern Prometheus) romanından sinemaya uyarlanan Frankenstein filmlerindedir. İlk Frankenstein uyarlaması 1910 yılında J. Searle Dawley tarafından çekilmiştir. Ancak, Frankenstein'lı filmlerin en önemlisi şüphesiz James Whale'in 1931'de çektiği Frankenstein'dır. Diğerlerinde olduğu gibi Whale'in filminde de yaygın sınıfsal değinmeler vardır. Ancak Whale'in filminde diğer önemli nokta Dr. Frankenstein'in yaratığına giydirdiği işçi giysileridir. Yaratık, güçlü kasları, iriyarı bedeniyle tam

bir işçi görünümündedir filmde. “Öyle ya Dr. Frankenstein yaratığının sırtına kolalı gömlek, smokin ceket, başına silindir şapka da giydirebilirdi, oysa bir işçinin giysilerini seçti” (Wood, 1989).

Robin Wood, “Amerikan Korku Filmine Devrimsel Açıdan Bir Bakış” adlı makalesinde proletaryanın, “belirli bir kültüre özgü olup insanların doğumlarından başlayarak, o kültür içinde önceden saptanmış roller oynamak üzere koşullandırılmaları süreci” diyerek tanımlanan “artı özbaskı” ile sıkıca bağlantılı, hatta ondan ayrılamaz bir kavram olan “Öteki” olduğunu ifade eder. Burjuva ideolojisi kabul edemediği güdü ve dürtülerimizle başa çıkabilmek için iki yol dener: ya bunları yadsır ve elinden gelirse yok eder; ya da olabildiğince törpüleyerek, tehlikelerden arındırarak, özümseme yoluna gider. Öteki kavramı “yalnızca kültürün ve kişinin tümüyle dışında kalan şeyleri değil kişinin içinde bastırılan (ama asla yok edilemeyen) ve yadsınıp dışlanarak kişinin dışında bir şeymiş gibi nefret edilip lanetlenmesine olanak tanınan şeyleri de temsil eder” (Weed 1989).

Franco Moretti’ye göre burjuva uygarlığının korkusu iki isimde, Frankenstein ve Dracula’da somutlaşmıştır. “Tıpkı proletarya sınıfı gibi, bu yaratık da özgün bir ad ve kişilikten yoksun bırakılmıştır. Nasıl bir ‘Ford İşçisi’nden söz edebiliyorsak, bir yaratık da tümünden yaratıcısına aittir, tıpkı proletarya gibi kolektif yaratıcısına aittir. Doğada var olmayıp imal edilmiştir” (1989).

Bununla birlikte Frankenstein’in yaratığının giysileri Moretti’ye göre, feodal çağların ahlaksal, toplumsal kurallarına duyulan bir özlemi ifade etmektedir. Bu kurallar toplumun her sınıfına özgün bir giyim tarzı empoze ederek onun kolayca seçilebilmesini sağlar ve sınıfları toplumsal rollerine fiziksel olarak hapseder. “Eşitsizlik sahiden de insanların tenine, özlerine, bedenine işleyen bir şeydir, ... insan güzeldir, o çirkin; insan iyidir, o kötü. Yani bu canavar insanın ters çevrilmiş, olumsuz açıdan görülmüş bir kopyasıdır” (Moretti, 1989).

Filmde “yaratık,” Fritz’in onu kırbaçlamasına daha fazla dayanamayıp kaçtıktan sonra Dr. Henry’nin evlenmek üzere olduğu Elizabeth’in (Mae Clarke) odasına girer ve arkasından kapıyı kilitletler. Sonraki görüntüde evin diğer tarafında Elisabeth’in çığlığını duyan insanlar vardır. Kapıyı kırıp odaya girdiklerinde Elizabeth’i kırışmış gelinliğine inilteler içinde dağınık yatağında yatar halde bulurlar. Yaratığın suçu sadece odaya girmektir, geline bir şey yapmamıştır; ancak odadaki görüntü, “farklı bir sınıf” ya da ırktan olan bir gücün diğerine yaptığı “tecavüz” gibi görünür (Young, 1996).

Korku ve bilim-kurgu sinemasında işçi sınıfı

Fritz Lang Metropolis’de, egemen sınıfın gökdelenlerde, köle-işçilerin ise yeraltındaki mağaralarda yaşadığı bir dünya tasarlamıştır (Roloff ve Seeblen, 1995).

Şehirde hiç durmadan çalışan işçilerin güçlü patronu Johann Fredersen (Alfred Abel)’in oğlu Freder (Gustav Fröhlich) bir işçi kıza aşık olup babasının acımasız bir patron olduğunu öğrendiğinde saf değiştirip işçilerin mücadelesine katılır. Freder, babası ve “kaçık bilim adamı” Rotwang’ın (Rudolf Klein-Rogge) çevirdiği bütün entrikalara rağmen, Maria (Brigitte Helm) ile işçilerin “isyanıyla” başlayan ayaklanmadan son anda kurtulurlar.

“Bunların oluşturdukları sevgi ve dostluk örneği, işçiler ile kapitalistler arasındaki barışın da habercisidir. Filmin sonunda ‘yürekten birleşmedikleri sürece beyin ve elin birlikte çalışamayacakları’ gerçeğini anlamış olan işçi temsilcisi ile Johann Freder el sıkışırlar” (Roloff ve Seeblen, 1995).

Özellikle finalinden dolayı, filmin sık sık faşizmle ilintilenmesinin sebebi, sermaye ile emeğin şiddet ve duygusallık yoluyla bir araya getirilmeleridir. Film için harcadığı tüm çabaya rağmen Lang sonuçtan memnun olmamıştır. “Yıllar sonra Metropolis’i ‘yanlış bir film’ olarak

yargılayan Lang, ‘işgücüyle akıl arasındaki aracılığı, bir aşk hikayesi üstüne oturtan bir film toplumsal bir film olamaz!’ diyecektir” (Çapan, 1985).

Filmde işçiler her türlü etkiye açık, kendi başına karar vermekten aciz, aptal yaratıklar olarak gösterilir. Kendilerini kışkırtmayı başaran robot Maria’dan bile daha mekaniktirler. Alman halkına Metropolis’le, başlayabilecek bir işçi hareketinin neden olacağı tehlikeleri ve böyle bir durumda üst sınıfın bu tehlikeyi ortadan kaldıracak güçte olduğu gösterilmiştir (Abisel, 2007: 1).

Oskay’a göre çağdaş teknolojinin rasyonalitesinin toplumdaki egemenlik yapısının kendi rasyonalitesinden kaynaklandığını göz ardı eden bir yaklaşım vardır Metropolis’de.

Makineler ve teknolojinin özdeksel yanı olan gelişkin makine sistemleri, bel ağrıtan ağır işlerde çalışan işçileri bu makinelerin brutalize ettikleri bile vurgulanarak eleştirilmekte; ama bu teknolojinin toplumsal belirleyicilerinin de içinde yer aldığı çağdaş toplumun kendisi eleştirilmemekte, gökdelenler ve gökdelenlerle dolu bir Cermen ormanına dönmüş kente ise hayranlıkla bakılmaktadır. Öyle ki, kent bir sanat dekoru gibi gösterilmektedir (Oskay, [ty]:).

Metropolis’den yaklaşık otuz yıl sonra, 1960 yılında yönetmen George Pal’in, H. G. Wells’in aynı adlı romanından sinemaya uyarladığı Zaman Makinesi (The Time Machine) adlı filmde, bir zaman makinesi icat eden George (Rod Taylor), 1899 yılının 31 Aralık günü iş adamı olan dört ahabını evine çağırır ve icadının deneysel bir modelini tanıtır. Bir deney yapar ve küçük zaman makinesi George’un şahitleri önünde gözden kaybolur. Genç mucidin arkadaşı David (Alan Young) endişelidir. Tanrının kurallarına karşı gelmek olduğunu düşünmektedir bu zaman makinesinin. Eğer bu icat gerçekten zamanda yolculuk yapabilecekse onu hemen imha etmesini tavsiye eder arkadaşına. George, David’in nasihatlerine kulak asmaz. Sırasıyla önce 1917 yılına giderek I. Dünya Savaşı’na, daha sonra da 1940 yılında II. Dünya Savaşı’na tanık olur. Gelecekte gördüklerinden hoşnut olmayan George’un sonraki yolculuğu 802701 yılıdır. Ulaştığı uzak gelecekte karşılaştığı bir grup insanın tuhaflığı karşısında şaşkına döner. Sadece oyunlar oynayan, kahkahalar atıp eğlenen aynı tip kıyafetler giymiş genç insanlardır bunlar. Yemek, içmek ve eğlenmekten başka bir şey yapmayan, çevresine tamamen tepkisiz bu insanlar Morlocklar’a yem olma korkusuyla yaşamaktadırlar. İnsan ırkı Eloiler ve Morlocklar olarak ikiye bölünmüştür. Yeraltında yaşayan Morlocklar, Eloiler’le beslenmektedir. Daha sonra George, Eloiler’in de yardımıyla makinesini Morlocklar’ın elinden alır ve yaralı ve yorgun bir halde kendi zamanına, evine ulaşır. Yolculuktan önce davet ettiği konukları onu beklemektedir. George yaşadıklarını anlatır uzun uzun; ama David dışında hiçbiri George’un anlattıklarına inanmaz. George bunun üzerine tekrar zaman makinesine biner ve yeni bir yolculuğa çıkar.

George, Viktorya Çağının ideal bir burjuva erkeğidir. Viktorya Çağı emperyalizminin araştırma ve keşfe düşkünlüğü, sömürgeci, işgalci ideolojisi, burjuva erkeğinin de ideolojisidir. Viktorya Çağının ideal burjuva tipinin keşfe düşkünlüğüyle, sömürgeler ve laboratuvar, siyasal ve zihinsel bir sosyalizasyonun her iki mitik olanağını temsil eder. “Burada kendini kanıtlayarak ve başarılar elde ederek popüler anlayışa tam uygun erkek oluyordu. Serüven edebiyatının kahramanı sömürgelere gider ve başka, yetişkin biri olarak geri döner; yaşadıkları onu olgunlaştırmıştır, artık kendinden emir bir şekilde kadının karşısına çıkabilir” (Roloff ve Seeßlen, 1995).

Abraham H. Lass’a göre Wells’in bu romanı sadece, bilim sayesinde giderek doğanın meydan okuyucu gücünden kurtulan insanoğlunun geleceği hakkında yapılan tahminlerdir. Sakin, tembel ve son derece medeni Eloiler, bir bakıma insanoğlunun hiçbir zaman sindirilemeyeceğine inanılan yönlerini temsil eden hayvani Morlocklar kadar soysuzlaşmışlardır. Wells kendi zamanındaki yönetici ve hizmet edici sınıflara bölünmüş toplumu, geleceğe doğru taşır (Lass,1998).

Gelecekle ilgili sağcı liberal veya muhafazakar filmler, sosyalizme, terörizme, teknolojiye ya da verili toplumu tehdit eden farklı, özgürlükçü toplumsal hareketlere dönük muhafazakar korkuları canlandırır. Zaman Makinesi burjuva kapitalizminin gittikçe büyüyen ve daha fazla hak talep eden işçi sınıfından kaynaklı korkuyu dile getirmiştir.

Wells'in diğer romanlarında olduğu gibi Zaman Makinesi'nde de, okuyucuya realiteye karşı eleştirel bir tutum kazandırılmamış ve okuyucularda bir şok yaratılmışsa olsa bile sonunda yine, var olan toplumsal sistemin algılama biçimine dönmüştür (Oskay). Yani insanların içinde buldukları realiteye karşı eleştirel bir tutum takınmalarına ya da var olanı değiştirmeye yönelik heveslendirmemekte ve cesaret vermemektedir.

Proleterin sınıf atlama arzusu: cumartesi gecesi ateşi, flash dance ve billy elliot

İşçi sınıfını ya da işçi yaşamını anlatan filmlerin pek çoğunda, sınıf sistemini tehdit eden, işçi sınıfı yaşamını aşmaya yönelik bir arzuya rastlanır. Ryan ve Kellner'a göre bu arzu, genellikle verili toplumsal düzenin ve sınıf sisteminin hasar görmeden yeniden inşasıyla son bulur. İşçi sınıfı yaşamından ve kapitalizmin dayattığı sınırlamalardan duyulan hoşnutsuzluğu ifade eden bu arzular bireysel kazanımlarla sınırlı kalır. Bu kazanımlar ya da bireysel başarı, yani işçi sınıfının dışına ya da üstüne çıkmayı başaran bireyin ancak sınıfdaşlarından farklı bir yeteneğe sahip olmasıyla mümkün olabilir. Böylece sınıf atlamanın çok zor ama mümkün olduğu; ancak bunun sadece diğerlerinden farklı olağanüstü bir yeteneğe sahip olmakla sağlanabileceği ima edilir. Bununla birlikte bu filmler "...yapısal eşitsizliğe dayalı sınıf sisteminin, kapitalist sistemin sürekliliği isteniyorsa şu ya da bu biçimde doyurulması gereken yoğun bir maddesel tatminsizlik yaratmasının kaçınılmazlığını da haber verir" (Ryan & Kellner, 1957).

Bu filmlerde bireyin mahkum edildiği beden iççiliğinden, sınıf sömürsünün bağlarından kurtulmasının yolu üstün yeteneklerini kullanmasıdır. Kendi sınıfından olan diğerlerinin sahip olmadığı bu şansı veya fırsatı kullanması tek çıkış yoludur. Cumartesi Gecesi Ateşi (Saturday Night Fever, 1977), Rocky (1976), Flash Dance (1983) ve Billy Elliot (2000) bu tür filmlere örnek verilebilir.

Türk Sineması'nda ise Faruk Kalkan'a göre sınıfsal sorunlar gerçekçi bir biçimde ilk kez 1960'lı yıllardan sonra yapılan filmlere konu olmuştur. "Türk Sineması, işçi-işveren ilişkilerini, grev ve sendikal hareketleri ve yabancı sermaye komplolarını da anlatmaktan çekinmemiştir. Önemli bir sorun olan işsizlik ve bunun getirdiği toplumsal, bireysel sorunlarla, bunlardan kurtulma çabaları, Türk Sineması'nın el attığı bir başka konu olmuştur" (Kalkan, 1988).

Türk Sineması'nda sınıf atlama sorunu, genellikle komedi filmlerinde toplumsal eleştiri aracı olarak kullanılır. Bununla birlikte "gerçekçi kent öyküleri" türündeki filmlerde bu sorun daha gerçekçi bir şekilde ele alınmıştır. Bu filmlerdeki sınıf atlama isteği, yaşanan ekonomik koşulları değiştirme çabasıdır. Bu tür içindeki iki öncü film, Osman F. Seden'in Namus Uğruna (1960) ve Yılmaz Güney'in Umut (1970) adlı filmleridir (Çelikcan, 1998).

İşçi sınıfı bireyinin sosyal sınıf hareketliliğine ilişkin muhafazakar ve popülist filmler özellikle 70'li yılların ikinci yarısında her zamankinden çok yaygınlık kazanmıştır. "Bu belki de, yetmişli yılların ortalarının giderek daha katlanılmaz hale gelen gerçekliğini aşmaya yönelik güçlü arzuların bir göstergesidir" (Ryan ve Kellner 1997).

Cumartesi Gecesi Ateşi'nde, bir boyacı dükkanında çalışan Tony'nin (John Travolta) çevresindeki tüm gençlerden üstün olan dans yeteneği ile yaşadığı Brooklyn'den nehri karşı yakasına Manhattan'a, daha "kaliteli" bir hayata ulaşma çabasını izleriz. Cumartesi Gecesi Ateşi, hem Tony ve birlikte yaşadığı ailesinin hem de kendisi gibi bedensel işlerde çalışan arkadaş grubunun yaşamlarıyla olumsuz bir işçi sınıfı tablosu çizer. "İşçi sınıfı dünyasının bayağı

cinselliğinde, şiddetinde, sarhoşluğunda, işsizliğinde, niteliksiz işlerinde, aile dalaşlarında, hayal kırıklıkları ve öfkelerinde “bok” sözcüğü yankılanır durur” (Ryan ve Kellner, 1997).

Tony yaptığı işten ve patronundan genelde şikayet etmeden çalışan, vaktini çoğu sınıfdaşının yaptığı gibi dans ederek ve küçük arkadaş grubuyla sokak kavgalarına karışarak, kız tavlayarak geçiren bir gençtir. Bir gün Stefanie’yle karşılaşır. Stefanie, Tony’nin peşinden koşan Brooklyn kızlarından farklıdır. Kadınlığını kullanarak da olsa Manhattan’da tutunmayı başarmış, Tony’nin de küçümsediği yaşamdan “kurtulmuş”, ailesinden ayrılıp yalnız yaşamaya başlayan, dansa da Tony kadar yeteneği olan genç ve güzel bir kızdır. Yeni yetenekleri bulup çıkararak bir ajansta çalışan Stefanie, Tony’yi ve yaşantısını küçümser bir tavırla, ne kadar önemli bir işte çalıştığını, her gün ünlü insanlarla tanıştığını anlatır durur. Arkadaş grubu içinde Tony’nin diğerlerinden tek farkı dans yeteneği değildir. Tony olgunluğu, kadınlarla kurduğu ilişkileri, ailesine ve hatta pederliği terk edip eve dönen ağabeyine karşı duyduğu sorumluluğu ile güçlü bir kişiliktir. Tony, Stefanie ile katıldığı dans yarışmasında kazandığı ödülü onlardan daha iyi dans eden çifte vermekte de tereddüt etmez. Tony, filmin sonunda Stefanie’ye, birlikte Manhattan’da yaşamayı teklif etmeden önce, kendisine hala aşık olan eski sevgilisine diğer arkadaşlarıyla birlikte olmasından ötürü aşağılamasıyla da, daha “kaliteli” bir hayata başlamak için hazır olduğunu kanıtlar gibidir.

Cumartesi Gecesi Ateşi ve Rocky gibi 70’li yılların sonlarında çekilen ve bireysel zaferleri konu alan işçi sınıfı filmlerinin büyük gişe kazancı sağlamaları, “sınıf atlama arzularına” başarıyla seslendiklerini göstermektedir. Gelgelelim bu tür arzular aynı zamanda servet edinme idealine olan eğilimi de gösterir. Bu eğilim de, sınıf sömürsü sistemini daha da güçlendirmekten başka bir sonuç vermez (Ryan ve Kellner, 1997).

Tony çalıştığı işinden, babasının bir türlü iş bulamamasından, ailesiyle birlikte yaşıyor olmaktan çok şikayetçi değildir. Annesinin her fırsatta evden ayrılarak rahip olmayı seçen ağabeyini Tony’den daha çok sevdiğini ima etmesine de katlanmaktadır; ancak yine de tüm bunlardan kurtulabileceği başka bir dünyanın, Stefanie’nin dünyasının hayalini kurar. Tony Rocky, Saturday Night Fever, Flashdance gibi pek çok örneğinde “işçi sınıfı yaşamı”ni aşmaya yönelik bir arzu bulunmaktadır. Ancak bu arzu, genellikle sınıf sisteminin meşrulaştırıcı ideolojisini pekiştirme eğilimindeki bireyci biçimlerle sınırlıdır. Bununla birlikte bu filmler, işçi sınıfının kapitalizmin dayattığı sınırlamalardan ne kadar hoşnutsuz olduğunu ve bunu alt etme ihtiyacının da bir o kadar güçlü olduğunu göstermiş olur. “Bu yüzden de birden çok, hatta çelişkili anlamlar taşır. Yapısal eşitsizliğin meşruiyetini pekiştirmekten kaçınmaz, çünkü işçi sınıfının dışına çıkmayı başaranların sınıfdaşlarından daha üstün, birey olarak daha yetenekli kişiler olduğunu ima eder” (Ryan ve Kellner, 1997).

İşçi sınıfını veya işçi bireyi konu alan filmlerde en sık karşımıza çıkan motif, sınıf atlama arzudur. Bu konuları ele alan daha özgürlükçü ve ilerici filmler kişisel gayretle başarıya ulaşma modelini sorgular. Ancak bu yaşamı yapısal olarak ortadan kaldırılması gereken bir durum olarak ele almayı başaramazlar.

Adrian Lyne’in yönetmenliğini yaptığı 1983 tarihli Flash Dance adlı filmde, gündüzleri fabrika işçiliği, akşamları da dansçılık yapan Alex (Jennifer Beals)’in yaşam öyküsünü izleriz. Dans ettiği bir akşamlardan birinde Alex’i tesadüfen patronu Nick (Michael Nouri) de izler. Alex bir bale okuluna gitmeyi arzulamaktadır. Ancak diğer adayların yanında şansının olmadığını anlayarak seçmelere girmekten son anda vazgeçer. Henüz 18 yaşındaki Alex diğer kızların aksine hiç dans eğitimi almamıştır. Sonraki sahnede Alex’i kilisede günah çıkarırken görürüz. Pedere utanç içinde seksi çok fazla düşündüğünü söyler.

Alex’in arkadaşı Jeanie (Sunny Johnson) de tıpkı Alex gibi dansçı olmayı hayal etmektedir. Ancak Jeanie dansta başarısız olur. Alex’in bir diğer arkadaşı Richie (Kyle T. Heffner) de ünlü bir

komedyen olmak istemektedir. Daha sonra Richie mutfağında çalıştığı bardan kovulur ve hayalinin peşinden Los Angeles'a gider. Bu arada Alex, dansından ve güzelliğinden çok etkilenen patronu ile aşk yaşamaya başlamıştır. Patronuyla birlikteyken oldukça cüretkar dekolte kıyafetler içinde gördüğümüz Alex, sınıfdaşlarıyla arkadaşlık eden Alex'den çok farklı görünmektedir. Nick'e kalabalık bir restoranda teşhirciliğe varan hafifmeşrep tavırlarla şakalar yapar ve peşinden sorar: "Telefon kulübesinde yapar mısınız?"

Richie bir süre sonra Los Angeles'ta umduğunu bulamayarak döner. Bu arada Nick nüfuzunu kullanır ve Alex'i bir dans seçmesini kazanmasını sağlar. Ancak gerçeği öğrenen Alex Nick'i hemen terk eder. Jenie ise bir striptizci olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak Alex arkadaşına yardım eder ve Jenie'yi bu hayattan kurtarır. Filmin sonunda Nick, kendisini terk eden Alex'i başka bir seçmeye katılmaya ikna eder ve Alex sınavı kazanır.

Flash Dance ve Cumartesi Gecesi Ateşi filmlerinin önemli benzerlikleri bulunmaktadır. Bu filmde Alex'in de tıpkı Tony gibi kendi dünyasından ikincisine yolculuğunu izleriz. Kendisinininkine benzer hayalleri olan arkadaşları Alex'in yardımlarına rağmen birinci dünyalarından kurtulamazlar. Hayalini gerçekleştirecek kadar üstün bir yeteneğe sahip olmayan Jeanie başarısız olmuş ve bulunduğu sınıfın içine hapsolmüştür. Ancak Alex'in yardımcısı Nick ve Tony'nin yardımcısı Stefanie, onları diğerlerinden ayıran dans yetenekleri ile üst sınıfa geçmelerini sağlarlar. Bir zamanlar alt sınıftan biri olan Nick'in zenginliği, pahalı arabası ve lüks yaşantısı Alex'e ve Stefanie'nin imrendirici özgür yaşamı Tony'ye başarı yolunda itici birer güç olur.

Bununla birlikte her iki filmde hem Tony'nin, hem de Alex'in sınıfdaşlarından üstünlükleri de oldukça belirgindir. Cinsel arzusu ve hafifmeşrep davranışlarına rağmen Alex, Jeanie'ye göre daha iyi bir 'Hristiyan'dır. Jeanie'nin başarısızlığı ve striptizciliğe kadar varan "düşüşü", yeterince iyi olmayan, diğerlerinden üstün bir yeteneğe sahip olmayan bireyin üst sınıfa geçmek gibi bir çabası olmaması gerektiğini salık verir. Richie'nin başarısızlığı ve "ilk dünyası"na dönüşü bu sonucu destekler.

"Müzikal filmlerde dans, geleneksel olarak, günlük rutinin ötesine geçmeyi sağlayan bir metafor olarak işlev görmüştür, ...danslı müzikaller umut rüyalarını ve sefaletten zenginliğe yükselişi sergilemekte geleneksel olarak başvuru araçları olagelmüştür. Dans, bambaşka bir öteki'nin günlük yaşamın içinden beliriverme olasılığına işaret eder, cılız beklentilerle örölü bir gerçekliğe katlanmak zorunluluğundan kurtuluş imkanı sunar" (Ryan ve Kellner, 1997).

Billy Elliot (2000), İngiliz yönetmen Stephen Daldry'nin ikinci sinema filmidir. Filmde küçük bir maden kasabasında işçi bir ailenin on bir yaşındaki oğlu Billy'nin dans tutkusuyula, kısıtlanmış yaşamından ve çevresinden kurtuluşu anlatılır. Durham'da maden işçileri sendikası greve gitme kararı almış, Billy'nin (Jamie Bell) babası Jackie (Gary Lewis) ve ağabeyi Tony (Jamie Draven) de bu uzun greve katılmıştır. Yaşlı babaannesinin sorumluluğu Billy'ye aittir. Billy piyano çalan, gizlice ağabeyinin plaklarını dinleyen müziğe ilgili bir çocuktur. Babasının isteği üzerine kasabadaki her erkek çocuk gibi Billy de boks dersleri almaya başlar. Ancak Billy boksa değil baleye ilgi duyar. Bu durumu fark eden bale öğretmeni Bayan Wilkinson (Julie Walters) Billy'nin bale grubuna ücretsiz katılmasını sağlar. Billy babasının boks dersi için verdiği parayla sinemaya gidip Fred Astair filmleri izlemektedir. Oğlunun kendisini aldattığını öğrenen Jackie Billy'ye baleyi yasaklar. Bunun üzerine Bayan Wilkinson Billy'ye gizlice özel dersler vermeye başlar. Bu arada grevcilerin eylemleri sertleşmiş ve Tony hapse atılmıştır. Aile zor durumdadır. Billy derslere devam edemeyince öğretmeni Bayan Wilkinson, Jackie'den Billy'nin kraliyet bale okulunun seçmelerine katılmasına izin vermesini ister. Hapisten yeni çıkan Tony ve baba Jackie'nin tepkisi sert olur. Bir türlü sona ermeyen grev ailenin geçimini gittikçe zorlaştırmıştır. Jackie bir gece oğlunu spor salonunda dans ederken yakalar. Ancak Billy'yi ilk kez dans ederken gören Jacki gördüklerinden ve oğlunun yeteneğinden etkilenmiştir. Katı tutumundan vazgeçerek diğer grev kırıcılarla birlikte işinin

başına döner. Ancak bu yeterli olmayacak ve oğluna bir şans tanımak için karısının mücevherlerini satacaktır. Billy seçmelerde başarılı olur ve okula kabul edilir. Filmin son sahnesinde artık Billy büyümüş ve ünlü bir balet olmuştur.

Öyküsü 1984 yılında kuzey İngiltere'nin Durham kasabasında geçen filmde, Billy'nin danslarına işçilerin protesto eylemleri ve polisle girdiği sokak çatışmaları eşlik eder. Teatcher hükümeti ülkedeki birçok madeni kapatma kararı almıştır. Sendikalar grev kararı alır. İşçilerin yaşamı uzun grev sürecinde gittikçe kötüleşir. Filmde farklı sonuçlara ulaşmaya çalışan iki farklı mücadelenin seyrini izleriz. Bir yanda işlerinin ve böylece tüm hayatlarının ellerinden alınması tehlikesine karşı direnen Jackie ve oğlu Tony'nin direniş mücadelesi, diğer yanda da nüfusun büyük kısmı maden işçisi olan kasabada kendisine başka bir seçim şansı yaratmaya çalışan Billy'nin mücadelesi anlatılır. Ataerkilliğin katı kurallarının geçerli olduğu ailede Billy'nin bale derslerine katılması babası tarafından engellenir. Babası, "erkekler bale yapmaz, futbol oynar, güreş yapar boks yapar", der Billy'ye; "Erkeğin bale yapması yanlıştır." Jackie'nin daha açık dile getiremediği homoluktur.

Bununla birlikte filmde Billy'nin cinsel kimliği belirsiz bırakılmıştır. Bill, ne bale yaptığını saklamadığı biricik arkadaşı Michael'a (Stuart Wells), ne de kendisine Michael'dan daha açık bir şekilde kur yapan Bayan Wilkinson'ın kızı Debbie'ye (Nicola Blackwell) karşılık verir Billy (Monk, 2000).

Billy'nin, Bayan Wilkinson'dan da aldığı güçle balet olmak için verdiği mücadele, aynı zamanda kendisine daha baştan biçilmiş olan toplumsal rolü reddederek farklı bir dünyaya geçişini sağlayacak bileti elde edebilme mücadelesidir. Billy babasından ve ağabeyi Tony'den farklıdır. Bayan Wilkinson baleyle karşılaştığı daha ilk derste onun sahip olduğu yeteneğin farkına varmıştır. Yedi göbek işçi ailenin oğlu Billy'nin mahkum edildiği beden işçiliğinden kurtuluşunun yolu sahip olduğu üstün yeteneği ve dans tutkusu olacaktır. Billy'nin kraliyet bale okulunun seçmelerine katılması için gereken parayı bulduktan sonra baba oğul Londra'ya giderler. Billy ile Jackie arasındaki farklılık otobüste yolculuk sırasında aralarında geçen konuşmada kendini gösterir. Billy: "Londra neye benziyor?" Jackie: "Bilmiyorum evlat, Durham'dan hiç dışarı çıkmadım." Billy: "Hiç mi gitmedin Londra'ya?" Jackie: "Neden gitmek isteyeyim ki oraya?" Billy: "Tanrı aşkına orası başkent." Jackie: "Ama Londra'da maden ocağı yok ki." Billy: "Tanrım! Senin tek düşündüğün bu mudur?"

Billy'nin okul seçmelerini kazandığını bildiren mektubu aldığı gün bir başka haber daha alır Jackie. Maden işçileri sendikası grevi bırakma kararı almış, işçiler kaybeden taraf olmuştur. Daha sonra Billy'yi, onu Londra'ya yeni bir hayata götüren otobüsün içinde, Jackie ve Tony'yi ise başlarında sarı kasklarıyla onları yeraltına, ocaklara indiren asansörün içinde görürüz.

Sonuç

Sinemanın, temsil görenekleri ile, üretildiği ülkenin ya da coğrafyanın egemen kurumlarını, belli değerlerini meşrulaştırmak, siyasi iktidarın ideolojisini aşılacak yönünde işlevsel bir gücü vardır.

Kapitalist ideolojiye, babaerkil anlayışa ve muhafazakar ahlak değerlerine aykırı olan öğeler ve anlayışlar hem Batı sinemasında hem de Türk Sineması'nda genellikle olumsuz temsil edilir.

Sanayi devriminden itibaren her dönemde burjuva-kapitalist toplum için bir tehdit olan işçi sınıfı sinemanın ilk yıllarından günümüze kadar, hem bilim-kurgu ve korku filmlerinde, hem de diğer sinema türlerinde farklı şekillerde ancak benzer bir bakış açısıyla olumsuz temsil edilmiş ve bir korku kaynağı olarak yer almıştır.

Bununla birlikte, özellikle 1970’li yıllardan günümüze kadar çekilmiş işçi sınıfını ya da işçi yaşamını anlatan filmlerin pek çoğunda, sınıf sistemini tehdit eden, işçi sınıfı yaşamını aşmaya yönelik bir arzuya rastlanır. Ancak bu arzu, genellikle verili toplumsal düzenin ve sınıf sisteminin hasar görmeden yeniden inşasıyla son bulur. İşçi sınıfı yaşamından ve kapitalizmin dayattığı sınırlamalardan duyulan hoşnutsuzluğu ifade eden arzular bireysel kazanımlarla sınırlı kalır. Bu filmlerde bireyin mahkum edildiği beden işçiliğinden, sınıf sömürsünün bağlarından kurtulmasının yolu üstün yeteneklerini kullanmaktır. Kendi sınıfından olan diğerlerinin sahip olmadığı bu şansı ve fırsatı kullanması tek çıkış yoludur. Böylece sınıf atlamanın çok zor ama mümkün olduğu ancak bunun sadece diğerlerinden farklı olağanüstü bir yeteneğe sahip olmakla mümkün olabileceği ima edilir.

Kaynaklar

- Abisel, N., (2007).** *Sessiz Sinema*, 1.b. (De-Ki Yayınlar)
- Çapan, S., (1985).** *Metropolis*”, Gelişim Sinema, (Mayıs)
- Çelikcan, P., (1998).** *Türk Sineması’nda Sınıf Atlama Sorunu*, İletişim Fakültesi Dergisi, (İstanbul)
- Göka, E., (2000)** *Güç İlişkileri Açısından Aydınlanma*, Toplumbilim: Aydınlanma Özel Sayısı, Sayı 11, (Temmuz)
- Horkheimer, M ve A, Theodor W., (1995)** *Aydınlanmanın Diyalektiği*, cilt 1, çev. Oğuz Özügül, 1. b., (İstanbul: Kabalcı Yayınevi)
- Kafalı, N., (1998).** *Sessiz Alman Sineması-*”, Kurgu, Sayı 15, (Temmuz)
- Kalkan, F., (1988).** *Sinema Toplumbilimi*, 1.b. (İzmir: Ajans Tumer)
- Kant, I., (2000).** *Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt*, Toplumbilim: Aydınlanma Özel Sayısı, Sayı 11, çev. Nejat Bozkurt, (İstanbul: Bağlam Yayınevi)
- Lass, A, H., (1998).** *100 Büyük Roman*, 2. cilt, çev. Nejat Muallimoğlu, 2. b., (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları)
- Monk, C., (2000).** *Billy Elliot*, Sight and Sound, (October)
- Moretti, F., (1989).** *Korkunun Diyalektiği*, çev. Nihal Yeğınobalı, Argos Sayı 13, (Eylül)
- Oskay, Ü., ([ty]).** *Çağdaş Fantazya; Popüler Kültür Açısından Bilim-Kurgu ve Korku Sineması*, (İstanbul: Der Yayınevi)
- Roloff, B ve Seeßlen, G., (1995).** *Ütopik Sinema; Bilim Kurgu Sinemasının Tarihi ve Mitolojisi*, çev. Veysel Atayman, 1. b., (İstanbul: Alan Yayıncılık)
- Ryan, M. ve Kellner, D., (1997).** *Politik Kamera; Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*, çev. Elif Özsayar, 1. b., (İstanbul: Ayrıntı Yayınları)
- Wood, R., (1989).** *Amerikan Korku Filmine Devrimsel Açıdan Bir Bakış*, çev. Nihal Yeğınobalı. Argos. Sayı 13. (Ağustos)
- Young, E., (1996).** *Here Comes the Bride: Wedding Gender and Race in Bride of Frankenstein*”, *The Dread of Difference*, ed. Barry Keith Grant, 1. Edition, (Austin: University of Texas Pres)

Saç ve saçlı derinin sağlığını etkileyen faktörler

Vildan Bayram¹

Özet

Bu çalışmada; saç ve saçlı derinin yapısı hakkında genel bilgi verilmiş, belli başlı saç ve saçlı deri hastalıklarına değinilmiş; saç ve saçlı derinin sağlığını etkileyen faktörler, beslenmenin saç sağlığı üzerindeki etkileri, saç bakım ve kür önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Saç, saç sağlığı, saç bakımı, saç bakım kürleri.

Factors affecting the health of hair and scalp

Abstract

In this study; general information about the structure of the hair and scalp, major hair and scalp disorders, the factors affecting the health of the hair and scalp, the effects of nutrition on the health of hair, hair care and cure suggestions will be mentioned.

Keywords: Hair, the health of hair, hair care, hair care treatments

Giriş

Canlılar doğal hayatta dış etkenlerden korunabilmek için doğal olarak örtünmüşlerdir. Bedenlerini saran tüy örtüsü, canlı türlerine göre farklılık göstermektedir. Kimilerinde yoğun, kimilerinde ise daha azdır. İnsan vücudunda ise saç, estetik bir unsurdur.

Asıl işlevi başı soğuktan, sıcaktan, darbelerden korumaktır. Saç yüzyıllardır insanoğlunu güzelleştirmek, değiştirmek için kullanılmıştır. Saç her dönemin kendine özgü modasına, güzellik anlayışına göre çeşitli şekillerde kesilmiş, taranmış, toplanmış, örülmüş, kendi renginden başka renklere boyanmıştır. Saç, yüzyıllardır kadınların güzellik ve zerafet ölçüsü olmuştur.

Saçın yapısı

Saçın içerisinde hiçbir sinir ucu bulunmaz. Kan damarlarıyla beslenir.(ANON, 2007) Saç telinin köküne, sinir uçları bağlı bulunduğundan saçımız çekildiğinde ya da dimdik olduğunda sinirler aracılığıyla bunları hissederiz. (Henderson, 1995) Saç telinin deri altında bulunan bölümü canlıdır. Saç her ay 1.25 santim uzar. Bu uzama yaz mevsiminde hızlı, kış mevsiminde yavaştır. (Erkan, İbrahim, 2001) Saç üç tabakadan oluşur. (Henderson, 1995)

¹ Öğr. Gör. İ. A. Ü. Anadolu BİL M. Y. O. Saç Bakımı ve Güzellik Uzmanlığı Programı, Tel. 0212 425 61 51-1018, e-mail:vildanbayram@aydin.edu.tr

Pul Tabakası(Kutikul): Saçın dış koruyucu örtüsüdür. Saçın uç kısmına doğru kiremit şeklinde dizilmiş yassı hücre tabakalarından oluşmuştur. (McGarry, 1995) Renksiz ve şeffaftır. (Erkan, İbrahim,2001) Pul tabakası çok dayanıklı keratinden oluşmasına rağmen hava, tarama, fırçalama ve kimyasal işlemlerin etkisi ile zamanla yıpranıp dökülebilir.

Lif Tabakası(Cortex): Saç bünyesindeki bütün hücrelerin %80'inin toplandığı en sert ve en önemli bölüm lif tabakasıdır. (Erkan, 2001) Temel iç yapıyı oluşturur. Bir çok korteks hücresinden meydana gelir. (McGarry, 1995) İlik tabakasını çepeçevre sarar. Çok sert bir tabaka olup saça elastikiyetini kazandırır. (Erkan, 2001)

İlik tabakası(Medula): Saç telinin tam ortasında bir fitil gibi boydan boya uzanır. Saç telinin ucuna doğru ilik hücreleri seyrekleşir. (Erkan, 2001) İlik tabakası yumuşak süngerimsi bal peteği görünümündeki hücre ve hava boşluklarını içerir. (McGarry, 1995)

Saç keratin adı verilen bir proteinden oluşur. (Henderson, 1995) Saçın yapısını oluşturan kimyasal elementler, ortalama yüzdeleriyle birlikte aşağıdaki tabloda listelenmiştir. (McGarry, 1995)

Tablo 1 Saç keratininin yüzde bileşimi

Karbon.....C.....	%50
Oksijen.....O.....	%20
Azot.....N.....	%18
Hidrojen.....H.....	%7
Kükürt.....S.....	%4
Fosfor içeren.....P.....	%1

Tablo 1. (McGarry, 1995)

Saç, yeni hücrelerin sürekli olarak üretildiği saç dibi papillasındaki kökten uzamaktadır. Ortalama bir saçlı deri üzerinde yaklaşık olarak 100 000 saç teli bulunmaktadır. Günde 50-100 adet saç teli dökülmesi normal kabul edilmektedir. Bu saç tellerini kaybediyor olmamızın nedeni saç folikülünün arada bir dinlenme periyoduna girmesi ve böylelikle saçın düşmesidir. (Henderson, 1995)

Saç ve saçlı deri hastalıkları

. **Mantar Hastalığı:** Saç Mantarı veya Saç Kıran olarak adlandırılır. Bulaşıcıdır. Vücudun bağışıklık sisteminin zayıflaması nedeni ile bakteri ve mikroplara karşı mücadele edemeyecek duruma gelmiş olmasından kaynaklanır. Saçlı deride pembe pullu lekeler ve saç tellerinin gövdesinde kırılma yaparak saç dökülmesine sebep olur. (Henderson, 1995) Temas yoluyla veya ortak kullanılan tarak, havlu ve fırça ile çok kolay yayılır. (ANON, 2007)

. **Saç Biti(Parazit):** Saç tellerine yapışmış bit yumurtaları ve bitin sebep olduğu kaşıntı nedeniyle oluşan sıyrıklar bir enfeksiyona sebep olabilir. (Henderson, 1995) Bulaşıcıdır. Saçın ve kullanılan havlu, tarak ve fırçanın temiz olmamasından veya temas yoluyla geçer. (ANON, 2007)

- . **Kıl Kökü İltihabı(Folikülit):** Deride kırmızı, üzeri iltihaplı, noktacıklar görülür. Saçlı derinin uzun süre hava almayacak şekilde kapalı kalmasından veya enfeksiyon, temas veya tahriş nedeniyle oluşur. (Henderson, 1995)
- .**Siğil:** Üst deride dokuların oluşturduğu tabakada bulunan bir virüs enfeksiyonudur. (ANON , 2007) Küçük ten renkli kabarmış deri yumrularıdır. Siğiller yalnızca hasar gördüklerinde bulaşıcı olurlar. Virüs doğrudan doğruya temas yoluyla yayılır. (Henderson, 1995)
- .**Saç Dökülmesi(Kellik):** Alın bölgesindeki saç çizgisinin ve sonra da tepe bölgesinin incelişmesiyle ortaya çıkan durumdur. Saç yoğunluğunun düşmesi, saçın seyrelmesi ve saç kaybıyla sonuçlanan bir süreçtir. Kalıtım, mekanik travma, yanıklar, bakteriyel enfeksiyonlar sebebiyle oluşur. (ANON, 2007)
- .**Sedef:** Kalın, kabarmış, kuru, gümüşe benzer pullardır. Genellikle kulak arkasında rastlanır. Epiderminin aşırı etkinlikte üretimi ve atımı şeklinde oluşur. Büyük olasılıkla genetik olup stresli dönemlerde tekrarlanır. (Henderson, 1995)
- .**Sebore(Saçın Aşırı Yağlanması):** Yağ bezlerinin aşırı derecede çalışarak sebümü yüksek etkinlikte üretmesidir. (Henderson, 1995) Saç ve saçlı deri üzerinde aşırı miktarda yağlanma oluşur. Erkeklerde daha fazla görülür. Yağlanma sıklıkla hormonal değişiklikten veya genetik faktörlerden kaynaklanmaktadır. (ANON, 2007)
- .**Yağ bezi kisti:** Yağ bezinin tıkanması nedeniyle saçlı deri üzerinde oluşan yumrular ve bezelerdir. (Henderson, 1995)
- .**Pigmentasyon Bozuklukları:** Saçın renginin grileşmesi ya da ağarmasıdır. (ANON, 2007) Vitiligo ve Albinizm gibi hastalıklarda saçın pigmentlerinin doğuştan veya sonradan yok olması nedeniyle ciltte renksiz, beyaz lekeler oluşmasıdır. (Catterson, 1986) Vücutta pigment bulunmaz. Melanositler mevcuttur ancak melanin üretmezler. (ANON, 2007)
- .**Kepek:** Deri hücrelerinin aşırı etkinlikte üretilmesinden kaynaklanmaktadır. (Henderson, 1995) Saçın derisinde beyaz yada gri renkli, küçük, kaşıntıverici kuru pulcuklar oluşur. Kalıtımla ilgilidir. (ANON, 2007)

Saç ve saçlı derinin sağlığını etkileyen faktörler

- . Saç sağlığını etkileyen en önemli etken kalıtsal faktörlerdir. Saç yapısının ince-kalın telli, zayıf-kuvvetli, kıvrıkcık-düz olmasında genetik faktörler rol oynar. (ANON, 2007) Saçtaki bu yapısal özellikler sonradan önemli bir değişikliğe uğramaz. (Erkan, 2001)
- . Yüksek ateş, ameliyatlar, ağır enfeksiyon, soğuk algınlığı, troid hastalıkları, kanser, kemoterapi, karaciğer yetmezliği, şeker hastalığı, mantar hastalıkları, saç koparma hastalığı, alerjik reaksiyonlar saç sağlığını olumsuz yönde etkiler ve saç dökülmesine neden olur. (Serter, 1994, Erkan, 2001)
- . Doğum kontrol hapı, gebelik, doğum ve doğum sonrası döneminde meydana gelen hormonal dengesizlikler saç dökülmesine neden olur. Kadın ve erkeklerde yaşın ilerlemesiyle birlikte saç yapısında değişiklikler olur. Saçlar azalır, matlaşır, cansız bir görünüm meydana gelir. (ANON, 2007; Erkan, 2001; Kömürcü, 2008)
- . Proteinden yoksun beslenme ve diyet yapanlarda protein eksikliği nedeniyle saç kaybı yaşanmaktadır. Beslenmek için gerekli olan demir, A, B, C, D ve E vitaminlerini ve bazı mineralleri yeteri kadar almayan kadın ve erkeklerin saçları matlaşır, zayıflar ve dökülür. (Catterson, 1986; Canova, 2007; Erkan, 2001)
- . Aşırı güneş ışınları, denizin tuzlu suyu, havuzlardaki klorlu sular, hava ve çevre kirliliği, saçların kalitesini bozar, matlaştırır, cansız ve donuk olmasına neden olur. Uçları çatallaşır kırılır ve dökülür. (Serter, 1994; Erkan, 2001; Kömürcü, 2008)
- . Aşırı yorgunluk, uykusuzluk ve stres, insan vücudundaki bütün organları önemli şekilde etkiler. Saçların parlak ve sağlıklı görünümü kaybolur. (Erkan, 2001, Serter, 1994) Stres, günümüzde insan

sağlığını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden biridir.Saç sağlığını bozar, sedef vb. saçlı deri hastalıklarına yol açar, saçların ani beyazlamasına, mat ve cansız görünmesine, dökülmesine neden olur.

.Bayanların uzun süre başını örtü ile kapatması, saçların hava almaması saç dökülmesine ve saç hastalıklarına yol açar. Yazın saçlar kış aylarına göre daha çok uzar. Kışın kan dolaşımının yavaşlaması nedeniyle saçların gelişip büyümesinde azalma görülür. (ANON , 2007)

. Boya, renk açma, düzleştirme veya perma gibi yöntemler uygun yöntemlerle ve koşullarda yapılmazsa saça zarar verir. Çok fazla jöle ve sprej kullanımı saça zarar verir. Saçı sıkı lastiklerle toplamak ve örgü gibi uygulamalar da saç kaybına neden olur. Saçı sık sık yıkamak, taramak ve fırçalamak ise saçı kırar. Saç sağlığı için kaliteli şampuan ve saç kremi kullanılmalıdır. Saçların kırılmaması için yıkadıktan sonra saçı yıpratmadan kurutmak gerekmektedir. Fırça yerine geniş ağızlı ve düz uçlu tarakların tercih edilmesi gerekmektedir.(Dumankaya, 2008, Serter, 1994)

. Saç sağlığı için, vücudu temiz tutmak ve düzenli olarak banyo yapmak, sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklardan uzak durmak gerekir. Doğru beslenmeli, protein içeren besinler, sebze ve meyva tüketilmeli, şekerli ve yağlı besinlerden uzak durulmalıdır. (Catterson, 1986)

. Düzenli spor yapmak ve temiz hava almak, giyeceklerin, ortamın ve kullanılan eşyaların temizliğine dikkat etmek vücut sağlığı açısından çok önemlidir. Düzenli uyku, stresten uzak ve dengeli bir yaşam tarzını hayata geçirmek, hastalıklardan korunmak, genel olarak vücutta, saçta veya deride bir rahatsızlanma olduğunda doktora giderek tedavi olmak çok önemlidir. Kullanılan temizlik ve bakım ürünleri, cildin ve saçın özelliklerine göre seçilmelidir. Saça uygulanacak kimyasal işlemlerin profesyonel kuaförler tarafından yapılması gerekmektedir.

.Saç kendi halinde uzamaya bırakılmamalıdır , giderek bakımsız bir görünüm alır. Saçlar sık sık kesilmeli, kırıkları alınmalıdır(Dumankaya , 2004, Serter, 1994)

Dışarıdan yapılacak bakımlar da çok önemlidir. Öncelikle bakım uygulanacak saçı iyi tanımak gerekir. Saça hangi rahatsızlıktan dolayı bakım uygulanacağına karar verilmelidir. Saçlı derideki problemlere yapılacak bakım saçlı deriye, saçtaki problemlere uygulanacak bakım ise saça yapılmalıdır.

Kullanılacak bakım ve kür ürünleri saçın yapısına göre seçilmelidir. Normal, yağlı, kuru, yıpranmış, kimyasal işlemlerden dolayı formunu yitirmiş vb. değişik saç yapısına göre bakım ve kür uygulanmalıdır.

Saça yapılacak kürler tekrarlanan bir süreci ifade eder. İki haftalık,bir aylık vb. kürler hazırlanmış olabilir. Bu kürler belli bir zaman süresi içinde (örneğin iki haftalık, bir aylık) 10-12 defa uygulanır ve saçtaki etkisi bu sürenin sonunda görülür. (Dumankaya , 2004)

Piyasada kozmetik firmaları tarafından hazırlanmış saç bakım ve kürlerinin yanında, doğal ve bitkisel ürünler kullanılarak hazırlanmış saç bakım ve kürleri bulunmaktadır.Saç bakımı yapılacağı zaman ne tür bir ürün kullanılacağına karar verilmesi gerekir.Kullanılan ürünün uygulandıktan sonra ne kadar süre bekletileceğinin bilinmesi gerekir.Ürün uygulaması sırasında saça ısı verilip verilmeyeceği önceden tespit edilmelidir. İşlem sonrasında saçın nasıl yıkanıp ürünlerden arındırılacağını bilmek çok önemlidir.

Saç Bakım ve Kür Önerileri

Genellikle kuru saçlara, zeytinyağı, bademyağı, susam yağı, hint yağı, hindistan cevizi yağı gibi yağlarla yapılan bakımlar tavsiye edilir. Bu yağların içine yumurta sarısı, B ve E vitamini ampülü karıştırılabilir(Dumankaya , 2004)

Saç ve saçlı derinin sağlığını etkileyen faktörler

Yağlı saçlara limon suyu, sirke, deniz tuzu, bira gibi malzemelerle bakım uygulanabilir .Bu ürünlerden hangisi kullanılacaksa bir litre suyun içine bir çay bardağı kadar karıştırılır. Saç diplerine ve saça sürülür. 15 dk. beklenir ve durulanır.

Yumurta, zeytinyağı, B ve E vitamini ile yapılacak bakım her yapıda saç için uygulanabilir. Malzemeler karıştırılır, saça sürülür, genellikle üzeri kapatılır. Sıcak suya batırılıp sıkılmış havlu ile sarılır.

Bunların dışında saçın parlaklık ve canlılığını sağlamak için ısırgan otu, yeşil çay, siyah çay, sirke, deniz tuzu gibi malzemeler kullanılır. Özellikle ısırgan otu saç sağlığı için çok değerlidir. Saçın kuvvetlenmesini, sağlamlığına ve sağlığına kavuşmasını sağlar, parlaklık, canlılık kazandırır. (Dumankaya , 2004)

Isırgan otu, yeşil çay gibi bitkisel otlar suyun içinde kaynatılır. Yıkanmış, temiz saçın son durulama suyu olarak kullanılır. Sirke, deniz tuzu, limon suyu karıştırılarak kullanılır. Saçın durulama suyuna bir fincan ölçüsünde karıştırılır.

Saçları beslemek , sağlıklı ve parlak saçlara sahip olmak için şunu unutmamak gerekir: Saç sadece kökünden beslenir(Henderson, 1995) Saç sağlığı için düzenli ve dengeli beslenmek gerekir. Saç bakımı ürünleri saçın yıpranmış görüntüsünde kısa süreli değişimler yaratır. Bu ürünler saçların daha temiz ve bakımlı görünmesini, dış etkilerin oluşturduğu yıpranmanın sonuçlarının bir süre gizlenmesini sağlar(Dumankaya, 2008)

Saçı besleyen en önemli vitaminler, protein, demir, A, B, C, E vitaminleri, çinko, folik asittir. Bu vitaminler kırmızı et, tahıllar, yeşil yapraklı sebzeler, süt ürünleri, yumurta, kuru yemiş, somon balığı, çilek, kivi, portakal, elma, kayısı gibi yiyeceklerde bulunur(Canova, 2007)

Saçlar için gerekli olan besin öğeleri saça sadece kan yoluyla ulaşabilir, doğal besinler ve besin destekleriyle sağlanabilir. Saç kaybına yol açan etmenler ortadan kaldırılmadığı sürece , örneğin, mantar hastalığı , demir eksikliği, ruhsal problemler , hızlı kilo kayıpları , hormonal dengesizlikler tedavi edilmedikçe saç kaybı önlenemez(Müftüoğlu , 2004)

Kaynaklar

ANON, (2007), MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri, Saç ve Cilt Analizi, 21-84, Ankara

Canova, A., (2007), Hem Sağlık Hem Güzellik, 65-113, İstanbul

Dumankaya , S. ,(2008), Meslek Sırlarım, 238-245, İstanbul

Erkan, A., İbrahim G., (2001), Modern Kuaförlük Sanatında Eğitim, 41-48, Ankara

Henderson, S., (1995), Temel Kuaförlük Bilimi, 22-30, Ankara

Karaduman, F. ve Karaduman K. E. ve Catterson A., (1997), Güzellik Uzmanları İçin Temel Ders Kitabı, 63-71, Ankara

Kömürcü, A., (2008), (A'dan Z'ye) Berberlik Sanatı Kadın Kuaförlüğü & Erkek Berberliği, 14-22, İstanbul

McGarry, M. O. K., (1995), Tüm Kuaförlük Bilimi, 130-330, Ankara

Müftüoğlu , O. , (2004), Yaşamın Hayat, 45-55, İstanbul

Serter ,M., (1994), Türkiye'de Kuaförlük, 62-68, İstanbul

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

Vedat ÖZYAZGAN¹

Özet

Tekstil sektörü, tartışmasız olarak Türkiye ihracatının lokomotif ve ekonomisinde, en çok döviz girdisi sağlayan koludur. Türkiye tekstil ihracatının büyük bir kısmını, örme kumaş ve örme kumaş konfeksiyon ihracatı tutmaktadır. Örgü kumaşın, ihracattaki payının bu denli yüksek olmasına karşın sektörde, imalat kaynaklı hatalar ve bilimsel olmayan çalışma tarzından kaynaklanan problemlerde geniş bir yer tutmaktadır. Tekstil sektöründe imalat hatalarından kaynaklanan reklamasyon bedeli oldukça ağır ve düşündürücü boyutlardadır.

Bu çalışmada yuvarlak örgü makinelerinde meydana gelen hatalar ve dokuya etkisi, bu hataların giderilme çareleri incelenmiştir. Mamulün hatalı olmasını önlemek, kaliteyi sağlamak, yani prosese hakim olmak başlıca amaçtır. Bu amaç ile hatanın çıkış sebebi ve giderilme çaresi de ele alınarak bir bütünlük sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Örme kumaş hataları, örme iğneleri, yuvarlak örme makinesi

Defects produced by circular knitting machines and recommended solutions

Abstract

The textile sector, as the driving force of Turkey's exports and economy, is the most providing foreign currency inflow. A large part of Turkey's exports of textile includes knitted fabric and knitted fabric apparel. In spite of this high factor of the knitted fabrics manufacturing errors and a wide range of scientific problems arising from non-scientific working style are widely encountered. Reclamation cost arising from manufacturing errors in the textile sector is quite heavy and in worrisome dimensions.

In this paper, errors encountered in circular knitting machines and their effect on the tissue, and techniques to eliminate these errors were investigated. Preventing faulty products, ensuring quality, in other words dominating the process is the main objective. Towards that goal, in this work cause of the faults and solutions are taken as a whole.

¹ Yrd. Doç. Dr. Vedat ÖZYAZGAN, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Tekstil Mühendisliği, vedatozyazgan@aydin.edu.tr

Giriş

Örmecilik, tarihin çok eski zamanlarında başlamasına rağmen uzun zaman basit el aletleriyle sürdürülmüştür. Makine ve bilgisayar destekli üretimler ile yapılan örmecilik yakın zamanlarda hız kazanmıştır. Örmeciliğin hızlı gelişmesinde önemli etken, iplikten tekstil yüzeyine çok çabuk dönüşebilmesi ve farklı zevklere genişçe hitap edebilmesi özelliğidir. Dokumaya benzer dokular üreten çözümlü örme, çorap ve üst giyim dokuları üreten yuvarlak örme, kalın üst giyim dokuları üreten düz örme ile örmecilik endüstride geniş kullanım alanlarına girmiştir.

Örme kumaşlarda sıkça oluşan hatalar genellikle makine ayarlarından, iplik özelliği ve düzenleri ile örme dairesinin şartlarından ya da kumaş bitim işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu tespit edilen hataların ortadan kaldırılması için, teknik elemanlara ve personele büyük görevler düşmektedir. Örme makinelerinde çalışacak olan teknik elemanlar, yeni teknolojileri anlayıp kullanabilecek kadar yetenekli ve eğitilmiş olmalıdırlar. (İşgören vd.,1998)

Doku gerdirici kasnağının yanlış ayarlanmasından oluşan hatalar

İlk örüldüğü anda makineden çıkan doku çok geniştir. Bu doku böyle bırakılır ve öylece çekim silindire sarılırsa eni birden daralır. Örme dokularının esnekliklerinin oluşturduğu problemlerin temeli buradan başlamaktadır. Bu dokular makinenin inceliğine ve makinenin çapına bağlı olarak bir miktar genişletilir. Genişletilmiş olarak sarılırlar.

Genişletme oval şekilde bir kasnakla yapılır. Çok dar endeki bir örgü için çok geniş kasnak kullanılırsa bu sefer örgü eski haline dönmeyebilir. Çok zaman sonra daralma olabilir. Bu da boyamada ve kumaş için yapılan hesaplamalarda hatalara sebep olur. (İşgören vd.,1998)

Kapak iğne yatağının çarpık ayarlanmış olmasının oluşturacağı hata

Oluş nedeni: Kapakta bulunan iğne yatakları silindirdeki gibi birbirine paralel değildir. Bunların eksenleri uzatıldığında makinenin ortasında birleşirler. Dolayısıyla yataklar arasında eşit açı vardır. Eğer yataklar tam düzgün açılarla açılmamışsa yada sonradan oluşan etkilerle (pislik birikmesi, aşınma) doğrusallık kaybolup, açılar oynamışsa yatak içinde ileri-geri hareket edecek olan iğnede rahat çalışamaz. Bu iğneler ilmek oluşumu için çıkışlarında diğer iğnelere çarparak kırılmalara sebep olurlar.

Dokuya etkisi: Hata fark edilmezse ilmek düşmesine sebep olabilir. Burada iğne yatağı kendisi hata oluşturmakla birlikte, iğnelerin bozulmasına neden olarak iğne hatası ile dokuda bozuk görüntü olmasına sebep olurlar.

Hatanın giderilmesi: Bu hatayı bir ölçüde engelleyebilmek için makine çalışmaya başlamadan önce elle hareket verilerek ya da çok yavaş devirde çalıştırılarak çalışma yavaş pozisyonda gözlenmelidir. Sonra istenilen hız verilmelidir. Her top çıkışında hava ile temizlik yapılmalıdır. (Tasmacı,1990)

Sallantılı çalışma sonucu oluşan hatalar

Oluş nedeni: Kapak veya silindir yataklarından biri yerine tam oturmamışsa, makinede sürtünme fazla ise, çekim gereğinden çok yapıyorsa ve makine normal devrin üzerinde çalışıyorsa, motor zorlanarak sarsıntıya sebep olur.

Dokuya etkisi: Sallantı sonucu iğne giriş ve çıkışlarında iğneler birbirine çarparak iğne bozuklukları oluşur. Oluşan iğne bozukluğunun durumuna göre dokuda çeşitli hatalar kendini gösterir.

Hatanın giderilmesi: Hatanın önlenmesi için silindir, kapak kontrolleri tekrar gözden geçirilmeli, gevşemiş yerler sıkıştırılmalıdır. Yağlama düzenekleri gözden geçirilmelidir. Bunlara önem verilmediğinde, iğne hataları çoğalacak ve bu hatalar dokuya yansiyacaktır.

İğneden kaynaklanan hatalar

Dilin kapalı kalması

Oluş nedeni: Dilin önüne iplik sıkışması, dil yuvasına toz, lif vb. maddelerin girmesiyle dilin hareketsiz kalması, iğnenin yağsız kalması ve paslanması, iğnenin uzun zaman beklemesi, klima şartlarının uygunsuzluğu, yan tarafa fazla çekim ve fırçaların bozukluğundan bu hata görülebilir.

Dokuya etkisi: Dilin hareketsiz kalmasından dolayı, iğne üzerinde ilmek oluşmaz, atlama oluşur. Dokuda boyuna açık bir çizgi oluşur. Dokunun bu kısmı zayıftır.

Hatanın giderilmesi: Bu kısım yabancı maddelerden temizlenmeli, dilin bağlı olduğu mil (menteşe) kısmı iyi yağlanmalı, dil açıcı fırçaların ayarı iyi yapılmalı, makine bir süre boşta çalıştırılmalı, klima çalışma şartlarına uygun ayarlanmalıdır. (Tasmacı,1990)

Şekil 1: Dilin kapalı kalmasıyla delik oluşması

Şekil 2: Hataya neden olan iğne

Dilin kırılması

Oluş nedeni: İpliğin örgüye bağlı olarak yığılmalarından, sentetik ve metal ipliklerin iğne dilini zorlamalarından, uzun süre iğnelerin beklemesinden, makine hızının birden artmasından, doku çekiminin çok fazla olması (bu iğnenin dip kısmından kırılmasına neden olur.) nedeniyle hata oluşur.

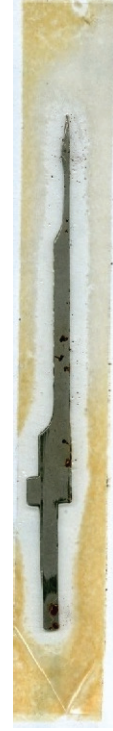
Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

Dokuya etkisi: Dilin kırılması sonucunda ilmekler iğneden aşırıldığında iğne üzerinde yığılmalar olur. Bunlar bazen delik oluştururlar. Eğer hata sürekli olursa açık bir çizgi oluşur.

Hatanın giderilmesi: İğne hemen değiştirilmelidir. Kırılan iğne yanındakilere zarar vermiş olabilir. Bu yüzden yanındaki iğnelerde kontrol edilmelidir. Makine hızı birden artırılmamalıdır.

Şekil 3: Dilin kırılmasıyla oluşan delik

Şekil 4: Hataya neden olan iğne

Dilin çıkması

Oluş nedeni: İğne dili gövdeye menteşe dili ile bağlıdır. Bu menteşenin içinde iğne dilinin rahat hareket etmesi gerekir. Menteşe ne sıkı ne de gevşek olmalıdır. İğne dili üzerinde fazla miktarda doku yığıldığında dil bu ağırlığı taşıyamayacağından dil çıkabilir.

Dokuya etkisi: Dil olmadığından ilmek kancayı aşamaz, yığılma olur ve sonuçta delik oluşturabilir. Hata hemen önlenemez, devam ederse çizgi oluşur. Dokunun bu kısmında bir zayıflık gözlenir.

Hatanın giderilmesi: İğne değiştirilmelidir. Doku çekimi ayarlanmalıdır. Doku çekim hızı ile çalışma hızı ayarlanmalıdır.

Kanca aşınması

Oluş nedeni: Kılavuz-iğne ayarının bozuk yapılmasından, ipliğin sert olması, metal ipliklerin kullanılması, uygun olmayan yağ kullanılmasından oluşur.

Dokuya etkisi: Delik görüntüsü verir, ilmek boyutları birbirinden farklı olur, bu kısımdaki doku zayıftır, fazla kuvvete dayanamaz.

Hatanın giderilmesi: Bozuk iğneler hemen değiştirilmelidir. Kılavuz-igne ayarı yeniden yapılmalıdır. (Anon 2010)

Kanca açılması-kanca kapanması

Oluş nedeni: Örülmüş olan dokular iğneden çıktıktan sonra çekim tertibatı tarafından çekilirler. Kapak iğneleri, silindir iğneleri dikey durumda bulunmaktadırlar. Örülen doku kapak iğnelerini aşağıya, silindir iğnelerini geriye doğru çeker. Bu çekimin etkisiyle kanca geriye gelerek uç kısmında bir açılma olur. Sert ipliklerin kullanılması da kanca açılmasına sebep olabilir. Fazla doku çekimi, başın eğilerek kılavuza değmesi ve doku yığılması gibi etkilerle de kanca kapanabilir.

Dokuya etkisi: Bu durumda ilmek atlamaları ve delikler oluşur. Açık kancadan çıkan ilmekler diğerlerinden daha büyüktür.

Hatanın giderilmesi: Bu tür iğnelerin kapalı veya açık olan kanca kısımları düzeltilmeye çalışılır. Düzeltilemezse iğne değiştirilir.

Baş-dil ve kancanın yana eğilmesi

Oluş nedeni: Baş, dil ve iğne çarpışmalarından, kılavuzların yakın ayarlarından, zamanla çalışma sonunda aşınmalarından ve çekim fazlalığından oluşur.

Dokuya etkisi: Bu kısımlar eğildiğinden çıkan ilmek daha küçüktür, bazı yerlerde büzölmelere neden olur, iplik kopmalarının olduğu kısımlarda ilmek düşmesi olur.

Hatanın giderilmesi: İğneler hemen değiştirilmeli ve makine ayarları gözden geçirilmelidir.

Yan yüzeylerin aşınması

Oluş nedeni: İğne yataklarının yabancı madde ile dolması iğne hareketlerini engelleyerek sürtünmeleri artırır. Yüksek hız aşınmaya neden olur. Yağsızlık ve rutubet sonucu sürtünme arttığından aşınma fazlalaşır.

Dokuya etkisi: Aşınan iğneler yatak içinde salınarak hareket ettiklerinden düzgün olmayan ilmek oluşumuna neden olurlar. Dokuda arasına bozuk görüntülü ilmekler meydana gelir.

Hatanın giderilmesi: Hatalı iğne hemen değiştirilmelidir. Hatada klima da etkili olduğu için klima şartları ayarlanmalıdır. İğne yatakları yabancı maddelerden temizlenmelidir. Uçuşan lifler engellenmeye çalışılmalıdır. İğne yatakları uygun yağlanmalıdır.

Gövdenin aşağı eğilmesi

Oluş nedeni: Doku çekiminin fazla olması, sık ilmek ayarı, sıklık nedeniyle ilmek atılmaması ve iplik kopmalarının oluşması.

Dokuya etkisi: İlmeğin oluşmayabilmesi, ilmek oluşursa da diğerlerinden büyük ilmek olur. Delik oluşabilir, iplik kopması halinde doku düşmesi olabilir.

Hatanın giderilmesi: İğne çıkarılarak düzeltilmelidir veya düzeltilmiyorsa değiştirilir. Sıklık ve çekim ayarı yeniden yapılır.

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

Ayak kırılması

Oluş nedeni: İğnenin kilit içinde rahat hareket edememesi, kilit ayarının bozuk olması ve kilit yollarının yabancı maddelerle dolmasından dolayı hata oluşur.

Dokuya etkisi: İğne ayağının kırılması ile iğne serbest kalır, yalnızca çekimle hareket eder. Çekim dolayısıyla öne gelir, geri gidemez. Burada yığılma veya kopma olur. Dokuda hatalı görüntü oluşur.

Hatanın giderilmesi: Kırılan iğne hemen değiştirilir. Kilit içinde kalmış olan ayak mutlaka bulunmalıdır. Eğer kırık ayak bulunmazsa makine tekrar çalışmaya başladığında kırık ayak kilit içinde herhangi bir yere giderek iğnelerin geçiş yolunu engeller ve daha birçok iğnenin kırılmasına, dolayısıyla daha büyük bir hatanın oluşmasına neden olur. Kilit yatakları temizlenmelidir.

Şekil 5: İğne ayağının kırılmasıyla oluşan hata

Şekil 6: Hataya neden olan iğne

Ayak aşınması

Oluş nedeni: İğne yatağının ve iğne yolunun kirlenmesi ile ayak rahat hareket edemediğinden aşınır.

Dokuya etkisi: Ayağın düzgün hareket edememesi, bozuk ilmek oluşmasına neden olur.

Hatanın giderilmesi: İğne değiştirilir. Yatak ve kilit temizlenmelidir.

Ön ve sırt aşınması

Oluş nedeni: İğne yatak içinde sırt üzerinde gidip gelme hareketi yapar. Fazla çekimde sırt yatağa sürtüneceğinden aşınma olur. Ayrıca yatağın madeni parçalarla dolması ve kılavuzun yakın ayarlanması sonucu sırt aşınması olur.

Dokuya etkisi: Düzgünsüz ilmek oluşur. İplik kopuşu ve delikler meydana gelebilir.

Hatanın giderilmesi: İğne değiştirilerek çekim ayarlanmalıdır. Kılavuzlarda da ayar yenilemek gerekir. (Anon 2010)

Ayağın yukarı ve yana eğilmesi

Oluş nedeni: İğne kanallarının yabancı madde ile dolması, iğne kanalları içinde kırık iğne ayağının bulunması, ayağın geri çarpması, ayakların kilide fazla sürtünmesi ve sıklık ayarlayıcısının kırılması ile ayaklarda yana ve yukarı eğilmeler görülebilir.

Dokuya etkisi: İğne zor çalıştığından düzgünsüz ilmek oluşur, bazı hallerde iplik kopması ve germe sonunda delik meydana gelebilir. İğne zorlanmasından makine sesli çalışır.

Hatanın giderilmesi: İğne değiştirilmeli, yatak ve kilit değiştirilmelidir.

Gövde ve baş eğilmesi

Oluş nedeni: İğne çarpmaları ve kılavuz ayarsızlığı nedeniyle oluşur.

Dokuya etkisi: İğne çalışmadığından ilmek olmaz delik yapar.

Hatanın giderilmesi: Bu durumda iğne değiştirilmeli ve makine ayarları kontrol edilmelidir.

İğne yataklarının yabancı madde ile dolması sonucu hata oluşması

Oluş nedeni: İğne yataklarının uçuntu, toz vb. maddelerle dolmasıdır. Bu maddeler iğnelerin serbest hareketlerini engelledikleri için iğne bozukluğuna dolayısı ile örme dokularındaki hatalara neden olurlar.

Hatanın giderilmesi: Bunu önlemek için fazla döküntülü iplik kullanmaktan kaçınmak gerekir. Ortamın klima şartları en uygun biçimde ayarlanmalıdır. Makinenin çeşitli bölgelerinde toz uzaklaştırıcı vantilatörlerin yerleştirilmesi gerekir. Yağlamada ağır ve yanlış yağ kullanmamaya dikkat etmek gerekir.

Silindir-kapak iğne yataklarının yanlış ayarlanması

Oluş nedeni: Ribana çalışan makinelerde iğne yatakları tam karşılıklı değildir. Çalışma sırasında bir kapak bir silindir iğnesi çıkararak hareket ederler. İnterlokta ise iğneler karşılıklı çıkarlar. Ancak bunların zamanlaması uygun olduğunda makinenin çalışması sırasında bir sakınca oluşmaz. Fakat iğneler (silindir ile kapak iğneleri) tam burun buruna karşılıklı gelirler ve aynı anda çalışmaya başlarsa iğne kırılmaları görülür.

Hatanın giderilmesi: Böyle bir hata ile karşılaşmamak için önceden makine yavaşça çalıştırılarak iğne pozisyonları gözden geçirilmelidir. İğne pozisyonlarının uygun olduğu görüldüğünde makineye yol verilir.

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

Kilit arızalarından oluşan hatalar

Oluş nedeni: Örme makinesinde iğne seçimi yapan ve dolayısıyla örgünün cinsini belirleyen kilitlerdir. Kilit ayarı yapılırken makinenin her çalışma yerindeki kilit aynı ayarlanmalıdır. Eğer kilitlerden biri farklı ayarlanırsa sonuçta onun oluşturduğu dokuda diğerlerinden farklı olacağından hatalı bir görüntü oluşturur.

Dokuya etkisi: Kilidin yanlış ayarlandığı bölgede yanlışlığın durumuna göre örgüde bozulma kendini gösterir.

Hatanın giderilmesi: Böyle bir hatanın olmaması için, makineye yol verilmeden önce kilit kontrollerinin yapılması gerekir. Kilit yollarında yabancı madde ve pislik bulunmamalıdır.

Çekim sisteminin sebep olduğu hatalar

Çekim silindirlerinin farklı hızda olması ve farklı baskı uygulaması

Yuvarlak örme makinelerinde örülen doku gerdirici kasnakta geçtikten sonra iki katlı örgü halinde silindire sarılırlar. Sarma silindirinin hemen üstünde örülen dokuya sabit örme hızına göre çeken bir silindir çifti bulunur. Çekimi yapan her iki silindir baskısının ve hızının sabit olması gerekir. Aksi halde hatalı doku çıkar. Çünkü örülen doku iki katlı olarak (hortum şeklinde) geldiği için fazla hız uygulayan daha çok, hızın az olduğu tarafta daha az çekme olacaktır. Buna karşılık örgünün üretim hızı sabit olduğundan bir tarafta gerilme bir tarafta yığılma oluşur. Gerilmenin olduğu taraftaki iğneler zorlanır gerilme kuvvetine göre kırılmaya da sebep olabilir. Bu durumda iğne başlarında çeşitli bozukluklara sebep olur.

Baskının her iki ucunda aynı fakat aşırı olması sonucu dokuda ezilmeler görülür. Bu hatayı önlemek için örgüye başlamadan önce silindir devir ve baskılarının kontrol edilmesi gerekir. (Tasmaçı, 1990)

Bozuk sarıma başlama

İlk sarıma başlama anı önemlidir. Bir miktar örülen doku silindirlerden geçirilerek sarım silindirlerine gelir. Doku bu kısma önce sarılarak yerleştirilir. Sonra makine tekrar çalıştırılır. Gelen doku bu kısma tam en olarak sarılmalıdır. Bir tarafı sarılıp, diğer tarafı başta kalmamalıdır.

Sarma silindirlerinin yüzeyinin pürüzlü veya aşınmış, bozulmuş olması

Doku örüldükten sonra, gergi kasnağından ve çekim silindirinden geçtikten sonra sarma silindirine gelir. Bu silindirlerin yüzeyi mutlaka düzgün, yıpranmamış olmalıdır. Silindirler bozuk olduğunda, sarım bir tarafta az olabilir. Bunun sonucunda çap büyüdükçe çekim kuvveti dengesizleşir. Bu da iğne kırılmalarına veya bozulmalarına neden olur.

Doku çekiminin az veya çok olması

İlmek oluşumunun sürekliliği için belirli bir gerilimle dokunun çekilmesi gerekir. Bu gerilim çekim kısmından ayarlanır. Ayar çok hassas yapılmalıdır. Yeni ilmek oluşmadan eski ilmek iğneden atılmalıdır. Doku çekimi çok olursa iğneler, ilmekleri atmada zorlanacaktır. Hatta iğne kırılmalarına sebep olacaktır. Bu da doku düşmelerine sebep olur. Hatanın giderilmesi için yeni örgüye başlarken gerilim ayarı düzgünlüğü kontrol edilmelidir.

Enine çizgiler veya halkaların oluşması

Bu hatanın oluşmasında en önemli iki unsur, kullandığımız iplik ve de makinedir. Her ikisini ayrı ayrı inceleyeceğiz. Burada hata kaynağının iplikten mi? Makineden mi? Olduğunu anlamamızda ölçü şudur; hatalı ve hatasız ilmek sıralarının, ilmek iplik uzunlukları aynı ise hata iplikten, farklı uzunlukta ise makine hatasının olduğunu anlayabiliriz. (Kurbak, 1990)

İplik hatasından kaynaklanan hatalar

İplikte ince ve kalın yerler örgü yüzeyinde (gelişi güzel periyodik olmayan) kesik, enine çizgiler oluşturur. Düzgün bir örgü yüzeyi elde etmek için düzgünsüzlüğü az olan iplik kullanmak gerekir.

Yanlışlıkla numara farkı olan bobinler kullanılması halinde, periyodik enine çizgiler veya bantlar oluşur. Bazı durumda bobinler yerine kopslar karışmış olabilir. Bu da aynı periyodik çizgiler oluşturur. Fakat top içinde belirli bölgelerde oluşur. Hatayı önlemek için bobin dairesinde kopslar son derece dikkatli bobine sarılmalıdır.

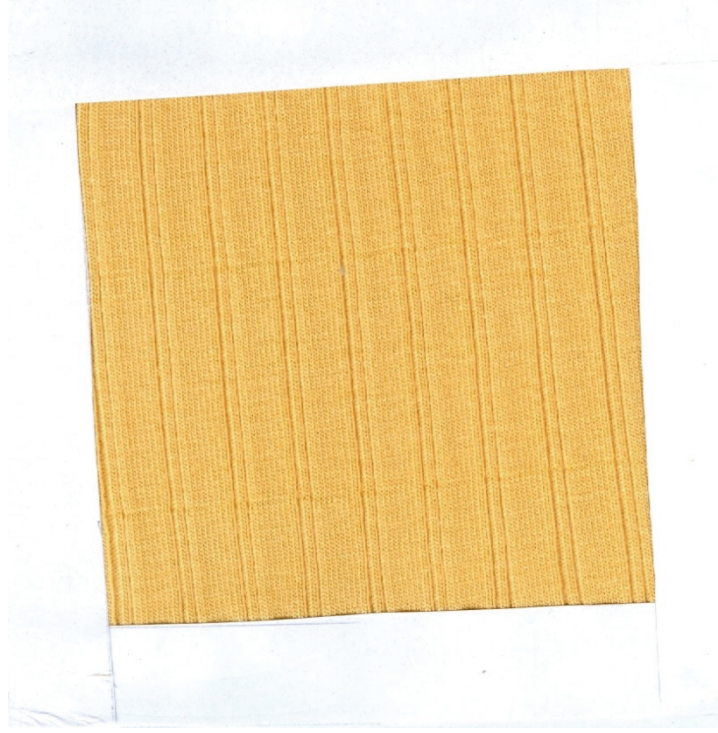
İpliğin bükülme eğilimi fazla ise, iğneye gelmeden önce iplik kendi üzerine katlanır. Katlanan bölgede geriye iplik üzerine yatarak o bölgedeki ipliği üç katlı hale getirir.

Sonuçta iğne bozulmalarına ve de örgü yüzeyinde enine kalın çizgiler oluşmasına neden olur. Hatanın önlenmesi için iplik numarasına uygun büküm olmalı ve kritik büküm prensibine uygun büküm verilmelidir.

Uçuntudan, kalın iplik ve ince yerlerden, düğümden veya yanlış düğümlemeden, iplik gerginliğinden ya da benzeri sebeplerden meydana gelecek iplik kopukları delik olmasına ve enine hatalara sebep olabilir. Hatanın önlenmesi için, meydan temizliğine, klima şartları uygunluğuna dikkat edilmesi, düğümleyici ayarlarının doğru olması gerekir.

Bükümlü ve bükümsüz ince ve kalın yerlerin boya alma miktarları farklı olacağından iplik hataları kumaşın boyanması ile daha çok göze çarpar.

İplikten kaynaklanan hatayı temelden gidermenin yolu ipliği değiştirmek ve iyi kalite iplik kullanmaktır.

Şekil 7: İplikten kaynaklanan enine çizgi hatası

Makineden ve ayar hatasından olabilecek hatalar

Bu tip hatalar sıralar arası ilmek iplik uzunluğu farklılıklarından meydana gelir ve periyodik olarak tekrar eder. Belirli ilmek sayısında, hatalı ve hatasız ilmek sıraları söküldüğünde, iplik uzunlukları farklı çıkarsa, bu hatanın örme hatası olduğu sonucuna varılır. Eğer iplik uzunlukları aynı çıkarsa bu hata iplik hatası olduğu düşünülür.

Enine çizgilerin önlenmesi için pozitif besleme gerekmektedir. (iğneye istediği kadar değil, bizim istediğimiz kadar iplik vermek) pozitif sevkte, her sisteme eşit iplik akar ve örmeden oluşan enine çizgi hataları ortadan kalkar.

İşletmede negatif iplik beslemeli makineler kullanılması halinde, ilmek uzunluğu farklılıkları örgüde hatalara neden olabilir. Bu durumda kumaş hatalarını önlemek için, ilmek iplik uzunluğuna etki eden parametreleri incelemek gerekir.

Negatif ilmek beslemeli makinelerde ilmek iplik uzunluğuna ve örme bölgesinde oluşan maksimum iplik gerginliğine başlıca üç faktör etkiler.

- a) İplik giriş gerginliği,
- b) Örgü çekimi,
- c) İğne ve platinlerle iplik arasındaki sürtünme katsayısı

İplik giriş gerginliği artarsa, ilmek uzunluğu azalır, maksimum iplik gerginliği artar. Sürtünme katsayısı artarsa, ilmek iplik uzunluğu az miktarda azalır. Fakat maksimum iplik gerginliği çok artar. Zaten bunu engellemek için iplikler parafinlenir.

Negatif iplik beslemeli yuvarlak örme makinesini düşünürsek, eğer makine çevresindeki sistemlere akan ipliklerin giriş gerginlikleri farklı ise, örgü sıralarının ilmek uzunlukları da farklı olacaktır. Bu fark da örgüde, enine çizgiler ve bantlar oluşturacaktır.

Çözüm: Makine çevresindeki, iğne seçim düzeni aynı olan sistemlere verilen ipliklerin, giriş gerginliklerini birbirine eşit yapmaktır. Bazı durumlarda, eğer makine bakımsızsa ayarlanabilir kilit içerisinde hareketli parçanın ayarının yapıldığı düğmeler vardır. Bu düğmeleri istediğimiz sıklık değerine getirdiğimiz halde eğer yayla bağlı hareketli kilit parçasının altına pislik dolmuşsa bu kilit parçaları istediğimiz sıklığa gelmeyebilir. Bu durumda bu pisliklerin temizlenmesi gerekir.

Sonuç olarak; Örmeden kaynaklanan hataları önlemek için pozitif beslemeli makineler kullanılmalıdır. Eğer besleme sistemi negatif ise bütün örücü sistemlere akan iplik miktarları ve iplik giriş gerginlikleri, iğne seçim düzeni aynı olan sistemler için eşitlenmelidir.

Örgüde boyuna çizgilerin oluşması

Boyuna çizgilerin büyük bir bölümü iğne hatalarından kaynaklanır. Bunu şöyle sıralayabiliriz; iğne kancası kopmuşsa bu iğne öremez, boyuna bir çizgi oluşur. İğne dili kopmuşsa bu iğne öremez iplik toplar. İğne dili eğilmişse ara sıra iğne iplik koparır. İğne dili tam kapanmazsa o çubuktaki ilmekler diğerlerine göre daha büyük olur dolayısıyla iğne izi oluşur. İğne ayağı kırılmışsa, yine örme olmaz ve boyuna bir çizgi oluşur. Bu hataları gidermenin tek yolu iğneyi değiştirmektir.

Makine yeni yağlanmışsa iğneler kanala girip çıktıkça iğne yağını da ilmeklere taşıyabilir. Bu durumda da kumaşta yağ izleri oluşabilir. Bazı durumlarda da örgüde delikler varsa, örmeden sonra herhangi bir işlem kademesinde ilmek kaçıkları olabilir. Burada askı ilmeği ilmek kaçıklarını önleyebilir. Dolayısıyla askı desenli bir örgü yapısı kullanarak hatanın önlenmesi anlamına gelir.

Boyuna oluşan hata ve giderilme çarelerini toplayacak olursak;

Arızalanmış ya da kirlenmiş iğneler: Giderilmesi için bunların temizlenmesi ve değiştirilmesi gerekir.

Dili kapanmış iğneler: Açıcı fırçaların ayar kontrolü yapılmalıdır.

Silindir ve kapak yataklarının yanlış ayarından veya sallantılı çalışması: Giderilmesi için iğnelerin birbiri ile sürtünmesi sonucu göbek sıkışması olur. Hemen söküp temizlemek gerekir.

İğne kanallarının bozuk ya da kirli olma durumu: Giderilmesi için, kanallar düzeltilmeli ve silinmelidir. (Kurbak, 1990)

Şekil 8: Boyuna çizgi hatası

Şekil 9: Hataya neden olan iğne

İlmek düşmesi hatası

Örülmüş doku üzerinde gelişi güzel veya devamlı ilmek düşmeleri (may atmaları) görülür. Bunların olmasının sebebi makine elemanlarından veya ipliklerdendir.

Makine elemanlarından doğabilecek hatalar

İplik sarma gerginliğinin az olması: Giderilmesi için gerginlik kontrolü ve ayarının yapılması gerekir.

Sistemlere göre yanlış iplik sevk miktarı: Giderilmesi için iplik sevk ve arızalarının örgüye göre doğru ayarlanması gerekir.

Kapak ve silindir yatakları mesafesinin düşük ya da yüksek olması: Giderilmesi için normal çalışma mesafesine getirilmesi gerekir.

Kilitlerin hareketsiz parçalarının farklı ayarlarından olabilir. Giderilmesi için kilitlerin kontrolü gerekir.

Doku çekiminin yetersiz olması: Giderilmesi için doku çekiminin yeniden ayarlanması gerekir.

İpliklerin sebep olduğu hata kaynakları

İplikler bir yere takılmış olabilir. Hareketsiz ya da sıkı olarak sevk ediliyordur. Giderilmesi için, takılmalar düzeltilmeli veya sıklığı olan fren, baskı, bant, dişli doğru ayarlanmalıdır.

İplik duruşlarında dolaşmalar olması: Giderilmesi, çalışmaya başlarken buna göre yavaş çalıştırılmalıdır.

İplik bükümünün fazla olması, dolayısıyla iplikte kendi üzerine kıvrılma olması: Giderilmesi için, iplik numarasına uygun büküm almış olması gerekir.

Delik oluşması

Doku üzerinde arada bir görülürler. Makine elemanları veya iplik buna sebep olabilir.

Makine elemanlarından oluşan hatalar

İplik çekim gerginliğinin yüksek olması: İplik sevk dişlisi veya bantlarının frenleri arasındaki dengesizlik buna sebeptir. Dolayısıyla fren ayarları kontrol edilmelidir.

İğne indirici (may ayarlayıcılarının) yanlış ayarı: Bunların her sistemde aynı ayarlanması gerekir.

Makinenin yüksek devirde çalışması: Makine devrinin kademeli olarak biraz düşürülmesi uygun olur.

İğne taşınma ve bozuklukları: İğnelerin kontrolü, düzeltilmesi ve değiştirilmesi gerekir.

Kapak silindir yüksekliğinin farklı veya bunların ilmek boy oranlarının farklı ayarı: Kılavuz iğne mesafelerinin hassas ayarlanması gerekir.

İplikten kaynaklanan hatalar

İpliklerin çok fazla sürtünmesi: Kılavuzlara girerken veya diğer iplik geçiş yerlerindeki pürüzler yüzey bozuklukları olabilir. Bunların giderilmesi gerekir.

Parafinleme azlığı: Parafinlemesi iyi yapılmış ipliklerle değiştirilir.

İpliklerin kalitesiz mukavemetsiz olması: İplik mukavemetlerinin denenmesi, ipliğin değiştirilmesi gerekir.

İşletme klimasının çok kuru, salonun sıcak olması: İpliğin mukavemeti düşer, bu yüzden klima şartlarının gerekli düzeye getirilmesi gerekir.

Çift ilmek üst üste asılı ilmekler

İlmeklerin aynı iğneden veya üst üste veya yan yana iki-üç iğnede bir ilmek şeklinde meydana gelmesidir. Bu hatanın da sebebi iplik ya da makine elemanlarıdır.

Makine elemanlarının sebep olduğu hatalar

Doku çekiminin az olması: Yoklama suretiyle çekimin hatayı önleyecek seviyede olması sağlanır.

Kilit kısımlarının yanlış ayarı: İğnelere eksik ya da yanlış hareket geldiğinde bu kısımların tekrar kontrolüyle hata giderilir.

İlmeğin boyunun küçük ayarlanmış olması: Uygun iğne indirici ayarı yapılması gerekir.

Bozuk iğneler: İğne kancası veya dilinin arızalı olması buna sebeptir. Değiştirilmesi gerekir.

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

İpliğin hataya sebep olması

İplik sürtünmesi ve gerginliğinin fazla olması durumunda ilmek, iğnede sıkışır, üzerinden aşamaz ve ikinci ilmekle bitişir. İplik gerginlik ayarlarının kontrol edilerek, uygun gerilimde olmaları sağlanır.

Parafinlemenin yetersiz olması sonucu iplikler kayma yapmadığından, ilmek iğnenin üzerinden atılamaz. İplik kayganlığının temin edilmesi, yağ veya parafin püskürtmesi, bobinin değiştirilmesi ile hata giderilebilir.

Örgü dönmesi ve önleme çareleri

Z bükümlü iplikle örgü yapıldığında may sağ üst köşeye doğru kayar. S bükümlü iplik kullanıldığında ise maylar sola doğru kayar.

Süprem makinesiyle örülen kumaşta dikine bir kayma meydana gelir. Bu ise mayların yatay ilmek sırasına dik olmadığı demektir. Dikey düşümün dışında olan bir dönme açısı vardır. Ve bu açıda iplikle bağlantılıdır. Kumaş yıkandığında dönme açısı daha da belirginleşir. Sentetik örme kumaşlara göre, doğal ipliklerle yapılmış kumaşlarda dönme açısı daha fazladır. (yumuşak ve tutumlu olmasından dolayı) (Kurbak, 1990)

İlmeğin çubuklarının dönmesine etki eden faktörler

Makine besleme sayısı: Besleme sayısı arttığında ilmek dönmesi de artar. Çünkü makinenin bir defa dönmesi halinde besleme sayısı kadar sıra oluşur. Bir tur attığında oluşan sıra sayısı arttıkça ilmek dönmesi de artacaktır.

Makine inceliği: Makine inceliği arttıkça, oluşan ilmek genişliği azalacağından daha sık bir doku meydana gelir. Bu sık dokuda iç gerilimler az olduğundan dönme eğilimi de azalır.

İplik inceliği: Makine inceliği ile doğru orantılıdır. Belli bir incelik aralığında ipliği ne kadar inceltirsek ilmek dönmesi o kadar azalacaktır. Çünkü iç gerilimlerde önemli ölçüde azalma olacaktır.

Gramaj ağırlığı (ilmek genişliği boyu): İlmeğin genişliği ve boyu gramaj ağırlığı ile ters orantılıdır. Gramaj arttıkça birim alandaki ilmek sayısı artacağından iç gerilimler fazlalaşır. Bu sebeple ilmek dönmesi olacaktır.

İplik sertliği (büküm sayısı hammadde): İplik bükümü arttıkça ilmek dönmesi de artar. Bu ilmek dönmesi aynı zamanda yumuşak tutumlu olan doğal ipliklerde daha fazladır.

Makine dönüş yönü: Bükümsüz bir iplik kullandığımızı varsayarsak saat yönüne dönen bir makineden çıkan mamülün ilmek dönüklüğü hafifçe sağ alta meyillidir. Eğer makine saat yönü tersine dönüyorsa ilmek dönüklüğü hafifçe sol alta meyilli olacaktır.

İplik büküm yönü: Z bükümlü iplikle çalışıldığında ilmek dönmesi sol alta doğru meyillidir. S bükümlü bir iplikle çalışıldığında ilmek dönmesi sağ alta doğru meyillidir.

Giderilmesi: Tek ilmeğin iplik eğilimini örgüden önce ipliğin sıcak ve yaş muamelesi ile azaltabiliriz. Böyle bile olsa spiralleşme yine de yüksek çıkmaktadır. Z bükümlü iplikler sağa S bükümlü iplikler sola eğim veren ilmek oluşturur.

Örneğin sıklığının artması bu durumu azaltabilir. Saat yönü tersine dönüşlü çok beslemeli makineler sağa eğimli sütunlar oluşturacaktır. Saat yönünde dönüşlü makineler ise sola eğimli sütun oluşturacaktır. S bükümlü ipliğin saat yönü tersine dönen makinede kullanılması ile spiralleşme giderilir.

Katlı iplik ve katlı tekniklerin kullanılması iplik değişkenliğine göre spiralleşme probleminde çözüm olabilir. Üç iplikli kumaş bağlayıcı ve zemin gibi farklı büküm yönüne sahip ipliklerin kullanılması da çözüm olabilir.

Tek plaka örgülerin çoğunda, spiralleşmeyi önlemek için bitim sırasında kumaşın kenarına sütunun paralel yerleştirilmesi ile çözüm aranır.

Örme kumaşlarda kenar kıvrılmaları ve giderilmesi

Örgü ipliklerin çoğu üç boyutludur. Tek yataklı makinelerde üretilen düz örgü türü mamüllerde, ilmekleri üç boyutlu halde tutan momentler, örgü yapısı gereği başka yöndeki ilmeklerin zıt yöndeki momentleri tarafından dengelenmediği için ilmek kısımları, eğilmiş şekillerinden tabii şekilleri olan doğrusal hale gelmeye çalışır ve örgü kenarları daha müsait olduğu için kıvrılır. Bu örgülerde kenar kıvrılmaları yanlardan örgünün arka yüzüne doğru üst ve altından da örgünün ön yüzüne doğru olur.

1x1 rib ve interlok gibi arka ve önde eşit sayıda ilmekleri olan çift katlı örgülerde ön ve arka yüzeydeki ilmekler birbirinin tersi yönde açılmak isteyecek fakat birbirine engel olup açılmayacaktır. Bu tip örgüler dengeli örgülerdir ve kenar kıvrılmaları görülmez.

Bazı çift katlı örgülerde de arka ve ön yüz ilmeklerin iplik uzunlukları aynı olduğu halde ön yüzündeki ilmek sırası arka yüzdeki ilmek sayısından fazla ise örgü dengesizdir. Alttan ve üstten geriye kıvrılır.

Giderilmesi: Terbiyede açık en çalışılması halinde ramözde bulunan bir aparatla kumaş kenarlarına yapışkan kenarlarına yapışkan aplike etmek. Kaliteli mamüller için özel olan yapışkan kâğıtlardan ya kumaşın tüm arka yüzünde ya da kenarlarına yapıştırıp, dikim işleminden sonra sökmek. Kumaş yüzeyinde, kıvrılmayı önleyici özel bir sprey sıkmak. İğneli serim masası kullanmak. (İşgören vd., 1998)

Örme kumaş kırılmaları ve giderilmesi

Özellikle ağır kumaşların halat halinde terbiyesi sırasında bazı bölgelerde katlamalara “kumaş kırılması” denir. Eğer önlem alınmazsa terbiye işlemi boyunca giderek kırıklar bu şekilde fiske olarak artar. Kırık bölgelerin boyar madde alması sağlam bölgelerden farklı olacağından problem büyür.

Giderilmesi: Kumaş hortumlarını şişiren sistemler kullanarak kırık önleyici maddeler kullanarak kumaş kırılmaları önlenir. (Kurbak., 1990)

Sonuç ve öneriler

Kumaşın örülmesi esnasında değişik sebeplere bağlı olarak çeşitli hatalarla karşılaşmaktadır. Bu hataların çıkış sebepleri incelendiğinde şöyle bir sonuca varılabilir.

Hatalar, makineden, kullanılan iplikten veya üretim tekniğinden dolayı oluşmaktadır. Bu sebepler bazen tek başına, bazende bir kaç aynı anda hataya yol açabilir.

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri

Makineden kaynaklanan hataların giderilmesi için periyodik bakımların zamanında, eksiksiz ve bilerek yapılması gerekir. İşçi makine hatasıda diyebileceğimiz temizliğin yapılmasında yağ izi ve leke gibi istenmeyen görüntüler oluşturabilir. Bu nedenle zaman zaman ve top dolularında makinenin kaba temizliği yapılmalıdır.

İplikten kaynaklanan hataların elimine edilmesinde, makine dönüş yönüne uygun bükümlü iplik kullanılmalıdır. Bununla birlikte yumuşak bükümlü, düzgün ve neps oranı düşük, kaliteli iplik kullanılmalıdır. Örülecek kumaşın fiziki yapısına ve kullanım yerine uygun bir teknik kullanılarak üretimi yapılmalıdır.

Yukarıda belirtilen konularla beraber, daha önce bulunan hata sebeplerinin analizinin iyi yapılması ve daha sonraki hatalarda bu bilgilerden faydalanılmasında üretime hız ve ekonomik bir katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Anon (2010) *Mayer-Cie örme makinesi kataloğu* Almanya, sf:1-10

Anon (2010) *Monarch örme makinesi kataloğu* İngiltere, sf:1-15

İşgören, E., Yüksek M., Sancak E., (1998) *Temel örme bilgisi ders ve uygulama notları* Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Tekstil Eğitimi Bölümü sf:1-25

Kurbak, A., (Kasım 1990) *Örme kumaşların sorunları ve giderilme çareleri* Tekstil ve Makine Yıl:4 V.Tekstil Sempozyumu özel sayısı sf: 150-157

Tasmacı, M., (1990) *Örmecilik temel bilgileri ve yuvarlak örme makineleri ve işletme problemlerinin giderilmesi çareleri* Tekstil Teknik Dergisi Sayı: 5 sf: 38-45

Mobil iletişimde yeni mobilite gerçeği

Ayşe Zafer Başkaya¹

Özet

Haberleşme araçları son yıllarda geleneksel iletişim formatını değiştirerek daha kişisel iletişim ortamlarına dönüşmeye başlamıştır. Mobil iletişimin bunda önemli bir rolü vardır. Mobil teknolojideki gelişmeler insanlara uzaklıkları iletişimle kısaltmak, zaman kısıtlamasının üstesinden gelmek için güç vermiştir. İnsanları caddede yürürken, otobüs, tren veya metroda cep telefonları ile konuşurken görmek çok olağan olmuştur. Artık mobil teknolojinin hızla gelişip yaygınlaşması ile cep telefonuna sahip olmak günümüzün yeni mobil toplumuna dahil olmanın bir koşulu sayılmaktadır

Anahtar sözcükler : yeni mobilite, mobil iletişim, mobil teknoloji

New mobility reality in mobile communication

Abstract

Communication devices have changed their traditional formats and have become more personal communication medium in recent years. Developments in mobile technology have given people power for overcoming time boundaries, shortening the distances through communication. It has been common today to see people using mobile phones while walking on the streets or in buses, trains and public spaces. Because of rapid adoption by societies, mobile phone is considered as a requirement for social inclusion of today's new mobile way of life.

Keywords : new mobility, mobile communication, mobile technology

Giriş

Mobilite kavramı çok değişik ve farklı şekillerde algılanmaktadır. Mobilite bazen daha çok mobil teknoloji uygulamalarında geçerli olan sadece “taşınabilir” veya “kablosuz” olarak, bazen de mobil iş, mobil ofis terimlerinde “uzak”, bazen de mobil toplumlar, mobil hayat gibi kavramlarda da “esnek” anlamıyla eşdeğer kullanılmaktadır. Tarihten de bilineceği gibi yeni kavramların ve oluşların başlangıç süreçlerinde tanım ve kullanım farklılıklarının olması olağan sayılmaktadır.

Mobilite yeni bir kavram olmamasına, örneğin yıllardır yolda kamyon sürücülerinin veya denizcilerin haberleşmek için mobil iletişim teknolojisi olarak radyo sistemlerini kullanıyor olmalarına rağmen, mobil teknolojinin bugünkü kapsamda kullanılması yeni sayılmaktadır. Önceleri belli çevrelerde bulunan mobil teknoloji ve fonksiyonları ofis ve kontrol odalarından, caddelere, kamusal alanlara çıkmıştır. Mobil teknolojinin çok yaygınlaşması özellikle mobilite ile ilgili konuların içeriğinin değişmesine neden olmuştur. Yakın zamana kadar yapılan mobilite

¹ Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi

çalışmaları çoğunlukla iş ağırlıklı olup, ofis ve kontrol odalarını temel almaktaydı. Mobiliteye sadece uzaklıklar arasında ulaşım aracı olarak gören coğrafi perspektiften bakılmakta, tartışmalar yalnızca mobil teknolojinin insan aktivitelerindeki coğrafi engelleri nasıl azaltacağı yönündeki fonksiyonel analizlerini kapsamaktaydı.

1. Mobilite kavramı

Mobilite araştırmalarının kısa geçmişine bakıldığında ortak kabul edilmiş bir kavram tanımına pek rastlanmamaktadır. Genel olarak *mobil* terimi, verilen bir birimin hareket edebilme veya ettirilme durumu, *mobile* ise hareketi sağlama kabiliyeti olarak anlaşılır. Mobil hareket ettiği veya ettirildiği sürece fiziksel veya fiziksel olmayan, somut veya soyut herhangi bir şey olabilir. Dolayısıyla mobil ve mobilite çok geniş çeşitlilikte durum ve kabiliyetleri işaret etmektedir. Mobilite bazen fiziksel bir hareket bazende birbirleriyle iletişim için mobil teknoloji kullanan insanlar arasındaki etkileşim anlamında kullanılmaktadır. Daha farklı bir anlatımla, mobilite insanın fiziksel hareketi olduğu gibi diğer insanlarla uzaktan etkileşimi veya bilgi kaynaklarının hareketi olarak da tanımlanabilmektedir. Cresswell (2006) hareket ve mobilite kavramlarını ayırarak, hareketi “obje, insan ve fikirlerin konumlar arasında dolaşmasına izin veren yer değiştirme eylemi” olarak nitelendirmiştir.

Kaufmann ve diğerleri (2008) mobiliteyi insan ve objelerin gerçek ve sanal uzamdaki hareketi olarak kabul ederek *uzamsal mobilite* terimini kullanmışlar, uzamsal mobiliteyi daha da genişleterek, sadece çift yönlü seyahat ve tekrarlanan günlük mobilite dışında tek-yönlü, dönüşü olmayan göç etme veya ikametsel mobiliteye değinmişlerdir. Onlara göre uzamsal mobilite başlangıç ve varış noktaları arasındaki zamandan ibaret olmamalıdır ve sosyal yaşamın yapılandırılması ve sosyal bütünleşme olarak da görülmelidir. Ayrıca mobilitenin sosyal boyutundan, çok anlamlı özelliğinden bahsetmek gerektiğini savunurlar.

Bonns ve Kesselring (2001) sosyal ancak daha kısıtlı mobilite tanımlamasını tercih etmişlerdir: “insanın belirli proje ve planları hareket halinde gerçekleştirme becerisi”. Ayrıca yeni olan motilite² - mobil olma kapasitesi kavramından da bahsetmişlerdir. Biyoloji ve tıp dalında hayvan veya insan organının hareket kapasitesi olarak tanımlanmış olan bu kavram Kaufmann ve diğerleri(2008) tarafından “mobilite alanında olası eylem kümesinden uygun olanı benimseme yolu ve bu yolu kullanarak kişisel projeler geliştirme” olarak yorumlanmıştır. Onlara göre aynı zamanda motilite bir kişinin mobil olma kapasitesini tanımlayan bütün faktörleri (amaç, strateji, tercihler ve beceriler) de kapsar ve insandan insana yoğunluğu değişebilen mobil olma eğilimi olarak da ifade edilebilir. Hareket ile motilite arasındaki fark da şöyle de açıklanabilir: Hareket mobilite performansını belirtir, motilite ise mobilite potansiyeline işaret eder. Kaufmann ve diğerleri(2008) mobilite kavramındaki kısıtlamaları, sınırları aşmak ve daha kapsamlı mobilite tanımı yapabilmek amacıyla mobiliteyi üç boyutta ele almışlardır: *hareketler, ağlar ve motilite*.

Hareketler tam olarak coğrafi bir boyuta sahiptir. Başlangıç ile bir veya birkaç varış noktaları arasında gerçekleşir. Harita üzerinde saptanabilir ve akış şekline göre ölçülebilir.

² **motilite** : biyoloji ve tıpta kullanılır ve bir organizmanın hareket kapasitesi anlamına gelir. (örneğin bir balığın motilitesi). Sosyolojide Bauman tarafından “Liquid Modernity” (2000) adlı kitabında mobil olma kapasitesi anlamında, ayrıca hareket halindeki bedeni tanımlamak üzere Mol ve Law’ın (1999) sosyolojik analizlerinde kullanılmıştır.

Hareketler sadece ulaşım ile ilgili değildir. Örneğin telefon da başlangıç ve varış noktası olan bir harekettir. Sadece insanlar değil obje, fikirler ve bilgiler de hareket edebilir. *Ağlar* hareketler sistemi olarak tanımlanabilir. Teknik ağlar (ulaşım, telekomünikasyon, posta vs.) altyapının ve servislerin ve bu servislerin erişim koşullarının kalitesi ile tanımlanabilir. Buna karşın sosyal ağlar kurumlaşmış ilişkiler kümesi olarak nitelendirilebilir. *Motilite* insan, obje, fikir veya bilginin sosyal ve uzamsal hareket etme kapasitesidir. Kapasite, kişi veya grubun erişimlerinin her şeklini, bu erişimlerden faydalanmak için sahip oldukları becerileri ve bu becerilerle neler yapılabileceklerini ve ayrıca uygun buldukları veya bulmadıkları hareket olanaklarını kapsar. Mobilite bu üç boyut arasındaki durum değişikliği olarak görülebilir. Bu üç boyut arasında olabilecek durumlar örneklerle aşağıda incelenmiştir:

İnsan mobil olmadan hareket edebilir: Uzamdaki hareket kişinin durumunu değiştirmez. Örneğin uluslararası otellerde dünya konferans merkezlerini dolaşan bir işadamı bu duruma güzel bir örnek teşkil eder. Coğrafi olarak yer değiştirirse de kendi durumu değişmez. Kendi aktiviteler dünyası farklı çevrelerle ilişkide değildir. *İnsan hareket etmediği halde mobil olabilir:* Bu duruma örnek olarak internet, e-posta veya skype kullanıcıları örnek gösterilebilir. Cep telefonu ile konuşan biri masada oturuyor olabilir ve hareket halinde değildir, buradan her mobil olanın hareket halinde de olacağı anlamına gelmemesi gerekliliği anlaşılmalıdır. Bir kitap okuyucusunun da kitabın karakterler dünyasına hayal ederek gidebilmesi de hareket etmeden mobil olma durumunu gösterir. *İnsan hem hareket halinde hem de mobil olabilir:* Burada aynı anda hem sanal hem de fiziksel mobiliteden söz edilmektedir. Örneğin araba kullanırken cep telefonu ile konuşulması.

Telekomünikasyon devrimi sayılan mobil teknolojinin kullanımının yaygınlaşması mobilite terimine başka bir anlam daha katmıştır. Soyut olan bilginin elektronik olarak akması başka bir deyişle mobil olması *sanal mobilite* kavramını ortaya çıkarmıştır. Elektronik olarak iletilen bir telefon veya e-posta uzamda insanın sanal bir uzantısını oluşturmaktadır. Sadece bire bir değil birçok alıcıya gönderilen mesajlar ise herkese açık mobil bilgi parçaları yaratmaktadır. Web sitesi tarafından alınan bilgiler de bilginin mobilitesine dolayısıyla sanal mobiliteye bir örnek olarak gösterilebilir. Urry(1999) bilginin internetten sanal olarak akmasını *ağırlıksız seyahat*, televizyondan tek yönlü halka açık önceden belirlenmiş iletimleri ise *hayali seyahat* olarak adlandırmıştır.

Bazı bilim adamları tarafından mobilite terimine sosyal mobilite bağlamında bireylerin ve grupların sosyal tabakadaki statü geçişleri ile ilgili sosyolojik anlamlar da atfedilmiştir. Burada sosyal ve uzamsal mobilite arasında bir ilişkiden söz edilmektedir. Sosyal mobilitedeki yükselme uzamsal mobilitede de artışa neden olmaktadır şöyle ki; sosyal statünün artması beraberinde telekomünikasyon servislerini kullanabilme, otomobil satın alma gibi imkanlara sahip olmayı getirmektedir; dolayısıyla fiziksel mobilite ve sanal mobilitenin artmasına sebep olmaktadır. Aksi yönden de düşünülürse daha geniş bilgi ve sanal erişim, fiziksel olarak daha fazla hareket, sosyal mobilitede de artış için teşvik ve olanak sağlama anlamına da gelebilmektedir. Başka bir deyişle bir yerde telekomünikasyon kullanımı ne kadar çoksa o kadar da çok sosyal mobilite vardır.

2. Mobilitenin Özellikleri

Bağlanabilirlik/Erişebilirlik: Daimi iletişim insanların her an her yerde erişilebilir ve bağlanılabilir olması durumunu belirtir. Mobil bağlanabilirliği, kullanıcılar ile makinelerin, makineler ile makinelerin ve kullanıcılar ile kullanıcıların bağlanabilirliği, diye gruplandırmak mümkündür. Ağ kapsamı ve bant genişliğinin artması kullanıcıların konum ve uyumlu ağ eklentileri

gibi konulara bağımlılıktan kurtulmalarını sağlamıştır. Erişilebilirlik ise mobil bağlanabilirliğin bir sonucudur. Mobil taşınabilir cihazlar sayesinde kullanıcıların her hangi bir yerde herhangi bir zamanda ulaşılabilir, erişilebilir ve yerlerinin saptanabilir olmasıdır. Erişilebilirlik potansiyel hareketle ilgilidir, zaman, yer ve sınırlamalara göre olası mobilite çeşitliliğidir. Sanal erişilebilirlik için geçerli olan sınırlamalara, anti-virüs programlarının e-posta ve web sitelerini virüslerden korumak amacıyla kullanımı veya bazı web sitelerindeki sansürler örnek gösterilebilir.

Hız: Fiziksel ve sanal mobilite gelişmesi, insan ve bilginin zaman ve uzamdaki hareket hızlarının da arttığını göstermektedir. Bazı bilim adamları hızın, modernitenin temelini oluşturduğunu, modern toplumun birincil kültürel ikonu ve aynı zamanda varoluş düzeni mobilite üzerine inşa edilmiş şehirlerin bir evrimi olduğunu, dinamizm ve ilerlemeyi sembolize ettiğini belirtmişlerdir. Virilio (2006), “speed and politics” adlı kitabında daha da ileri giderek ticari internetin yaygınlaşmasından çok önce “askeri-endüstriyel demokrasilerin, bütün sosyal kategorileri, hız düzeninin bilinmeyen askerlerine dönüştürmeyi başardığından” bahsetmektedir.

Sosyal bir değer olarak oldukça önem kazanan bilgi, kaynak ve sermaye iletimindeki hız, ekonomik etkinlikleri de arttırmıştır. Mobil teknolojilerin girişi ile teknolojilerin daha çabuk ve kısa yenilenme ve benimsenme zamanı yaşanmaya başlanmış, üretim ve tüketim hızlanmış, ancak gittikçe sınırsız hıza olan ihtiyaç da artmıştır.

İnsanın günlük metropol yaşamındaki hızı, akıl ve gözün kısmi, hatalı görme ve yargılamaya alışır hale gelmesine yol açmıştır. Artan mobilite ve hız, izlenimlerin birbirini silmesine dolayısıyla da izlenimlerin ve doğal hareketlerin daha derin özümsemesinin engellenmesine ve ayrıca sürekli azami tepki vermeye zorlanan insanların sonunda hiç tepki vermez duruma gelmelerine neden olmaktadır. Modern kültür, kent ve birey arasındaki ilişkiler üzerine kapsamlı düşünen sosyolog Simmel(1950) metropollerdeki insanlar hakkında şöyle yazmıştır: dünyadan bıkkınlık tavrı metropolle doğrudan doğruya bağlantılı ruhsal bir fenomendir. Dünyadan bıkmının temelinde ayırt etme yeteneğinin körleşmesi, anlam ve değerlerin öneminin yitirilmesi yatar. Bıkkın kişi çevresini aynı, yavan ve gri tonda algılar; çevresinde tercihe degecek bir deneyim göremez.

1876'lara geri gidildiğinde telefonun bulunması sanal mobilite dünyasına anıdalık ve doğrudanlık kavramlarını getirmiştir. Geleneksel posta servisi ve telgraf iki parti arasında gecikmeli iletişimi, telefon ise tamamen gerçek yaşamdaki insan etkileşimini andıran çift yönlü ve eş zamanlı iletişime olanak sağlamıştır. Günümüze gelindiğinde sürekli artan bant genişliği, internet hızının katlanmasına dolayısıyla ses bağlantısı, resim, video veri dosyalarının iletiminin doğrudan ve anında sağlanmasına neden olmuştur.

Verimlilik: Bağlanabilirlik, erişilebilirlik, anıdalık ve doğrudanlık mobilitenin teknoloji temelli özellikleridir. Artan hızlar ulaşılabilirlik, erişilebilirlik ve bağlanabilirliğin daha az zamanda, daha az para yatırımı ile yapılması anlamına gelmektedir. İnsan doğası günlük etkinliklerini olabildiğince verimli bir şekilde yapmaya çalışma eğilimindedir. Mobil teknolojiler sayesinde kullanıcılar, bürolarından uzakta veya yolda herhangi bir zamanda bilgi ve insanlara erişme olanağına sahip olduğundan üretim seviyesi oldukça yükselmiştir. Sürekli seyahat etmek durumunda olan mobil iş adamları havaalanlarında ve otellerde geçirmek zorunda kaldıkları ölü zamanları, bu yerlerde de şirket bilgilerini daha verimli bir şekilde kontrol etme, düzeltme, gözden geçirme ve değerlendirme fırsatı bulmaktadırlar.

Ani ve zamanla yarışan ihtiyaçlara cevap verebilme konusunda mobil teknolojiler masraf ve harcamaların azalmasına neden olmaktadır. Tek bir cihazla değişik birçok mobil uygulamaları gerçekleştirmenin donanım masraflarını düşürmesinin yanı sıra kullanıcının cihazla olan yakınlığının, becerisinin ve faydalanma seviyesinin artmasını sağlamaktadır. Konuma ve zamana duyarlı işler mobilizasyon için çok iyi adaylardır. Tam etkinliğin olduğu noktada bilginin sağlanması (doğru bilginin doğru yer ve doğru zamanda aktarılması) iş verimliliğini ve karar verme etkinliğini arttırmaktadır.

Mobil teknolojinin sağladığı kolaylıklardan bir tanesi de kullanım kolaylığıdır. Mobil cihazların gittikçe artan fonksiyonallitesi ve kullanıcı dostu tasarımları sayesinde benimsenmesi ve yaygınlaşması sağlanmıştır. Mobil telefonlar ve taşınabilir bilgisayarlar göz alıcı tasarımları, küçülen boyutları, ağırlıkları, oyunlar, hesap makinesi, radyo, TV ve kamera gibi birçok iletişim dışı aksesuar donanımının eklenmesiyle ses iletişim aracı olmaktan çok görsel ve kamusal iletişim aracına dönüşmüştür.

İmmobilite: Mobilite madalyonunun öteki yüzü olan sabitlik, değişmezlik ve durağanlık anlamına da gelebilen immobiliteden ayrı düşünülemez. Mobilite ve sabitlik, akışlar ve yerleşiklik birbirlerini tamamlayan kavramlardır. (Kellerman, 2006) Mobil teknolojilerin gelişmesi ve yaygın olarak benimsenmesi daha önceleri sınırlılık, hiyerarşi ve şekil üzerine odaklanmış bilimsel araştırmaların süreç, sürekli iletişim ve mobilite konularına yönelmesine neden olmuştur. Sosyologlar genel olarak günümüzde yeni sayılan hareket ve dinamizmin iyi, eski değişmezliğin kötü olduğunu düşünme eğilimindedirler ancak mobiliteye verilen değer kadar sabitliğinde eş değer olduğu ve öneminin göz ardı edilmemesi gerekliliği unutulmamalıdır. Bazı bilim adamları yeni toplum teorilerinin mobilite ve sabitlik üzerine kurulmasını ve eski sabitlik ve yeni mobilite arasında günümüzdeki ilişkinin sorgulanmasını önerirler. Günümüzde insanlar ile mal, bilgi ve fikirlerin sirkülasyonu tarafından oluşturulan mobilite ve sabitlik arasında bir denge değişimi söz konusudur ve bu değişime örnek olarak iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle en temel sayılan ev ve iş konumları arasındaki geleneksel ayrımın yok olmasından bahsedilebilir. Ev ve iş etkinlikleri artık internet, cep telefonlarının kullanımı ile iç içe geçmiştir. Evler home-ofislere dönüşmüş, ikamet edilen yer mobil ve geçici bir konum olarak görülmeye başlanmıştır. Hatta bazı bilim adamları daha da ileri giderek şehirlerin de çözüleceğini gündeme getirmişlerdir.

Urry(2004), mobilite ve sabitlik üzerine gözlemlerin, kişisel mobilitelerin teorileştirilmesinde karmaşık sosyo-uzamsal farklılıklara, insanlar ve yerler arasındaki karmaşık ilişkilere işaret ettiğini belirtir. Ona göre yerler ve insanlar faaliyetlerle birbirine bağlı olup, bu faaliyetler aralıklı olarak bu fiziksel yerlerde gerçekleştirilmektedir. Faaliyetler yerlerden bağımsız düşünülmemelidir.

Mobilitelerin günümüzdeki önemi ve sanal mobilitelerin artan çeşitleri ve karmaşıklığı immobilitenin rolünün küçümsenmemesini gerektirir. Mobilite insan etkinliklerinde baskın olsa da immobilitenin de mobil dünyada durulan noktalar olarak düşünülebilir başka bir deyişle durağanlık immobilitenin oluşmasını sağlar. “Akışlar alanı yaratmak için hareket ve mobilite kuvveti, ancak geçici dengelerle oluşturulabilir.” (Massey, 2005) “Uzam harekete izin veriyorsa, yer de duraktır; hareketteki her durak, konumun yere dönüşmesine olanak verir.” (Tuan, 1977). İnsan hareketlerinin bir başlangıç bir de varış noktaları vardır ve bu noktalar sabittir. Bunlar immobil konumları işaret etmektedir. Örneğin internet servis sağlayıcılarının ve cep telefon teknolojisindeki baz istasyonlarının konumları sabittir. İnsanların fiziksel veya sanal olarak mobil olmalarını sağlayan telekomünikasyon veya başka sektörlerde hizmet verenler *immobil insanlar* olarak tanımlanabilir.

Mobil teknoloji sayesinde dünyanın hemen her noktası erişilebilir ve birbiri ile bağlı hale geldiğinden “günümüzde şehirler bağlantı noktaları ve bilgi üretim, depolama, bakım merkezleri haline gelmiştir.” (Kellermann, 2006) Başlangıç ve bitiş noktalarının varlığı, mobilitenin bakım ve kontrolü için sabit konumlara ihtiyaç duyulması, mobilitenin her zaman immobilite ile iç içe olmasını gerektirmektedir. Artan mobilite, devamlı yer değiştiren hareket halindeki bireylerin yeni konumlar yaratması, değişmezlik ve mobilitenin aynı anda karışarak sabit ve dinamik insan alanlarına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum, sabitlik ve mobilite arasındaki geçişlerin, mobilite ve immobilite arasındaki sınırların değişmesi ve aradaki eski geleneksel farklılığın kaybolması şeklinde de yorumlanabilir.

3. Mobilite Tipolojisi ve Sosyal İlişkiler

Kristoffersen ve Ljungberg (2000), mobiliteyi “Bilgi Teknolojileri” kullanımını bağlamında tanımlamaya çalışmışlar ve değişik mobil teknolojilerin kullanımını coğrafi mobilite ile ilişkilendirmişlerdir. İnsanların fiziksel hareketlerini seyahat etmek, ziyaret etmek ve gezinmek şeklinde üç boyuta ayırmışlardır. Bu mobilite tipolojisi, insanların coğrafi hareketlerini ve belli bir mobilite türü için teknoloji kullanımını anlamada yararlı bir çerçeve sağlar.

Seyahat etmek ulaşım araçları olan araba, otobüs, tren ve uçakları kullanarak bir yerden başka bir yere gitme sürecidir. Bu tip mobilite genel olarak taşıt içindeki insanın mobilitesi olarak görülür. *Ziyaret etmek* başka bir yere hareket etmeden önce bir yerde belli bir zaman geçirilmesidir. Bir danışmanın müşterisinde zaman geçirmesi ziyaret etmek için bir örnek olabilir. *Gezinmek* ise yerel bir bölgede veya binada geçirilen zaman sürecidir. Bir çalışanın ofisinde çalışma saatlerinde gezinmesi gibi. Örneğin tele-iş çalışmalarının birçoğu (Bailey ve Kurland, 2002) seyahat ve/veya ziyaret etme türündeki mobilite üzerine yapılmıştır. Belloti ve Bly (1996)’in “yerel mobilite” üzerine analizi mobilitenin gezinme türü ile ilgilidir. Sürekli artan turizm ve insanların değişik ülkelere göçünün sosyolojik araştırmaları da mobilitenin seyahat etme türünü inceler.

Mobilitenin yukarıda sayılan her bir türü, değişik kalitedeki teknoloji kullanımını gerektirir. Seyahat etme mobilitesinde teknoloji taşınabilir olmalı ve aracın içindeki kısıtlı alanda kullanılabilir. O yüzden masaüstü bilgisayarlar bu mobilite türünde kullanılamaz, onun yerine mobil ve taşınabilir cihazlar olan dizüstü bilgisayarlar ve cep bilgisayarları bu rolü üstlenir. Gezinme mobilitesi için gereken teknolojik koşullar daha da sınırlıdır: kullanıcı yürüme ve hareket halinde iken dizüstü bilgisayarlar da kullanılamaz olur. Daha karmaşık ara yüzlere sahip el cihazlarına ihtiyaç vardır. Oysa ziyaret etme mobilitesinde insanlar teknolojiyi çok daha rahat, kısıtlamaların daha az olduğu şekilde kullanırlar. Kullanıcı masaüstü bilgisayarını bir müşterisinin ofisinde rahatça kullanabilir. Mobil teknoloji olan akıllı telefonlar ve cep bilgisayarları bu üç mobilite durumunda da çok yararlıdır. Taşınabilir teknoloji olan dizüstü bilgisayarlar hem ziyaret hem de seyahat sırasında, oysa masaüstü teknolojisi ise sadece ziyaret ederken kullanılabilir.

Sosyal hayatın dönüşümünde çok önemli rol oynayan mobilite kavramı daha çok insanların coğrafi sınırlamalardan bağımsız hale gelmesi olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Makimoto ve Manners(1997) daha sonraki yıllarda ofis ve evlerde kullanılan hizmet ve araçların büyük bir kısmının taşınabilir boyutlara erişecek olduğundan insanların coğrafyadan bağımsız hale geleceğini, bu mobil teknolojileri kullanan insanların istedikleri yerde yaşama ve istedikleri kadar seyahat etme özgürlüğüne sahip olacaklarını, küresel göçebe veya küresel göçmen olma durumunda kalacaklarını, bunu da sağlayan mobil teknolojiler olan cep telefonları ve cep bilgisayarları sayesinde olacağını savunmuşlardır.

Luff ve Heath (1998) “İşbirliği içindeki Mobilite” başlıklı çalışmalarında başka bir mobilite tipolojisi önermişlerdir. Amaçları değişik iş yeri çalışmalarında topladıkları verileri kullanarak mobilite ile ilgili iş deneyimlerini detaylı olarak açıklamak olan bu bilim adamları mobilite çeşitlerini gruplandırmışlardır: *mikro mobilite* - Fiziksel nesnelerin insanlar arasında kol uzunluğu mesafesinde uzatılabildiği ve yönetilebildiği mobilite, *yerel mobilite* - İnsanların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerde birbirleriyle olan yardımlaşmaları, ilişkileri, bilgi alışverişleri ve dolaşimleri, *uzak mobilite* - Geniş alanlara dağılmış ve uzak mesafelerde dolaşan insanların değişik nesne ve işlemleri uygulayarak uzak mobil aktivitelerinin koordinasyonunu içerir.

Mobilite kavramını daha genişletmek üzere Sorensen ve Kakihara (2002) benzer yönde araştırmalar yapmış, mobilite kavramı ve insan etkileşimini üç farklı boyutta ele alarak genişletmeye çalışmışlardır: *uzamsal mobilite*, insanların yeryüzündeki hareketlerini ve modern iletişim sayesinde uluslararası turizm ve iş seyahatlerinin artmasını vurgular. Küresel iş hacminin yüzde onuna varan turizm, mobil teknolojiler sayesinde insanların coğrafi hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. Ancak insan hayatının öne çıkan doğası olan göçebelik, bütün bu mobilite kavramının tartışma alanlarından sadece biridir. Urry (2000) mobilitenin mekan yönü dışında başka objelerin mobilitesinin de düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre hareket eden objeler insanların hareketleri ile ilişkilidir ancak daha karmaşık ve değişik yollar izlemektedirler. Bu, sony-walkman örneğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Bu obje uzun süre insanın bir uzantısı olmuştur. Modern tüketim kültüründe ondan daha iyi insanla bütünleşmiş obje bulmak zordur. Dışarıda hareket eden insan için, modern göçebe insana gerekli bir donanım olarak tasarlanmıştır. Postmodern kültürün mobiliteye verdiği yüksek değer bir kanıtı olmuştur.

Sembollerin mobilitesi: küresel televizyon uydu ağlarında yayınlanan görsel görüntüler ve sesler milyarlarca insanın anında dünyadaki her olaydan haber almasını sağlar. Aynı şekilde ülke sınırlarının ötesinde korkunç miktarda ses, görüntü ve bilginin dolaştığı internetin de önemini vurgulamak gerekir. Çoklu medyanın yakınsaması olan telefon, televizyon ve internet üçlüsünün sosyal ve ekonomik aktiviteleri daha da çok desteklemesi sembollerin çok daha hızlı değişmesine neden olmaktadır.

Üçüncü olarak sembollerin internette dolaşımı başka bir mekansal gerçeklik üretmektedir: *mekanın* mobilitesi. Bilgisayarın milyonlarca insanı birbirine bağlayan bir iletişim aracı olması nedeniyle sanal mekan, sanal veya siber topluluklar kavramlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böyle bir iletişim, insanlar arasında etkileşimin ana unsuru olan coğrafi uzaklığın, ‘burada’ ve ‘orada’ sınırlarının öneminin ortadan kalkmasını sağlamıştır. Artık siber mekan nerede olmasıyla değil hangi bilgi ile belirlenmektedir. Toplumun günlük hayatı fiziksel mekandan ve coğrafi yakınlıktan soyutlanmıştır. Dolayısıyla siber mekanda mekan kavramı insan ilişkileri ekseninde yeniden gözden geçirilerek tasarlanmalıdır. Sonuç olarak bugünkü mekânın mobilitesi insanların genişletilmiş coğrafi hareketlerinin yanı sıra objelerin, sembollerin ve mekânın kendisinin küresel akışı olarak da ifade edilirse sosyal hayatlardaki yeni mobilite gerçeği daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Zamana bağlı mobilite de ise teknoloji zaman olarak sosyal aktiviteleri işlerin hızlanması ve zaman kazanma şeklinde etkilemektedir. Bir başka deyişle iş düzeninin yapısal parametreleri olan iş süresi, iş aktivitelerinin ardışıklığı, konum ve iş aktivitelerinin tekrarlanma oranlarının yeni teknolojiler sayesinde zamansal değişiminden söz edilmektedir. Örneğin fabrikadaki montaj hatlarında üretimin zaman olarak veriminin artırılma isteği, modern baskı teknikleri sayesinde kitap, gazete ve dergi basımının hızlanması gibi.

Hızlanma ve zaman kazanma, sosyal aktivitelerin yeni teknolojilerle sadece zamansal dönüşüme değil aynı zamanda işyerlerindeki düzen ve çalışanlar arasındaki davranışlarının değişimine ve çalışanların bu yapısal değişiklikleri yorumlama ve uyum sağlama şekillerinin de değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Ayrıca iş ve özel yaşama ayrılan saatler de değişmiştir. Cep telefonlarının günlük yaşamın bir parçası olmasıyla “zaman alınıp satılan ve telefonda ticareti yapılan bir eşyaya dönüşmüştür. Dakika, saat, gün ve haftaların eski zamanlamaları yeniden düzenlenebilir, planlanabilir ve tartışılabilir hale gelmiştir.” (Townsend vd, 1998)

Bazı teknolojiler tek-zamanlı³ yapılabilir ve bunu destekler. Burada insanlar aktivitelerini ve programlarını her olayın oluşumuna belirli bir zaman ayırarak yapılandırır. Başka bir deyişle insanlar, tek-zamanlıda aynı anda sadece bir iş yapabilmekte, çok-zamanlı⁴ da ise aynı anda birkaç işi bir arada yapabilmektedir. Örneğin ardışık olarak yapılandırılan etkinlikler: yazıcıdaki yapılacak işlerin sıralanması. Ağ teknolojileri çok-zamanlı etkinliklerin yapılmasına izin verir. “İnternetin en belirgin özelliğinin zaman bölüşümlü bilgi işlem üzerine dayanmasıdır.” Castells(2000). E-posta ile asenkron iletişim aynı zamanda birkaç işin yapılmasını mümkün kılar. Literatürde bu durum için iletişimin *sivilleştirilmesi* (Geser, 2004), *akışkanlaştırılması* (Sorensen ve Kakihara, 2002) veya *esnemesi* (Ling ve Yttri, 2002) gibi terimler kullanılmıştır. Mol ve Law(1994) insanların mobilitesini akışkanlar metaforu ile tanımlamış, Kellermann(2006) ise fiziksel ve sanal mobiliteyi bu metaforu kullanarak karşılaştırmıştır. “Modern telefon teknolojisi sayesinde bilginin hareket etmesi gaz kadar esnek; modu, şekli ve hacmi kolayca değişebilir ve transferi çok hızlıdır. İnsanların hareket etmesi ise sıvılarınki gibidir. Hareket modu değişebilir ve bir dereceye kadar kendi kendine motive olabilir ancak ön hazırlık gerekir, ani olamaz. Eşyaların hareketi çoğunlukla katı cisimlerinkine benzer. Hareket etmek daha yavaştır ve taşınması gerekir. Sermayenin hareketi ise sermaye transferlerinin hala düzenlenip rapor edilmesine rağmen teknolojinin gelişmesi ile bilginin hareketine benzemeye başlamıştır.”

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BIT) çok-zamanlılığın artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak elektronik posta, diğer asenkron bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamalarında

insanların birden fazla işi aynı anda yapabiliyor olmalarını kabul etmek gerekir. Bilgi ve iletişim teknolojileri bilgi ve fikirlerin aynı anda yayılıp ve anında bütün küreye erişebilmesine izin vermektedir. Zamanın anındalığı modern toplumlarda ve siber uzayda insan aktivitelerinin çok-zamanlılığının artmasını sağlamaktadır. Artık doğrusal-zaman kavramı yerine her bir bireyin perspektif ve yorumuyla değişik çoklu-zaman modlarından bahsetmek daha uygun olacaktır. Bu da insanların tek-zamanlı ve çok-zamanlı etkileşimlerinin iç içe geçtiği ve birbirleriyle pazarlık ettiği karmaşık sosyal bir çevrenin oluşmasına neden olmaktadır.

Duruma bağlı mobilite'de ise sosyal etkileşimlerin mobil teknolojileri tarafından mobilizasyonu daha geniş açılardan düşünülmemekte, zaman ve uzam kadar insan etkileşimlerini düzenlemede önemli rol oynamaktadır. Mobil iletişimde etkileşimin “nerede” ve “ne zaman” olduğunun yanı sıra özellikle koşullar (nasıl olmuş) sorusu da sorulmalıdır. Belirli koşullardaki etkileşimler farklı ve kritik durumlara neden olabilir. Örneğin bir iş toplantısı sırasında iş kadınının çocuğundan bir çağrı almasıyla iş ortamından annelik durumuna geçmesi veya arabada bir takım işlerin cep bilgisayarları veya cep telefonları ile hallediliyor olması veya cep telefonu ile bir çağrı yapıldığı sırada gelen başka bir çağrının araya girmesi veya gelen çağrıların beklemeye alınması

³ Tek zamanlılık : Monochronicity

⁴ Çok zamanlılık : Polychronicity

veya reddedilmesi gibi cep telefonu özellikleri sayesinde çok farklı durumdaki çağrılar aynı anda yapılabilmesi gibi. Bu da insanların daha esnek olmalarını, olası bölünmeleri ve iletişim yoğunluğunu gelen çağrılar tarayarak, cevap verilecekleri veya yok sayılacakları seçerek ve farklı durumlardaki çağrılar önceliklerini belirleyerek hareket etmelerini gerektirmektedir. Bu şekildeki süreç, kullanıcının daha önceki aktivitesini bölerek durum değişikliğine gitmesi anlamına gelmektedir.

Bugün artık e-posta ve özellikle cep telefonları ile yaşanan durum değişimleri ve bölünmeler yanıt verme beklentilerini yükseltmiştir ve insanlar günlerinin bir bölümünü mesajlara cevap verme veya mesaj gönderme ile geçirmektedir. Cep telefonlarında tekrarlanan çağrılara cevap vermeme insanlarda tedirginlik ve kuşku yaratmaktadır oysa sabit hatlı telefonlarda aynı etki görülmemektedir. Bu örnekler Mobil Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (mBIT) insanların kişisel ve profesyonel etkileşim ve iletişimindeki içeriklerin, bağlamların nasıl değiştiğini göstermektedir.

Larsen, Urry ve Axhausen (2006) yaptıkları çalışmalarda beş farklı mobilite türü ortaya koymuşlardır: *Fiziksel Seyahat*: İnsanların iş, eğlence, aile hayatı, boş zaman ve göç gibi günlük hayatlarındaki aktivitelerini kapsar. Bunlar belirli kişi, yer ve olaylara olan zorunlu, uygun, kaçınılmaz yada isteğe bağlı fiziksel yakınlıklar sonucu oluşur. *Fiziksel Hareket*: Ürünlerin, objelerin üreticiler, müşteriler ve perakendeciler arasındaki hareketlerinden oluşur. Ürünlerin insanların yaşadığı, çalıştığı yerlere, süpermarketlere, restoranlara ve alışveriş merkezlerine taşınmalarını içerir. *Hayali Seyahat*: Bunlar metin, görüntü, televizyon ve filmlerle yapılan seyahatleri kapsamaktadır. Televizyon insanların oturdukları yerden canlı gösterilere, dünyanın farklı yerlerine hayali olarak gitmelerini sağlar. *Sanal Seyahat*: İnsanların coğrafi ve sosyal uzaklığı aşarak gerçek zamanlı internete girip küresel bilgi ağlarından fiziksel seyahat etmeden yararlanmalarıdır. Banka işlemlerinin, ürün alışverişlerinin internet üzerinden yapılması sanal seyahate örnek olarak gösterilebilir. *İletişimsel Seyahat*: İnsandan insana mektup, telefon, faks, e-posta, hızlı ileti ve video konferans aracılığıyla yapılan seyahatlerdir. Sosyal ağ üyelerinin birbirlerinden internet erişimi sayesinde sadece bir e-posta kadar uzakta olmaları veya cep telefonları sayesinde hareket halinde yolda olsalar dahi birbirleriyle bağlantı içinde olabilmeleri, iletişimsel seyahate güzel örneklerdir. İletişimsel seyahat elektronik postaya ileştirilen belge ve fotoğrafların sayısal ulaşımına olanak verir. Elektronik postalar özellikle uzun mesafeleri de kısa mesafeler kadar az ve eşit bir zamanda, çok ucuza aynı zamanda çoklu istikametlere ulaştırırlar. İş bilgileri, haberler, dedikodular, şakalar, konferans çağrıları ve skandallar böylece inanılmayacak derecede hızlı bir şekilde bütün dünyayı dolaşırlar.

Cep telefonları yukarıda sayılan bütün mobilite türlerinin kesişimini gösterir. Fiziksel seyahat eden insanlar cep telefonlarını almadan dışarı çıkmazlar, otobüs duraklarında geçen boş zamanları doldurmak amacıyla, yada uzun yolculuklarda cep telefonu ile konuşarak ve randevular, buluşma organizasyonları yaparak değerlendirmeye çalışırlar. Objeler olarak da cep telefonu yukarıda sayılan diğer mobiliteleri örneğin fotoğraf çekerek ve göndererek sanal mobilitelere neden olur.

Hammer ve Scheiner(2002) yaptıkları araştırmada mobilite biçimlerini *sosyal ve uzamsal mobilite* olarak ikiye ayırmış, uzamsal mobiliteleri de tekrar *kısa zamanlı ve uzun zamanlı uzamsal mobilite*, sosyal mobiliteleri de *dikey ve yatay sosyal mobilite* olmak üzere gruplandırmışlardır. Kısa zamanlı uzamsal mobiliteleri üçe ayırmak gerekir: Fiziksel mobilite, medya-ilişkili mobilite ve sanal mobilite. Fiziksel mobilite döngüsel, geçici, günlük hayattaki mobilite, trafik ve yollardaki mobilite olarak anlaşılmaktadır. Fiziksel mobilite insanların her gün işyerine gitmeleri ve toplu taşıma yada

özel araçlarını kullanarak yaşadıkları çevrede yer değiştirmeleri gibi döngüsel olarak günlük hayatta yaptıkları fiziksel hareketler ve yer değiştirmelerdir.

Medya-ilişkili kısa zamanlı mobilite ise insanların evlerinde kitle iletişim araçları olan televizyon veya DVD, CD izlemeleri veya radyo dinlemeleri olarak tanımlanabilir. Bu tamamen ev merkezli, yere bağımlı ve sabit ve tek yönlü bir aktivitedir. Birde sanal kısa zamanlı mobilite vardır ki bu da bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak sanal olarak hareket etmeyi işaret etmektedir. Örneğin internet ve cep telefonları kullanarak çift yönlü etkileşim sağlamak. Burada hiper-mobiliteden de söz etmek gerekir, bu da cep telefonundan internete girmek gibi aynı anda iki tür mobilite kullanmak anlamına gelir. Bu tür aktiviteler bireylerin aktivitelere katılmasını ve insanlarla değişik yerlerde etkileşim kurmalarını sağlar. Bunlar insan etkileşimini arttıran, uzaklık engelini azaltan ve insanların günlük hayatlarını planlama, örgütleme ve koordine etmesindeki coğrafi yakınlık ihtiyaçlarına meydan okuyan, uzamı aşan değişik teknolojilere bağlıdır. Ayrıca bu farklı mobilite türleri durum ve ilişki amaçlarına göre birbirlerini tamamlayıcı, telafi edici ve kuvvetlendirici özelliklere sahiptirler.

Uzun zamanlı mobilite ise ikametle ilgili kalıcı olan mobiliteyi içermektedir. Taşınma ve göçetme de bu biçimdeki mobiliteye örneklerdir. Sosyal mobilite ise iş hayatındaki yükseliş ve düşüşlerdeki hareketleri dikey sosyal mobilite, iş değiştirmek ise yatay sosyal mobilite olarak tanımlamaktadır. Gittikçe küreselleşen dünyada iş hayatı da çok değişmiştir. Artık başka şehirlerde, ülkelerde veya kıtalarda iş bulmak, çalışmak, ikamet veya oralara göç etmek sorun olmaktan çıkmıştır. Şehir içinde sürekli yükselen rezidanslar, şehirlere yakın mesafelerde oluşturulan banliyöler, insanlara ikamet edecekleri yerlerle ilgili uygun şartlarda çok fazla seçenek sunmuş ve taşınmalar artmıştır. Burada ulaşımın da gelişmesinin çok büyük payı olduğunu unutmamak gerekir.

Günlük hayattaki fiziksel mobilite incelenirken genelde aktivitelerin çeşit ve sıklığı, uzamsal yönelme, gidilen uzaklıklar ve ulaşım için seçilen araç seçimi gibi, bazen de zamanla ilgili zaman dağılımı, aktivitelerin ritmi ve süresi veya sosyal bağlar, aktivitelerin kimlerle yapıldığı gibi yönler de araştırılır. Kimin neyi ne kadar sıklıkta, ne zaman, nerede, ne kadar uzaklıkta, nasıl bir araç kullanarak yaptığı gibi sosyo-ekonomik-demografik (yaş, cinsiyet, meslek) ve uzamsal (ulaşım için kullanılan araç ve yollar - tren demiryolu, bisiklet, otobüs ve otomobil karayolu, uçak havayolu) parametreler incelenir.

Sanal mobilitede vokal iletişim sabit telefon, cep telefonu veya internet telefonu (VoIP) ile yazılı iletişim ise faks, e-posta ve SMS seçenekleri ile sağlanmaktadır. Ayrıca sanal ve fiziksel mobilite aynı anda ve bir arada olabilir örneğin araba kullanırken cep telefonu ile yine yolda olan kişiyle görüşmek ya da trenle yolculuk yaparken dizüstü bilgisayar veya cep telefonu ile internet sitelerinden, sitelerin sunucu adresleri yol boyunca değişse de kesintisiz bilgi alabilmek gibi. Yeni karmaşık sanal mobiliteler sayesinde iletişimin geldiği şehirlerin, ülkelerin konumlarının veya uzamsal yapılarının önemi kalmamıştır. Bazı bilim adamları da insanların artık özgürce istedikleri yerden istedikleri zamanda iletişim kurabildiklerini ve eriştikleri bilginin (web siteleri) konumunu düşünmek zorunda olmadıklarını ve dolayısıyla mobil olan toplumlarda konumların rolünün kalmadığına inanmaktadır. Bir kısım bilim adamı ise buna karşı tez olarak gelişen sanal mobilite çağında yüz-yüze görüşmeler, fiziksel ve sanal akışların kontrol ve koordinasyonu için şehir ve konumların daha da çok önem kazandığını belirtmektedirler.

Teknolojinin gelişmesiyle insanlar sosyal ilişkilerini sanal ortamlara taşımışlardır. İnsanlar arası iletişim açısından bakıldığında sanal olarak eşzaman ve gerçek zamanda cep telefonları,

internet telefonları (VoIP), asenkron olarak da e-posta ve SMS yoluyla interaktif olarak iletişimi gerçekleştirmektedir. Bazı bilim adamları mobil telefonların ses, görüntü ve metin yoluyla insanlararası ilişkileri olumlu yönde etkilediğini ve geliştirdiğini savunurlar. Çalışmalar göstermiştir ki özellikle mobil yazılı iletişim insanlar arası ilişkilerde yeni etkileşim şekillerinin gelişmesine izin vererek insanların yakın çevreleri ile ilişkilerini daha da pekiştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca sanal ortamlar anonim ve gizliliği sağladığı için modern zamanlarda artan bireyciliği de desteklemektedir.

Teknolojinin gelişimi ile sanal sosyal ortamların artmasına karşılık günümüzde hala fiziksel yüz yüze yapılan iletişim en tercih edilenidir. İnsani yakınlık olarak hiyerarşik bir sıralama yapılması gerekirse en uzak olarak asenkron yazılı iletişim, daha az yakın gerçek zamanlı sesli iletişim ve en yakın yüz yüze iletişim gösterilebilir. Ancak gizlilik ve anonimlik açısından bakıldığında bu sıralama tam ters yönde olmaktadır. Yazılı iletişimde bir e-postaya cevap vermek günler ya da SMS'e ise saatler alabilmesi aynı zamanda gizlilik ve anonimlik sağlaması açısından diğer iletişimlere göre daha esnek sayılmaktadır. Sesli etkileşim olan telefonlarda insanlar arası yakınlık daha fazla ve içerik daha zengindir ancak gerçek zamanlı olması daha az gizlilik içerir. Sanal iletişimler yüz yüze fiziksel etkileşimden sayı ve sıklık bakımından çok daha fazla olmasına rağmen içerik ve insani boyutlar açısından zayıf kalmaktadır.

Mobil yazılı iletişimin yaygınlaşması küresel ölçekte iş dünyasında yeni ve karmaşık projeler ve insanlar arasında farklı etkileşim şekilleri yaratmıştır. Belgelerin anında ve doğrudan iletimi sayesinde karar verme süreçlerinin kolaylaşması, günlük bilgi alışverişinin çok hızlanması yazılı iletişimin etkileri arasında sayılabilir. Mobil iletişim turizmde de çok değişiklikler yapmış insanlar daha çok seyahat etmeye başlamıştır. Seyahatlerin hazırlık, koordinasyon ve takip evrelerinde mobil iletişim teknolojileri kullanılmaktadır.

Kaynaklar

Augé, M. (2000). *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. J. Howe (çeviri.). London: Verso.

Bailey, D. E. ve N. B. Kurland (2002) Review of Telework Research : Findings, New Directions, and Lessons for the Study of Modern Work. *Journal of Organizational Behaviour*. Vol.23, 383-400.

Baumann, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Polity Press, Cambridge.

Bellotti, V. ve S. Bly (1996). Walking Away from the Desktop Computer: Distributed Collaboration and Mobility in a Product Design Team. *In Proceedings of the ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work (CSCW'96)*. ACM Press, Boston MA. 16th-20th November 1996

Boden, D. ve H.L. Molotch (1994). The compulsion of proximity. R. Friedland ve D. Boden (Ed). *NowHere Space, Time and Modernity* içinde. Berkeley, CA: University of California Press, 1994, 257-86.

Bonns, W. ve S. Kesselring (2001) Mobilität am Übergang von der Ersten zur Zweiten Moderne. U. Beck and W. Bonns (Ed), *Die Modernisierung der Moderne* içinde. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001, 177-90.

Mobil iletişimde yeni mobilite gerçeği

- Castells, M. (2000).** Grassrooting the space of flows. J. Wheeler, Y. Aoyama ve B. Warf . (Ed.) *Cities in the telecommunications age: the fracturing of geographies* içinde. New York: Routledge.
- Cresswell, T. (2006)** *On the Move : Mobility in the Modern Western World*. Routledge Taylor and Francis Group. New York.
- Geser, H. (2004)** Towards a Sociological Theory of the Mobile Phone, University of Zürich (Release 3.0) http://socio.ch/mobile/t_geser1.htm
- Hammer A. ve Scheiner J. (2002)** *Lebensstile, Milieus und räumliche Mobilität* Technical Note für das Projekt "StadtLeben", Arbeitspaket 1 + 2 (Stand 5.2.2002)
<http://www.isb.rwth-aachen.de/stadtleben/Projektschritte/AP-05-02-2002.pdf>
- Kellermann A. (2006)** *Personal Mobilities*. Routledge Taylor & Francis Group, New York
- Kristoffersen, S. ve F. Ljungberg (2000).** Mobility: From stationary to mobile work. K. Braa, C. Sørensen, and B. Dahlbom (ed). *Planet Internet* içinde. Lund, Sweden: Studentlitteratur, 41-64.
- Kaufmann, V., Canzler, W. ve Kesselring, S. (2008).** *Tracing Mobilities : Towards a Cosmopolitan Perspective*. Ashgate Publishing Company, Burlington.
- Larsen J., J. Urry ve K. Axhausen (2006)** *Networks, Mobilities and Geographies*. Ashgate Publishing Limited, UK
- Ling, R., ve Yttri, B. (2002).** Hypercoordination via mobile phones in Norway. J.E. Katz, M.A. Aakhus (ed.). *Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance* içinde. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 139–169.
- Luff, P. ve Heath, C. (1998)** Mobility in Collaboration. *Proceedings of ACM 1998 Conference on Computer Supported Cooperative Work*. ACM Press. Makimoto, T. ve D. Manners (1997). *Digital Nomad*. John Wiley and Sons, Chichester.
- Makimoto, T. ve D. Manners (1997).** *Digital Nomad*. John Wiley and Sons, Chichester.
- Massey, D. (2005)** *For Space*. SAGE Publications, London
- Mol, A. ve J. Law (1994).** Regions, Networks and Fluids: Anaemia and Social Topology. *Social Studies of Science*. Ol.24, 641-671.
- Sheller, M. ve J. Urry, J. (2004a).** Mobile transformations of ‘public’ and ‘private’ life. *Theory, Culture and Society* 20, 107–25.
- Simmel, G. ve K. H. Wolff (1950)** *The Sociology of Georg Simmel*, New York: Free Press

- Sorensen C. ve M. Kakahara (2002).** Knowledge Discourses and Interaction Technology.
Proceedings of te 35th Hawaai International Conference on System Sciences (HICSS-35).
IEEE. Big Island, Hawaai. 7th-10th January 2002.
- Townsend, A.M., S. M. DeMarie ve A.R. Hendrickson (1998).** Virtual Teams : Technology and the Workplace of the Future. *The Academy of Manangement Executive.* Vol. 12, No.3, 17-29.
- Tuan, Y.F. (1977).** *Space and Place: The Perspective of Experience.* Minneapolis, MN: the University of Minnesota Press.
- Urry, J. (1999).** *Automobility, Car Culture and Weightless Travel:* A discussion paper.
<http://www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/urry-automobility.pdf>
- Urry, J. (2004).** The new mobilities paradigm. *mobility and the cosmopolitan perspective workshop.* Munich Reflexive Modernization Research Centre.
- Virilio, P. (2006).** *Çeviri : Speed and Politics.* Semiotext(e) foreign agent series, Los Angeles
Orijinal (1977) *Vitesse et Politque : Essai de dromologie,* Paris: Galilee.

Sanat ve taklit

Muhammed NACAR¹

Erkan KOLAT²

Özet

Bu çalışma tarih boyunca sanat üzerine konuşmuş önemli düşünürlerin sanat kavramına yaklaşımlarını incelemektedir.

Sanatın taklit(mimesis) olduğuna dair ilk yaklaşım Plato'nun Devlet kitabında yer almıştır. Plato, sanatın aslında gerçeğin üçüncü kez taklit edildiğini iddia eder ve bunu örneklendirirken de sofa örneğini verir. Plato bir ressamın çizmiş olduğu bir sofanın idea'lar dünyasında bir imajı olduğunu marangozun bunu taklit ettiğini, sanatçının da marangozu taklit ettiğini dolayısıyla üçüncü kez orijinalinden uzaklaşmış bir imitasyon olduğunu söyler. Dolayısıyla da gerçek olmadığı için de yasaklanmasını savunur.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Plato, Mimesis

Art as imitation

Abstract

This study focuses on the notion of art and the approaches of the important thinkers against the notion of art.

The idea that art is imitation has been mentioned in Plato's Republic for the first time. Plato says that art is the third distortion of reality and in order to support his idea he gives the example of a couch. According to him a carpenter builds many couches that participate in the one idea (form) of couch, which was first conceived by the Great Craftsman, the creator of all ideas. Thus carpenters are twice removed from the reality of couch. Then the artist who paints pictures of couches is three times removed from reality since they produce no more than a representation of the appearance of the idea. Since it is not real it is detrimental and it should be prohibited.

Keywords: Plato, Art, Mimesis

Introduction

Throughout the ages philosophers have wrestled with the notion of art at every possible level. From Plato to Marx, Aristotle to Plotinos, Lukacs to Brecht, history's great minds have theorized about

¹ Dr. Muhammed NACAR, Beşyol İnönü Cad. No: 40 Küçükçekmece / İstanbul muhammednacar@aydin.edu.tr

² Öğr. Gör. Erkan KOLAT, Beşyol İnönü Cad. No: 40 Küçükçekmece / İstanbul erkankolat@anadolubil.edu.tr

the nature of art, testing the depths of human understanding. This paper will focus on the particular theories of one of the first great thinkers to tackle the enigmatic nature of art.

The speculations about the relation among art, imitation and reality originate from the Republic of Plato- a well known Greek philosopher who divides the world into two parts: world of Beings and world of Becomings. Then he considers all kinds of arts as the imitations of the ideas originally available in the world of Beings, which seems to be quite possible. However, the problem arises from considering this imitation as a negative attitude because of its evoking senses instead of addressing the reality and rationality. Thus, it is possible to retain the frame of Plato's cosmos and yet to avoid his derogation of the arts on the ground that they create by imitating natural objects.

Plato defines imitation employing the concept of a couch as an example. There are of course many couches made by the craftsmen but the craftsmen did not make the idea of 'couch'. They simply build many couches that participate in the one idea (form) of couch, which was first conceived by the Great Craftsman, the creator of all ideas. Thus furniture makers are twice removed from the reality of couch. Then the artist who paints pictures of couches is three times removed from reality since they produce no more than a representation of the appearance of the idea. In the other words you cannot sit on the couch in a painting. As a result, Plato interprets this to mean that art cannot give the viewer any real knowledge about the world.

The other important reason for Plato's derogation of the arts on the ground is that art is imitation and illusion, appeals to the part of the soul that is 'remote from intelligence', so fosters inferior thoughts and emotions. He uses example of a man grieving over the loss of his son. When he is alone, the grieving man discharges his feelings in loud, woeful utterances. But in the public view he resists his impulses toward uncontrolled despair and maintains the role of a reasonable man. Poets choose to portray the private moment of life, for instance, the stricken man's wailing and despair. One reason for this is that the 'fretful part' of the soul is the easiest to imitate and is most readily understood by the 'nondescript mob in the theater'. On the other hand, it is hard to portray the rational man, leading an orderly and just life in art, and does not seem to interest an audience³. Here Plato seems to be afraid of not only art's being an imitation but also life's becoming the imitation of art. 'For after feeding fat the emotion of pity those in theater, it is not easy to restrain in our own sufferings.'(Plato: 1995) Thus he claims that poetic imitation,

waters and fosters these feelings when what we ought to is to dry them up, and it establishes them as our rulers, when they ought to be ruled to the end that may be better and happier man instead of worse and more miserable.(Plato: 1995)

The cosmos that Plato frames seems quite understandable and agreeable although it doesn't answer all the questions⁴, however his negative connotation of imitation opposes the natural truth about imitation. Plato either forgets or neglects imitation to be a basic human faculty. A baby can learn only through imitation.

Imitation is natural to man from childhood, one of his advantages over the lower animals being this that he is the most imitative creature in the world,

³ I have just watched the TV program 'Gelinim Olurmusun' and seeing Semra Hanim as the favorite mother-in law, agreed with what Plato says about the interest of audience.

⁴ If one had asked him to apply his theory to a horse rather than a couch, there wouldn't have been any satisfying answers.

and learns at first by imitation. And it is also natural for all to delight in works of imitation.(Aristotle: 1998)

Thus, saying art becoming the third distortion of reality is detrimental and should be banished in a perfect society is not rational. Quite a lot of scholars consider this imitation of reality not as detrimental but helpful and necessary as the main function of literature.

an imitation of an action that is serious, complete and of a certain magnitude; in language embellished with every kind of artistic ornament, the various kinds being found in different parts of the play; it represents men in action rather than using narrative, through pity and fear effecting the proper purgation(or relief – the Greek word is catharsis) of these emotions.(Aristotle: 1998)

Aristotle here suggests that art helps to keep fear and pity in their due proportions by allowing for a kind of ritual purgation of these emotions. In a more general context, the concept of purgation is vital. Plato had attacked much existing poetry because he believed that it excited the emotions indiscriminately, inflaming our senses rather than speaking to our reason. Aristotle puts forward the view that art, while exciting the emotions, somehow controls, and channels them and leads to relief.⁵ When you read or watch a work of tragedy you become conscious of your real feelings though you are aware that it is not real and it is imitation. What leads us to this self-purification is the art's probability. Although the work of art is not real and evokes senses, if it is probable as Aristotle insists, it helps people to control those senses through catharsis. 'The poet's function is to describe, not the thing that has happened, but a kind of thing that may happen.'

This Aristotelian idea of imitation of reality has been the most important function of art for scholars ranging from neo-classical ones to the Marxists with the different considerations of reality. Samuel Johnson praised Shakespeare since he held a mirror to reflect the realities of life to his audience. 'Art and literature are the mirrors of life' says Marxist Plehanov. According to Lukacs,

the goal for all great art is to provide a picture of reality in which the contradiction between appearance and reality, the particular and the general, the immediate and conceptual, etc. is so resolved that the two converge into a spontaneous integrity in the direct impression of the work of art and provide a sense of and inseparable integrity.(Raman: 1988)

Thus the work of art must reflect correctly and in proper proportion all important factors objectively determining the area of life it represents. According to Lukacs, art is a special way of reflecting reality, not to be confused with the reality itself.

What artist reflects shouldn't be the whole picture of life with all details. As Aristotle says art should reflect the probable not the pure fact through some universal and ideal traits. If artist reflected the whole life, there would be lots of repetitions, and nonsense details.⁶Through individual examples artist should provide the universal truths, which differentiates art from history.

⁵ It is interesting that crying or even swearing function like art and lead to relief.

⁶ The details of everyday life like eating three times a day, going to WC several times and so on.

The events happening in real life are not always positive, since life is composed of both good and evil. The villains are not always punished or the good are not always rewarded in real life justly⁷. Since artist should inform and entertain at the same time, it is better to reflect what may happen instead of what happens through some ideal traits and characters to satisfy the needs of the audience.

Although we treated art as imitation up to now, it is not the sole way to approach art. If art were viewed solely as an imitation of life, a whole class of abstract works would not be considered art. Cubism and Pop Art are two types of art that have many valuable characteristics, but are not realistic imitations of nature. The creativity and social implications demonstrated in many works of art are not considered in Aristotle's theory. The imitation theory rewards those who copy nature. Imagination and creativity aren't given the credit they deserve. The originality of an idea should be considered in evaluating its artistic merit.

Conclusion

Leaving out the idea developed in the last paragraph to another essay since we accept the cosmos of Plato considering the image of art as imitation of nature, we can conclude our thoughts. Plato's cosmos assuming the art as imitation of nature and third distortion of reality is quite agreeable⁸, although it is not possible to consider art something negative because of this. Art is imitation, but so is life. Instead of derogation of art to the ground because of imitation, it should be valued as the main function of art that leads to purgation and purification through which people learn and channel themselves.

References

1. Aristotle, *Poetics*, London: Penguin Classics, 1988
2. Cooper, Lane. *The Poetics of Aristotle: Its Meaning and Influence*, London: Harrap 1993
3. Lodge, David. *Modern Criticism and Theory*, London: Longman, 1988
4. Plato, *Republic*, London: Wordsworth Classics, 1995
5. Selden, Raman. *The Theory of Criticism*, London and New York: Longman, 59, 1988
6. Cooper, L. (1993)

⁷ This is the reason why the TV programs about mysterious events have attracted the attention of majority recently very much.

⁸ Although Plotinos claims that art reflects the ideas of world of Beings rather than the forms of world of Becomings, which makes an artist more reliable than a carpenter, Plato's cosmos is taken for granted here.

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Marriage, mental illness and legal Procedures

Burcu GÜDÜCÜ¹

Özet

Kişilerin yaptıkları hukuk işlemlerinin geçerli sayılmasının koşulu kişinin zihnen doğruyu yanlıştan iyiyi kötüden ayırt edebilme yetisidir. Akıl hastalıkları, gerilikleri uyutucu- uyuşturucu madde bağımlılığı gibi sebeplerden ötürü kişilerin hukuki yeterlilikleri kalıcı ve ya geçici olarak ortadan kalkabilir. Evlilik, kadın ve erkek arasında hukuki bir bağıdır. Bu sebeple evlilik akdini imzalayan kişilerin hukuki yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada hukuksal yeterlilik, evlilik ve boşanma süreçleri, butlan kavramları sorgulanmıştır. Kaynak taraması yapılarak Türk Medeni Kanunu incelenmiştir, var olan durum ortaya koyularak tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hukuksal yeterlilik, akıl hastalığı, evlilik, butlan

Abstract

To valid in law the legal procedures that people make is, depend on people's ability to differentiate mentally right from wrong good from bad. Mental illnesses, retardation, drug addictions etc. for reasons of legal qualifications of persons permanently or temporarily, and may disappear. Marriage is a legal bond between women and men. For this reason, people who have signed a marriage contract must have prior legal qualification. In this study, the legal sufficiency, marriage and divorce process, concepts of nullity have been questioned. Literature and the Turkish Civil Code have been studied. The situation have been defined and discussed

Key words: Capax, mental illness, marriage, nullity

Giriş

Kişinin yaptığı hukuk işlemlerinin geçerli sayılması için, zihnen doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilme, edimsel ya da hukuksal sonuçlarını öngörebilme yetilerinin ve bilgisinin tam olması, düşünüp karar verdiklerini uygulayabilecek ya da nasıl uygulatacağı ile ilgili yolları bilir durumda olması gereklidir. Bu gerekliliklerin hem işlem yapan kişinin zarara uğramaması yönünden hem de yapılan işlemin hukuka uygun olmadığı durumlarda sorumlu tutulabilmesi için önemlidir. Hukuksal eylem yeterliliği olan kişiler;

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi Öğretim Görevlisi

- Borçlandırıcı hukuksal işlemleri
- Kazandırıcı işlemleri
- Parasal nitelikte olmayan işlemleri (Daha çok aile hukuku işlemleri: Nişanlanma, evlenme, nesebin reddi, evlat edinme gibi)
- Hakkını aramak için dava açma veya hakkında dava açılması ile ilgili işlemleri yapmaya hukuken yetkili sayılırlar. (Sercan, 2007)

Hukuken ayırt etme ehliyeti bulunan kişiler, hukuken hak ehliyeti olan kişilerdir. Bu kişilerin yaptıkları eylemler medeni hukuk açısından geçerli kabul edilmektedir. Ancak hak ehliyeti olan kişiler evlilik yapabilirler.

Hukuk açısından tam bir eylem yeterliliği için kişinin ayırt etme gücü bulunması, reşit olması, kısıtlı olmaması gerekir. Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk yada bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir. Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur. (Sercan, 2007)

Kişinin ayırt etme gücünü etkileyen nedenler:

Akil hastalığı- Akıl hastalığının eylem yeterliliğini etkileyebilmesi için, ayırt etme gücünü, yani akla uygun bir biçimde davranabilme erkini etkileyecek nitelikte olması gerekir.

- Akıl hastalığının varlığı, ayırt etme gücünün yokluğunu gösteren en kuvvetli göstergedir.
- Akıl hastalığı denince bundan tıbbi anlamda bir hastalıktan ziyade, niteliği yada etkileri sonucu ayırt etme gücünü engelleyen bir akıl bozukluğu anlaşılmalıdır
- Ama bu kesin olarak ayırt etme gücünün bulunmadığı sonucuna götürmez. Bununla birlikte geçici ya da sürekli akıl bozukluğunun yeterince yoğun olması gerekir.
- Sadece bir akıl bozukluğunun var olması kişinin hukuken yetersiz sayılmasına yetmez. Zihin bozukluğu söz konusu özgün konulara ilişkin muhakemeyi bozmuş olmalıdır.

Akil geriliği yada zayıflığı- Akli yetilerin yeterince gelişmemiş olması (zeka geriliği) yada gerilemesinin (bunama) eylem yeterliliğini etkileyebilmesi için ayırt etme gücünü yok edici nitelikte olması gerekir.

Sarhoşluk -Kişinin akla uygun hareket edebilme, düşünebilme, dış etkilere karşı koyabilme yetisini ortadan kaldırır. Sonuçta da hukuki eylem yeterliliğini olumsuz yönde etkiler.

Başka Nedenler - Akıl zayıflığı, akıl hastalığı ya da sarhoşluğa benzer biçimlerde akla uygun davranabilme gücünü kaldıran her durum ayırt etme gücünün yokluğu sonucunu doğurabilir. Hipnotik ya da uyarıcı maddeler kullanma hipnoz altında olma, ateşli hastalıklarda ortaya çıkan bilinç ve istenç bozuklukları, uyurgezerlik, aşırı hiddet, sabit fikirler. (Sercan, 2007)

Aile ve evlilik

Evlilik, genellikle karşı cinsten iki kişi arasında gerçekleşir ve ailenin çoğalmasının temelini oluşturur. Yani, evli çiftin çocuk yaparak onları yetiştirmeleri beklenir. Pek çok toplum, kişinin aynı anda birkaç eşle birden evlendiği çokeşliliğe izin vermemektedir. Türk hukukunda bir aileden söz edebilmek için karşı cinslere mensup iki kişinin bir kadın ve erkeğin bir araya gelmeleri gerekir.

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Bu birliğin tüzel kişiliği yoktur, eşler arasında hısımlık doğmaz. Aile en dar anlamı ile evlilik birliği demektir. (Hatemi, 2005)

Evlenme, tam ve devamlı bir hayat ortaklığına erişmek için ayrı cinse mensup iki kişinin kurduğu bir hukuki birliktir. Genel anlamda bir kadın ile erkeğin hukuki anlaşmasıdır. Bu kısa tanım bize türk hukuk sisteminde evliliğin bazı özellikleri olduğunu göstermektedir.

1.Evlilik yalnız cinsel ilişki ortaklığı değil, bunun yanında ahlak ve adap ile töreler gereği bir üretim ortaklığı, dayanışma, yardımlaşma ve sadakat ortaklığıdır.

2.Evlilik hukuki bir birliktir.

3.Türk hukuk sisteminde evlilik monogamiktir.

4.Karı- koca eşitliği söz konusudur.

5.Eşlerden biri yasal geçerli nedenlerle mahkemeye başvurabilir ve mahkeme kararı ile boşanabilirler. (Cantürk, 2006)

Türk hukuk sistemi evlenme işlemine hak ehliyeti açısından bazı sınırlar ve yaş şartı getirmiştir.

1.Yaş: Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. (Türk Medeni Kanunu 124. madde)

2.Ayırt etme gücü. Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemez. (Türk Medeni Kanunu 125. madde)

3.Yasal temsilcinin izni. Küçük, yasal temsilcinin izni olmadıkça evlenemez.(TMK 126. madde) Kısıtlı yasal temsilcinin izni olmadıkça evlenemez.(TMK 127. madde) (Cantürk, 2006)

Akıl hastalığı ve evlilik

İstatistikler akıl hastalıklarının bekarlarda, evlilerden daha sık görüldüğünü doğrulamaktadır. Bunun nedenlerinden biri evlilerin kısmen daha düzenli ve kararlı bir hayat yaşamasıdır.. Birey evlilikte sadece cinsel doyum ve rahatlık bulmaz, bunun yanı sıra birçok güvenlik tedbirlerine kavuşur. Bu gereklerin yokluğu veya eksikliği, özellikle kadında pek çok ruhsal sorunların ortaya çıkışını hazırlar. Kişinin istendiğini, arzu edildiğini ve gereksinim duyulduğunu bilmesi, bir doyum ve güven hissi verir. Bireye büyük ölçüde kişiler arası bir uyum yeteneği ve sorumluluk duygusu aşılar. Kadında evlilik öncesi gelişmeye başlamış bir psikoz ileride evliliğin olumlu bir şekilde sürmesini engeller. İstatistikler boşanmış eşler arasında büyük ölçüde psikiyatrik hastalığı olan kişilerin varlığını ortaya koymuştur. (Pehlivan,2006)

Kanun koyucu evlenme engellerini,

- Akrabalık
- Önceki evlilik
- Akıl hastalığı olarak belirtilmiştir. (Cantürk, 2006)

Türk Medeni kanunu akıl hastalarının evlenmesini tam olarak yasaklamamışsa da, bu konuya belirli sınırlar getirmiştir. Türk Medeni Kanunu Madde 133 “ Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbi bir sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılacakça evlenemezler.” Şeklinde dir. Akıl hastaları gelecek nesillere kalıtım yolu ile aktarıldığı ve birçok durumda da diğer eşi tehlikeye maruz bırakacağı için bu hak ehliyeti ve kesin evlenme engelinden iyidir. Ancak “resmi sağlık kurulu raporu” nun sadece bir formalite gereği olarak görülmeyip ciddi ve güvenilir bir muayeneden sonra verilmesi zorunludur.

Kanun koyucu sağlıklı bir neslin oluşturulmasında kamu yararı görerak akıl hastalarının evlenmesini engellemek istemiştir. Bu nedenle akıl hastalığının bir evlenme engeli olarak kabul edilebilmesi için onun evlilik birliğine zarar verecek ve ırsen çocuklara geçecek bir nitelik taşıması gereklidir.

Butlan

Batıl olan evlenmeler başlığı altında Türk Medeni Kanunu madde 145'e göre aşağıdaki hallerde evlilik mutlak butlanla sonuçlanır.

Mutlak butlan sebepleri:

- 1.Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması.
- 2.Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması.
3. Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığının bulunması.
- 4.Eşler arasına evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması. (Palamut, 2004)

Nisbi butlan sebepleri

- 1.Eşlerden birinin geçici olarak ayırt etme gücünden yoksunluğu
- 2.Taraflardan birinin evlenme hakkındaki iradesinin aldatma yada korkutma ile sakatlanması
- 3.Yasal temsilcilerden izin almadan evlenmek. (Palamut, 2004)

Sağlıklı eş akıl hastası eşin vasisi olduğu durumlarda boşanma davası açamaz. Mahkeme hasta eş bir kayyum tayin eder sağlam eşin vasisliği kalkar o zaman sağlam eş boşanma davası açabilir Akıl hastalarının evlenme ehliyetleri bulunmadığı gibi boşanma ehliyetleri de yoktur.

Evliliğin butlanı kurulmuş olan bir evliliğin hakim kararı ile iptal edilmiş olmasıdır. Mutlak butlan hallerinde kamu düzeni düşüncesiyle Cumhuriyet savcısına evliliğin butlanına mahkemece karar verilmesi için dava açma görevi verilmiştir. (TMK. M. 146/1).

Eslerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması bir mutlak butlan sebebi olarak düzenlenmiştir (TMK madde 145/2). Bu sebep aynı zamanda kesin bir evlenme engelidir (TMK m. 125).

Medeni Kanunun, Nisbi Butlan, Yanılma bölümünde; Madde 148- Evlenme sırasında geçici bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun olan eş evlenmenin iptalini dava edebilir.Ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun olmaya neden olabilecek tıbbi durumlar arasında beyinde kitle yapan tümör, kanama, apse, travma, epilepsi, enfeksiyon gibi yaygın ve metabolik beyin hastalıkları ve gibi durumlar sayılabilir. (Cantürk, 2006)

Evlenmeden sonra akıl hastalığının iyileşmesi halinde mutlak butlan davasını akıl hastalığı iyileşen eş açabilir. Cumhuriyet savcısı veya ilgililer artık mutlak butlan davası açamazlar. Buna karşılık ilgililerin evlilik sona erse de mutlak butlan davası açma hakları vardır. (TMK madde 147.)

Akıl hastalığı sebebi ile boşanma

Evlenme karşılıklı bir anlaşma ile yapılan bir akittir, boşanma ise evlenme suretiyle yapılan sözleşmenin bozulmasıdır. Boşanmada evlilik sözleşmesinin yapılmasından sonra meydana gelen sebepler söz konusudur. Boşanma evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesidir.

Medeni kanunun “Boşanma” bölümünde boşanma sebepleri altı madde halinde belirtilmiştir.

1. Zina
2. Hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış
3. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme
4. Terk
5. Akıl hastalığı
6. Evlilik birliğinin sarsılması

Akıl hastalığının ortak hayatı diğer es için çekilmez hale getirmesi ve hastalığın geçmesine olanak bulunmadığının resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesi şartları aranmaktadır. Temel prensibin, akıl hastalığının kişinin ayırt etme gücünü yani hukuki ehliyetini ortadan kaldırması olduğu görülmektedir. Adli psikiyatri açısından iyileşmesi mümkün olmayan kararının verilmesi kolay olmasa da tıbbi hastalığın klinik seyri değerlendirilerek karara varılmaktadır. (Palamut, 2004)

Akıl hastalığında evlenmeye mani bir durum yoktur. Ancak ceza kanunundan farklı olarak, medeni kanunda, her durum ve kanun için akıl hastalarına ayrı muamele yapılır. Kabaca iki yıl tedaviye yanıt vermeyen akıl hastalarında, akıl hastalığından dolayı evliliğin feshi gerçekleşir.

Hayatta bulunan bir kişinin akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeni ile hukuki ehliyetini haiz olmadığı saptandığı takdirde kişi hacir altına alınarak kendisine vasi tayin edilmektedir. Bu durum, TMK'nun Vesayeti Gerektiren Haller-Kısıtlama bölümünde ifade edilmiştir. Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle ayırt etme gücüne sahip olmadığı yani hukuki ehliyeti olmadığı kararına varılan kişiler Medeni Kanun Madde 405'e göre kısıtlanır ve kendilerine bir vasi atanır. Medeni Kanun 406. maddede “Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yasama tarzı veya mal varlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her ergin kısıtlanır” şeklinde ifade edilen bu durumlarda da bilirkişiden görüş istenmektedir. Kişinin vesayet altına alındığı bu durumlarda evliliğin de sürdürülemeyeceği beklenen bir sonuçtur. Kişinin hukuki ehliyetini kaybetmemiş olduğu anlaşılacakla beraber, tam bir ruhsal-zihinsel sağlık içinde bulunmadığı ve belirgin bir psikiyatrik hastalık tablosu gösterdiği tespit edilen hastalar için, Medeni Kanun açısından vasi tayini yerine yasal danışman tayini gerekmektedir. Bu durum Medeni Kanun'un 429. maddesinde tanımlanmaktadır (Palamut, 2004)

Şizofreni, paranoid bozukluklar gibi psikozlar, orta veya ağır derecedeki zeka gerilikleri, demans sendromları, alkol ve madde bağımlılıkları, şuur kaybı ile seyreden epilepsi nöbeti veya bu nöbet öncesi-sonrası ortaya çıkan konfüzyon devresi, Psikolojik Manik Depressif (PMD) ya da duygu durum bozukluğu olarak isimlendirilen hastalıkların eksitasyon veya depresyon dönemi, geçici kısa psikozlar gibi kişinin ayırt etme gücünün ortadan kalktığı durumlarda hukuki ehliyetin olmadığı kabul edilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus 1-2 ay ya da daha kısa süren ve ayırt etme gücünü ortadan kaldıran bozukluklarda evlilik akdi kişinin hasta olduğu döneme rastlıyorsa hukuki ehliyetini haiz olamayacağı ve evliliğinin geçersiz sayılacağıdır. Kişi çoğu zaman bu gibi rahatsızlıklar sonrası, ruhsal yönden tamamen sağlıklı olarak hekimin karşısına gelmektedir. Bu gibi

durumlarda kişinin tıbbi belgelerinin ve dava dosyasının değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Kişinin hukuki ehliyetini ortadan kaldıran durumlarda genellikle evlilik ehliyeti olmadığı ya da evli ise boşanmasının gerektiği şeklinde karar verilmektedir. Duygu durum bozukluklarda kişinin nöbetler arasında evlenme yeteneğinin olduğu kabul edilir. Ancak her olgu dikkatli bir şekilde kendi içinde değerlendirilerek evlilik veya boşanma konusunda görüş bildirilmelidir.

Tartışma ve sonuç

Yurttaşlık hakları bütün yurttaşlar için geçerlidir. Medeni hukuk hak kazanımının ve hakkın nasıl kullanılacağına koşullarını tanımlamış, kişinin kendi haklarını kullanmasında engel ya da yetersizlikleri olduğu durumlarda kişinin haklarını yargıç gözetiminde kullanmasını güvence altına almıştır.

Evlenme; tam ve devamlı bir hayat ortaklığına erişmek için ayrı cinse mensup iki kişinin kurduğu hukuki bir birliktir. Genel anlamda bir kadın ile erkeğin hukuki anlaşmasıdır. Türk Medeni Kanununa göre, evlenme ehliyetinin yaş, ayırt etme gücü, yasal temsilcinin izni gibi koşulları vardır.

Eşlerden birinde akıl hastalığı bulunması nedeniyle öbür eşin boşanmak istemesi durumunda akıl hastası olduğu iddia edilen eşin psikiyatrik muayene sonucunda durumu saptanır ve ileriye dönük değerlendirme raporu düzenlenir. Akıl hastalığı sebebiyle boşanmanın mümkün olabilmesi için sadece rahatsızlığın mevcudiyeti yeterli değildir. Hastalık üç yıldan beri devam ediyor olmalıdır. Raporunda;

- İddia edilen hastalığın var olup olmadığı
- Geçmesine olanak olup olmadığı
- Hastalığın ortak yaşamı çekilmez hale getirip getirmediği sorularının cevapları aranır.

Evlilik gerçekleşmiş ancak daha sonra psikiyatrik değerlendirme gerektiren bir durum iddası ile evliliğin iptali davası açılmışsa, evlenme sırasındaki psikiyatrik durumun saptanması için geriye dönük değerlendirme gereklidir. İddia doğrultusunda, kişinin evlenme anında ayırt etme gücünün olmadığı iddia edildiğinden, kişinin evlenme anındaki ruhsal durumu hakkında bilgi verecek her türlü kaynak toplanmalıdır.

Akıl hastalığı bazı durumlarda gelecek kuşaklara aktarılabildiğinden, yakın çevreye tehdit oluşturabildiğinden gözlem, tedavi doğru ve eksiksiz yapılmalıdır. Sağlık raporu sadece bir formalite olarak görülmemeli ciddi ve eksiksiz bir muayeneden sonra verilmedir. Akıl hastalığının ne olduğu ilk olarak tanımlanmalıdır. Diğer eş için tehlike doğurmasa bile akıl hastalığının gelecek nesillere intikal etmesi özelliğinin tıbbi bir sakınca sayılması halinde “gelecek nesillere intikal etmeyecek akıl hastalığı var mıdır?” sorusunu sorulabilir.

Kaynakça

- Cantürk, G. (2006).** Evlilik ve Boşanma ile İlgili Adli Psikiyatri. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine*, 58-64.
- Hatemi, H. (2005).** *Aile Hukuku Evlilik Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.syf:40,

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç

Mustafa, S. (2007, Nisan). "Yurttaşlık Hukukunda adli Psikiyatri". *Türkiye Psikiyatri Derneği, Adli Psikiyatri Dergisi*, 80-81.

Palamut, M. (2004). *Medeni Hukuk*. İstanbul: Alfa Yayınları., syf: 116

Pehlivan, K. (2006). Psikiyatrik Kadın Hastalıklarında Evlilik ve Ebeveyn olma: Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*.syf:143-154

Sercan, M. (2007). Yurttaşlık Hukukunda Adli Psikiyatri. *Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları Adli Psikiyatri Dergisi*, 80-81.

Türk Forensik Adli Tıp Sitesi ve Adli Bilimler Sitesi

http://www.adlibilimler.info/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=2

Diyalog ve sinema

Kemal ÇİPE

Özet

İnsanlık tarihi kadar eski olan diyalog, sinema içinde büyük bir önem arz etmektedir. Sesli sinemaya geçildikten sonra diyalogun sinema içinde kullanılışı önemli olmuştur. Edebiyat ve tiyatro ile iç içe olan bir sanat dalı da olsa, sinemada diyalogun yeri diğer sanat dallarına göre farklıdır. Görsel anlatım açısından sonsuz bir anlatıma sahip olan sinema diğer sanat dallarından bu yönüyle ayrılmaktadır. Sessiz sinemada abartılı oyunculuk sesli sinema ile yerini diyaloglara bırakmıştır. Sinemanın seyirciye etkisi diyalogun etkisi ile daha çok arttırmıştır. Bu etkilerden daha verimli faydalanmak için bazı kurallara uymak gerekir. Bu kurallara örnek olarak diyalogun işlevsel olması, bütüne uyum göstermesi, karaktere uygun olması ve görüntüde karşılığı olmaması diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Sinemada Diyalog, Konuşma Örgüsü, Sessiz Sinema.

Dialog and movie

Abstract

Dialog is as old as like human history. It has got big importance in cinema. Dialog has got more importance when cinema started to use sound. Dialog is different use in cinema unlike the literature and theater. Some solution in silent movie and some technological development are increase effect of dialog. We should comply with certain rules for more effective in dialogs.

Keywords: Dialog in movie, speech plot, silent movie.

Giriş

Diyalog; Yunanca dia ve logos kelimelerinin birleşiminden oluşur. Dia vasıtasıyla ve yoluyla demektir. Logos ise; "kelime veya anlam, söz, ifade, bir şeyi göstermek, ortaya çıkarmak, hep birlikte bir araya gelmek" anlamındadır (Farrel ve Geist, 2005). Bir konu etrafında iki farklı görüşe sahip, iki veya daha fazla kişinin konuşmasıdır. Dolayısıyla diyalog, farklı iki görüşün tartışılmasını ifade eder ki bu haliyle monologdan yani fikir birliğinden ayrılmaktadır.

Edebiyat, tiyatro ve sinemanın yanı sıra felsefede diyalogun etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Diyalog, felsefede anlatılmak istenen konunun açıklanmasında yardımcı bir unsur olarak kullanılır. Eflatun (Platon) (M.Ö.427-M.Ö.347) ele aldığı bir konu hakkındaki doğru görüşü bir kişinin ağzından, yanlış görüşü başka bir kişinin ağzından söyler, bu iki kişiyi doğru görüşün doğruluğunun ortaya çıkmasına kadar uzun uzadıya tartıştırırdı. Sonunda doğru görüşü savunan, yanlış görüşü savunanı ikna ederdi. Hegel (1770-1831) ise diyalogu, doğrunun doktrini olarak ifade etmiştir. Hegel; iki zıt fikrin diyalogunun sonucunda ortaya çıkan sentezin son nokta olmadığını, bu

çarpışma sonucundaki sentezin yeni bir tez olduğunu savunurdu. Tabii bu tezin bir de anti-tezi vardı. Bunlar çarpıştırılarak yeni bir senteze ulaşılır, bu tez-antitez-sentez işlemi, sürekli yenilenecek devam ederdi. Bu çarpışma en sonunda doğru olan ortaya çıkana kadar devam ederdi (URL 2)

Diyalog, sinemanın görsel anlatım dilinde açıklayıcı bir unsuru teşkil eder ki; karakterin vücut dili, ifade, imge ve simgelerle anlatılamayan bölümlerini açıklamak için destek amaçlı kullanıldığı gibi, anlatımda zaman kazanmak, görsele dökülemeyen bölümleri dille anlatmak ve seyircinin her yaşta kesimi tarafından filmin ve karakterlerin dolayısıyla filmin anlaşılabilirliğini sağlamak amaçlı destekleyici bir unsurdur.

Sessiz Sinemada Diyalog

Sessiz sinema döneminde diyalog olmamasının yarattığı eksiklik mimikler ve abartılı oyunculuk ile giderilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber diyalogun yerine plan öncesi yazılar ve açıklamalar kullanılmıştır. Bunlar aynı zamanda oyunculuğa yardımcı olmuştur. Sessiz filmlerdeki abartılı oyunculuk, bazen aktörlerin tiyatro deneyimlerini sinemaya aktarmasından kaynaklanıyordu ve tiyatrodan farklı olarak sinemanın özelliklerini anlayan yönetmenler oyuncularını bundan vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Sunset Boulevard filmindeki Norma Desmond, sessiz filmlerinden birini izlerken bunu şöyle ifade etmiştir: "Bizim sese ihtiyacımız yoktu, çünkü bizim yüzümüz vardı" (URL1)

Sessiz sinema döneminde diyalogların yerine, seyircilere filmle beraber canlı müzik eşlik ediyordu. Bu dönemde ABD’de müzisyenlerin en büyük gelir kaynağı sinemalarda yaptıkları müziklerdi. “Sessiz dönemin ilk yıllarında bu sessiz filmler için çalınan partiyonların çoğu doğaçlamaydı. Ancak, uzun metrajlı filmler basmakalıplaşmaya başlayınca müzik, piyanist, orgcu, orkestra şefi ya da bizzat film stüdyosu tarafından filme özel yapılmış müziklerden (Photoplay music) derlenmeye başladı. D.W. Griffith’in sinemaya büyük yenilik getiren epik filmi Bir Millet’in Doğuşu (ABD, 1915) için Joseph Carl Breil tarafından bestelenen, büyük ölçüde özgün film müziğinden başlayarak gösterimin yapılacağı sinema salonlarına, özgün ve film için özel olarak bestelenmiş partiyonlarla gitmek sessiz filmler için yaygın bir uygulama haline geldi” (Eyman, 1997).

“Başka ülkelerdeki film endüstrileri sessiz filmlere ses eklemenin başka yollarını buldular. Brezilya Sineması’nın erken döneminde bu amaçla fitas cantatas -sinema perdesinin arkasındaki şarkıcıların (görüntüdeki dudak hareketleriyle senkronize şekilde) seslendirdiği filme çekilmiş operetler kullanılıyordu. Sesli sinemanın gelişine kadar bu akım Brezilya’da büyük ilgi görmüş diyalogun yerine seyirciyle iletişime girmiştir” (Parkinson, 1995).

“Japon Sineması’nda ise, filmler sadece canlı müziğe sahip olmakla kalmıyor, aynı zamanda bir benshiyi (canlı olarak filme yorumlar getiren ve karakterleri seslendiren bir anlatıcı) bünyesinde barındırıyordu. Çoğu Amerika’dan gelen yabancı filmlerin tercümesini de yapan Benshi, Japon film formunun temel unsuru haline gelmişti”(Standish, 2005). Japon halk tiyatrosu türü olan “Kabuki” tiyatrosundan gelen bu gelenek o kadar çok sevilmiştir ki dünya sinemasında sesli sinemaya geçen en son ülkelerin arasında Japonya olmasına bile neden olmuştur. Benshi, sinema perdesinin yanında oturur aynı geleneksel Japon tiyatrosunda olduğu gibi filmi seyirciye anlatırdı. Benshilere verilen değer o kadar fazlaydı ki çoğu benshi oyuncularından fazla para kazanırdı. Sesli sinemaya geçişle

beraber işsiz kalan benschilerin bazıları içine düştükleri bunalım sonucu intihar etmiştir. Bunun en büyük örneklerinden biri de Kurusowa'nın abisi Heigo'dur. Hatta Kurusowa'nın sinemaya girme sebeplerinden biri de bu olaydır (Kurosawa, 1994).

Sinemada Diyalog

Sinemada diyalog, karakterin iç dünyasını yansıtan ve diğer karakterlerle ilişkisini -sözlü olarak- sağlayan bir anlatım biçimidir. Karakterin dış görünüşü, vücut dili, davranış ve ifadeleri filmin anlatımına görsel olarak katkı sağlıyorsa, diyalog da bu anlatımın düşünsel-içsel yapısı ve belkemiğidir. “Aksiyonu ilerletirken, oyun kişilerinin ve olayların serimini yapan, çatışmaları ve düğümleri sağlayan bir etkidir. Başarısız bir konuşma örgüsü oyunu aksatır; rol kişilerinin niteliklerine uymayan konuşmaların da iyi ve yerinde bir konuşma örgüsünü ortaya çıkartmayacağı kesindir” (Nutku,2001). Diyaloglar, öyküde oyuncuların iletişimi dışında seyirciye belirli bilgilerin aktarılmasında da kullanılır. Karakterlerin tanıtılması sırasında isim, iş, sorunlar, takıntılar gibi kişisel özellikler diyaloglara serpiştirilerek seyirciye iletilir. Ayrıca olayların kronolojisine ilişkin bilgiler ve görüntüde yer almayan olaylar söz konusu olduğunda yine diyaloglara başvurulur.

“Konuşma örgüsünün çeşitli görevleri vardır. Bunların en başında olay dizisini geliştirme görevi yer alır. Konuşma örgüsü olay dizisini çeşitli yollardan geliştirebilir; ama bu yollardan ikisi özellikle önemlidir. Bunlardan biri sahne üzerindeki aksiyonu beslemesi, öteki de sahne dışındaki aksiyondan seyirciyi haberdar etmesidir” (Nutku, 2001).

Senaristin işi bittiğinde mutlaka diyalog yazarı devreye girmelidir. Konusunda uzmanlaşmış yazarlar, senaryonun içeriğine, dönemine ve sosyal statüye göre, gerekiyorsa uygun jargonu kullanarak diyalogları yeniden belirlemeli ve yazmalıdır. Amaç; diyalogları, öyküye ve karaktere uyumlu bir şekilde getirip hikaye içi gerçeklik olgusuna hizmet etmesini sağlamaktır. Uzun ve tekdüze giden tiratlar yerine, söylemi karşılıklı konuşmalara-diyaloglara bölerek, günlük hayatın içinde yaşandığı şeklini yakalamak tercih edilmelidir.

Oyuncunun performansı diyalogların şekillenmesinde belki de en önemli etkidir. Sözlü ifadenin güçlü ya da zayıf olması, uyumsuz yahut gülünç kalması bu noktada oyuncu yorumuna bağlıdır. Diyalog, iki ve daha fazla kişi arasında karşılıklı konuşma anlamına gelmekle birlikte, film söz konusu olduğunda her türlü konuşmayı ifade etmektedir. Oyuncuların iletişim kurmakta kullandıkları sözlü anlatım, belirli bilgilerin, duygu ve düşüncelerin seyirci ile paylaşılmasını sağlayan iç ses, olayların gelişimini anlatan dış ses, filmde diyalogları oluşturur. Oyuncuların konuşmaları, içinde buldukları mekânın akustik yapısına göre gerçeklik duygusu içinde verilirken, karaktere ait iç ses, sanki beyinde yankılanıyormuş gibi ekolu olarak verilir. Sinemanın sesine ait bu klişe anlatım, iki farklı türdeki diyalogun seyirci tarafından karıştırılmamasını ve doğru algılanmasını sağlar. Diğer taraftan öyküyü özetleyen ve gerektiğinde devreye giren anlatıcı, film boyunca seyircilere görünmeden sanki perdenin arkasından konuşan bir dış sestir.

Diyalogun Önemi

Filmlerde karakterlerin tanıtılması için diyaloglar büyük bir öneme sahiptir. Özellikle olayların kronolojisine ilişkin bilgiler ve görüntüde yer almayan olayları anlatmak için diyaloglar sıklıkla kullanılır. Görüntü ile anlatılamayacak duygu ve düşüncelerin açıklanmasında yine diyalogdan faydalanılır. Unutmamak gerekir ki görsel ve işitsel kanalların aynı anda kullanıldığı iletişim türü, şüphesiz tek kanala göre daha güçlüdür. Karakterin iç dünyasını ortaya koyan ve diğer

karakterlerle ilişkisinde etkileşim ve yapılanmayı sözlü olarak anlatmak için diyalog gerekli bir yardımcı unsurdur, bu unsuru gerekli yerlerde ve seyirciyi sıkmadan kullanmak gerekir. Bu bağlamda sinema filmleri ve diziler ele alındığında zamanın kısıtlı olduğu görülür. Bu zaman dilimini verimli kullanmak için diyaloglara hak ettiği önemin verilmesi gerekir. Eksik diyalogun anlatımı bozmasının yanı sıra fazla ve gereksiz diyalogların da seyirciyi filme yabancılaştırıp uzaklaştıracağını unutmamak gerekir.

Diyalog Kaydı ve Kurgusu

Filmlerin sesli çekilmesi zahmetli ve bir o kadar masraflı bir iştir. Özellikle çekilecek film stüdyo içi bir çalışma değilse iş daha da zorlaşır. Buna rağmen tercih edilmesi gereken çözüm filmin sesli çekilmesidir. Özellikle diyalogların temiz ve anlaşılabilir alınması sesli çekimlerin en hassas noktalarından biridir. Işık ve görüntü bir şekilde kontrol altına alınabilir bununla beraber sesin kontrol altına alınması ışık ve görüntü kadar kolay olmaz. Set içi ve set dışı faktörler kadar oyuncuların performansları sesin kontrolünü zorlaştırır. Çekim yerine, çevre şartlarına ve oyuncunun performans özelliğine göre kullanılacak mikrofonların seçilmesi diyalog kaydının istenen şartlarda gerçekleşmesindeki en önemli noktadır. Çevre şartlarından dolayı istenen ses temizliği sağlanamayabilir. Bu sebepten diyaloglar anlaşılabilir temizlikte kayıt altına alınamayabilir. Bu durumda yapılacak dublaja pilot ses olacak diyalog çekimi yine de yapılmalı ve çevre seslerinin kaydı da ayrıca yapılmalıdır. Dublaj sonrası ses montajında gerekli ayarlamalar ile maksimum performans ancak bu çalışmaların sonucunda elde edilebilir. Çok sesli ortamlarda mikrofonun alınması istenen ses kaynağına yakın bir noktada olması önemlidir. Diyalogların çekiminden sonra yapılacak sessizlik çekimi daha sonra kurguda hayati bir öneme sahiptir. Diyalog planının süresi kadar yapılan bu çekim daha sonra diyalogların montajında fondaki seslerin devamlılığını sağlayacaktır. Tüm bu detaylar tabii ki iyi bir ses mühendisi ile çalışılarak sağlanabilir.

Duruma göre değişmesine rağmen genelde derin nefes araları, dudak şapırtısı ve ses seviyelerinin ayarı diyalog kurgusunun temelini oluşturur. Bu temizlemeler ve ayarlar çok zaman almasına rağmen titizlikle yapılması gereken önemli bir çalışmadır. Diyalog devamlılığı, kurguda dikkat edilmesi gereken bir başka önemli noktadır. Diyalog devamlılığının sağlanmadığı bölümlerde anlam bütünlüğünde eksiklikler, sapmalar yada istenmeyen başka anlamlara doğru yönlendirmeler ortaya çıkabilir.

Diyalogun İşlevi ve Özellikleri

“Konuşma örgüsüyle yalnızca olayların serimi değil, oyun kişilerinin de tanıtılması sağlanır. Bunun için de oyun kişilerinin konuşmaları 3 boyutlu, yani inandırıcı olmalıdır. Bu 3 boyut işe şunlardır: konuşmalar, 1- karakterlerin ne olduklarını belirtmeli, 2- onların nasıl hareket edeceklerini hissettirmeli ve 3- O kişilerin yaşadıkları çevreyi ve dönemi açıklayabilmelidir” (Nutku,2001).

Eğer her bir karakter bir müzik aleti olarak düşünülecek olursa o müzik aletinden çıkan sesin de o müzik aletine uygun olması zorunludur. Yaratılan karakterin yapısı, dış görünüşü, giyimi, ifadesi vücut dili, müzik aletinin parçaları ise o müzik aletinden çıkan ses de o parçaların bütünlüğünde karakterle özdeşleşmiş veya özdeşleşecek diyaloglardan oluşmalıdır. Karakterin kişi ve olaylar karşısında etki ve etkileşimi dâhilinde kuracağı sözlü anlatım karakterle örtüşmelidir.

“Konuşma örgüsü iki düzeyde geliştirilebilir: bu düzeylerden ilki ciddi açıdan geliştirilen konuşmaları kaplar, ikincisi de gülmeceye yönelik olan konuşmaları içerir. Bu niteliklerden yalnızca birinin bulunması sakıncalıdır. Yalnızca ciddi düzeyde kalmak, konuşmaları kurutur, pedantik ve ukalaca gösterir; yalnızca gülmece düzeyinde yönelmek de konuşmaları yüzeyde, sığ ve anlamsız yapar. Oyun kişilerini konuşturmak ne konferans vermek ne de laf cambazlığına giderek, zeka gösterisine girmektir. Tutulacak en iyi yol, bu iki niteliği kaynaştırıp birleştirmektir. Lajos Egri, “pedantik olmayın” der konuşma örgüsünden söz ederken, “yazdığımız oyunu bir sabun kutusu saymayın. Her zaman söyleyeceğiniz bir şey, iletteceğiniz bir düşünce olsun; bunu dosdoğru, ama güzel bir biçimde söyleyin.” Galiba konuşma örgüsü için söylenecek en özetli söz bu...” (Nutku,2001). “Diyalogun her satırı karakterize edilmeli veya karakterin yansıtılan resmi ile karakterin içinde olmalıdır” (Bolat, 2009).

Daha iyi diyalog yazımı için

Diyalog yazmak senaryo yazarlığında ayrı bir iş alanı oluşturmaktadır ki, diyalog yazarlığı konusunda bu konuda eğitim almış ve kendini geliştirmiş yazarlar yetiştirilmeli, yol açılmalı ve çalışma imkânı sağlanmalıdır. Senaristin yarattığı karakteri ve olay örgüsünü tanıyor olması ve onun dünyasına ait olması, onu seslendiren kişinin de senarist olması gerekliliği anlamına gelmez. Bu düşünce bir kenara bırakılmalı ve bu konuda diyalog yazarlığı sektörel bir çalışma alanı haline getirilmelidir. Profesyonel olarak diyalog yazarlarından özellikle sinema sektöründe gereken destek alınmalıdır.

Özellikle Türkiye’de Sinema senaryosu eğitimi ve tiyatrodan bağımsız senaryo kitaplarının yazılması bu alandaki bilgi eksikliğini giderecektir. Sahnelerin ilk önce diyalogsuz yazılması, görüntüde karşılığı olan diyalogların yazılmaması daha doğru bir seçim olacaktır. Senaryo yazımından sonra diyalogların diyalog yazarları tarafından yazılması Hollywood örneğindeki gibi bir başarıyı getirecektir. Yazılan diyalogların karakterin sosyal statüsü, yaşadığı coğrafya, yaşadığı dönem, senaryonun içeriği ve karaktere uygun jargon ile yazılması filmin bütününe etkileyecek önemli bir konudur. Yazarın o karaktere bürünebilmesi için gerekli bilgiye sahip olması gerekir. Bunlara dikkat etmeden yazılacak diyaloglar filmin bütünselliğine yarardan çok zarar verebilir. Diyaloglardaki bozukluk sorunsuz gözükken görüntüyü de bozar. İlk önce sahnelerin diyalogsuz yazılması görüntüde karşılığı olan bölümlere gereksiz diyalog yazımını engellemek için güzel bir çözüm olabilir. Çünkü birçok diyalogun görüntüde karşılığı olduğundan gereksiz kalması söz konusu olabiliyor. Yazılan diyalog senariste bütünün içinde doğru gelebilir ama bununla beraber seyirci filmi izlerken yazılan diyalogların çoğu gereksiz durumda kalabilir. “Seyrettiğimiz, western filmlerinin ustası John Ford üstüne bir belgeselde herkes, tanıdığı kadarıyla, John Ford’u anlatıyordu. Belgeselde, ustayı, bir filminin bir sahnesini çekerken görüyoruz. Sette her şey hazır. Ford bir çekim için prova yaptırıyor. Klasik çerçevede, Western kasabasının şerifi, evinin önündeki verandada sandalyede oturuyor. Şerif ayak ayak üstüne attığı iki ayağını korkuluğa uzatmış, hafif geriye kaykıldığı için de sandalye iki ayağı üstünde dengede duruyor. Sonra karısı arkadaki kapıdan çıkıp geliyor, yanında duruyor ve bir şeyler söylüyor. Şerif biraz umursamaz, “hayır” diyor. Kadın biraz sinirlenip, dönüp gidiyor. Bir türlü olmuyor. John Ford çok prova yapan bir yönetmen değil ama bu planda onu tatmin etmeyen bir şeyler var. Bir-iki prova daha alıyor ama nafile. Bir şeyler eksik, ama ne? Ford Usta, yaklaşan yemek vaktini mazeret yapıp mola veriyor. Anlaşılan o ki yemekte biraz düşünecek. Yemekten sonra yine prova alıyor. Bir şeyler hala eksik. Çevresindekilere dönüp: “Bu durumda bir Amerikalı böyle “hayır” demez, böyle davranmaz. Bir fikri olan var mı?” diye soruyor.

Birileri bir şeyler söylüyor ama usta onları beğenmiyor. Başka bir sahnenin çekimine geçebilir ama

kafası takılmış bir kere; “Ben düşüneneğim Siz de düşünün. Paydos,” diyor. Sabah herkes hazır... Ama kendisi dahil kimse doğruyu hala bulamamış. Provalar yine işe yapamıyor. Ford, bir kez daha düşünmek için “mola” veriyor ve setin dışındaki araziye doğru yürüyor. Herkes bekliyor. Usta bir saat sonra, söz ile bir “hayır” dedirtmemek için, dünden beri görüntü ile aradığı cevabı (Amerikan’ca davranışı) bulmuş olarak sete dönüyor. Çekime hazırlanılıyor. John Ford şerifi oynayan erkek oyuncuya (Richard Widmark); “Kadın sözünü bitirince, iki ayak üstündeki sandalyenin pozisyonunu bozmadan ayaklarını değiştir” diyor. Çekilen sahneyi görüyoruz. Evet, kadın “hayır” cevabını almış oluyor!” (Hüseyin Kuzu, Diyalog Röportajı, 01.12.2010). Sinematografik olarak küçük bir hareketle hem cevabını vermiştir hem de seyirciye hiç önemsemediğini aktarmıştır. İşte aslında diyalog budur bunu bulabilmek önemlidir. Sonuçta en basit haliyle köyde geçen bir hikâyeyi izlemeye gelen köylü bir seyirciye köyü anlatmamız gerekecek. Köyü anlatırken havada kalacak diyaloglarla köyde yaşayan seyirciye hayır böyle değil bu kadar çığ değil diye düşündürmemek gerekir. “Zihinde tasarlanmış konuşmalar, gerçek konuşmalardan farklıdır. Diyalogların bir bölümünü sesli olarak okuduğumuz zaman, birde okumaksızın, diyalogları doğal biçimde konuşmaya çalışın. Diyaloglarımızın, ilk taslağındaki yapay konuşmaları daha doğal biçime getirdiğinizi göreceksiniz” (Bolat, 2009).

Sonuç

İnsanlık tarihi kadar eski olan diyalog sinemanın sesli döneme geçmesinden sonra sinemada da yerini almıştır. İlk dönemlerde her ne kadar sinemayı tiyatroya benzeteceğinden çekinilse de anlatım diline yaptığı katkı yadsınamaz. Gerektiği yerde anlatımsal yapı düşünülerek yazılan diyaloglar filmin diline büyük katkı sağlayacaktır. Filmin anlatım dilini büyük ölçüde etkileyen bu anlatım biçimi mutlaka titizlikle ve ince araştırmaların sonucunda senaryoya eklenmelidir. Gerekiyorsa konuya hâkim diyalog yazarının senaryo bitiminden sonra diyaloglar üzerine çalışması daha verimli olacaktır. Unutulmaması gereken bir diğer konuda görüntüde karşılığı olan bölümlerin ayrıca diyaloga gerek duymayacağıdır. Yani görsel olarak filmde yer verdiğimiz ve seyircinin kolayca anlayabileceği bölümleri diyaloglar ile daha fazla yoğunlaştırmaya gerek yoktur. Diyalog yazmak entelektüel bir bilgi birikimi gerektirir. Karaktere, zamana, mekâna, filmin gerçekliğine uygun diyaloglar yazmak filme değer katacağı gibi aksi durum da filmin anlatımsal yapısına darbe vuracağı unutulmamalıdır. Sinema genel olarak görsel güce dayalı bir sanat dalıdır. Bundan dolayı diyaloglar gerektiğinde görseli destekleyici bir yan unsurdur. Bu detay unutulup diyaloglar ana unsur haline getirilmemelidir. Senaryo yazımının yanında ince bir ayrıntı gibi dursa da diyalog yazımı yapısı ve biçimi itibari ile ayrı bir uzmanlık alanıdır. Bu biçimde düşünülüp ona göre hareket edilirse diyalogların yapılan filme bir değer ve anlam bütünlüğü katacağı muhakkaktır.

Kaynakça

B, Salih. “Öykü Yazma Teknikleri”, Varlık Yayınları, İstanbul, (2009)

E, Scott. The Speed of Sound: Hollywood and the Talkie Revolution, 1926-1930. New York: Simon & Schuster, (1997)

F, Angele – G (Martin), Patricia, Communicating social health: Perceptions of Wellness at Work, *San Diego State University*, (2005)

K, Akira. “Kurbağa Yağı Satıcısı”- Çeviri Deniz Egemen, Afa Yayınları, İstanbul, (1994)

K, Hüseyin. Diyalog Röportajı, (01.12.2010)

N, Özdemir; “Dram Sanatı”, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, (2001)

P, David. History of Film. New York: Thames and Hudson, (1995)

S, Isolde. A New History of Japanese Cinema: A Century of Narrative Film. New York: Continuum, (2005)

URL1: http://www.turkcebilgi.com/sessiz_film/ansiklopedi, (23.04.2011)

URL2: <http://www.turkcebilgi.net/bilim/felsefe/hegel-felsefe-ve-diyalektik-yontem-24838.html>
(23.04.2011)

ABMYO Dergisi'nde Yayımlanacak Makaleler İçin Yazım Kuralları

Dergide yayımlanan makaleler yazı işlerinin izni olmaksızın başka hiç bir yerde yayımlanamaz veya bildiri olarak sunulamaz. Kısmen veya tamamen yayımlanan makaleler kaynak gösterilmeden hiçbir yerde kullanılamaz. Dergiye gönderilen makalelerin içerikleri özgün, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaledeki yazarlar isim sırası konusunda fikir birliğine sahip olmalıdır.

Makale Türleri

Makaleler İki grupta değerlendirilecektir:

Dergiye gönderilen makaleler aşağıdaki özellikleri taşıyan çalışmalar olmalıdır:

- Özgün araştırmalarla ilgili çalışmalar,
- Uygulama örneklerini bilimsel bir yaklaşımla anlatan çalışmalar,
- Belirli bir konuda, önemli gelişmeleri değerlendirip eksiklikleri ortaya koyan derleme çalışmaları,
- Tez çalışmasından elde edilen sonuçların bilimsel tutarlılığı olan bir bölümünden ya da tümünden yararlanılarak hazırlanmış, doktora öğrencisinin ve tez danışmanının ortak yazar olarak yer aldığı bilimsel makaleler.

ABMYO Dergisi'nde yayımlanan makaleler yayın tarihinden itibaren derginin bir sonraki sayısına kadar tartışmaya açık olacaktır. Makaleler için yapılan eleştiriler dergide yayınlanacaktır.

Makaleler en fazla 12 sayfa olmalıdır. Makaleler en az Word 6.0/95 formatında diskette veya CD'de teslim edilmeli ya da ABMYO Dergisi elektronik posta adresine gönderilmelidir. Orijinal olarak hazırlanmış makaleler % 20 oranında küçültülerek basılacaktır, bu nedenle şekil ve tablolar bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. **ABMYO** Dergisi siyah beyaz basıldığından gönderilen makaledeki resim, fotoğraf, şekil ya da grafikler renkli olmamalıdır.

Sayfa Düzeni

Sayfa boyutu A4 kağıt boyutunda olmalı, sayfa yapısında sağdan ve soldan 2 cm; üstten 2.5 cm; alttan da 3 cm boşluk bırakılmış olmalıdır. Metin, sağ ve sola dayalı (justify), tek aralık olarak yazılmalı, paragraflar arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır. Başlık, şekil adı, tablo adı gibi formata belirtilmiş yazılar dışında kalan metin Times New Roman yazı karakterinde 12 punto ile yazılmalıdır.

Makale Başlığı

Makale başlığı metnin İeriğini yansıtmalı, 70 harfi geçmemeli ve gereksiz uzatmalardan kaçınılmalı; Times New Roman yazı karakterinde 20 punto ile yazılmalı ve sadece başlığın ilk harfi büyük olmalıdır. Başlık sayfanın st sınırından 6 cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalıdır.

Yazar Adı

Yazar adı sayfanın st sınırından 10 cm aşağıda olmalıdır. Yazar adının ilk harfi ve soyadı büyük harf olmak üzere Times New Roman, 12 punto ve koyu (bold) olarak yazılmalıdır. Yazar adının altına Times New Roman 10 punto ve italik olarak adres yazılmalıdır. Yazışmalara yapılacağı yazarın ismi, telefon numarası, elektronik posta adresi, yayının 1. Sayfasının altında dip not (footer) olarak alttan 2 cm yukarıda, 10 punto, Times New Roman formatıyla yazılmalıdır.

Türkçe zet

zet; yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçlan, değerlendirmeleri içermeli ve 200-250 **kelime arasında** olmalıdır. Bu haliyle zet, yapılan çalışma hakkında fikir verebilmelidir. zet, Times New Roman yazı karakteri ile 12 punto, italik olarak sayfanın st sınırından

13cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalı ve satırlar arasında tek aralık (single space) bırakılmalıdır. **zet** kelimesi koyu (bold) olmalıdır. zet kelimesi ile metin arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Anahtar Kelimeler

zet ve abstract kısımlarından sonra, makalenin konu sınıflandırmasının yapılabilmesi için en az 3, en çok 6 adet anahtar kelime verilmelidir. Anahtar kelimeler önemlerine göre sıralanmış, Times New Roman yazı karakteri ile, Türkçe anahtar kelimeler 12 punto, İngilizce keywords 11 punto ve italik yazılmalıdır. Sadece **anahtar kelimeler** ve **keywords** kelimeleri koyu (bold) ve italik olarak yazılmalıdır. Türkçe zet ile anahtar kelimeler arasında ve abstract ile keywords arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Makalenin İngilizce Başlığı

Makalenin İngilizce başlığı sadece ilk harfi büyük olmak üzere Times New Roman yazı karakterinde

14punto ile koyu olarak yazılmalıdır.

İngilizce zet (Abstract)

İngilizce zet, yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, yazıda kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçları ve değerlendirmeleri içeren, Türkçe zette olduğu **gibi** bilgi vermek üzere, 200-250 **kelime arasında** olacak şekilde hazırlanmalıdır. Abstract, Times New Roman yazı karakteri ile

11 punto, italik ve satırlar arasında tek aralık olacak şekilde yazılmalı, sadece **abstract** kelimesi 12 punto ve koyu (bold) olmalıdır.

Başlıklar

Ana Başlık

Giriş bölümü yazıyı doğrudan ilgilendiren, uzun tarihçeler içermeyen bir bölüm olmalıdır. Tüm ana başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında 14 punto, koyu renk (bold) ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Hiçbir başlığın önüne numara veya herhangi bir işaret konulmamalıdır. Giriş dışındaki ana başlıklardan öne 18 punto boşluk bırakılmalı, ana başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalı, metin yazı karakteri Times New Roman ve 12 punto olmalıdır.

Ara Başlık

Ana başlıktan sonra herhangi bir metin yazılmadan ara başlık yazılması gerektiğinde arada boşluk bırakılmayacaktır. Ara başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında 12 punto, koyu renk (bold) yazılmalı ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olmalıdır. Ara başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalıdır. Herhangi bir metin yazıldıktan sonra konulacak ara başlıklardan önce bir boşluk bırakılmalıdır.

Alt Başlık

Alt başlıklar paragrafın başında ve metinden bir çizgi (-) işareti ile ayrılarak yazılmalı ve hemen yanından metin devam etmelidir. Alt başlık Times New Roman yazı tipinde italik, 12 punto ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olarak yazılmalıdır.

Şekiller

Metin içinde yer alan şekiller metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Şekiller mutlaka net ve okunaklı olmalıdır. **Baskı sırasında yayın %20 oranında küçültüleceği için şekil büyüklükleri bu durum göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.** Şekiller ya bir çizim programı ile çizilmiş olmalı ya da taranmış ise en az 300dpi çözünürlükte taranmış olmalıdır. Şekil olarak gösterilen grafik, resim ve metin kutularında yer alan yazı ve sayıların büyüklüğü makale içinde Times New Roman karakteri ile yazılmış 9 punto boyutundaki bir yazının büyüklüğünden az olmamalıdır. Şekil no ve adları şeklin altında ortalanarak, tek aralıklı ve Times New Roman 12 punto ile italik yazılmalı ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır. Şekilden önce, şekil adından önce ve sonra da birer satır boşluk bırakılmalıdır. Şekiller metin içine yerleştirilirken mutlaka şekilden önce atıfta bulunulmalıdır.

Resim ve Fotoğraflar

Resim ve fotoğraflar taranmış ise en az 300 dpi çözünürlükte taranmış olmalı, metin içinde mutlaka atıfta bulunulmalı, şekillerle beraber numaralandırılmalıdır.

Tablolar ve Denklemler

Metin içerisinde yer alan tablolar aşağıda görüldüğü gibi metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Tablo no ve adları, tablonun üstünde tek aralık ve Times New Roman 12 punto ile sadece ilk kelimenin ilk harf büyük olacak şekilde ortalanarak ve italik yazılmalıdır. Tablo adı yazılırken üstte ve altta birer satır, tablodan sonra ise bir satır boşluk bırakılmalıdır. Tablolara tablodan önce mutlaka metin içerisinde atıfta bulunulmalıdır.

Tablo satır ve sütunlarındaki rakam ve yazılar Times New Roman 12 punto yazılmalıdır. Ancak zorunlu kalman durumlarda yazı boyutu yazı sınırlarını geçmeyecek şekilde en az 9 puntoya kadar düşürülebilir. Tablodaki parametre ve isimlerin yer aldığı ilk satırın hem altı hem de üstü 1.5 punto kalınlıkta birer çizgi ile kapatılmalıdır. Daha sonraki satırlarda herhangi bir yatay ve dikey çizgi kullanılmadan son satırın altına bir çizgi daha ilave edilerek tablo sınırlandırılmalıdır.

Metin içerisine yazılacak denklemler, word yazım programındaki equation editör ile sola dayalı olarak yazılmalı ve eşitliklere sağa dayalı olarak parantez içerisinde numara verilmelidir.

Semboller

Makale çok sayıda sembol içeriyor ya da makaledeki sembollerin açıklanması gerekiyorsa uluslararası standarda uygun olarak, semboller, kaynaklardan önce, Times New Roman 11 punto ile ve italik yazılmalıdır.

Makalede ondalık gösteriminde nokta kullanılmalı, binlikleri ayırırken virgül veya nokta kullanılmamalı gerekiyorsa tek boşluk kullanılmalıdır.

Kaynaklar

Yazı içinde atıfta bulunulan kaynaklar; ya ...Smith (1980)... şeklinde cümlenin içinde, ya ...(Smith, 1980; Adams, 1981) ya da (Smith vd., 1980) şeklinde cümlenin sonunda yazar soyadı ve yayın yılı belirtilerek verilmelidir. İki yazarlı kaynaklarda iki yazarın da soyadı yazılmalı (Snell ve Etre, 1971), ikiden fazla yazarlı kaynaklar parantez içinde gösterilecek ise vd. kısaltması kullanılmalı (Li vd., 1998), parantez dışında Li ve diğerleri (1998) kullanılmalıdır.

Makale metninin sonunda kaynaklar bölümü bulunmalı ve yazar soyadına göre A'dan Z'ye doğru alfabetik sıralama yapılmalıdır. Kaynaklar, Times New Roman 11 punto ile yazılmalı, sadece *dergi, kitap ya da sempozyum adı Italik* olmalıdır. Kaynaklarda, varsa cilt numarası koyu renkte, sayı numarası normal karakter ile yazılmalıdır. Kaynaklar kısmında yer alan ulusal-uluslararası makalelerin yer aldığı dergi adları kısaltılmış halleriyle değil, açık olarak yazılmalıdır. (Örnek olarak dergi adı Wat. Res. şeklinde değil Water Resources şeklinde yazılmalı.)

Kaynak gösterimleri aşağıdaki örnekler gibi yapılmalıdır.

i) Ulusal - Uluslararası Makaleler

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Magnetic fields, *Electra*, **24**, 9, 117-143.

ii) Ulusal - Uluslararası Bildiriler

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Magnetic fields, *Proceedings*, 5th Conference, Electronics, 117-143, Sydney, A.

iii) Ulusal - Uluslararası Kitap

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Magnetic fields,, 295, Mc. Graw Press, London.

- Kitap İçinde Bölüm

Sensoy, T., (1998). Magnetic fields, in Reinhardt, M, *eds, Physics, Mc. Graw HM Press*, 2-5, Oxford, UK.

- Editörlük

Sensoy, T., *eds.* (1998). *Magnetic fields*, 25, Mc. Graw Hill Press, Oxford, UK.

iv) Makaleler

Sensoy, T., (1998). Manyetik alan etkisi, *Elektrik Sistemleri Dergisi*, **5**, 3, 6-12 Grabowski, W. ve Hindmann, E. M., (1970). *Journal of Physics*, **14**, Paris.

v) Basılmış Bilimsel Rapor

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., eds. (1998). Magnetic fields, J., Technical Report, ICTP TRIL Programme, 12, Trieste.

vi) Mesleki Teknik Rapor

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., eds. (1998). Manyetik Alan Teorisi, Teknik Rapor 5, CEV Vakfı, İstanbul.

vii) Doktora, Y.Lisans Tezi

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, *Doktora tezi*, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

iviii) Standartlar

TS920, (1990). Binalarda rüzgar yükü kuralları, *Türk Standartları*, Ankara.

ix) Güncel Yazı

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, *Bilim ve Teknik*, **63**, 7, 3-5

Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (2000). Manyetik Alan Teorisi, *Hürriyet Gazetesi*, sf. 1, 2, 12,2000.

x) Web Adresleri

Kaynakların A'dan Z'ye sıralanması bittikten sonra 1 punto kahlıklı bir çizgi çekilerek, çizginin altından itibaren, İnternet kaynakları, siteden yararlanılan tarihle beraber yazılmalıdır. Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, <http://www.server.com/final/paper1.html>, (21.12.2005)

Geleceğin Yaratıcı Dünyası

Grafik Tasarım Programı

T.C. ANADOLU BİL MESLEK YÜKSEKOKULU

ANADOLU BİL
PROFESSIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION
JOURNAL

İÇİNDEKİLER CONTENTS

Başkandan
Dr. Mustafa AYDIN

Çevre Bilinci
Environmental Consciousness
Prof.Dr. M.Salih ÇELİKKALE

1-3

Türk yükseköğretim alanında öğretim elemanının fonksiyonu ve bölüm/program
The role of the heads of the departments and the programs in the Turkish
Higher Education field
Prof. Dr. Mustafa ÇIKRIKÇI

4-10

Kurumsal yatırımcılar ve Türk sermaye piyasasında kurumsal yatırımcıların
gelişimi üzerine bir değerlendirme
An evaluation on the development of institutional investors in Turkey's capital market and
the institutional investors
Yrd.Doç.Dr. Faruk AKIN, Dr. Nalan ECE

11-26

Antik yunan felsefesinden kesitler
Some parts of Ancient Greek philosophy
Öğr. Gör. Merve SÜRÜCÜ,

27-32

Dış ticaret ve antrepo rejimi
Foreign trade & warehouse regime
Yrd.Doç.Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

33-38

Çağdaş ofis anlayışı ve 'Google'ın 'Googleplex' örneği
Contemporary office conception and the example of 'Google's 'Googleplex'
Dr. Pınar ARABACIOĞLU, Doç. Dr. Burçin Cem ARABACIOĞLU

39-48

Gerilla pazarlama: Kuramsal bir çerçeve
Guerilla marketing: A theoretical framework
Zeki YÜKSEKBİLGİLİ

49-54

Sinemada işçi sınıfı temsilleri
Representations of the working class in cinema
Yrd. Doç. Dr. Murat DEMİR

55-65

Saç ve saçlı derinin sağlığını etkileyen faktörler
Factors affecting the health of hair and scalp
Öğr. Gör. Vildan BAYRAM

66-70

Yuvarlak örme makinelerinde meydana gelen hatalar ve çözüm önerileri
Defects produced by circular knitting machines and recommended solutions
Yrd. Doç. Dr. Vedat ÖZYAZGAN,

71-86

Mobil iletişimde yeni mobilite gerçeği
New mobility reality in mobile communication
Dr. Ayşe Zafer BAŞKAYA

87- 99

Sanat ve taklit
Art as imitation
Dr. Muhammed NACAR, Öğr. Gör. Erkan KOLAT

100-103

Evlilik, akıl hastalığı ve hukuki süreç
Marriage, mental illness and legal Procedures
Öğr. Gör. Burcu GÜDÜCÜ

104-110

Diyalog ve sinema
Dialog and movie
Kemal ÇİPE

111-117